

Μετανάστευση και εγκληματικότητα Μύθοι και πραγματικότητα

*Συγγραφή και επιμέλεια:
Ιωάννα Τσίγκανου*

Ιουλία Λαμπράκη – Ιωάννα Φατούρου – Ευάγγελος Χαϊνάς

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH

ΑΘΗΝΑ 2010

Μετανάστευση και εγκληματικότητα.
Μύθοι και πραγματικότητα

Copyright © 2010 ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
Μεσογείων 14-18, 115 27 Αθήνα
Τηλ.: 210 7491717, Fax: 210 7488435
e-mail: ekdosis@ekke.gr
<http://www.ekke.gr>

© 2010 NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH
14-18, Messoghion Av., 115 27 Athens-Greece
Tel.: +302107491717, Fax: +302107488435

Κεντρική διάθεση των εκδόσεων:
Μεσογείων 14-18, 115 27 Αθήνα
Τηλ.: 2107491705, Fax: 2107488435
e-mail: ekdosis@ekke.gr
<http://www.ekke.gr>

ISBN 978-960-6834-06-6

Σχεδίαση και παραγωγή: ΣΥΝΘΕΣΗ
Ζ. Πηγής 55, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: 210 38 39 711, 210 381 38 38, Fax: 210 38 39 713,
e-mail: synthesi@ath.forthnet.gr

Μετανάστευση και εγκληματικότητα. Μύθοι και πραγματικότητα

*Συγγραφή και επιμέλεια:
Ιωάννα Τσίγκανου*

Ιουλία Λαμπράκη – Ιωάννα Φατούρου – Ευάγγελος Χαϊνάς

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH

ΑΘΗΝΑ 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
1. Εισαγωγή.....	9
2. Θεωρητικά προαπαιτούμενα και εννοιολογικός επικαθορισμός των όρων.....	25
2.1 Η γνώση μας για το ζήτημα: Η διεθνής εμπειρία.....	25
2.2 Θεωρητικές εμπνεύσεις και ερευνητικοί προσανατολισμοί.....	28
2.3 Πορίσματα και προοπτικές.....	33
3. Ο λόγος των ειδικών στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.....	43
3.1 Εισαγωγικά.....	43
3.2 Θεωρία και έρευνα στην Ελλάδα σήμερα.....	45
3.3 Συμπέρασμα.....	61
4. Η περίπτωση της στατιστικής της Αστυνομίας.....	67
4.1 Το πλαίσιο προβληματισμού και αναφοράς.....	67
4.2 Η απεικόνιση της υπάρχουσας κατάστασης: η Στατιστική των Διοικητικών Αρχών.....	75
4.2.1 Εικόνα πρώτη: Η αποτύπωση της εγκληματικής δράσης ημεδαπών και αλλοδαπών στη χώρα.....	77
4.2.2 Εικόνα δεύτερη: Εγκληματική δράση ημεδαπών – αλλοδαπών κατά είδος αδικήματος.....	81
4.2.3 Εικόνα τρίτη: Μύθοι και διακινδυνεύσεις.....	90
4.2.4 Εικόνα τέταρτη: Εγκληματική δραστηριοποίηση ημεδαπών και αλλοδαπών στη βάση της δραστηριοποίησης των Διοικητικών Αρχών.....	99
4.3 Γενικό συμπέρασμα.....	101

5. Η ποινική μεταχείριση του αλλοδαπού δράστη αδικημάτων από το σύστημα απονομής της ελληνικής δικαιοσύνης	107
5.1 Προλεγόμενα	107
5.2 Σύνολο καταδικασθέντων ανά πενταετία (1975-2005)	107
5.3 Σύνολο καταδικασθέντων ανά φύλο και πενταετία	109
5.4 Σύνολο καταδικασθέντων ανά ήπειρο	113
5.5 Γενικό συμπέρασμα	115
6. Θεσμικό πλαίσιο	121
6.1 Αντί προλόγου	121
6.2 Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις	121
6.3 Εθνική νομοθεσία για τη μετανάστευση – Σύντομη ιστορική αναδρομή	122
6.4 Γενικό συμπέρασμα	128
7. Πολιτικές απαντήσεις και απαντήσεις πολιτικής	137
7.1 Η εικόνα του μετανάστη εγκληματία	137
7.2 Προς τη χάραξη μιας ορθολογικής πολιτικής	140
Βιβλιογραφία	143
Παράρτημα	157

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

a. Προλεγόμενα

Αντικείμενο της ανα χείρας μελέτης αποτελεί η θεωρητική οριοθέτηση και η δευτερογενής εμπειρική διερεύνηση του ζητήματος *μετανάστευση και εγκληματικότητα*. Ειδικότερα, η μελέτη στοχεύει, αφενός, στην *κατανόηση* της *συγκρότησης ή κατασκευής* του ζητήματος και, αφετέρου, στη διερεύνηση των συναφών με το θέμα *πραγματικοτήτων*. Αυτό σημαίνει ότι η προβληματική του έργου ανελίσσεται γύρω από ένα πλέγμα διαδράσεων και αλληλεξαρτήσεων, διαδικασιών και μηχανισμών που συνδέονται τόσο με το *μεταναστευτικό ζήτημα* όσο και με το *εγκληματικό φαινόμενο*. Η μελέτη, επίσης, διαθέτει συγκεκριμένο κοινωνικο-ιστορικό, πολιτισμικό και γεωγραφικό ορίζοντα και προσδιορισμό. Τοποθετείται, λοιπόν, απέναντι σε κοινωνικές πρακτικές που απαντώνται στη χώρα μας μεταπολεμικά και ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Η συγκλίνουσα αυτή *ματιά* στα ελληνικά πράγματα σε καμία περίπτωση δεν είναι απαλλαγμένη συγκριτικών *βλεμμάτων* στον ευρωπαϊκό και διεθνή ορίζοντα, όπου και όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Άλλωστε, ούτε το μεταναστευτικό ούτε το εγκληματικό φαινόμενο αποτελούν ελληνικές καινοτομίες και επινοήσεις καθώς και τα δύο χαρακτηρίζονται καίρια από δι-ιστορικό, δι-εθνικό, παγκόσμιο και παγκοσμιοποιημένο χαρακτήρα.

Ως εκ του αντικειμένου της η μελέτη αναγκαστικά κινείται ταυτόχρονα σε παράλληλα, όχι όμως πάντα και επάλληλα, επίπεδα: το εσωτερικό και το διεθνές, το τυπικό σύστημα ελέγχου τόσο της μετανάστευσης όσο και του εγκλήματος, το *πραγματικό* και το *φαντασιακό*, δηλαδή, το «γεγονός» και τις όποιες αναπαραστάσεις του. Με αυτόν τον τρόπο καθορίζονται και οι πηγές των προς δευτερογενή επεξεργασία πληροφοριών για το θέμα της μελέτης. Τα δεδομένα προέρχονται: α) από μια κριτική αποτίμηση του *λόγου των ειδικών* για το ζήτημα *μετανάστευση και εγκληματικότητα*, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς, β) από τη δευτερογενή επεξεργασία στατιστικών συνόλων δεδομένων για το έγκλημα και την αντιμετώπισή του στη χώρα, και γ) τη συνεξέταση του τυπικού συστήματος υποδοχής και ελέγχου του μεταναστευτικού φαινομένου, όπως αυτό εκφράζεται στην ισχύουσα νομοκανονιστική και δι-

οικητική μεταναστευτική πολιτική. Τέλος, η συνδυαστική επεξεργασία των δεδομένων που προκύπτουν από ποικιλία πηγών οδηγεί στη διατύπωση πορισμάτων σχετικά με τα ζητήματα *εγκληματικότητα των αλλοδαπών και μετανάστευση και εγκληματικότητα*, καθώς τα δύο αυτά θέματα σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζονται. Στη συνέχεια, ορισμένες προτάσεις χάραξης πολιτικής θα μπορούσαν να συνεκτιμηθούν στο πλαίσιο άσκησης της αντεγκληματικής πολιτικής με τρόπο που να περιλαμβάνει και το μεταναστευτικό ζήτημα καθώς και της στρατηγικής αντιμετώπισης του ίδιου του μεταναστευτικού ζητήματος στη χώρα.

β. Το πλαίσιο αναφοράς

Είναι κοινός τόπος πλέον η διαπίστωση πως στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα η Ευρώπη βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο τόσο σε σχέση με την πολιτική της διαχείρισης πειστικών κοινωνικών καταστάσεων και φαινομένων, όσο και σε σχέση με την κοινωνική της συγκρότηση.¹ Το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα. Κοινός τόπος είναι, επίσης, η διαπίστωση πως η χώρα μας από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 άρχισε σταδιακά να αποτελεί χώρα μιας περισσότερο ή λιγότερο μόνιμης εγκατάστασης ολοένα αυξανόμενων μεταναστευτικών πληθυσμών από μεγάλη ποικιλία τόπων προέλευσης ή καταγωγής.

Φυσικά δεν είναι η πρώτη φορά που η Ελλάδα *υποδέχεται* μεγάλο αριθμό προσφύγων ή μεταναστευτικών κοινοτήτων. Θα τολμούσαμε να πούμε ότι το συχνά επαναλαμβανόμενο επίχειρημα, ότι τα τελευταία χρόνια ο τόπος μας *μετατράπηκε από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής μεταναστών*, δεν διατηρεί την απόλυτη ισχύ του στην ιστορική διαχρονία παρά μόνο στην εντελώς πρόσφατη μεταπολεμική συγχρονία, όταν από τη δεκαετία του 1990 κι εντεύθεν οι μεταναστευτικές μετακινήσεις προς τη χώρα μας αποκτούν τα χαρακτηριστικά *ρεύματος*, όπως άλλωστε και οι συναφείς *μεταναστευτικές ροές* προς λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.² Έτσι, στην αγωγή του 21ου αιώνα η Ελλάδα είναι πλέον μία χώρα στην οποία κατοικεί και εργάζεται σημαντικός αριθμός αλλοδαπών. Σύμφωνα με τα δεδομένα της

1. Μ. Τζωρτζοπούλου, Μ. Στογιάνοβα, 1/11/05, «Θεματική βάση για τη Μετανάστευση: Η αναζήτηση των πηγών για τη μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης», Εισήγηση στην Ημερίδα: *Κόμβος Δευτερογενούς Επεξεργασίας: μια Ερευνητική Υποδομή για τις Κοινωνικές Επιστήμες*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα.

2. Ν. Πετρόπουλος, 1990, σ. 90.

απογραφής του 2001, στη χώρα ζουν περίπου 800.000 αλλοδαποί, αριθμός που αποτελεί το 8% του πληθυσμού της, ποσοστό που είναι από τα υψηλότερα μεταξύ των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Επιπλέον, λόγω της ισχύουσας ευρωπαϊκής και ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, η επίσημα καταγεγραμμένη μετανάστευση δεν αντανακλά τον κατά πολύ μεγαλύτερο (σχεδόν διπλάσιο) πραγματικό αριθμό των αλλοδαπών εισερχομένων στη χώρα για περισσότερο ή λιγότερο μόνιμη εγκατάσταση, καθώς τα σχετικά ποσοστά χαρακτηρίζονται από μεγάλο σκοτεινό αριθμό (*dark figure*), ο οποίος εδράζεται στη διχοτομική διάσταση και διάκριση ανάμεσα στους νόμιμους και παράνομους μετανάστες που ζουν και εργάζονται στη χώρα. Βέβαια, αυτό δεν είναι ελληνικό φαινόμενο, καθώς απαντάται σε όλες τις χώρες που υποδέχονται ροές μεταναστών παγκοσμίως στην ιστορική συγχρονία και διαχρονία. Η πλειονότητα των αλλοδαπών στη χώρα μας προέρχεται από την Αλβανία. Σημαντικό, επίσης, ποσοστό, προέρχεται από λοιπές χώρες των Βαλκανίων και Ανατολικές χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Ουκρανία, Μολδαβία κ.λπ.).³ Πρόσφατα στοιχεία υποδηλώνουν αύξηση της μεταναστευτικής ροής Ασιατών προς τη χώρα (Κινέζων, Ιρακινών, Πακιστανών κ.λπ.), λόγω, αφενός, οικονομικών παραγόντων και συνθηκών (όπως η έξοδος του κινεζικού λιανεμπορίου προς τη Δυτική Ευρώπη) και αφετέρου, λόγω των ιδιαίτερα δυσμενών κοινωνικο-πολιτικών και οικονομικών συνθηκών σε ασιατικές χώρες προέλευσης (πόλεμοι, δικτατορικά καθεστώτα κ.λπ.).⁴ Συνολικά υπολογίζεται πως σήμερα στην Ελλάδα ζουν και εργάζονται αλλοδαποί από 128 εθνότητες.

Η εγκατάσταση και απασχόληση στην Ελλάδα ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια αναμφισβήτητα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα *κοινωνικά γεγονότα*, που επηρεάζουν καθοριστικά τις σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές εξελίξεις στην χώρα. Το *μεταναστευτικό ζήτημα* συνιστά πλέον ισχυρό μοχλό κοινωνικού μετασχηματισμού και αλλαγής και ως εκ τούτου σωστά υποστηρίζεται πως θέτει νέες προκλήσεις για την επίσημη πολιτεία. Η ορθολογική διαχείρι-

---

3. Μ. Τζωρτζοπούλου, Μ. Στογιάνοβα, 2001.

4. Βλ. σχετικά τα Πρακτικά του Συνεδρίου «Παράνομη μετανάστευση και διακίνηση ανθρώπων: Οι πολλαπλές όψεις μιας κρυμμένης πραγματικότητας», 2-3/12/2006, Ιωάννινα, Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού, και ιδιαίτερα τις εισηγήσεις των Οικονόμου Ελ., «Οργανωμένο έγκλημα και παράνομη μετανάστευση – Αντιμετώπιση ασυνόδευτων ανηλίκων» και Χαλκιά Αθ., «Δράσεις της Ελληνικής Αστυνομίας στο θέμα εμπορίας ανθρώπων», 2/12/2006.

ση και αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης σε ανθρωποκεντρικό πλαίσιο συνιστούν κρίσιμες συνιστώσες στη χάραξη και άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής.

Από τα παραπάνω καθίσταται φανερό ότι η μελέτη *του ζητήματος μετανάστευσης και εγκληματικότητα* –ή διαφορετικά της *σχέσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας*– είναι αδιανόητη χωρίς στοιχειώδη έστω αναφορά στον *πληθυσμό* ή/και *τα μεγέθη*, τα οποία αυτό το ζήτημα, όπως τίθεται από τη παγκόσμια βιβλιογραφική παραγωγή, αφορά. Είτε θεωρήσουμε ως αφετηρία της ανάγνωσης της παραπάνω σχέσης *το μεταναστευτικό φαινόμενο* είτε *το εγκληματικό φαινόμενο* διαπιστώνουμε ότι υπάρχει ένας *όγκος πληθυσμού* που συμπίπτει. Δηλαδή, το εν λόγω ζήτημα αφορά τον πληθυσμό εκείνον που συγκεντρώνει δύο κυρίαρχα χαρακτηριστικά ταυτόχρονα: το χαρακτηριστικό του *αλλοδαπού* εγκατεστημένου λιγότερο ή περισσότερο μόνιμα στη χώρα, ή ακόμη και απλώς διερχόμενου από αυτήν, και το χαρακτηριστικό του *διαπράξαντος βεβαιωθέν / διαλευκανθέν αδίκημα* στη χώρα.

Επιπλέον, έτσι όπως διατυπώνεται συνήθως το ζήτημα *μετανάστευση και εγκληματικότητα* φαίνεται σαν να προϋποθέτει μια σχέση *αιτιώδη* ανάμεσα στο μεταναστευτικό ζήτημα και το εγκληματικό φαινόμενο, όπου η μετανάστευση συνιστά το αίτιο και η επίδρασή της στο εγκληματικό φαινόμενο, το αιτιατό, το αποτέλεσμα. Επί του θέματος αυτού σημειώνουμε ότι μια τέτοια πρόσληψη του ζητήματος αντανακλά τις προπαραδοχές της *θετικιστικής εγκληματολογίας*, η οποία, αν και υπογραμμίζει συγκεκριμένες σημαντικές αναμφίβολα όψεις του ζητήματος, στην παρούσα μελέτη συμπληρώνεται σημαντικά με την ερμηνευτική επιστράτευση του *κατασκευαστικού προτύπου* ή, *διαφορετικά, της θέασης της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας του εγκλήματος*. Ο προβληματισμός της μελέτης στηρίχθηκε σε μια τέτοια θεωρητική επιλογή για δύο κυρίως λόγους: α) Τόσο το μεταναστευτικό ζήτημα όσο και το εγκληματικό φαινόμενο χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό *σκοτεινού αριθμού*, αθέατων, δηλαδή, μη ορατών, μη αναγνωρίσιμων, άρα και μη μετρήσιμων στην πλήρη έκτασή τους, κοινωνικών πρακτικών και μεγεθών, γεγονός που συσκοτίζει την *οντολογική διάσταση* των διαπλεκομένων θεμάτων. β) Στη μελέτη του υπό πραγμάτευση ζητήματος διαπιστώνεται μια έκρηξη στην παρουσία ισχυρών στερεοτυπικών παραστάσεων και αναπαραστάσεων των συναφών πραγματικοτήτων και ισχυρή κηδεμονία της *κατασκευής της πραγματικότητας* επί της ίδιας της *οντολογικής* πραγματικότητας.

Το ζήτημα, επίσης, τίθεται σ' ένα πλαίσιο το οποίο, αφενός, αφορά την πληθυσμιακή σύνθεση και εξέλιξη του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα και, αφετέρου, την πληθυσμιακή σύνθεση και εξέλιξη του εγκληματι-

κού φαινομένου στη χώρα. Ως προς το πρώτο, αρκεί στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι η περίπτωση της Ελλάδας, ως χώρας του ευρωπαϊκού νότου παρουσιάζει συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες λόγω της γεωγραφικής της θέσης, της ιστορίας και του πολιτισμού της καθώς και του χαρακτήρα της κοινωνίας, της πολιτείας και της οικονομίας της.

Όπως προαναφέρθηκε, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η Ελλάδα δέχεται μετανάστες από τρίτες χώρες, οι οποίοι εγκαθίστανται και εργάζονται στην Ελλάδα. Το μεταναστευτικό ρεύμα συνεχίζεται και την επόμενη δεκαετία με ιδιαίτερη έξαρση τη δεκαετία του 1990. Η μετανάστευση τη δεκαετία του 1990 διαφοροποιείται από εκείνες των προηγούμενων δεκαετιών όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των μεταναστών και κυρίως όσα σχετίζονται: α) Με τις χώρες προέλευσής τους (μειώνεται ο αριθμός των προερχόμενων από την Αμερική και την Ωκεανία, όπως και από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ αντίθετα αυξάνεται ο αριθμός εκείνων που προέρχονται από την Αφρική και τις χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης). β) Με τη μαζικότητα έλευσής τους (ο αριθμός των νομίμων μεταναστών το 1981 προσεγγίζει τους 176.119 αλλοδαπούς, ενώ το 1991 καταγράφηκαν μεν 167.276 αλλοδαποί, δεδομένου, όμως, ότι η μετανάστευση κατά τη δεκαετία αυτή χαρακτηρίζεται κατεξοχήν από την παρουσία μη νόμιμων μεταναστών, υπολογίζεται ότι ο αριθμός των μη νόμιμων μεταναστών στην Ελλάδα άγγιζε περίπου τις 500.000 – 800.000. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται από την απογραφή του 2001, στην οποία καταγράφονται 761.813 αλλοδαποί, ενώ στο μεταξύ έχει μεσολαβήσει η πρώτη προσπάθεια νομιμοποίησής τους κατά το 1997 με την έκδοση των Προεδρικών Διαταγμάτων 358 και 359. Με τη νομοθετική αυτή εξέλιξη δόθηκε η δυνατότητα στους αλλοδαπούς που διέμεναν στην Ελλάδα εκείνη τη χρονική περίοδο να αιτήσουν άδεια παραμονής ορισμένης διάρκειας, τη λεγόμενη «λευκή κάρτα». Με αυτήν την αφορμή απογράφηκαν 371.641 αλλοδαποί, ενώ υπολογίσθηκε ότι περίπου 150.000 άτομα δεν απογράφηκαν και συνέχισαν να ζουν υπό μη νόμιμο καθεστώς.⁵ Αναμφισβήτητα, το σχετικά υψηλό ποσοστό της παράνομης μετανάστευσης που επικρατεί στην Ελλάδα αναγκάζει τους ερευνητές να διατηρούν τις επιφυλάξεις τους σχετικά με τη δυνατότητα εξαγωγής ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με τη συμπεριφορά των αλλοδαπών στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια, επιχειρώντας, μια σύντομη ιστορική αναδρομή σε ό,τι αφορά την πληθυσμιακή εξέλιξη των αλλοδαπών αναφέρεται ότι το 1991, οι συνολικά

---

5. Τζ. Καβουνίδη, 2000, σ. 2.

καταγεγραμμένοι αλλοδαποί ήταν 98.239, ενώ το 1995 μόλις 80.753.⁶ Τα στοιχεία αυτά απέχουν κατά πολύ από τους 761.813 που διέμεναν νόμιμα την Ελλάδα το 2001 και το ένα εκατομμύριο και πλέον περίπου που ζει στην Ελλάδα σήμερα. Αυτό συμβαίνει διότι την τελευταία εικοσαετία η μεταναστευτική ροή προς τη χώρα μας παρουσίασε σημαντικές αυξομειώσεις, ενώ, παράλληλα, η αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία και τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία και δικαιοσύνη) δεν υπήρξε πάντα υπεύθυνη, οργανωμένη και συγκροτημένη. Ως προς τα χαρακτηριστικά του αλλοδαπού πληθυσμού, με βάση την (τελευταία) απογραφή του πληθυσμού του 2001 διαπιστώθηκε ότι πάνω από τους μισούς (438.036 – ποσοστό 57,5%) είναι άτομα αλβανικής υπηκοότητας, ενώ την πρώτη πεντάδα συμπληρώνουν οι Βούλγαροι, με μόλις 35.104 άτομα (ποσοστό 4,6%), οι Γεωργιανοί (22.875 άτομα – ποσοστό 3%), οι Ρουμάνοι (21.994 – ποσοστό 2,9%) και τα άτομα αμερικανικής υπηκοότητας (18.140, με ποσοστό 2,4%).⁷ Στο σημείο αυτό πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι, όπως σε κάθε επίσημη καταγραφή πληθυσμού έτσι και στη συγκεκριμένη, δεν υπολογίζονται, όπως είναι λογικό, τα άτομα που για οποιονδήποτε λόγο δεν δήλωσαν την παρουσία τους. Ειδικότερα, στους 761.813 αλλοδαπούς που βρίσκονταν στην Ελλάδα, τουλάχιστον μέχρι το 2001, πρέπει να προστεθούν και οι αλλοδαποί που βρίσκονται υπό καθεστώς παρανομίας στη χώρα μας και κατ' αυτόν τον τρόπο δεν εμφανίζονται στις επίσημες καταγραφές. Έτσι, προκύπτει ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός ξένων που διαμένουν στην Ελλάδα και ένα μεγαλύτερο ποσοστό εκπροσώπησης τους στο συνολικό πληθυσμό της χώρας μας. Οι δε επιπτώσεις της μετανάστευσης σε δημογραφικό επίπεδο γίνονται αντιληπτές από τον παρακάτω πίνακα, ο οποίος απεικονίζει την αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας.⁸

	1971-1981	1981-1991	1991-2001
Φυσική αύξηση πληθυσμού	637.000 70,1%	260.000 51,5%	22.000 3,2%
Καθαρή μετανάστευση⁹	272.000 29,9%	245.000 48,5%	658.000 96,8%
Συνολική αύξηση πληθυσμού	909.000 100,0%	505.000 100,0%	680.000 100,0%

6. Μ. Τζωρτζοπούλου, 2001, σ. 55-56.

7. Στοιχεία Εθνικής Απογραφής 18ης Μαρτίου 2001.

8. ΕΣΥΕ στο: www.statistics.gr.

9. Σημειώνουμε ότι η έννοια της «καθαρής μετανάστευσης» αναφέρεται το «συνολικό ισοζύγιο» των μεταναστευτικών εισροών και εκροών (Ελλήνων και αλλοδαπών).

Σύμφωνα με πορίσματα ερευνών καθίσταται εμφανές ότι οι μετανάστες πληθυσμιακά δεν συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας. Ερμηνευτικά αυτή η τάση έχει συνδεθεί με τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς εργασίας και τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό, οι οποίες έχουν δημιουργήσει μια σχετικά ισορροπημένη κατανομή των αλλοδαπών / μεταναστών σε όλη τη χώρα. Οι μετανάστες βρίσκονται παντού: στην ύπαιθρο και στα αστικά κέντρα, στην ηπειρωτική όπως και στη νησιωτική Ελλάδα. Η εν λόγω αυθόρμητη και ισορροπημένη τους διάχυση σε όλη τη χώρα έχει παρεμποδίσει σε σημαντικό βαθμό την εμφάνιση των λεγόμενων ghettos και την πλήρη κοινωνική περιχαράκωση των μεταναστών. Παρ' όλα αυτά ο μεγαλύτερος αριθμός των μεταναστών συγκεντρώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως Αθήνα και Θεσσαλονίκη, όπως άλλωστε και ο γηγενής αστικός πληθυσμός. Σύμφωνα με τα δεδομένα της ΕΣΥΕ έτους 2001 για τη γεωγραφική κατανομή των αλλοδαπών, παρά τη διασπορά τους σε όλη την Ελλάδα, παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωσή τους σε ορισμένες περιφέρειες της χώρας, ειδικότερα στην περιφέρεια της πρωτεύουσας όπου καταγράφηκε το 47,26% του συνόλου των αλλοδαπών. Ακολουθούν η Μακεδονία με 15,8%, η Πελοπόννησος με 7,07%, η Στερεά Ελλάδα και η Εύβοια με 6,15%, τα Νησιά του Αιγαίου με 5,13%, η Κρήτη με 5,7%, η Θεσσαλία με 4,23%, τα Ιόνια Νησιά με 2,57%, η Ήπειρος με 2,14% και τελευταία η Θράκη με 0,72%. Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι οι γυναίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερη συγκέντρωση στα αστικά κέντρα, ενώ αντίθετα οι άνδρες συγκεντρώνονται σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από έντονη γεωργική δραστηριότητα. Η ίδια εικόνα της διασποράς, όσον αφορά την εγκατάσταση των αλλοδαπών, εμφανίζεται και σε πιο στενό τοπικό επίπεδο. Το παράδειγμα της Αθήνας είναι ενδεικτικό. Οι συνθήκες διαβίωσης των εθνοτικών ομάδων, που έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή της πρωτεύουσας, δεν οδηγούν στην αυστηρή γεωγραφική τους συγκέντρωση, με αποτέλεσμα να μην έχουν έως τώρα εμφανισθεί συνοικίες με ευδιάκριτη εθνοτική ταυτότητα. Παρότι η ανάγκη των μεταναστών για σταθερή συνεύρεση με ομοεθνείς τους είναι δεδομένη, ωστόσο, οι μετανάστες διαμένουν σε διάφορα σημεία της πόλης. Το γεγονός αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων, στην οικονομική δυνατότητα των μεταναστών, στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά κάθε μεταναστευτικής ομάδας και στις επιβεβλημένες από την ελληνική κοινωνία προδιαγραφές (έλλειψη στεγαστικών ρυθμίσεων, απελευθέρωση από Αθηναίους παλιών και όχι κατάλληλα εξοπλισμένων διαμερισμάτων, αναβάθμιση συγκεκριμένων περιοχών, συνεχής μείωση της κοινωνικής και οικονομικής αξίας του κέντρου).¹⁰

---

10. Έκθεση Μεσογειακού Παρατηρητήριου Μετανάστευσης- Ι.Α.Π.Α.Δ.- Πάντειο Πανεπιστήμιο, «Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα δια-

Αναντίρρητα, η μετανάστευση αποτελεί ένα πολύπλευρο κοινωνικό φαινόμενο, καθώς, από τη μια, προσφέρει στις χώρες υποδοχής ευκαιρίες προς αξιοποίηση, όπως προσόντα και εργατικότητα που συνδράμουν στην ενίσχυση της εθνικής οικονομίας, ενώ, από την άλλη, η διαφορετικότητα των μεταναστών από τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής γεννά την ανάγκη για κινητοποίηση όλων των κρατικών φορέων, θεσμών αλλά και μελών της κοινωνίας για την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ένταξή τους στην κοινωνία υποδοχής.¹¹

Στην Ελλάδα πλέον, όπως και στις λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η παρουσία των αλλοδαπών είναι εμφανής σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας. Στη νέα αυτή πραγματικότητα αναδεικνύονται ζητήματα που άμεσα ή έμμεσα συνδέονται με το μεταναστευτικό φαινόμενο, όπως η οικονομία, το δίκαιο, η πολιτική, η πολιτιστική ταυτότητα, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών, ο ρατσισμός και γενικότερα ζητήματα που αναδιαμορφώνουν την κοινωνική δομή, ζητήματα που καθημερινά προσελκύουν το ενδιαφέρον νέων ερευνητών, ζητήματα που παραμένουν ανοικτά για τον ερευνητή. Ιδιαίτερα στις μέρες μας σε συνθήκες μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομικής ύφεσης το *μεταναστευτικό ζήτημα* ενεργοποιεί βαθειά κρυμμένα ψυχολογικά αντανάκλαστικά που σχετίζονται με την καλλιέργεια κλίματος μιας γενικευμένης κοινωνικής φοβίας και προκαλεί σχεδόν αυτόματα εκρήξεις του συλλογικού ασυνείδητου, ιδιαίτερα αναφορικά με το *ζήτημα της ασφάλειας* του γηγενούς πληθυσμού απέναντι στον «άλλο», τον «ξένο», τον «διαφορετικό».

Η μελέτη των ιστορικών και κοινωνικών διαδρομών των μεταναστευτικών ροών ήδη από την εποχή της Σχολής του Σικάγο στην Αμερική μέχρι τις μέρες μας έχει καταδείξει *πέραν πάσης αμφιβολίας* ότι οι κοινωνίες υποδοχής (της ελληνικής συμπεριλαμβανομένης) δεν είναι προετοιμασμένες και δεκτικές των αλλαγών που νομοτελειακά επέρχονται από την λίγο έως πολύ ξαφνική εγκατάσταση μεγάλου αριθμού αλλοδαπών, αδυνατούν να συλλάβουν τις μείζονες προεκτάσεις αυτής της εγκατάστασης και δυσκολεύονται να συμβάλλουν στην κατά το δυνατόν ήπια αφομοίωση των κραδασμών που αυτή η εγκατάσταση συνεπάγεται για την κοινωνική δομή και το μετασχηματισμό της κοινωνίας υποδοχής. Ως αποτέλεσμα, ενεργο-

---

θέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης», txt at www.imepo.gr.

11. Θ. Παπαθεοδώρου, Ν. Κουλούρης, 2000.

ποιούνται στους γηγενείς πληθυσμούς αισθήματα φόβου (ιδιαίτερα φόβου του εγκλήματος) και ανασφάλειας που με τη σειρά τους καλλιεργούν ξενοφοβικά σύνδρομα και ρατσισμό προς τους μετανάστες, οι οποίοι καταλήγουν να φαντάζουν ως *σημαίνουσα απειλή* για την κοινωνία που τους υποδέχεται.¹²

Στο πλαίσιο αυτό καθίσταται ιδιαίτερα κατανοητή η *αρνητική πρόσληψη και εικόνα του αλλοδαπού μετανάστη*, η οποία συνοδεύεται με πλήθος αρνητικών στερεοτύπων και αναπαραστάσεων.¹³ Προς αυτή την κατεύθυνση συχνά συμβάλλουν και τα ΜΜΕ, που, προς χάριν της τηλεθέασης, προβάλλουν τον οικονομικό μετανάστη ως απειλή προς το κοινωνικό σύνολο. Οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει μια τέτοια *υποδοχή* σχετίζονται άμεσα με την κοινωνική απομόνωση, την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των μεταναστών.¹⁴

Από την άλλη πλευρά και αναφορικά με την εξέλιξη του εγκληματικού φαινομένου στη χώρα, στο σημείο αυτό μπορούμε συνοπτικά να εκθέσουμε τα ακόλουθα: Είναι γεγονός ότι ο συνολικός όγκος των αδικημάτων που διαπράττονται, όπως αυτά εμφανίζονται στις επίσημες στατιστικές, σταδιακά αυξάνεται. Συγχρόνως μεταλλάσσεται η ποιότητα των χαρακτηριστικών των διαπραττόμενων αδικημάτων. Τα εγκλήματα βίας εμφανίζουν μια διαφοροποιημένη *εικόνα*. Το ίδιο και το *οικονομικό* καθώς και το *οργανωμένο* έγκλημα. Δειλά-δειλά κάνει την εμφάνισή του και το *ηλεκτρονικό έγκλημα*, ενώ η συμμετοχή τόσο των γυναικών όσο και των ανηλίκων στην εγκληματικότητα αυξάνεται.¹⁵ Βέβαια η χώρα μας εξακολουθεί να κατέχει μία από τις τελευταίες θέσεις στην παγκόσμια στατιστική του εγκλήματος. Το δε ποσοστό της συμμετοχής αλλοδαπών δραστών στο συνολικό όγκο του εγκλήματος στη χώρα αποτελεί ένα από τα ζητούμενα αυτής της μελέτης.

γ. Το αντικείμενο της μελέτης

Στην παρούσα μελέτη, όπως ήδη θα έχει γίνει κατανοητό από τον αναγνώστη, οι όροι *αλλοδαπός* και *μετανάστης* χρησιμοποιούνται επάλληλα. Είναι γεγονός, όμως, ότι η κοινωνικο-ιστορική και πολιτισμική συγκρότηση των όρων

---

12. Γ. Κπιστάκης, 2001.

13. Χρ. Κωνσταντινίδου, 2001.

14. Αλ. Μοσχοπούλου, 2005.

15. Ενδεικτικά βλ. Στατιστικά Στοιχεία Εγκληματικότητας 1991 έως 2008 για την Επικράτεια, - τελευταία έκθεση των Διοικητικών Αρχών, <http://www.astynomia.gr>.

αυτών έχει διαφορετικές αφητηρίες και κοινωνικές συνδηλώσεις. Για λόγους οικονομίας, αρκεί να αναφέρουμε ότι στην παρούσα μελέτη η εννοιολόγηση των παραπάνω όρων υπακούει στα ακόλουθα: Αναφορικά με τον όρο *μετανάστευσης* η μελέτη απομακρύνεται από οποιαδήποτε *τεχνική* εννοιολόγηση του όρου του τύπου *πολίτης / υπήκοος χώρας προέλευσης ή καταγωγής εκτός ευρωπαϊκής ένωσης* ή άλλων συναφών προσδιορισμών περί *παλλιννοστούτων ή επαναπατριθέντων Ελλήνων*.¹⁶ Οι όροι *μετανάστευση* και *μετανάστης* δεν συνιστούν περιγραφικούς ή νομικούς όρους. Συνιστούν κοινωνικά κατασκευασμένες εννοιολογήσεις ή/και μορφώματα με πλήθος ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνδηλώσεις. Αυτή η ίδια η γραμματική και ετυμολογική διατύπωση και έκφραση των όρων το πιστοποιεί, η οποία δεν μπορεί να παραγνωρίζεται. Για την εξαιρετικά σημαίνουσα ελληνική γλώσσα και τους Έλληνες, ενδεικτικά, ο όρος *μετανάστης* ήδη από την αρχαιότητα σημαίνει *τον μετοικούντα, τον εγκαταλείποντα την εστία ή τον οίκο του και μετακινούμενον σε άλλη χώρα*, αλλά και τον *ξένον (αλλότριος, εκ ξένης γής, επί δε φυτών, μεταφυτευθείς – σε αντίθεση με τον ένδημον / πολίτην, ο μη πολίτης, ο δεκτικός φιλοξενίας, ο πρόσφυγας, ο έτερος* στη σχέση φιλοξενίας σε αντίθεση με τον *οικοδεσπότη*), τον *πλάνητα* (υποτιμητικά, καθώς η εστία είχε ανέκαθεν μεγάλη σημασία για τον Έλληνα) καθώς επίσης και τον *ατίμητον* (χωρίς δικαιώματα), σε αντίθεση με τον *επιχώριον*.¹⁷ Και εδώ ήδη παρατηρείται η κοινωνικο-πολιτισμική συγκρότηση του όρου, η οποία δεν αφίσταται από τις σύγχρονες προσλήψεις. Αναφορικά με τον όρο *αλλοδαπός*, αντίθετα, ο περισσότερο *τεχνικός* προσδιορισμός του όρου είναι ήδη εμφανής από την αρχαιότητα, ως *ο ανήκων εις άλλην χώραν*, στη σύγχρονη εκδοχή του όρου, ο *υπήκοος*, δηλαδή *υποκείμενο έννομων δικαιωμάτων, αγαθών και υποχρεώσεων* στη συγκεκριμένη χώρα. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης η ταυτόσημη και επάλληλη χρήση του όρου *αλλοδαπός* με τον όρο *μετανάστης* υπαγορεύτηκε από το γεγονός ότι πλήθος των επίσημων δεδομένων βασίζεται στη νομική εννοιολόγηση του όρου και άρα *ο μετανάστης είναι ο αλλοδαπός εισερχόμενος στη χώρα, ο μη πολίτης*. Η διάκριση είναι σημαντική και δεν πρέπει να παραμερίζεται καθώς με αυτήν την έννοια ο μετανάστης δεν έχει τις δικαιωματικές εγγυήσεις που απολαύει ο πολίτης μιας χώρας παρά μόνον σε περιορισμένο βαθμό, όταν αυτές απορρέουν από επικυρωμένες διε-

16. Βλ. σχετικά, Μ. Petronoti, Α. Triandafyllidou, 2003, No 2.

17. Σχετικές παραπομπές υπάρχουν ήδη από τον Όμηρο και τον Ησίοδο, βλ. σχετικά, *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας*, των Η. Lindell, R. Scott, x.x., Σιδέρης, Αθήνα.

θνείς συνθήκες περι ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχουν ενσωματωθεί στο ενδοκρατικό δίκαιο και εφαρμόζονται.

Ως εκ των παραπάνω, η μελέτη εκ του αντικειμένου της βασίζεται σε μια διευρυμένη εννοιολόγηση του όρου *μετανάστες*, η οποία αγκαλιάζει κάθε μετακινούμενο άτομο ή /και ομάδα ατόμων, *άλλης / ξένης προς την ελληνική υπηκοότητας / εθνικότητας*, που εγκατέλειψε προσωρινά ή μόνιμα τη χώρα προέλευσης ή καταγωγής και εισέρχεται στη χώρα απλά διερχόμενο ή για περισσότερο ή λιγότερο μόνιμη εγκατάσταση. Το στοιχείο της υπηκοότητας στην παρούσα μελέτη, αντίθετα από τη διαφοροποιητική του διαχείριση σε άλλες αναλύσεις, συνιστά σημαντική διαφοροποιητική μεταβλητή, καθώς πλήθος επίσημων στατιστικών δεδομένων κατηγοριοποιείται στη βάση της διάκρισης ημεδαπών / αλλοδαπών με τη νομική εκδοχή των όρων αυτών.

Στη βάση των παραπάνω τοποθετείται και η ειδική στοχοθεσία της μελέτης: Η διερεύνηση του ζητήματος «*μετανάστευση και εγκληματικότητα*» αναγκαστικά διέρχεται από το φίλτρο της *απομάγευσης*¹⁸ αυτού του ίδιου του *κοινωνικού μορφώματος* της μετανάστευσης και ιδιαίτερα της μη νόμιμης μετακίνησης πληθυσμών προς τη χώρα. Επιπλέον, το φαινόμενο της μετανάστευσης σε συνάρτηση με το εγκληματικό φαινόμενο στη χώρα προκαλεί την *κατανοούσα* (κατά Weber¹⁹) *κοινωνιολογική μας φαντασία*²⁰ καθώς επικαλύπτεται από πλήθος κατασκευών, στερεοτυπικών παραστάσεων και αναπαραστάσεων με τρόπο που να μη διακρίνεται εύκολα *ο μύθος και η αλήθεια*. Το *πραγματικό* και το *φαντασιακό* διαπλέκονται με τρόπους δυσανάγνωστους στον ανυποψίαστο αναγνώστη, ιδιαίτερα σε εκείνον που διακατέχεται από την πίστη στην *αλήθεια των αριθμών*. Τα αριθμητικά σύνολα, όμως, ή αθροίσματα (ενδεικτικά και για παράδειγμα, *αλλοδαποί δράστες εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας*) νοηματοδοτούνται μόνον μέσα στο πλαίσιο που τα παράγει (τον τρόπο κατασκευής αυτών των αθροισμάτων, την κινητικότητα των δικτυικών αρχών, την ισχύουσα κατεύθυνση και φυσιογνωμία της αντεγκληματικής πολιτικής κ.λπ.). Ως εκ τούτων, το περιεχόμενο της παρούσας μελέτης αποσκοπεί στην άρση των μυθεύσεων και την κατά το δυνατόν προσήλωση στους όρους *ανακάλυψης* και *ανάγνωσης της επιστημονικής αλήθειας*.

---

18. Κατά την έκφραση του Weber, ό. π., Box St., 1987, *Recession, Crime and Punishment*, Macmillan, σ. IX., και στον τίτλο του βιβλίου του Ν. Παναγιωτόπουλου, *Η απομάγευση του κόσμου*, Αθήνα, ΕΚΚΕ – ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ, 2008.

19. M. Weber, 1997.

20. Κατά την έκφραση του C.W. Mills, 1980, *The Sociological Imagination*, Pelican.

Στο πλαίσιο αυτό, υιοθετήθηκαν οι εξής θεωρητικο-μεθοδολογικές προ-παραδοχές: Πρώτον, η σχέση εγκληματικότητας και μετανάστευσης κάθε άλλο παρά μονοσήμαντη είναι και ως τέτοια χρειάζεται *αποκωδικοποίηση* όλων των πολυσύνθετων εννοιολογικών και πραγματολογικών της παραμέτρων. Δεύτερον, η ανάγκη μιας *καινοτόμου* προσέγγισης ως προς το ζήτημα της μεθόδου καθίσταται ιδιαίτερα επιτακτική. Παρά τη μεγάλη σημασία του θέματος αυτού όχι μόνο για τη χώρα μας αλλά και σε διεθνές επίπεδο, η συναφής βιβλιογραφική παραγωγή εμφανίζεται ελλιπής και κατακερματισμένη, συσκοτίζοντας το επιστημονικό τοπίο και τη γνώση μας τόσο για το εγκληματικό φαινόμενο καθαυτό, όσο και για τη σχέση του με τη μετανάστευση. Ως αποτέλεσμα, έχει καταστεί κοινός τόπος η διαπίστωση ότι το ζήτημα της εγκληματικότητας των αλλοδαπών είναι εξαιρετικά σοβαρό για την ελληνική κοινωνία.²¹ Στην Ελλάδα πολλοί αποδίδουν τη ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μετά, στο μεγάλο κύμα αλλοδαπών που εισέρρευσαν κυρίως από τα βόρεια σύνορα της, μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του λεγόμενου «*υπαρκτού σοσιαλισμού*» και τις συνακόλουθες ανακατατάξεις στα Βαλκάνια. Η διαπίστωση αυτή, μολονότι εμπεριέχει πηγήματα αληθείας, δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται με συνολικό τρόπο στην επιστημονική αλήθεια. Σε κάθε περίπτωση, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών αναμφισβήτητα συνιστά μια «*γκρίζα ζώνη*» του ζητήματος της εγκληματικότητας τόσο στην ελληνική πραγματικότητα όσο και διεθνώς και, κατ' επέκταση, της σχέσης ανάμεσα στα φαινόμενα της μετανάστευσης και της εγκληματικότητας.²²

Ως εκ των παραπάνω, η επιστημονική συμβολή του παρόντος έργου στοχεύει στη μελέτη της μετανάστευσης ως φαινομένου με πολύπλοκες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και πολιτικές διαστάσεις και επιδιώκεται η ανίχνευση της *φύσης –πραγματικής ή κατασκευασμένης–* της σχέσης των μεταναστευτικών ροών προς τη χώρα με το εγκληματικό φαινόμενο στη συγχρονία και τη πρόσφατη διαχρονία, σε ποσοτικό και ποιοτικό επίπεδο. Επιπρόσθετα, στόχο αποτελεί η διερεύνηση του πλαισίου στο οποίο εμφανίζονται και καταγράφονται εκδηλώσεις παραβατικών συμπεριφορών που συνδέονται με το ζήτημα «*μετανάστευση και εγκληματικότητα*». Σκοπός, επίσης, είναι η μελέτη των όψεων της παράνομης – παράτυπης δραστηριότητας γύρω από το «γεγονός» της μετανάστευσης. Άρα ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δομές, οι

21. Μ. Κρανιδιώτη, 2003.

22. Ν. Κουράκης, 2003.

διαδικασίες, οι αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς και αυτές οι ίδιες οι πρακτικές – συμπεριφορές που συνδέονται με το θέμα Ελλήνων και αλλοδαπών.

Επί της μεθόδου, η μελέτη συνιστά δευτερογενή επεξεργασία υλικού και συναφών πηγών πληροφοριών των οποίων η *πρωτογενής πατρότητα* ανήκει σε άλλους. Αυτή η επιλογή δημιουργεί μια ιδιαίτερη δυσκολία διότι απαιτεί και προϋποθέτει ένα παράλληλο επίπεδο διερεύνησης των προπαραδοχών και προαπαιτούμενων της πρωτογενούς συλλογής του υλικού. Το επίπεδο αυτό, όμως, είναι απαραίτητο, διότι, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, η αποκωδικοποίησή του, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αίρει *σκιώσεις* του ζητήματος.

Το ιστορικό ανάπτυγμα της μελέτης καλύπτει την περίοδο από το 1990 κι εντεύθεν, καθώς η δεκαετία του 1990 συνιστά δεκαετία *ορόσημο* του πραγματικού γεγονότος της μαζικής μετακίνησης αλλοδαπών πληθυσμών προς τη χώρα μας με συγκριτικές αναφορές σε προγενέστερο χρόνο, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. Η αναζήτηση του προς επεξεργασία υλικού διενεργήθηκε με την προσφυγή σε βιβλιογραφικές πηγές και βιβλιογραφικές ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες και βάσεις δεδομένων, σε αρχειακές συλλογές και στατιστικά αθροίσματα τόσο για τη μετανάστευση όσο και το έγκλημα στη χώρα, όπως αυτές επίσημα διατίθενται από τις στατιστικές υπηρεσίες των Υπουργείων Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης, και σε αρχειακό υλικό νομοθετικών κειμένων από το Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων.

δ. Δομή της μελέτης

Σε ένα πρώτο τμήμα, ανακωδικοποιούνται οι πληροφορίες και η γνώση που προκύπτει από εκτεταμένη βιβλιογραφική επισκόπηση αναφορικά με το ζήτημα ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Θεωρήσεις εντοπίζονται, ευρήματα ελέγχονται, πορίσματα επαναξιολογούνται. Ο λόγος των ειδικών και οι επιστημονικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί για το παραπάνω ζήτημα, τόσο σε επίπεδο θεωρίας όσο και σε ερευνητικό επίπεδο, εντοπίζονται, αποσαφηνίζονται και αξιοποιούνται. Η περιπλάνηση αυτή έχει ως αποτέλεσμα και τον εννοιολογικό επικαθορισμό των όρων, απαραίτητο εργαλείο για τη συνέχεια της διερεύνησης.

Στη συνέχεια παρατίθεται και εξετάζεται λεπτομερώς η *επίσημη εικόνα μας για τον αλλοδαπό εγκληματία*, η οποία, αφενός, αφορά στην *ορατή και διαπιστωμένη εγκληματικότητα* των μεταναστών από τις δικτυικές αρχές και, αφετέρου, το τυπικό σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης ποσοτικά και ποιοτικά και συναφείς συγκρίσεις με την εν γένει εγκληματικότητα

τα στη χώρα. Έτσι, επισημαίνονται πραγματικότητες που διαψεύδουν πολλούς από τους «*μύθους*» για την εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Η εξέταση αυτή έχει μεγάλη σημασία, δεδομένης της σχετικής ρητορικής που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια σχετικά με το αν και κατά πόσο οι μετανάστες έχουν διαπράξει αδικήματα περισσότερα ή λιγότερα, τα ίδια ή χειρότερα απ' ό,τι οι Έλληνες.

Σε ιδιαίτερο τμήμα γίνεται αναφορά στο *θεσμικό πλαίσιο* που ρυθμίζει το μεταναστευτικό ζήτημα και συνιστά την επίσημη *απάντηση του Κράτους*. Η σημασία του τμήματος αυτού έγκειται στο ότι το νομικό καθεστώς που ισχύει για τη διαχείριση ενός κοινωνικού φαινομένου, όπως η μετανάστευση, συχνά καθορίζει και την πορεία του στην εκάστοτε κοινωνία. Η αποκωδικοποίηση της *απάντησης* αυτής επιχειρείται σε συνδυασμό με τις *κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές* και *πολιτικές προεκτάσεις* της μετανάστευσης.

Στο τελευταίο τμήμα της μελέτης, επιχειρείται η εξαγωγή και παρουσίαση συμπερασμάτων. Με βάση τα συμπεράσματα διατυπώνονται προτάσεις αντιμεγνηματικής και μεταναστευτικής κοινωνικής πολιτικής καθώς και πρακτικές ορθολογικής διαχείρισης του φαινομένου.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε ότι το παρόν βιβλίο στηρίχθηκε σε μελέτη με τον ομώνυμο τίτλο η οποία υλοποιήθηκε από τους κάτωθι επιστήμονες:

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών, Αν/τρια Διευθύντρια στο Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, Κοινωνιολόγο του Εγκλήματος, Επιστημονικώς Υπεύθυνη της εκπόνησης της μελέτης.

Λαμπράκη Ιουλία, Κοινωνιολόγο, (MSC στην Εγκληματολογία) Υποψήφια Διδάκτορα Παντείου Πανεπιστημίου.

Φατούρου Ιωάννα, Κοινωνιολόγο, (MSC στην Εγκληματολογία) Υποψήφια Διδάκτορα Παντείου Πανεπιστημίου.

Χαϊνά Ευάγγελο, Κοινωνιολόγο, (MSC στην Εγκληματολογία) Υποψήφιο Διδάκτορα Παντείου Πανεπιστημίου.

Η μελέτη χρηματοδοτήθηκε από το ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ Ι. ΛΑΤΣΗ, στη βάση σχετικής προκήρυξης και της από 22/1/2008 Σύμβασης Ανάθεσης Έργου στο ΕΚΚΕ ως φορέα υλοποίησης, και υλοποιήθηκε από τον Ιανουάριο 2008 μέχρι και τον Ιανουάριο 2009.

Στο σημείο αυτό οι συγγραφείς επιθυμούν να ευχαριστήσουν θερμά το ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ Ι. ΛΑΤΣΗ, που χρηματοδότησε και έκανε δυνατή την υλοποίηση αυτής της μελέτης, το Διοικητικό Συμβούλιο του ΕΚΚΕ που παρέιχε την αμέριστη υποστήριξή του και τις υποδομές του Κέντρου για την υλο-

ποίηση της μελέτης, τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Εσωτερικών (Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας) για την παραχώρηση πρόσβασης στα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία των Διοικητικών Αρχών, καθώς και την ΕΣΥΕ για την παραχώρηση πρόσβασης στην Εγκληματική και Σωφρονιστική Στατιστική· ευχαριστούμε για την πολύτιμη βοήθειά σας που συνέβαλε στην ολοκλήρωση της μελέτης και την επιτυχή έκβαση του πονήματος.

Ιανουάριος 2010

Για την ερευνητική ομάδα

Ιωάννα Τσίγκανου

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΠΙΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ

2.1 Η γνώση μας για το ζήτημα: Η διεθνής εμπειρία

Η μετανάστευση δεν είναι καινούργιο φαινόμενο. Ολόκληρη η ιστορία της ανθρωπότητας θα μπορούσε να γραφεί ως ιστορία περισσότερο ή λιγότερο μαζικών μεταναστεύσεων. Έτσι, το μεταναστευτικό φαινόμενο έχει διεγείρει τη φαντασία των κοινωνικών επιστημόνων τόσο των χωρών προέλευσης όσο και των χωρών υποδοχής. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης εξετάστηκαν οι κυρίαρχες θεωρητικές εμπνεύσεις και αναλύσεις του φαινομένου και οι εμπειρίες υποδοχής των δυτικού τύπου κοινωνικών σχηματισμών, ακριβώς λόγω της οργάνωσης του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού κατά τα δυτικά πρότυπα από την ίδρυση του Νέου Ελληνικού Κράτους κι εντεύθεν.

Η χώρα που επένδυσε αρκετά νωρίς στη μελέτη του μεταναστευτικού ζητήματος ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής λόγω του ιστορικού γεγονότος των μαζικών μεταναστεύσεων στο έδαφός της ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η συναφής βιβλιογραφική παραγωγή είναι σημαντική. Σημαντική επίσης είναι και η ευρωπαϊκή φιλολογία επί του μεταναστευτικού ζητήματος, καθώς ιστορικοί λόγοι επέβαλαν μεταναστευτικές ροές και σε ευρωπαϊκό έδαφος. Η ελληνική εμπειρία, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, αντανακλά τις κυρίαρχες θεωρητικές και αναλυτικές επεξηγηματικές εμπνεύσεις που επικρατούν στο διεθνές στερέωμα:²³

Αρκετά νωρίς το ερώτημα *γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι*, απαντήθηκε, κωδικοποιήθηκε και τυποποιήθηκε σε θεμελιώδεις *αιτιακές* θεματικές κατηγορίες οι οποίες κατά την ταξινομητική κατηγοριοποίηση του Russell²⁴ έχουν ως εξής:

- 1) Γεωγραφικές διαφοροποιήσεις στη ζήτηση και προσφορά εργασίας. Η θεωρητική προπαραδοχή εδώ είναι πως οι αγορές αποτελούν τη βασική αιτία της διεθνούς μετανάστευσης. Έτσι, τα άτομα –εργατικό δυναμικό / *ερ-*

---

23. Βλ. σχετικά, Χ. Στρατουδάκη, 2008, No 20.

24. Russell, Sharon, Stanton, 1999, World Bank, www.worldbank.com.

γατικά χέρια- αποφασίζουν με ορθολογικό τρόπο να μεταναστεύσουν, όταν αντιληφθούν ότι μπορούν να εργαστούν αμειβόμενοι στην αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής.

- 2) Ωφελήματα των πρόσθετων αγορών εργασίας, τα οποία άτομα ή ομάδες ατόμων επιζητούν και δεν προσφέρονται στη δική τους συνήθως αναπτυσσόμενη οικονομία (όπως επιδόματα ανεργίας, ασφαλίσεις προϊόντων, αγορά κεφαλαίων κ.λπ.).
- 3) Ζήτηση φτηνού εργατικού δυναμικού από τις αναπτυγμένες κοινωνίες / κράτη, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την ενεργό στρατολόγηση εργατικού δυναμικού από αναπτυσσόμενες χώρες ή τουλάχιστον από χώρες σε οικονομική ή κοινωνική κρίση. Αυτή η περίπτωση διαφέρει από την παραπάνω περίπτωση (1) η οποία προϋποθέτει ότι τα μεγέθη της ζήτησης και της προσφοράς βρίσκονται σε ισορροπία. Αντιθέτως, το παρόν σενάριο απλά απαιτεί την αναγκαία και ικανή συνθήκη της ζήτησης στις αναπτυγμένες χώρες. Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση έχει διευκολύνει την καπιταλιστική διεξόδυση (διείσδυση κεφαλαίου) στις οικονομίες όλων των χωρών παγκοσμίως πλην των περιπτώσεων των μη καπιταλιστικών οικονομιών, οι οποίες και περιθωριοποιούνται οικονομικά.
- 4) Ανάδραση: Η συντήρηση μεταναστευτικών ροών από αυτά τα ίδια τα μεταναστευτικά ρεύματα. Δίκτυα μεταναστών δημιουργούνται στις χώρες υποδοχής, τα οποία λειτουργούν ως προστατευτικός κοινωνικός υμένας των νεοαφιχθέντων στη χώρα υποδοχής. Επιπρόσθετα, ιδιωτικοί φορείς και εθελοντικές – μη κυβερνητικές οργανώσεις εμφανίζονται να επιβοηθούν τους μεταναστεύσαντες να προσαρμοστούν στο νέο τρόπο ζωής τους. Ως αποτέλεσμα οι αντιλήψεις που δημιουργούνται περί του τι είδους εργασία βρίσκεται σε ζήτηση στη χώρα υποδοχής και σε ποιες περιοχές ή χώρες αυτή η ζήτηση απαντάται δημιουργεί ένα νέο κύμα μετανάστευσης στις χώρες αυτές.
- 5) Υποβάθμιση του περιβάλλοντος στις χώρες προέλευσης: Πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα παγκοσμίως καταδεικνύουν ότι μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα και μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών μπορεί να προκληθούν από το γεγονός της περιβαλλοντικής καταστροφής ή υποβάθμισης των περιοχών προέλευσης (για παράδειγμα, ερημοποιήσεις, περιβαλλοντική καταστροφή από πόλεμο - συγκρούσεις). Ως αποτέλεσμα αυτοί οι μεγάλοι όγκοι πληθυσμού μεταναστεύουν σε περιοχές οι οποίες είναι ήδη περιβαλλοντικά εύθραυστες, γεγονός το οποίο με τη σειρά του δημιουργεί κοινωνικές και πολιτισμικές συγκρούσεις.²⁵

---

25. Βλ. σχετικά και Homer-Dixon, Th. F., 1991, 1994.

- 6) Αναγκαστική μετανάστευση: Οι περισσότερες από τις παραπάνω ερμηνείες προϋποθέτουν ότι οι μετακινήσεις ατόμων ή ομάδων πληθυσμού είναι λίγο ως πολύ ηθελημένες και ορθολογικά αποφασισμένες, αν και το εύρος των επιλογών που αντιμετωπίζει το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό είναι περιορισμένο. Η αναγκαστική μετανάστευση προκαλείται από ένα βασικό παράγοντα ή συνδυασμό παραγόντων, όπως κοινωνικές αναταραχές στις χώρες προέλευσης, πόλεμοι, δικτατορικά καθεστώτα, κυβερνητικές επιλογές, υποβάθμιση περιβάλλοντος, περιθωριοποίηση ή καταπίεση μειονοτήτων.²⁶ Σ' αυτήν την περίπτωση, ενδεικτικά και για παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι πολιτικές πτήσεις, καταπίεσεις, ακόμη και εγκλήματα πολέμου ενεργοποιούν μεταναστευτικές ροές.²⁷ Συνήθως αυτού του τύπου οι μετανάστες που μετακινούνται *ανεπίσημα, δραπετεύοντας στην ουσία*, χωρίς τις τυπικές προϋποθέσεις εξόδου από τη χώρα προέλευσης, εισέρχονται στη χώρα υποδοχής *λαθραία*, ή διαφορετικά, *παράνομα* κι έτσι μετατρέπονται σε *λαθρομετανάστες ή παράνομους μετανάστες*. Κι εδώ βρίσκουν έδαφος δραστηριοποίησης τα δίκτυα των *λαθρεμπόρων* (οι οποίοι βοηθούν έναντι υπέρογκης και εκμεταλλευτικής αμοιβής τους μετανάστες στη λαθραία είσοδό τους σε χώρες διέλευσης ή/και τελικού προορισμού τους), τα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος, κυρίως εκείνα που εξειδικεύονται στην παράνομη εμπορία ανθρώπων ιδιαίτερα γυναικών και ανηλίκων, (οι οποίοι εκμεταλλεύονται παντοιοτρόπως τους μεταναστεύοντες), τα δίκτυα αυτών των ίδιων των μεταναστών που διευκολύνουν αυτές τις παράνομες μετακινήσεις και δραστηριότητες αλλά ακόμη και το σύστημα εφαρμογής του Δικαίου στις χώρες προορισμού.²⁸ Οι συνέπειες της μετακίνησης ομάδων πληθυσμού, μπορεί να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

Για τις χώρες προέλευσης ένα μαζικό μεταναστευτικό κύμα μπορεί να σημαίνει αύξηση των δημοσίων εσόδων και του κατά κεφαλήν εισοδήματος από την εισροή συναλλάγματος (όπως πολύ καλά γνωρίζουμε και από την ελληνική εμπειρία). Μπορεί, επίσης, να σημαίνει ότι η μετανάστευση δρα ως βαλβίδα αποσυμπίεσης του *περισσέυματος* εργατικού δυναμικού με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη χώρα προέλευσης, όπως επίσης πολύ καλά γνωρίζουμε και από τη μεταπολεμική ελληνική εμπειρία με μαζικές μετακινήσεις πληθυ-

---

26. Edmontson, 1992.

27. Arlacchi Pino, 2004.

28. A. Graycar, 2004.

ομού στην Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Γερμανία κ.λπ., από μια χώρα που *αδυνατούσε να συντηρήσει το σύνολο του πληθυσμού της*. Αυτό το νόμομα, έχει όμως διττή όψη, γιατί αυτό που κερδίζει η χώρα προορισμού σε εργατικό δυναμικό και ανθρώπινο κεφάλαιο το χάνει η χώρα προέλευσης.

Για τις χώρες προορισμού, οι συνέπειες είναι πολυσύνθετες, ιδιαίτερα καθώς το εύρος του είδους των χωρών που υποδέχονται μετανάστες είναι τεράστιο. Η πιο πολυσυζητημένη συνέπεια αφορά το πολιτισμικό πεδίο στο ότι οι πολιτισμοί των χωρών υποδοχής σταδιακά μεταμορφώνονται σημαντικά από την εισροή ποικίλων *πολιτισμών που ταξιδεύουν* και εγκαθίστανται σ' αυτές. Βέβαια η διαδικασία της *μεταφοράς και αφομοίωσης πολιτισμών* επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες και σε πολλές περιπτώσεις η πολιτισμική όσμωση και αφομοίωση επισυμβαίνει χωρίς ιδιαίτερα εμφανείς και σημαντικές συγκρούσεις.²⁹ Μία από τις επίσης πολυσυζητημένες συνέπειες είναι και η σχέση της μετανάστευσης με την εγκληματικότητα.

2.2 Θεωρητικές εμπνεύσεις και ερευνητικοί προσανατολισμοί

Αν ακολουθήσουμε το υπόδειγμα του Blau,³⁰ ως σημαντική αρνητική συνέπεια της μετανάστευσης θεωρείται η μεγιστοποίηση της ετερογένειας του πληθυσμού στη χώρα προορισμού, η οποία παράγει *πίεσεις* και υψηλότερα επίπεδα συγκρούσεων στην κοινωνία της. Ο Blau ήταν επίσης από τους πρώτους που επεξεργάστηκε το ερώτημα της σχέσης της κοινωνικής ανομοιομορφίας ή διαφοροποίησης του πληθυσμού σε μια κοινωνία και του εγκλήματος στην κοινωνία αυτή. Κατά τον Blau η κοινωνική διαφοροποίηση έχει δύο κυρίαρχες διαστάσεις: την ετερογένεια (οριζόντια διάσταση, η οποία περιλαμβάνει την πολιτισμική και εθνική - εθνοτική ανομοιομορφία) και την ανισότητα (η κάθετη διάσταση, η οποία εν πολλοίς προσδιορίζεται από την οικονομική δόμηση της κοινωνίας). Υψηλά επίπεδα ανισότητας και ανομοιογένειας στον πληθυσμό της κοινωνίας – του κράτους μπορεί να προκαλέσουν υψηλά επίπεδα συγκρούσεων στην κοινωνία, ένας δείκτης των οποίων είναι ο δείκτης της βίαιης εγκληματικότητας, ή γενικότερα ο δείκτης της βίας.

Εμπειρικά ευρήματα, όμως, ιδιαίτερα ερευνών στο σύνολο του πληθυσμού προτείνουν μερική μόνο επιβεβαίωση των παραπάνω υποθέσεων, κυρίως λό-

29. J. D. Freilich, 2004, σ. 5.

30. P. M. Blau, 1977, Επίσης, στο J. Blau, και P. M. Blau, 1982.

γω της εννοιολογικής τους ασάφειας και των προβλημάτων μέτρησης και εμπειρικής αποτύπωσης που αυτή συνεπάγεται, η οποία συμπίπτει και με τις ειδικές δυσκολίες μέτρησης της βίας ή/και των εγκλημάτων βίας καθώς και άλλων συγκρουσιακών κοινωνικών φαινομένων σε πανεθνικό επίπεδο / επίπεδο επικράτειας κάθε φορά.³¹

Παρά το γεγονός ότι τέτοιου τύπου θεωρητικές εκτιμήσεις και εμπειρικές αποτιμήσεις, αν και μερικώς εμπειρικά επιβεβαιωμένες, παραμένουν ισχυρές στο πεδίο της διεθνούς εγκληματολογίας, εξίσου ισχυρές παραμένουν και θεάσεις με εμπειρικές τεκμηριώσεις που κατατείνουν στο συμπέρασμα ότι οι μετανάστες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στο να κατηγορηθούν για τη διάπραξη κάποιου εγκλήματος στη χώρα εγκατάστασης από τους γηγενείς κατοίκους καθώς ως κοινωνική ομάδα συνήθως βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας. Είναι γνωστό, όμως, εδώ και δεκαετίες ότι τα *παραδοσιακά* εγκλήματα (κατά του προσώπου, της ιδιοκτησίας και της περιουσίας) που χαρακτηρίζονται από μεγάλη *ορατότητα* εμφανίζονται να διαπράττονται σε μεγαλύτερο βαθμό ανάμεσα στις λιγότερο εύπορες μερίδες του πληθυσμού, σε υποβαθμισμένες περιοχές, τα υποβαθμισμένα κέντρα των πόλεων, τα ghettos και τις φτωχογειτονιές γενικότερα.³² Βέβαια, μια τέτοια κατεύθυνση της σκέψης και της έρευνας επίσης κυριαρχείται από προϋδεάσεις του τύπου «*η φτώχεια παράγει εγκληματικότητα*», οι οποίες δεν επιβεβαιώνονται εμπειρικά αν εξετάσουμε το συνολικό όγκο της εγκληματικότητας σε μια χώρα, καθώς και το *οικονομικό έγκλημα* ή/και τα *εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου*, που συνήθως διαπράττονται από γηγενείς πληθυσμούς, ενώ σημαντικός όγκος των εύπορων δρατών διαφεύγει του συστήματος άσκησης τυπικού κοινωνικού ελέγχου. Ως αποτέλεσμα ο ποινικός πληθυσμός των φυλακών αποτελείται από τις πλέον *ευάλωτες* κατηγορίες πληθυσμού, τους πιο φτωχούς, τους *απόκληρους* της κοινωνίας.³³

Από την άλλη πλευρά, εδώ και 60 περίπου χρόνια ο Sellin (1938)³⁴ και σημαντικοί εκπρόσωποι της Σχολής του Σικάγο έχουν υπερτονίσει ότι οι μετανάστες *φέρουν μαζί και τον πολιτισμό τους*, ο οποίος δεν είναι πάντα συμβατός με τα πολιτισμικά πρότυπα του τόπου εγκατάστασης, ούτε με το κανονιστικό σύστημα της κοινωνίας υποδοχής. Νόμιμες και παραδοσιακές πρακτι-

---

31. Βλ. σχετικά και ενδεικτικά, H. B. Hansmann και J. M. Quigley, 1982, W. R. Avison και P. L. Loring, 1986, G. Newman και G. J. Howard, 1999, G. LaFree, 1999, J. L. Neapolitan, 1997, G. J. Howard, et al 2004.

32. K. Tomasevski, 1994.

33. Βλ. σχετικά, Κ. Δασκαλάκη, κ. ά., 1989.

34. T. Sellin, 1938.

κές σε ένα πολιτισμό, πιθανόν να είναι παράνομες για άλλον. Η οπτική αυτή είναι σημαντική ως ερμηνευτική παράμετρος, διότι, αφενός, ένα πρόσωπο μπορεί να ενεργεί χωρίς να γνωρίζει ότι παρανομεί και, αφετέρου, είναι ενδεικτική των τάσεων ποινικοποίησης ή αποποινικοποίησης συμπεριφορών σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς και του βαθμού αφομοίωσης των οικουμενικών ανθρωπίνων αξιών και δικαιωμάτων.

Πρόσφατα, αυξανόμενο εμφανίζεται το επιστημονικό ενδιαφέρον επί του ζητήματος της θυματοποίησης των μεταναστών, η οποία χαρακτηρίζεται από υπερβολικά υψηλό *σκοτεινό αριθμό* και χαμηλή θεατότητα. Η διεθνής ερευνητική εμπειρία καταδεικνύει ότι οι μετανάστες είναι πολύ περισσότερο ευάλωτοι σε θυματοποίηση από τους γηγενείς. Στη Γερμανία εδώ και μια δεκαετία επεξεργάζονται σχέδια δράσης για την προστασία των μεταναστών από ρατσιστικά εγκλήματα εναντίον τους και την άδηλη θυματοποίησή τους.³⁵ Οι γυναίκες μετανάστριες εμφανίζονται ιδιαίτερα ευάλωτες σε παντός είδους κακομεταχείριση και κακοποίηση ακόμη και σε ανεπτυγμένα κράτη. Έρευνες στην Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Γερμανία και λοιπές πολυπολιτισμικές αναπτυγμένες κοινωνικοοικονομικά χώρες αναδεικνύουν ότι οι μετανάστριες υφίστανται πολλαπλή θυματοποίηση ακόμη και εντός της ίδιας τους της ενδοομάδας. Για πολλές μετανάστριες το γεγονός της μετανάστευσης καθαυτό, ενεργοποιεί την ευάλωτη και αδύναμη κοινωνική τους θέση με βάση το φύλο. Για τις συζύγους μετανάστριες η μετακίνηση συχνά αντί να μειώνει μεγιστοποιεί την εξάρτησή τους από τους συντρόφους τους. Το παράδοξο αυτό της εξάρτησης συχνά ενδυναμώνεται από τους ίδιους τους θεσμούς, οι οποίοι στοχεύουν στο να ανακουφίσουν τις μετανάστριες από την ασκούμενη εναντίον τους βία και καταπίεση.³⁶ Οι μετανάστες και ιδιαίτερα οι μετανάστριες, ως θύματα, υπολείπονται ως προς την πρόσβαση στα Συστήματα Απονομής Δικαιοσύνης και ως εκ τούτου και ως προς την προστασία των έννομων αγαθών και δικαιωμάτων τους. Διεθνή ερευνητικά δεδομένα προτείνουν ότι ακόμη κι όταν έχουν διαπιστωθεί ευσυνείδητες θεσμικές προσπάθειες για τη διευκόλυνση της χρήσης του Συστήματος Απονομής Δικαιοσύνης και από μετανάστες, οι μετανάστες – θύματα δεν προσφεύγουν στη Δικαιοσύνη της χώρας παραμονής τους ή την αποφεύγουν ολοσχερώς ιδιαίτερα σε περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής κακοποίησης.³⁷

---

35. R. Eckert, 2004.

36. E. Erez, 2004. Επίσης, βλ. Ch. Cunneen, και J. Stubbs, 2004.

37. R. C. Davis και E. Erez, 1998.

Από την άλλη πλευρά, σημαντικό τμήμα του διεθνούς ερευνητικού ενδιαφέροντος επικεντρώνεται στο ερώτημα *αν και κατά πόσον οι μετανάστες έχουν μεγαλύτερη ροπή προς το έγκλημα από το γηγενή πληθυσμό της χώρας υποδοχής*. Η σχετική φιλολογία τείνει να ενδυναμώνει το στερεότυπο: Ακόμη και κυβερνητικές εκθέσεις κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρονται στους οικονομικούς μετανάστες ως «κοινωνικούς εκρηκτικούς μηχανισμούς». ³⁸ Εξαντλητικές βιβλιογραφικές επισκοπήσεις του ζητήματος μετανάστευση και εγκληματικότητα σε πανευρωπαϊκό επίπεδο κατατείνουν στο συμπέρασμα ότι ο πληθυσμός των μεταναστών υπερεκπροσωπείται στις εγκληματολογικές στατιστικές διάπραξης αδικημάτων. ³⁹ Άλλοι διατείνονται ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός εμφανίζει υψηλότερα ποσοστά συλλήψεων από τις Διοικητικές Αρχές (π.χ. στην Αυστραλία). ⁴⁰ Κάποιοι, εξετάζοντας την κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών υποστηρίζουν ότι σοβαρές μορφές εξάρτησης σε ουσίες εμφανίζονται σε υψηλότερα ποσοστά ανάμεσα στον μεταναστευτικό παρά στο γηγενή πληθυσμό (ενδεικτικά, μεταξύ μεταναστών από τις Ανατολικές χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης στο Ισραήλ). ⁴¹ Μερικοί διατείνονται ότι ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος συμβάλλει στην αποτύπωση υψηλότερων ποσοστών εγκληματικότητας από τους μετανάστες είναι η κοινωνική τους απόρριψη και περιθωριοποίηση στις χώρες υποδοχής και εγκατάστασης. ⁴² Μελέτες μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς καταδεικνύουν ότι η εγκληματικότητα δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών αυξάνεται (συγκρινόμενη με την εγκληματικότητα των μεταναστών πρώτης γενιάς). ⁴³ Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε ότι αν και ο μεγαλύτερος αριθμός των σχετικών ερευνών αποκαλύπτει ότι οι περισσότερες μεταναστευτικές ομάδες εμπλέκονται σε εγκληματικές δραστηριότητες στη χώρα υποδοχής σε πολύ μικρότερο βαθμό από το γηγενή πληθυσμό, το πλέον ανησυχητικό εύρημα είναι ότι οι μετανάστες δεύτερης γενιάς εγκληματούν σε υψηλότερα ποσοστά από τους γηγενείς. Έρευνες στον Καναδά από τη δεκαετία του 1950 μέχρι τη δεκαετία του 1990 αποκαλύπτουν ότι οι μετανάστες φαίνεται να εγκληματούν σε ποσοστό 1/2 περίπου του ποσοστού των γηγενών κατοίκων. ⁴⁴

---

38. F. Bovenkirk, 1993.

39. S. Hung-en και R. Reed Jack, 1995.

40. M. Satyanshu, 2004.

41. E. Lawental και Z. Jacobi, 2004.

42. R. Sever και A. Epstein, 2004.

43. C. Killian, 2004.

44. M. G. Yaeger, 1997.

Η εγκληματική στατιστική της Αυστραλίας καταδεικνύει το ίδιο περίπου συμπέρασμα, όπου μετανάστες από τη Ν. Ζηλανδία, τη Γερμανία και τη Γιουγκοσλαβία εγκληματούν σε ελάχιστα υψηλότερο ποσοστό από τους Αυστραλούς, ενώ μετανάστες από την Ασία σε αισθητά χαμηλότερο (λόγω του συγκεκριμένου αξιακού τους συστήματος). Σε ανάλογα συμπεράσματα κατατείνουν έρευνες στην Αμερική, αν και σ' αυτή τη χώρα ελάχιστες είναι οι ερευνητικές προσπάθειες που εκτείνονται σε χρονικό ανάπτυσμα πέραν της τελευταίας εικοσιπενταετίας ώστε τα αποτελέσματα να είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα πορίσματα των παραπάνω ερευνών σε Καναδά και Αυστραλία. Οι περισσότερες ερευνητικές προσπάθειες στη Βρετανία ομοίως καταδεικνύουν ότι ούτε οι Ασιάτες ούτε οι αλλοδαποί *Μαύροι* έχουν μεγαλύτερη *ροπή* προς το έγκλημα από τους γηγενείς. Στη Σουηδία, οι Ιταλοί μετανάστες διαπράττουν αδικήματα σε χαμηλότερα ποσοστά από τους γηγενείς, και στη Γερμανία ομοίως, αν και η εγκληματικότητα των μεταναστών ακολουθεί ανοδική πορεία, ο ρυθμός αύξησής της είναι αισθητά μικρότερος από το ρυθμό αύξησης της *ντόπιας εγκληματικότητας*.⁴⁵ Ειδικού περιεχομένου έρευνες στην Ολλανδία αποκαλύπτουν ότι Ολλανδοί είναι οι συχνότεροι παραβάτες της νομοθεσίας εναντίον των ναρκωτικών και γενικότερα δράστες αδικημάτων, σε υψηλότερα, δηλαδή, ποσοστά ακόμη και από παράνομους μετανάστες από την Αφρική ή τις ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες.⁴⁶

Οι διεθνείς ερευνητικές προσπάθειες έχουν επίσης καταδείξει ότι μόνον συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών σε συγκεκριμένες χώρες υποδοχής εγκληματούν σε υψηλότερα ποσοστά από το γηγενή πληθυσμό της χώρας, όπως ενδεικτικά και για παράδειγμα Δυτικο-Ινδοί στη Βρετανία, Μαροκινοί και κάτοικοι από τις νήσους Αντίλλες στην Ολλανδία, Νοτιο-Αμερικανοί στην Αμερική, Λατινο-Αμερικανοί και μετανάστες από την Καραϊβική στον Καναδά, ενώ άλλες μεταναστευτικές ομάδες όπως Ασιάτες βρίσκονται πάντοτε να διαπράττουν εγκλήματα σε χαμηλά ποσοστά.⁴⁷

Όπως όμως προαναφέρθηκε το σημαντικότερο ζήτημα είναι η αυξημένη εγκληματικότητα που παρατηρείται σε μετανάστες δεύτερης γενιάς ιδιαίτερα σε εγκλήματα κατά της περιουσίας / ιδιοκτησίας. Συγκριτικές έρευνες στις δυτικού τύπου κοινωνίες έχουν επίσης καταδείξει ότι μόνο στη Σουηδία όπου

45. Βλ., M. G. Yaeger, 1997, ανωτ. σημ.

46. Terlouw, Gert-Jan & Gerben Bruinsma, 1994.

47. Βλ. σχετικά, M. Tonry, 1997, D. Thomas, 1993, I. D. Batta, R. I. Mawby και J. W. McCulloch, 1981.

οι μετανάστες φαίνεται πως εγκληματούν σε υψηλότερα ποσοστά από το γενικότερο πληθυσμό διαπιστώθηκε επίσης και ότι η πρώτη γενιά μεταναστών εμφανίζεται να επιδεικνύει μεγαλύτερη ροπή προς το έγκλημα από τα παιδιά της (οπότε μπορούμε να μιλήσουμε για μια ιδιαίζουσα περίπτωση ή *το παράδοξο της Σουηδίας*).⁴⁸

2.3 Πορίσματα και προοπτικές

Φαίνεται λοιπόν ότι η διεθνής βιβλιογραφική παραγωγή προσεγγίζει το ζήτημα της σχέσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας στη βάση της παρακάτω σχηματικής θεματικής τυποποίησης:

- Ο μετανάστης πρώτης γενιάς ως δράστης αδικημάτων στη χώρα εγκατάστασης. Εδώ η έμφαση τίθεται στα ποσοστά εγκληματικότητας γηγενών και «ξένων», γενικώς και αδιακρίτως.
- Ο μετανάστης συγκεκριμένης εθνοτικής ομάδας ως δράστης αδικημάτων στη χώρα εγκατάστασης. Εδώ αποδίδεται έμφαση στον εθνοτικό παράγοντα και οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις εμπλέκουν πολιτισμικού και δομικού τύπου αναλύσεις που αφορούν την πολιτισμική και κοινωνική συγκρότηση (πρότυπα, αξίες, στάσεις) του νεοεισερχομένου σε συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό υποδοχής.
- Ο μετανάστης δεύτερης –ή και κατά περίπτωση χώρας και τρίτης– γενιάς ως δράστης αδικημάτων. Εδώ εξετάζεται συγκριτικά η συμπεριφορά νεαρών ιδιαίτερα μεταναστών δεύτερης γενιάς τόσο με την εγκληματική δράση των γονέων τους όσο και με του γηγενούς πληθυσμού ή άλλων εθνοτικών υπο-ομάδων. Η ερμηνευτική έμφαση τίθεται στους όρους «αφομοίωση», «ένταξη», «επιπολιτισμό», «περιθωριοποίηση» κ.λπ.
- Ο μετανάστης ως θύμα εγκληματικών δραστηριοτήτων τρίτων (εγκλήματα πολέμου - war crimes, λαθρεμπορίου - smuggling, παράνομου εμπορίου ανθρώπων – trafficking, εθνοτικών / ρατσιστικών εγκλημάτων μίσους - hate crimes). Η έμφαση τίθεται σε ανθρωπινο-δικαιωματικές προσεγγίσεις, στη γλώσσα των δικαιωμάτων, του δικαίου, της απονομής δικαιοσύνης στη χώρα υποδοχής και της ιδιότητας του πολίτη.
- Η μετανάστρια –ειδικά– ως θύμα ιδιαίτερα εγκλημάτων βίας, σεξουαλικής και οικονομικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης τόσο από μέλη της

---

48. Βλ. σχετικά M. G. Yaeger, 1997, M. Tonry, 1997, και P. L. Martins, 1997.

εθνοτικής της ομάδας όσο και από μέλη διαφόρων εξωομάδων, όπως δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, εμπορίας ανθρώπων κ.λπ. Εδώ η θέαση συναρτάται άμεσα με την αναπαραγωγή εξουσιαστικών εκμεταλλευτικών σχέσεων που προϋπάρχουν, θεωρίες περί των ρόλων των δύο φύλων, φεμινιστικές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, κ.λπ.

- Ο μετανάστης ως μέλος μειονοτικής ομάδας. Εδώ η έμφαση τίθεται στις στάσεις και αντιλήψεις τόσο των ίδιων των μειονοτήτων όσο και της πλειονότητας υποδοχής.
- Ο μετανάστης ως ποινικό υποκείμενο. Η έμφαση στις σχετικές μελέτες τίθεται στον τρόπο αντιμετώπισης του μετανάστη από τα Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης.

Διαπιστώνεται δηλαδή ότι χρησιμοποιούνται δυϊσμοί και διχοτομίες του τύπου «εμείς» και «οι άλλοι», οι «πολλοί» και «οι λίγοι», «οι έχοντες» και οι «μη έχοντες». Επιπλέον, σημαντική θέση καταλαμβάνουν οι κλασσικές διαφοροποιητικές μεταβλητές της εθνικότητας / υπηκοότητας, του φύλου, της ηλικίας.

Σε θεωρητικό επίπεδο όλες οι κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές θεωρίες έχουν βρει ευρύτατο πεδίο εφαρμογής. Μια κριτική αποτίμηση της σύγχρονης και τρέχουσας βιβλιογραφικής παραγωγής καταδεικνύει μια *συντηρητική στροφή της σκέψης* γύρω από το ζήτημα *μετανάστευση και εγκληματικότητα* με την επαναφορά στο προσκήνιο βιολογικών ντετερμινιστικών θεωρήσεων και την αναβίωση της κλασσικής σχολής της εγκληματολογίας με την εμμονή της στο δράστη και όχι στην πράξη ή στο *πέρασμα στην πράξη*. Και ενώ η αύξουσα εγκληματικότητα των δεύτερης γενιάς μεταναστών κυρίως απασχολεί τόσο την επιστημονική σκέψη όσο και τα κέντρα λήψης αποφάσεων, ήδη από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στη μετανάστευση και την εγκληματικότητα είχε τοποθετηθεί σε διαφορετική, περισσότερο κοινωνική ερμηνευτική – αναλυτική διάσταση και προοπτική. Οι μελέτες της Κοινωνιολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Σικάγο οι οποίες οφείλουν πολλά στις μεταναστευτικές ροές προς την Αμερική στις αρχές του 20ού αιώνα κάθε άλλο παρά κατέδειξαν ότι οι μετανάστες διακατέχονται από *ροπή προς το έγκλημα αφ' εαυτών*. Μάλλον κατέδειξαν ότι οι μεταναστευτικές ομάδες εκείνης της εποχής αποτελούσαν ευρηματικές και ζωντανές κοινότητες, οι οποίες διατηρώντας στοιχεία του πολιτισμού τους κατόρθωσαν να προσαρμοστούν στον αμερικανικό τρόπο ζωής, να ενταχθούν στην κοινωνία και να ακολουθήσουν ρυθμούς ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας. Η εγκληματική τους δραστηριότητα, όταν και όπου απαντάται, ήταν μάλλον ένα στοιχείο της κοινωνικής κατάστασης των ειδικών περιοχών της πόλης του Σικάγο παρά στοιχείο των ίδιων

των μεταναστών.⁴⁹ Δηλαδή με την *απόρριψη του ατομικισμού*⁵⁰ και την *ανατοποθέτηση της παθολογίας στο κοινωνικό επίπεδο*⁵¹, το έγκλημα προσλαμβάνεται όπως και κάθε άλλη ανθρώπινη συμπεριφορά ως *κοινωνικό προϊόν* και η έμφαση μετατίθεται στον κοινωνικό παράγοντα. Η παράδοση της Σχολής του Chicago (αυτή η ίδια η συγκρότηση των αστικών κέντρων, η δομή της πόλης, εμπερικλείει δυνάμεις εγκληματογένεσης) και η έμφαση στο ρόλο της πολιτισμικής και κοινωνικής δομής της κοινωνικής αποδιοργάνωσης και της λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος στην *εκτροπή*⁵² απομάκρυναν την τάση να αποδίδεται στο έγκλημα στους επιτακτικούς βιολογικούς νόμους που *οδηγούν* το ανθρώπινο γένος.⁵³ Οι *φτωχοί* του αστικού χώρου σε μια εποχή ανεξέλεγκτης βιομηχανικής ανάπτυξης, αστικοποίησης και μετανάστευσης, όπως η Αμερική στις αρχές του 20ού αιώνα, άρχισαν να αντιπροσωπεύουν τις *απώλειες* ενός συστήματος που *δεν αγκάλιαζε όλα τα μέλη της κοινωνίας και δεν διαπερνούσε τα ghettos ή τις υποβαθμισμένες αστικές εργατικές συνοικίες*.⁵⁴ Η δε κατανόηση της αιτιολογίας του εγκλήματος δραπετεύοντας από το πνεύμα του κοινωνικού δαρβινισμού κατευθύνθηκε προς μια αισιόδοξη ερμηνεία της φτώχειας και της εγκληματικότητας: *οι φτωχοί, συμπεριλαμβανομένων και των εγκληματιών, δεν ήταν βιολογικά κατώτερα ή ελαττωματικά όντα, αντίθετα είχαν περιπέσει στην αθλιότητα και το έγκλημα εξαιτίας του περιβάλλοντος*. Συνεπώς, η αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών που δημιουργούσαν παραβάτες θα μπορούσε να αντιστρέψει τις αρνητικές επιπτώσεις των εξαθλιωμένων περιοχών και να μεταμορφώσει τους κατοίκους σε νομοταγείς πολίτες.

Κατόπιν τούτου, ο εγκληματολογικός στοχασμός ήταν ώριμος για το *πέρασμα* σε αναλύσεις που αναδείκνυαν το ρόλο και τη λειτουργία του τυπικού και άτυπου συστήματος άσκησης κοινωνικού ελέγχου με συνέπεια την παραγωγή ερμηνειών του ζητήματος της κοινωνικής προσαρμογής και συνέπειας με τους

---

49. Βλ. την ανασκόπηση των J. Freilich, et al, 2004, «Introduction», στο J. D. Freilich, 2004.

50. Κατά την έκφραση των J. R. Lilly, F. T. Cullen και R. A. Ball, 1989, σ. 47.

51. Του εγκλήματος, εννοείται, κατά την προσφιλή έκφραση («relocating pathology») του D. Matza, 1969, σ. 47.

52. Βλ. ενδεικτικά, R. Park και E. Burgess, 1925, Cl. R. Shaw, H. D. McKay και J. F. MacDonald, 1938, Cl. R. Shaw και H. D. McKay, 1972, E. H. Sutherland, 1937, E. H. Sutherland, 1939, E. H. Sutherland και D. R. Cressey, 1970, R. Merton, 1938, R. Merton, 1968, Al. K. Cohen, 1955, R. A. Cloward, και L. E. Ohlin, 1960, T. Parsons, 1951.

53. Κατά την έκφραση του Γ. Πανούση, 1985, «Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι εγκληματογένεσης», Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας σ. 137.

54. Βλ. σχετικά ανωτ. σημ. Platt, 1969 και Rothman, 1980, σ. 51 για την παραπομπή.

κυρίαρχους κοινωνικούς διακανονισμούς μάλλον παρά της εγκληματικότητας.⁵⁵ Εδώ εδράζονται οι θεάσεις περί της αντιμετώπισης της δεύτερης γενιάς μεταναστών, οι οποίες προωθούνται στη βάση μιας επιτυχημένης πολιτισμικής αφομοίωσης και ένταξής τους στην κοινωνία υποδοχής των γονέων τους. Το ανανεωμένο ενδιαφέρον για τη συντήρηση της κοινωνικής ευταξίας και κοινωνικής συνοχής στη βάση των επιχειρημάτων του Durkheim για το ρόλο δύο κυρίαρχων κοινωνικών λειτουργιών, των όρων κοινωνικής ενσωμάτωσης (“integration”) αφενός και της κοινωνικής ρύθμισης/διακανονισμού της κοινωνικής ευταξίας και ομαλής κοινωνικής συμβίωσης (“regulation”) κινείται στο πλαίσιο εννοιολόγησης της κατά Durkheim κοινωνικής ενσωμάτωσης. Δηλαδή, ως κοινωνικής κατάστασης συνοχής που συνεπάγεται ένα κοινό όραμα και υποστηρίζεται από ένα συλλογικό σύστημα αξιών και στάσεων το οποίο και δημιουργεί ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς και την υποταγή του ατόμου στην κοινωνία. Όταν οι μηχανισμοί κοινωνικής ενσωμάτωσης αποτυγχάνουν, η «*συλλογική δύναμη της κοινωνίας*» (“collective force of society”) εξασθενεί, η κοινωνική αλληλεγγύη αμβλύνεται, η ηθική υποστήριξη διαγράφεται και διαπιστώνεται η χαλάρωση των κοινωνικών δεσμών (“relaxation of social bonds”), που οδηγεί αναπόφευκτα στην απελευθέρωση του ατόμου, αλλά και, συνακόλουθα, σε έξαρση του ατομικισμού.⁵⁶

Πλέον σύγχρονες αναλύσεις υιοθετούν υποδείγματα από το πεδίο της κοινωνιολογίας των κοινωνικών συγκρούσεων (conflict theories), των θεωριών του ανταγωνισμού (competition theories), των θεωρήσεων περί κοινωνικού αποκλεισμού (social exclusion) και στη συνέχεια του υποδείγματος του εθνοτικού αποκλεισμού ατόμων και ομάδων (ethnic exclusionism perspective).⁵⁷ Βασική θέση της θεωρίας του τελευταίου υποδείγματος (κοινωνικός αποκλεισμός μειονοτήτων στη βάση εθνικών ή εθνοτικών χαρακτηριστικών (ethnic exclusionism perspective)⁵⁸ αποτελεί το ότι οι στάσεις (γνώμες και αντιλήψεις) των πληθυσμών πλειοψηφίας απέναντι σε πληθυσμούς μειοψηφίας, όπως οι εθνικές ή εθνοτικές μειονότητες, οι μετανάστες και οι αιτού-

55. Βλ. ενδεικτικά, A. J. Reiss, 1951, I. F. Nye, 1958, W. C. Reckless, 1967, Cr. Sykes και D. Matza, 1957, Tr. Hirchi, 1969.

56. E. Durkheim, 1951, σ. 169.

57. Βλ. σχετικά αρχικές τοποθετήσεις στα: H. Siver, 1994/5-6, G. Roggers et al., 1995, S. Paugam ed., 1996.

58. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), Report, 2005, «Majorities' Attitudes Towards Minorities: Key Findings from the Eurobarometer and the European Social Survey – Summary».

ντες πολιτικό άσυλο συνιστούν βασικούς δείκτες των επιπέδων / βαθμού ανοχής της κοινωνίας. Βασικό μέγεθος μέτρησης αποτελεί η στάση της πλειοψηφίας απέναντι σε μειοψηφίες. Ως βασικοί δε δείκτες μέτρησης έχουν αναδειχθεί τα κάτωθι:

- Αντίσταση στην πολυπολιτισμικότητα – πολυπολιτισμική κοινωνία,
- Όρια / Περιορισμοί στην ύπαρξη / δημιουργία πολυπολιτισμικότητας – πολυπολιτισμικής κοινωνίας,
- Αντίθεση στην εκχώρηση πολιτικών δικαιωμάτων στους νόμιμους μετανάστες,
- Υποστήριξη της έκδοσης νόμιμων μεταναστών,
- Αντίσταση στην κοινωνική διαφοροποίηση,
- Αντίσταση στους μετανάστες,
- Αντίσταση στους αιτούντες πολιτικό άσυλο,
- Στάση απόστασης,
- Αντίληψη συλλογικής εθνικής απειλής,
- Υποστήριξη έκδοσης εγκληματιών μεταναστών.

Τα ζητήματα του κοινωνικού αποκλεισμού, εκτοπισμού, κοινωνικής περιχαράκωσης και περιθωριοποίησης διαφοροποιούνται θεωρητικά κυρίως ανάμεσα στη «θέση της αλλοτριώσης» και τη «θέση του επιπολιτισμού». Ήδη από την αρχική καινοφανή χρήση του όρου «*περιθωριοποίηση*» για την «*περιγραφή*» των συμμοριών του οργανωμένου εγκλήματος ως το «*εμβόλιμο στοιχείο - interstitial element*» ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες των μεταναστών και την κοινωνική οργάνωση της πόλης⁵⁹ και μεταγενέστερα για την ανάλυση της ίδιας της «*περιθωριοποίησης*» των μεταναστών,⁶⁰ διαφαίνεται η δυνατότητα της πολλαπλής εννοιολόγησης και της αναλυτικής χρήσης του όρου. Η περαιτέρω θεωρητική επεξεργασία της έννοιας ενέτεινε την *κρίση*.⁶¹ Σταδιακά ο όρος εκτείνεται και αγκαλιάζει το άτομο που αποκόπτεται από μια κοινωνική ομάδα ή διαρρηγνύει τους προγενέστερους πολιτισμικούς του δεσμούς χωρίς να έχει στο μεταξύ *προσαρμοστεί* ικανοποιητικά σε κάποια άλλη ομάδα ή πολιτισμό και ως εκ τούτου βρίσκεται στα κοινωνικά όρια - σύνορα και των δύο ομάδων, χωρίς όμως να είναι μέλος καμιάς εκ των δύο. Στη συνέχεια, αποδίδεται έμφαση στην ψυχολογική αβεβαιότητα *των περιθωριοποιημένων ανθρώπων* με εμφανή δραματοποίηση των απωθητικών και ελ-

59. F. Thrasher, 1927.

60. R. Park, 1928.

61. Βλ. για παράδειγμα την διάσταση του όρου από τον E. Stonequist, 1935.

κυστικών στοιχείων και μηχανισμών των δύο κόσμων που αυτοί κληρονομούν⁶² και τις ψυχολογικές και κοινωνικές πιέσεις κάτω από τις οποίες λειτουργούν και δρουν.⁶³

Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, αντίθετα, επικεντρώθηκαν στη σχέση του *περιθωριοποιημένου ατόμου* με το κοινωνικό σύστημα⁶⁴ και απέδειξαν με επιτυχία ότι άτομα των ορίων διαφόρων κοινωνικών ομάδων δεν είναι *περιθωριοποιημένα άτομα ή προσωπικότητες* και ότι η *κοινωνική θέση των ομάδων των κοινωνικών ορίων ή συνόρων* είναι πολύ πιο σημαντική από οποιαδήποτε ψυχολογικά διλήμματα σε σχέση με τη δύναμη επηρεασμού του κοινωνικού γίνεσθαι.⁶⁵ Ο αντίλογος συνεχίζεται μέχρι σήμερα με έμφαση στον κοινωνικό ρόλο των *περιθωριοποιημένων ανθρώπων*.⁶⁶ Ειδική έμφαση αποδίδεται στη λειτουργία των «περιθωριοποιημένων δρώντων υποκειμένων» ως «*πολιτιστικών ή πολιτισμικών διαμεσολαβητών*» (cultural brokers) – δηλαδή κοινωνικών υποκειμένων ικανών να δρουν σε περισσότερες της μίας και διαφοροποιημένες κοινωνικές αρένες. Συχνά σημειώνεται ότι οι *περιθωριοποιημένοι άνθρωποι* έχουν μοναδική ικανότητα και δυνατότητα συμβολής στην ανάληψη πρωτοβουλιών και στις δύο κοινότητες όπου *περιθωριακά* ανήκουν και την αποκλιμάκωση των εντάσεων που δημιουργούνται από την επαφή αντιτιθέμενων ιδεολογιών και τρόπων ζωής κατά τη διάρκεια διαπολιτισμικών επεισοδίων.⁶⁷ Όμως, ο σύγχρονος εννοιολογικός αναπροσδιορισμός του όρου *περιθωριοποίηση* (πολιτισμική περιθωριοποίηση, δομική περιθωριοποίηση και περιθωριοποίηση κατά τον προσδιορισμό των κοινωνικών ρόλων),⁶⁸ αποκάλυπτει τουλάχιστον τρεις διαφορετικούς τρόπους αναλυτικής του χρήσης, που πρέπει κάθε φορά να αποκωδικοποιείται ως προς την εμπειρική του τεκμηρίωση: Για λόγους οικονομίας, απλά υπενθυμίζουμε, στο σημείο αυτό, τη *πολιτισμική περιθωριοποίηση* που αποτελεί και την κλασική εκφορά της έννοιας, αναφέρεται σε διαδικασίες *διαπολιτισμικών επαφών* και *αφομοιώσεων* και συνήθως εκπηγάζει από μια ιεραρχική αποτίμηση δύο πολιτισμικά διαφοροποιημένων κοινωνικών τρόπων ζωής στους οποίους ένα κοινωνικά δρων

62. Βλ. E. Stonequist, 1964.

63. Βλ. M. Goldberg, 1941, A. Green, 1947.

64. A. Kerchhoff, 1953.

65. H. F. Dickie-Clark, 1967.

66. Βλ. ενδεικτικά, L. Zurcher, 1969, P. Atkinson και S. Delamont, 1990, M. Dogan και R. Pahre, 1990, J. Dorman, 1992.

67. Βλ. ενδεικτικά A. Imamura, 1990, D. Sibley, 1981, S. Smita, 1993, D. Frable, 1993.

68. Βλ. λεπτομέρειες για τη διάκριση στο J. M. Billson, 1988.

υποκείμενο συμμετέχει, οι δε κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται συνήθως ορίζονται με τους όρους αποδοχή ή απόρριψη, ένταξη ή απομόνωση. Σε συνδυασμό με οικονομικές πέσεις, συνθήκες κοινωνικής μεταβολής και κοινωνική κινητικότητα, οι διαδικασίες αυτές δημιουργούν *εμπειρίες απομόνωσης, σύγχυση ταυτότητας και αλλοτριώση*. Η *περιθωριοποίηση κατά τον προσδιορισμό των κοινωνικών ρόλων* αποτελεί προϊόν αποτυχίας *ένταξης* σε μία θετικά προσδιορισμένη κοινωνική ομάδα αναφοράς. Η *δομική περιθωριοποίηση* αναφέρεται στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική αδυναμία συγκεκριμένων τμημάτων πληθυσμού της κοινωνίας, ή διαφορετικά, στην αδυναμία συμμετοχής ατόμων ή κοινωνικών ομάδων σε σφαίρες κοινωνικής ζωής στις οποίες σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια οι ίδιοι μπορεί να περίμεναν ότι θα συμμετάσχουν, δηλαδή, στην αδυναμία πρόσβασης στα μέσα παραγωγής και το κυρίαρχο σύστημα κατανομής ανταμοιβών, αμοιβών και προνομίων που οδηγεί στην αναπαραγωγή της φτώχειας και της αδυναμίας. Στη συνέχεια και σε σχέση με το κεφαλαιώδες ζήτημα της κοινωνικής κινητικότητας, με την έννοια της *«μετάβασης ενός ατόμου ή κοινωνικού αντικειμένου ή αξίας... από μια κοινωνική θέση σε άλλη»*,⁶⁹ σε συνδυασμό με την παραδοχή ότι η κοινωνική κινητικότητα συνιστά κεντρική έννοια στην κατανόηση της κοινωνικής δομής και των διαδικασιών που υπογραμμίζουν την κοινωνική διαστρωμάτωση,⁷⁰ δύο είναι οι κυρίαρχες θέσεις: Η θέση της *αλλοτριώσης ή περιθωριοποίησης* και η *αντίθεση του επιπολιτισμού*. Με βάση την πρώτη, η περιθωριοποίηση είναι επιθυμητή κατάσταση κοινωνικής ευταξίας διότι υψηλοί ρυθμοί κοινωνικής κινητικότητας μπορεί να αποβούν μοιραίοι για τη διατήρηση του κοινωνικού ιστού, υπονομεύοντας τους κυρίαρχους κοινωνικούς διακανονισμούς και τη δύναμη άσκησης ισχυρού ηθικού τύπου κοινωνικού ελέγχου. Αντίθετα, η θέση του επιπολιτισμού υποστηρίζει τις προσαρμοστικές λειτουργίες και δυνατότητες των υψηλών ρυθμών κοινωνικής κινητικότητας με διαδικασίες συναινετικού μάλλον παρά συγκρουσιακού προτύπου κοινωνικού σχηματισμού.⁷¹

Ως εκ των παραπάνω, διαπιστώνεται ότι, αφενός, ως προς τη θεωρητική του συγκρότηση, ο όρος *περιθωριοποίηση* δεν αποτελεί *μοναδιάστατη* έννοια, αφετέρου, ως προς την εμπειρική αποτύπωση οι επιπτώσεις της περιθωριοποίησης στο κοινωνικά δρών υποκείμενο δεν έχουν διαγνωστεί με ακρίβεια ούτε και οι επιπτώσεις στους όρους συνοχής και ταυτότητας των επιμέρους

69. P. Sorokin, 1927, σ. 133.

70. J. H. Goldthorpe, 1980.

71. Για μια λεπτομερή αναφορά όλων των θεωρητικών σεναρίων βλ. S. Ashford, 1988.

κοινωνικών ομάδων που συγκροτούν το σύνολο της κοινωνίας. Άρα η όποια χρήση των παραπάνω εννοιολογήσεων δεν θα πρέπει να παρακάμπτει τη συνεξέταση ζητημάτων όπως (και ενδεικτικά) του ισχυρισμού ότι οι συνέπειες μιας περιθωριακής ή περιθωριοποιημένης κοινωνικής θέσης εξαρτώνται από την ουσιαστική ή διαδικαστική της φύση, ή ότι οι κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα σε δύο ταυτόχρονα προδίδουσες ταυτότητα κοινωνικές ομάδες καθώς και οι στάσεις τους απέναντι στη περιθωριοποίηση επιβληθούν στον προσδιορισμό του βαθμού κοινωνικής απομόνωσης ή αποδοχής.

Στη συνέχεια, σημαντικά βήματα ερμηνείας έγιναν από την αναβίωση της πολιτισμικής εγκληματολογίας (cultural criminology), τη νεωτερική θεωρία της διακινδύνευσης (Risk, Risk Society) και την πολιτισμική θεωρία της διακινδύνευσης.⁷² Οι πρόγονοι της πολιτισμικής εγκληματολογίας αναζητούνται ανάμεσα στην αναγνωρισμένη επιστημονική συμβολή των πολιτισμικών εθνογραφιών στην κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Το σημαντικό είναι η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι σκέπτονται, αισθάνονται και κατά περίπτωση ανθίστανται στις υπάρχουσες ή δημιουργούμενες και εξελισσόμενες κοινωνικές δομές. Έτσι, η ανθρώπινη συμπεριφορά θεάται ως δυναμική οντότητα και όχι προσδιορισμένη και με αυτόν τον τρόπο παρέχεται η δυνατότητα μιας άλλης οπτικής του «περάσματος στην πράξη». Το έγκλημα είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα πολιτισμικής φύσης και προϊόν του κοινωνικού συστήματος στο οποίο ζούμε μια δεδομένη ιστορική στιγμή. «Κατά κανόνα, το ερώτημα της “διακινδύνευσης” του ενδεχόμενου ή μη “κινδύνου” προκύπτει όταν άτομα ή θεσμοί προσπαθούν να ορίσουν και να ταξινομήσουν αρνητικές συνέπειες (κινδύνους, ζημιές, “το κακό” κ.λπ.) και να υπολογίσουν τις πιθανότητες μελλοντικής τους έλευσης».⁷³ Η πολιτισμική θεωρία μπορεί να χρησιμεύσει ως μια θεώρηση του πώς διάφορες κοινότητες σκέπτονται για το θέμα της διακινδύνευσης (ως κίνδυνο, ως φόβο – τρόμο, ως ανασφάλεια) καθώς και για τα είδη των αντιθέσεων, της διαμάχης και αντιπαλότητας που εμφανίζονται γύρω από θέματα πιθανής διακινδύνευσης όπως, η ασφάλεια από τα πυρηνικά, η γενετική ή το έγκλημα και η τιμωρία. Η πολιτισμική θεωρία αναλύει τις σχετικές σκέψεις και συζητήσεις ως δομές σκέψης (“thought styles”) των συμμετεχόντων. Με άλλα λόγια η Douglas προτείνει ως στόχο της πολιτισμικής ανάλυσης την αμφισβήτηση της κυριαρ-

72. Βλ. σχετικά, M. Douglas, 1992 και το ειδικό τεύχος αφιέρωμα της *Theoretical Criminology* 2004, Vol 8, N0 3, Special Issue.

73. J. Adams, 1995, σ. 7-8, R. Sparks, 2001, σ. 160.

χίας της δικής μας θεσμοποιημένης μορφής σκέψης και ως έναν εναλλακτικό τρόπο διαφυγής από την παγίδα ενός κύκλου αυτο-αναφοράς.⁷⁴

Λίγη προσοχή όμως έχει δοθεί στις θεωρίες του χώρου (κοινωνική περιχαράκωση στη βάση του χώρου/τόπου – *spatialisation*). Στο πεδίο της εγκληματολογίας σχετικά αδιερεύνητο παραμένει και το πεδίο των κοινωνικών διαδικασιών, οι οποίες συσκοτίζουν τη διάκριση ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία, αποποινοικοποιούν συμπεριφορές προηγούμενα κοινωνικά απαράδεκτες ή αναπροσδιορίζουν τους παραβάτες ως *καθώς πρέπει μέλη* της κοινωνίας. Αναλύσεις των προσπαθειών των παράνομων μεταναστών να αναπροσδιοριστούν ως νόμιμοι κάτοικοι της χώρας υποδοχής αναδεικνύουν τους τρόπους με τους οποίους η «κατηγορία» των εγκληματιών δεν είναι τόσο σαφής και ξεκάθαρη, υποδεικνύουν ότι αυτές οι ίδιες οι λογικές του τυπικού κοινωνικού ελέγχου δημιουργούν ευκαιρίες εναντίον του αποκλεισμού και υπογραμμίζουν το γεγονός ότι το νόμιμο και το παράνομο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Παρακολουθώντας κινήσεις και διαπλοκές ανάμεσα στο νόμιμο και το παράνομο μπορεί κάποιος να διαπιστώσει το κοινωνικό κόστος και τη θεωρητική ανεπάρκεια των πολιτικών που τοποθετούν τη νόμιμη και την εγκληματική συμπεριφορά σε διακριτούς κοινωνικούς και φυσικούς τόπους/χώρους. (Βλέπε για παράδειγμα την αναλογία: αιτήσεις για πολιτικό άσυλο από μετανάστες και το αντίθετο κ.λπ.). Στην περίπτωση της λαθρομετανάστευσης/παράνομης μετανάστευσης, (η οποία στην ουσία συνιστά έγκλημα χωρίς θύμα, “*victimless crime*”) το «παράνομο» αδίκημα αφορά λιγότερο την πράξη καθαυτήν. Περισσότερο συνιστά μια όψη / διάσταση της ίδιας της υπόστασης των «παράνομων ξένων» (“*illegal aliens*”). Η έμφαση δηλαδή τίθεται για μια ακόμη φορά στον δράστη και όχι στην πράξη ή στη διαδικασία περάσματος σ’ αυτήν. Το ονομαζόμενο πρόβλημα της *λαθρομετανάστευσης*, ή της παράνομης μετανάστευσης είναι η παρουσία καθεαυτήν των μεταναστών κι έτσι, η λύση στο πρόβλημα είναι να αποκλειστούν οι παράνομοι μετανάστες είτε με έκδοση σε μια χώρα που κάποιος απ’ αυτούς δεν θυμούνται πια, είτε με κράτηση, είτε με παρεμπόδιση της πρόσβασης τους στην εργασία, την εκπαίδευση, τις προνοιακές παροχές, κ.λπ. Σύγχρονες ποινικές λογικές παρεισφρύουν στις κοινωνικές πρακτικές οι οποίες κατασκευάζουν τους μετανάστες που δεν έχουν νόμιμη άδεια /άδειες – παραμονής, εργασίας κ.λπ., ως παραβάτες.

Αν και η παράνομη μετανάστευση βρίσκεται ίσως στα όρια των δραστηριοτήτων που έχουν κατασκευαστεί ως εγκλήματα, οι προσπάθειες των πα-

---

74. Όπ. παραπ. στο R. Sparks, 2001.

ράνομων μεταναστών να νομιμοποιηθούν φωτίζουν τους τρόπους με τους οποίους η έννοια της εγκληματικότητας μπορεί να αμφισβητηθεί. Κατ' αρχάς, εγκληματικότητα και *λαθρομετανάστευση* συχνά συγχέονται. Οι σχετικές περί *λαθρομετανάστευσης* απαγορεύσεις και ποινές έχουν μεγιστοποιηθεί τα τελευταία χρόνια. Δεύτερον, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις η νόμιμη μεταχείριση των μη νόμιμων μεταναστών συνιστά μια εξαιρετική περίπτωση των σύγχρονων ποινικών λογικών. Πρόσφατα, ο σωφρονισμός έχει μετακινηθεί από το μοντέλο της αποκατάστασης στο μοντέλο της «διαχείρισης κινδύνων» (“risk management”). Αντί οι σχετικές πρακτικές να στοχεύουν στην αποκατάσταση του παραβάτη, προσπαθούν να «διαχειριστούν» τα επικίνδυνα άτομα τα οποία «κρατούνται» (φυλακίζονται) και αποτελούν τμήμα του συνεχώς διογκούμενου αριθμού του ποινικού πληθυσμού των φυλακών (“administrative criminology” – “new penology”).⁷⁵

Στη βάση αυτής της λογικής και επιχειρηματολογίας δεν είναι απορίας άξιον το ότι οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί δεν προσφεύγουν, αν μπορούν να το αποφύγουν, στα συστήματα απονομής δικαιοσύνης των χωρών υποδοχής με δεδομένη την εμπειρική επιβεβαίωση των εικασιών ότι η δικαιοσύνη αντιμετωπίζει διαφοροποιητικά (αυστηρά, μεροληπτικά) τον «ξένο» σε σχέση με τον «ντόπιο» πληθυσμό.⁷⁶

Η παραπάνω περιήγηση στις διεθνείς πηγές της γνώσεως μας για το ζήτημα «*μετανάστευση και εγκληματικότητα*» κατέδειξε ότι το θέμα, αν και θεωρητικά εξαντλημένο, παραμένει εμπειρικά αδιευκρίνιστο. Γεγονός, όμως, είναι ότι οι συναφείς αναλύσεις έχουν οδηγήσει σε μια αντίληψη μέτρων άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής και μεταναστευτικής πολιτικής γενικότερα τα οποία, αν εφαρμοστούν με συνέπεια και δι-εθνικά, μπορούν να ανακουφίσουν τόσο τη ζωή των μεταναστών όσο και το πέρασμα στην εγκληματική πράξη και για το συνολικό όγκο του εγκλήματος.

---

75. S. Coutin, 2005.

76. Βλ. σχετικά το συλλογικό τόμο I. H. Marshall, ed., 1997. Επίσης, G. Fishman, A. Rattner, H. Turjeman, 2006, εδώ, σ. 81.

3. Ο ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Εισαγωγικά

Για τους σκοπούς του παρόντος έργου, η επισκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας αναπτύχθηκε στο χρονικό ορίζοντα από τη δεκαετία του 1990 κι εντεύθεν. Η προγενέστερη βιβλιογραφική παραγωγή εμφανίζεται εξαιρετικά ισοχνή έως ανύπαρκτη. Η επισκόπηση συμπεριέλαβε βιβλία, άρθρα, γραπτά τεκμήρια, έρευνες, εκθέσεις κ.ά., που μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως πηγές γνώσης για το αντικείμενο της μελέτης. Το υλικό αναζητήθηκε και τελικά ανιλήθηκε από τις κεντρικές βιβλιοθήκες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, από τις βιβλιοθήκες των Ερευνητικών Κέντρων της χώρας, από ειδικά ερευνητικά ινστιτούτα (ΙΜΕΠΟ, ΚΕΜΟ, ΙΟΜ), που εξειδικεύονται στο *ζήτημα της μετανάστευσης*, από αρμόδια Υπουργεία, από ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται ενεργά για το μεταναστευτικό ζήτημα από προσωπικά αρχεία ερευνητών και τέλος από το διαδίκτυο.

Ουσιαστικά η προσπάθεια συγκέντρωσης του βιβλιογραφικού αυτού υλικού αποσκοπεί στη δημιουργία ενός σώματος γνώσεων περί του λόγου των ειδικών στην ελληνική πραγματικότητα που μπορεί να λειτουργήσει ως πηγή γνώσης, η οποία, αφενός, συμβάλλει στη θεωρητική επεξεργασία και εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου που μελετάται στη συγκεκριμένη περίπτωση, και, αφετέρου, μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο οδηγό και εργαλείο κατά την περίπτωση διενέργειας αντίστοιχων ή παρόμοιων μελλοντικών ερευνητικών προσπαθειών.

Τα γενικά χαρακτηριστικά της παραθθείσας επιστημονικής γνώσης για τη σχέση της εγκληματικότητας με τη μετανάστευση στη χώρα μας συγκριτικά θεωρούμενα με τα χαρακτηριστικά της διεθνούς εμπειρίας αποτυπώνονται συνοπτικά στα εξής:

Αν και η χώρα μας αποτέλεσε επί σειρά δεκαετιών χώρα αποστολής μεταναστών και μόνο κατά τις τελευταίες δεκαετίες συνιστά χώρα υποδοχής αλλοδαπών μετακινούμενων πληθυσμών, το μεταναστευτικό φαινόμενο δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς. Οι πρώιμες επιστημονικές προσπάθειες της δεκα-

ετίας του 1990, κυρίως, αρκούνται στο να επαναλαμβάνουν τις διεθνείς διαπιστώσεις, τάση που επαναλαμβάνεται στη βιβλιογραφική παραγωγή των επόμενων δεκαετιών με αδιάλειπτη προσήλωση και συνέπεια. Η εγχώρια γνώση για την ελληνική μεταναστευτική πραγματικότητα και κυρίως για τη σχέση μετανάστευσης και εγκληματικότητας στη Ελλάδα παραμένει εμπειρικά αδιευκρίνιστη παρά το γεγονός ότι έχουν κατατεθεί κάποιες πολύτιμες μελέτες οι οποίες κατατείνουν στο να αποκωδικοποιήσουν το ζήτημα. Είναι γεγονός ότι η εμπειρική αποτύπωση των διαπλεκομένων θεωρητικών ζητημάτων είναι δύσκολη, καθώς οι μετανάστες αλλά και εγκληματίες συνιστούν πληθυσμούς με μεγάλο *σκοτεινό αριθμό*, εμφανίζουν δυσκολίες δειγματοληπτικής απεικόνισης καθώς συνιστούν παράλληλα *πληθυσμούς σε διαρκή κίνηση*. Έτσι, οι ερευνητικές προσπάθειες κινούνται είτε στο μικροεπίπεδο – στο πλαίσιο κοινωνιολογικών ανθρωπολογικών μελετών, ποιοτικής συνήθως μεθοδολογίας με προβληματικούς όρους αντικειμενικοποίησης και γενίκευσης των πορισμάτων τους, είτε σ' ένα γενικευμένο μακροεπίπεδο θεωρητικών αναλύσεων κοινωνικού μετασχηματισμού και αλλαγών που συντελούνται από και δια της μετανάστευσης, είτε, τέλος, περιορίζονται στο *ορατό, το δήλον* της μεταναστευτικής εγκληματικότητας, όπως αυτή καθορίζεται απεικονιζόμενη στις επίσημες Στατιστικές της Αστυνομίας και της Δικαιοσύνης, ή/και στην *κατασκευή και αναπαράστασή* της από τα ΜΜΕ.

Στη βάση των παραπάνω γενικών παρατηρήσεων, η τυπολογία της διερευνητικής εξέτασης του εγκληματία μετανάστη στη χώρα δεν αφήνεται και πολύ από τη διεθνή εμπειρία. Στην εγχώρια ερευνητική παραγωγή, ο μετανάστης εξετάζεται ως εξής:

- Ο μετανάστης ως δράστης αδικημάτων. Εδώ η έμφαση τίθεται στα ποσοστά εγκληματικότητας γηγενών και «ξένων», γενικώς και αδιακρίτως.
- Ο μετανάστης συγκεκριμένης εθνοτικής ομάδας ως δράστης αδικημάτων όπου εντοπίζεται έμφαση στον εθνοτικό παράγοντα.
- Τελευταία διαπιστώνεται μια στροφή προς τη μελέτη του μετανάστη δεύτερης γενιάς ως δράστη αδικημάτων κατά τα διεθνώς κρατούντα.
- Ο μετανάστης ως θύμα εγκληματικών δραστηριοτήτων τρίτων (ιδιαίτερα εγκλήματα πολέμου - *war crimes*, μεταξύ των αιτούντων άσυλο στη χώρα, θυμάτων λαθρεμπορίου - *smuggling*, και ιδιαίτερα και προσφάτως παράνομου εμπορίου ανθρώπων – *trafficking*).
- Η μετανάστρια –ειδικά– ως θύμα ιδιαίτερα εγκλημάτων βίας, σεξουαλικής και οικονομικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης τόσο από μέλη της εθνοτικής της ομάδας όσο και από μέλη διαφόρων εξωομάδων, όπως δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, εμπορίας ανθρώπων κ.λπ.

- Ο μετανάστης ως μέλος μειονοτικής ομάδας. Εδώ η έμφαση τίθεται στις στάσεις και αντιλήψεις τόσο των ίδιων των μειονοτήτων όσο και της πλειονότητας υποδοχής. Αν και αποσπασματικά, το ζήτημα των στάσεων και αντιλήψεων μεταναστών και ξένων γύρω από τα ζητήματα μετανάστευσης και εγκληματικότητας έχει διερευνηθεί εμπειρικά και στη χώρα μας.
- Ο μετανάστης ως απειλή. Εδώ η έμφαση τίθεται σε θέματα κοινωνικής φοβίας ή/και ασφάλειας
- Ο μετανάστης ως ποινικό υποκείμενο. Η έμφαση στις σχετικές μελέτες τίθεται στον τρόπο αντιμετώπισης του μετανάστη από τα Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης.
- Ο εγκληματίας μετανάστης ως κατασκευή των ΜΜΕ. Αρκετές μελέτες προσπαθούν να αποκωδικοποιήσουν το *πραγματικό και το φανταστικό* με αυξανόμενη ένταση της προσοχής και συνεπώς και της παραγόμενης γνώσης στο ζήτημα αυτό.

Από τα προαναφερόμενα διαπιστώνεται ότι εν πολλοίς η σύγχρονη εγχώρια σκέψη, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, ακριβώς εξαιτίας απουσίας μιας ισχυρής παρουσίας τόσο του μεταναστευτικού ζητήματος όσο και του εγκληματικού φαινομένου τις προηγούμενες δεκαετίες, φαίνεται *ετεροκαθοριζόμενη* ως προς τους κυρίαρχους προβληματισμούς και τις θεωρητικές προϋδεάσεις, γεγονός που, αφενός, διευκολύνει τη συγκρισιμότητα με τα διεθνώς κρατούντα, αφετέρου, ενδεχομένως, να συσκοτίζει τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής περίπτωσης.

3.2 Θεωρία και έρευνα στην Ελλάδα σήμερα

Οι κυρίαρχες θεωρητικές κατευθύνσεις και οι ερευνητικοί προσανατολισμοί στη χώρα μας εμφανίζονται να αντέχουν την κριτική βάσανο και αξιολογική *ματιά* με βάση και τα διεθνώς κρατούντα. Παρά το γεγονός ότι το μεταναστευτικό ζήτημα σε σχέση με την εγκληματικότητα απασχόλησε την εγχώρια διάνοηση σχετικά πρόσφατα, πολύ γρήγορα ο λόγος των Ελλήνων ειδικών προσαρμόστηκε στα διεθνή *standarts*. Έτσι αναπτύχθηκε και στη χώρα μας γόνιμος προβληματισμός γύρω από τη σχέση του μεταναστευτικού ζητήματος με το εγκληματικό φαινόμενο με σημαντικά αποτελέσματα. Για λόγους οικονομίας, μπορούμε να αναφερθούμε στην εγχώρια παραγωγή γνώσης, ως ακολούθως:

Οι βασικές επισημάνσεις που διατρέχουν ολόκληρη τη βιβλιογραφική μας παραγωγή αφορούν τόσο σε ουσιαστικά ζητήματα όσο και σε μεθοδολογι-

κούς προβληματισμούς.⁷⁷ Κοινό τόπο των επιχειρημάτων συνιστούν οι εκκλήσεις για μεγαλύτερη θεωρητική εμβάθυνση, για περισσότερο ή λιγότερο ολιστικές («holistic») προσεγγίσεις και περαιτέρω εμπειρικές επιβεβαιώσεις σημαντικών ερωτημάτων και υποθέσεων. Οι πηγές των πληροφοριών –ιδιαίτερα τα επίσημα στατιστικά στοιχεία– αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη, ο ρόλος της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας αναδεικνύεται κυρίαρχος σε σειρά μελετών, ενώ σημαντική έμφαση αποδίδεται τόσο στο τυπικό σύστημα άσκησης κοινωνικού ελέγχου, όσο και στη χάραξη και άσκηση μιας ορθολογικής αντεγκληματικής ή/και μεταναστευτικής πολιτικής.

Μια συνοπτική περιήγηση σε κατ' ιδίαν μελέτες κατατείνει στα ακόλουθα:

Μια κατηγορία μελετών εξετάζει το ζήτημα της εγκληματικότητας των μεταναστών, παρουσιάζοντας κάποια συναφή στατιστικά στοιχεία καθώς και τους άξονες πάνω στους οποίους στηρίζονται οι σχετικές διερευνήσεις. Κάποιες έρευνες αφορούν στη σχέση μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς μεταναστών, παρά το γεγονός ότι στη χώρα μας εμφανίζεται μια χρονική υστέρηση συγκριτικά με τα διεθνώς κρατούντα και αναφορικά με την ύπαρξη «δεύτερης γενιάς μεταναστών», ο δε θεωρητικός προβληματισμός που εκτίθεται διαθέτει ευθείες αναφορές στη διεθνή εμπειρία.⁷⁸

Η εγκληματολογική θεώρηση του φαινομένου της μετανάστευσης μέσα από την οπτική των φορέων του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης έχει αποτελέσει θέμα διερευνήσεων και στη χώρα μας.⁷⁹ Ερευνητικά έχει διαπιστωθεί ότι σε γενικές γραμμές οι Δικαστές θεωρούν τους αλλοδαπούς που ζουν στην Ελλάδα σήμερα μερικά υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας στη χώρα. Εκτιμούν ότι ο αριθμός τους εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένος, αλλά είναι βέβαιοι ότι οι αλλοδαποί απολαμβάνουν όλων των δικονομικών εγγυήσεων και προστατεύονται εξίσου από την Ελληνική Δικαιοσύνη. Δεν τους θεωρούν γενικά επικίνδυνους, αν και ένα ποσοστό έχει πέσει θύμα άμεσης ή έμμεσης θυματοποίησης από κάποιον αλλοδαπό. Ερωτηθέντες εκπρόσωποι των Δικαστικών Αρχών, όμως, κρίνουν τον αριθμό των ξένων υπερβολικό, τους θεωρούν υπεύθυνους για την αύξηση της εγκληματικότητας και της ανεργίας, τους χαρακτηρίζουν συχνότερα δράστες αδικημάτων παρά θύματα και εκφράζουν δυσπιστία για την αξιοπιστία τους. Από την άλλη πλευρά, πιστεύουν ότι δεν πρέπει να «διωχτούν» από την Ελλάδα όλοι ανεξαιρέτως οι «ξένοι». Κατά την

77. Γενικότερα για το μεταναστευτικό ζήτημα, βλ. Χ. Στρατουδάκη, 2008.

78. Γ. Αντωνόπουλος, 2004.

79. Ε. Βαγενά-Παλαιολόγου, 2005.

εκτίμησή τους οι παράγοντες της εγκληματικής δραστηριότητας των αλλοδαπών είναι οι συνθήκες ζωής τους, και, τέλος, τάσσονται υπέρ μιας νόμιμης και ισότιμης με τους ημεδαπούς μεταχείρισης.

Το θέμα «ξένος», όπως περνά από τα ΜΜΕ αποτελεί ιδιαίτερα προσφιλέθ θέμα των ειδικών: Όπως έχει χαρακτηριστικά υποστηρικθεί σε διαχρονική έρευνα για την προβολή της εικόνας των μεταναστών στον Τύπο, τα ΜΜΕ με την επιλογή των θεμάτων και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζουν τις πληροφορίες για τους μετανάστες συμβάλλουν αποφασιστικά στη δημιουργία απόψεων και στην ενίσχυση ή άμβλυνση των προκαταλήψεων έναντι της πληθυσμιακής ομάδας των αλλοδαπών. Η παρουσίαση της εγκληματικότητας των μεταναστών από τα ΜΜΕ αυξάνεται ιδιαίτερα όσον αφορά τη συχνότητα και τον τρόπο απόδοσης (δραματοποίηση) σε περιόδους οικονομικής κρίσης, ενώ τονίζονται οι εθνικότητες που έχουν το μεγαλύτερο αριθμό εργατών σε σχέση με άλλες εθνικότητες μεταναστών. Με την παρουσίαση δε της παρεκκλίνουσας γενικά συμπεριφοράς των μεταναστών ενισχύεται το αίτημα για αυστηρή νομική ρύθμιση και απέλαση των μεταναστών.⁸⁰ Σε άλλες μελέτες που αφορούν επίσης τις αναπαραστάσεις του ζητήματος στον ελληνικό Τύπο, υποστηρίζεται ότι τρόπος αναπαράστασης της εγκληματικής δράσης των μεταναστών συναρτάται με την κατασκευή της κοινωνικής συναίνεσης και τη διασφάλιση των υπαρχουσών σχέσεων εξουσίας και κυριαρχίας μέσω των ΜΜΕ. Διατυπώνεται, επίσης, η θέση ότι επειδή τα ΜΜΕ αποσκοπούν στον εντυπωσιασμό του κοινού, προβάλλουν κυρίως πράξεις βίας και προωθούν τη θεματοποίηση των γεγονότων και την παραγωγή *κυμάτων εγκληματικότητας*. Η στάση αυτή συμβάλλει σε αλληλεπίδραση με τους κοινωνικούς φορείς, σε ένα κλίμα κοινωνικής ανασφάλειας και, τελικά, στη *μετάβαση σε αυταρχικότερες μορφές διαχείρισης του εγκληματικού φαινομένου, τη γενικευμένη κοινωνική καταστολή και την παραβίαση θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων*.⁸¹

Στο ίδιο τοπίο των απεικονίσεων και αναπαραστάσεων, άλλες μελέτες εξετάζουν το κατά πόσο τελικά τα ΜΜΕ και ειδικότερα ο ημερήσιος Τύπος παρέχουν –όπως συνήθως υποστηρίζεται– μια παραμορφωτική εικόνα της συμμετοχής των μεταναστών στην εγκληματικότητα της χώρας, όπως αυτή συντίθεται από τις επιμέρους πτυχές της.⁸² Η γενική διαπίστωση που συνάγεται από το σύνολο των επεξεργασιών είναι ότι οι εφημερίδες υπερ-προβάλλουν

---

80. Γ. Γαλάνη, 1989.

81. Χρ. Κωνσταντινίδου, 2001.

82. Αλ. Μοσκοπούλου, 2005.

την εγκληματικότητα των μεταναστών εμφανίζοντας την εμπλοκή τους κατά πολύ μεγαλύτερη εκείνης που γίνεται δεκτή ως πραγματική (δηλαδή εκείνης που πηγάζει από τα επίσημα δεδομένα). Επίσης, η εγκληματικότητα των μεταναστών προβάλλεται με περισσότερο αρνητικό τρόπο από την αντίστοιχη συμπεριφορά των Ελλήνων και αναπαρίσταται δυσμενέστερα από ότι εκείνη των λοιπών αλλοδαπών. Άλλη μια διαπίστωση είναι ότι η ενασχόληση των εφημερίδων με την εγκληματικότητα των μεταναστών, ιδίως με αρνητικό τρόπο, εντείνεται προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και, τέλος, ο τρόπος με τον οποίο αναπαριστούν την εγκληματικότητα των μεταναστών οι εφημερίδες διαφέρει ανάλογα με τη φυσιογνωμία των εντύπων. Ως βασικό συμπέρασμα προκύπτει ότι η *εγκληματικότητα των μεταναστών υπερ-προβάλλεται με τρόπο στιγμιστικό και, γενικότερα, αναπαρίσταται δυσανάλογα αρνητικά από τις εφημερίδες που μελετήθηκαν*. Τέλος, ως ιδιαίτερα πρόσφορη προτείνεται η διερεύνηση της δυνατότητας να αξιοποιηθεί η λεγόμενη «*Εγκληματολογία της Ειδησεογραφίας*». Σύμφωνα με αυτή τη νέα εγκληματολογική κατεύθυνση είναι επιθυμητή η ενεργοποίηση των εγκληματολόγων και γενικότερα των κοινωνικών επιστημόνων, με σκοπό να συμβάλουν στην όσο το δυνατό πιστότερη παρουσίαση των ειδήσεων που σχετίζονται με το έγκλημα.

Συνεχίζοντας τη βιβλιογραφική περιήγηση, ο Μ. Παύλου ανατοποθετεί το ζήτημα της παρουσίασης των μεταναστών από τον Τύπο.⁸³ Η μελέτη αυτή έχει ως κεντρικό της σημείο την παρουσίαση της εγκληματικότητας των μεταναστών από τον τοπικό Τύπο της πόλης της Θεσσαλονίκης. Παρουσιάζεται η διαμόρφωση ενός κλίματος φόβου απέναντι στους μετανάστες. «Η ετικέτα» του εγκληματία και η συνακόλουθη κατασκευή αντίστοιχων στερεοτύπων για αυτές τις ομάδες περνούν μέσα από δύο είδη δημοσιευμάτων: την αναπαραγωγή του αστυνομικού δελτίου στο αστυνομικό ρεπορτάζ και των άρθρων «τοπικής επικαιρότητας» σε αυτό που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως επικαιρότητα που επινοείται και κατασκευάζεται. Τα κοινά χαρακτηριστικά όλων των δημοσιευμάτων είναι οι ρητορικές τεχνικές που χρησιμοποιούν, όπως η υπερβολή, η επιλεκτική έμφαση, η επανάληψη, σε τελική ανάλυση η γενίκευση και η «ετικέτα». Στο αστυνομικό ρεπορτάζ το στοιχείο που υπερτονίζεται είναι η εθνικότητα. Από ένα σημείο και έπειτα η εθνικότητα μετατρέπεται σε ιδιότητα και τελικά ανάγεται σε τεκμήριο εγκληματικής ή εγκληματογενούς συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, μελετώντας τα δημοσιεύματα επικαιρότητας με θέμα την «εγκληματικότητα των λαθρομεταναστών» θα διαπιστώσου-

---

83. Μ. Παύλου, 2001.

με ότι αφορούν την εγκληματικότητα ιδιαίτερα των Αλβανών, χωρίς να περιέχουν πραγματικό γεγονός –είδηση– αλλά φόβο τέλεσης εγκλήματος. Το βασικό χαρακτηριστικό αυτών των δημοσιευμάτων είναι ότι στηρίζονται για τη «δημιουργία» τους στο λόγο απλών πολιτών, έστω και αν αυτός έχει διατυπωθεί σε παρελθοντικό χρόνο. Οι τελευταίοι, όμως, δεν μιλούν για εν γνώσει τους τελεσθέντα εγκλήματα (άμεση ή έμμεση θυματοποίηση), αλλά εκδηλώνουν ένα γενικό αίσθημα ανασφάλειας και ξеноφοβίας ως αποτέλεσμα των ειδήσεων εγκληματικών ενεργειών που συνέβησαν σε προηγούμενη χρονική περίοδο. Ασφαλώς, εδώ πρόκειται για την επιβεβαίωση του φαινομένου που ονομάζεται στην επιστήμη της εγκληματολογίας ως *κύματα εγκληματικότητας* (“*crime waves*”). Η όλη κατάσταση επιτείνεται από δύο κυρίως λόγους: Αφενός, από την απουσία δημόσιου ελέγχου που θα λειτουργεί κατευναστικά και, αφετέρου, από την εκμετάλλευση από τη μεριά των ΜΜΕ του αισθήματος της ανασφάλειας των πολιτών, που τους εξασφαλίζει την περισσότερο επικερδή λειτουργία τους.

Τέλος ενδιαφέρον παρουσιάζει πρόσφατη έρευνα για τη συγκρότηση της εικόνας του μετανάστη στον ελληνικό Τύπο, όπου καταβάλλεται ιδιαίτερη ερμηνευτική – αναλυτική προσπάθεια αποκωδικοποίησης της μεταφοράς της οικονομικής επικινδυνότητας των μεταναστών στην ποινική – εγκληματική επικινδυνότητά τους.⁸⁴ Όπως ρητά αναφέρεται «*η οικονομική επικινδυνότητα του αλλοδαπού, η έκφραση δηλαδή της εργασιακής απειλής, αποτελεί μια παράμετρο που συχνά υποτιμάται λόγω της υπερίσχυσης της κοινωνικής παραβατικότητας. Ο μετανάστης, ως κίνδυνος για τη διατήρηση του κυρίαρχου συστήματος αξιών καθώς και της κοινωνικής συνοχής αλλά και ως παραβάτης ή εγκληματίας, αποτελεί κυρίαρχη αναπαράσταση σε όλη τη δεκαετία του 90... Ο μετανάστης από τις αρχές της δεκαετίας του 90, ταυτίζεται με την παράνομη δράση: το πιστοποιεί η υπερίσχυση των κατηγοριών “λαθρομετανάστευση” και “δημόσια τάξη”*».⁸⁵

Άλλες μελέτες που αποδίδουν έμφαση στο πεδίο των αναπαραστάσεων του «εγκλήματος» και του «εγκληματία»⁸⁶ τονίζουν ότι οι συναφείς κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι αρκετά ομοειδείς και δομούνται γύρω από τρεις θεμελιώδεις άξονες: α) το είδος του εγκλήματος, β) τα χαρακτηριστικά των εγκληματιών, γ) τις αντιδράσεις των υποκειμένων. Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα,

---

84. Φ. Κουντούρη, 2008.

85. Φ. Κουντούρη, 2008, σ. 46.

86. Χρ. Ζαραφωνίτου και Α. Μαντόγλου, 2000.

στην κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος, παρατηρήθηκε ότι οριοθετείται κατά βάση ως βαριά και βίαιη εγκληματικότητα, με επικίνδυνους δράστες, οι οποίοι είναι συχνά αλλοδαποί και, στην πλειονότητά τους, αλβανικής υπηκοότητας. Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκληματία προσδιορίζεται, αντίστοιχα, μέσα από τα χαρακτηριστικά του βίαιου και επικίνδυνου κακοποιού, του ξένου/Αλβανού, του περιθωριακού, του φτωχού αλλά του ψυχικά, διανοητικά ή σεξουαλικά παρεκκλίνοντα, στον οποίο πρέπει να αποδοθεί η αυστηρότερη τιμωρία και κατ' επέκταση ποινή. Μία από τις βασικές διαπιστώσεις σχετίζεται με την ένταση του φόβου του εγκλήματος και των λοιπών συναισθηματικών αντιδράσεων, οι οποίες είναι εντονότερες στις γυναίκες, στους ηλικιωμένους και σε όσους διαθέτουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Συμπερασματικά αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι η διαπίστωση ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκληματικού φαινομένου δεν αντανακλούν τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου. Κατά συνέπεια, προκύπτουν μία σειρά από προβληματισμοί που σχετίζονται με τους παράγοντες διαμόρφωσής αυτών των αναπαραστάσεων αλλά και τις συνέπειές τους στη χάραξη και την άσκηση της αντεγκληματικής πολιτικής.

Στη συνέχεια, ο Β. Καρύδης οριοθετεί αρχικά τις έννοιες «πρόσφυγας – μετανάστης» ενώ στη συνέχεια εκθέτει ένα θεωρητικό προβληματισμό κυρίως γύρω από το ερώτημα «*εγκληματικότητα ή δαιμονοποίηση των μεταναστών*», και αναλυτικότερα, το κατά πόσο η ετικέτα «εγκληματίας - παραβάτης», που συνοδεύει τον μετανάστη, ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα ή είναι αποτέλεσμα προκαταλήψεων και στερεοτύπων.⁸⁷ Ανάλογες σκέψεις εντοπίζονται σε μεταγενέστερη μελέτη του ως άνω συγγραφέα, όπου παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν τον αριθμό και τη σύνθεση των μεταναστών που εισήλθαν στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1990. Σε δεύτερο επίπεδο, αναφέρονται οι λόγοι της «δαιμονοποίησης» των μεταναστών και την συνακόλουθη μετατροπής τους σε εν δυνάμει εγκληματίες.⁸⁸ Στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι κατά τη δεκαετία του 1990 το μεταναστευτικό ρεύμα, τουλάχιστον στο έδαφος των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποκτά νέα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθώς: α) σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και τις μετέπειτα πολιτικές εξελίξεις, β) συμπίπτει με τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου και την υποχρέωση διαφύλαξης του, γ) έχει σε μεγάλη έκταση παράνομο ή αντικανονικό χαρακτήρα και

---

87. Β. Καρύδης, 1996.

88. Β. Καρύδης, 2001.

δ) κάποιες χώρες μετατρέπονται για πρώτη φορά σε χώρες υποδοχής (π.χ. Ιταλία, Ελλάδα, Φινλανδία). Τα κύρια ερευνητικά πορίσματα της εν λόγω μελέτης, συνίστανται στα εξής: 1) Οι μετανάστες ανήκουν στην πλειονότητά τους σε εκείνη την ηλικιακή ομάδα (άνδρες 18- 44 ετών) που ευθύνεται για τη διάπραξη του μεγαλύτερου αριθμού των εγκλημάτων (περίπου 70%), χωρίς βεβαίως να αποτελούν το αντίστοιχο ποσοστό του γενικού πληθυσμού. Κατά συνέπεια, οι όποιες συγκρίσεις ως προς τη συμμετοχή των μεταναστών στην εγκληματικότητα θα έπρεπε να υπολογίζονται κυρίως σε σχέση με τους δράστες που ανήκουν στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία και όχι με το σύνολο του πληθυσμού, καθώς στην τελευταία περίπτωση η συμμετοχή των μεταναστών αυξάνει πλασματικά. 2) Είναι κοινά αποδεκτό δεδομένο του μεγάλου σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας που δεν καταγράφεται ότι η επικέντρωση του αστυνομικού ενδιαφέροντος είτε σε κάποια κοινωνική ομάδα, είτε σε κάποια κατηγορία εγκλημάτων, είτε και σε κάποια γεωγραφική περιοχή θα έχει ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα την ανάλογη με την ένταση της αστυνομικής δραστηριότητας αποκάλυψη περισσότερων εγκλημάτων και περισσότερων δραστών στο εκάστοτε πεδίο-στόχο. Στην περίπτωση των μεταναστών έχει διαπιστωθεί ερευνητικά ότι μετά το έτος 1990 ο αριθμός των συλλήψεων αλλοδαπών μεταναστών είναι δυσανάλογα μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο αριθμό για τους Έλληνες πολίτες. Υπολογίζεται για το έτος 1995 για παράδειγμα, ότι το ποσοστό των συλληφθέντων αλλοδαπών (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι συλλήψεις για παράνομη παραμονή στη χώρα) ήταν από 14 έως 26 φορές (ανάλογα με τους διαφορετικούς υπολογισμούς ως προς το συνολικό αριθμό τους) υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό συλληφθέντων Ελλήνων. Είναι προφανές ότι η έμφαση στον έλεγχο και την αστυνόμευση της συγκεκριμένης ομάδας του πληθυσμού διευκολύνει την συγκριτικά μεγαλύτερη αποκάλυψη διάπραξης εγκλημάτων εκ μέρους τους και με τον τρόπο αυτό επιδρά στη διαμόρφωση των στατιστικών δεδομένων, παραμορφώνοντας εν μέρει την εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας του εγκλήματος στη χώρα. Επίσης, διατυπώνονται μία σειρά από προτάσεις που σύμφωνα με το συγγραφέα μπορούν να αποτελέσουν το πλαίσιο για την δημιουργία κι εφαρμογή μιας ρεαλιστικής πολιτικής για τη διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος. Ειδικότερα, εκφράζεται η πεποίθηση ότι η βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου, η συστηματική ανασκευή των κοινωνικών στερεοτύπων, η έμπρακτη κοινωνική αλληλεγγύη, η συστηματική αποτροπή της «εγκληματοποίησης» κοινωνικών ομάδων μέσω παρεμβάσεων στο μακροεπίπεδο της οικονομίας και της κοινωνίας αλλά και στο μικροεπίπεδο της τοπικής κοινότητας συνιστούν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τη μόνη σοβαρή και ρεαλιστική επιλογή και πολιτική.

Σε άλλη του μελέτη ο Καρύδης⁸⁹ εξετάζει ειδικότερα το ζήτημα της συμμετοχής των μεταναστών δεύτερης γενιάς στην εγκληματικότητα. Ο βασικός περιορισμός που τίθεται είναι ότι ακόμη δεν υπάρχει επαρκής αριθμός πλήρως ενσωματωμένων μεταναστών δεύτερης γενιάς στην Ελλάδα, διότι αποτελεί έναν πρόσφατο μεταναστευτικό προορισμό. Ως προς τα κύρια ερευνητικά πορίσματα, επιχειρείται μια συγκριτική ανάλυση της ευρωπαϊκής εμπειρίας και συγκεκριμένα των χωρών της Βρετανίας, Γερμανίας, Γαλλίας, Βελγίου, Ολλανδίας, Ισπανίας, Ιταλίας και Σουηδίας. Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει, σε γενικό τουλάχιστον επίπεδο, είναι ότι σε όλες τις χώρες παρατηρείται αναμφισβήτητα μεγαλύτερη εμπλοκή με την παραβατικότητα και εγκληματικότητα των μεταναστών 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς συγκριτικά με αυτήν της 1^{ης} γενιάς. Στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι η εγκληματοποίηση των αλλοδαπών μπορεί να οφείλεται μεταξύ άλλων: α) Στη διάθεση του πληθυσμού για την καταγγελία των εις βάρος του εγκλημάτων ή αυτών που υποπίπτουν στην αντίληψή του, η οποία είναι προθυμότερη στην περίπτωση των μεταναστών. β) Στην εντονότερη αστυνομική επιτήρηση της μεταναστευτικής κοινότητας, που μοιραία καταλήγει στην αποκάλυψη περισσότερων δραστών εγκλημάτων σ' αυτό το τμήμα του πληθυσμού συγκριτικά με άλλα. γ) Στη μεγαλύτερη ευκολία ως προς την επιβολή προσωρινής κράτησης σε κατηγορούμενους μετανάστες κατά την προδικασία. δ) Στις προκαταλήψεις των δικαστών, στην απουσία σοβαρής νομικής εκπροσώπησης, και άλλες αδυναμίες, όπως η γλώσσα κ.λπ., που καταλήγουν στην ευκολότερη κατάγνωση ενοχής και στη βαρύτερη επιμέτρηση ποινών όταν πρόκειται για αλλοδαπούς μετανάστες. Συμπερασματικά προτείνεται ότι: 1) Σε όλες τις χώρες παρατηρείται ότι η πρώτη γενιά μεταναστών παρουσιάζει χαμηλότερη εμπλοκή συγκριτικά με εκείνη της 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς μεταναστών σε ό,τι αφορά την παραβατικότητα, αντικοινωνική συμπεριφορά και εγκληματικότητα. Στην Ελλάδα δεν έχει ακόμη ανδρωθεί μια «πραγματική» δεύτερη γενιά μεταναστών που έχουν γεννηθεί στη χώρα. 2) Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις «εγκληματοποίησης» της μεταναστευτικής κοινότητας, χωρίς να φαίνεται κάποια διαφοροποίηση για τους ανήλικους - μετέφηβους, παρά το γεγονός της «ομαλοποίησης» του νομικού τους καθεστώτος και της ένταξής τους στο σύστημα παιδείας. 3) Ταυτόχρονα, παρατηρείται εντονότερη εμπλοκή των Αλβανών δεύτερης γενιάς με το σύστημα ποινικής καταστολής. Είναι εμφανής η ανάγκη ειδικής έρευνας πεδίου για την ανάδειξη των παραμέτρων του προβλήματος. 4) Το αρνητικό στερεότυπο του μετανά-

---

89. Β. Καρύδης, 2004.

στη-εγκληματία έχει πλέον εμπεδωθεί στη συλλογική κοινωνική συνείδηση, με κύρια αιχμή την αλβανική εθνοτική ομάδα. Οι διωκτικές αρχές συμμερίζονται αυτό το στερεότυπο και ενεργούν ανάλογα. Τα μέλη της συγκεκριμένης κοινότητας έχουν πλήρη συνείδηση αυτού του γεγονότος, 5) Υπό τις συνθήκες αυτές δημιουργούνται κοινωνικές υποδοχές για τη διαμόρφωση συγκροτημένων κωδίκων αντικοινωνικής συμπεριφοράς και διαμορφώνονται κοινωνικά «θερμοκήπια» ένταξης σε τέτοιες δομές, στις παρυφές των οποίων ενεδρεύει το οργανωμένο έγκλημα, έστω στις χαμηλές του βαθμίδες.

Σε μια άλλη κατηγορία μελετών υποστηρίζεται ότι η εγκληματικότητα των μεταναστών είναι μεγαλύτερη από ό,τι παρουσιάζεται εξαιτίας της μη αντιστοίχισης του ποσοστού διάπραξης των εγκλημάτων τους με το ποσοστό που αντιπροσωπεύουν στον πληθυσμό. Επιπρόσθετα, το ποσοστό της εγκληματικής τους δράσης παρουσιάζεται πιο μικρό λόγω της μη αντιπροσώπευσής τους σε κάποιες κατηγορίες εγκλημάτων που δεν έχουν δυνατότητα να διαπράξουν, όπως έχουν οι Έλληνες, λόγω της κοινωνικής θέσης και του επαγγέλματός τους. Η μελέτη συμπληρώνεται με την παρουσίαση της στατιστικής σύγκρισης της εγκληματικότητας μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών, για το χρονικό διάστημα 1992-2001, στα ακόλουθα αδικήματα: ανθρωποκτονία, κλοπή - διάρρηξη, κλοπή τροχοφόρου, βιασμό, ληστεία, σεξουαλική εκμετάλλευση, παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, εκβίαση και λαθρεμπόριο.⁹⁰

Άλλες μελέτες επιχειρούν να σκιαγραφήσουν το ζήτημα της εγκληματικότητας των μεταναστών και τη γενικότερη μεταναστευτική και αντεγκληματική πολιτική που ακολουθείται από την Ελλάδα.⁹¹ Εδώ, ο θεωρητικός προβληματισμός ανελίσσεται γύρω από το ότι πολλοί αποδίδουν τη ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας, από τις αρχές της δεκαετίας 1990 και μετά, στο μεγάλο κύμα αλλοδαπών που εισέρρευσαν και στη χώρα, κυρίως από τα βόρεια σύνορα της, μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» και τις συνακόλουθες ανακατατάξεις στα Βαλκάνια. Η διαπίστωση αυτή, μολονότι εμπεριέχει ψήγματα αληθείας, δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται με συνολικό τρόπο στην αλήθεια. Η προσέγγιση που επιχειρείται δεν στοχεύει ούτε στη «δαιμονοποίηση» των αλλοδαπών, όπως συμβαίνει συνήθως με τις διάφορες σκληροπυρηνικές προσεγγίσεις του θέματος στο δεξιό πολιτικό χώρο («διατήρηση της εθνικής μας καθαρότητας», «κίνδυνοι μειονοτικού ζητήματος» κ.λπ.), αλλά ούτε και στην «αγιοποίηση» τους κατά τα πρότυπα ικανού

---

90. Γ. Κολοβός, 2003.

91. Ν. Κουράκης, 2003.

αριθμού προσεγγίσεων από τον αριστερό πολιτικό χώρο («στρατιές πεινασμένων και απελπισμένων ανθρώπων, που πρέπει να βρουν τη θέση τους σε μια κοινωνία χωρίς σύνορα»). Προφανώς η αλήθεια βρίσκεται κάπου ανάμεσα σε τέτοιες εκ διαμέτρου αντίθετες αντιλήψεις. Είναι γεγονός ότι μια μικρή μειονότητα αλλοδαπών, που ήταν δραπέτες φυλακών ή είχαν διασυνδέσεις με εγκληματικά κυκλώματα της πατρίδας τους, επιδόθηκαν, μόλις έφτασαν στην Ελλάδα, από κοινού με Έλληνες συμμετοχούς, σε διάφορες δραστηριότητες οργανωμένου εγκλήματος, όπως και ιδίως η συστηματική παράνομη εμπορία ανθρώπων, όπλων, ναρκωτικών, κλεμμένων αυτοκινήτων κ.λπ. Εξάλλου, ορισμένοι αλλοδαποί, μη βρίσκοντας εργασία και έχοντας μια όχι και τόσο «ευρωπαϊκή» αντίληψη περί ιδιοκτησίας, κατέφυγαν, για να επιβιώσουν, σε ληστείες και κλοπές, προκαλώντας έτσι στον πληθυσμό της χώρας αισθήματα ανασφάλειας και ξενοφοβίας. Τα συμπεράσματα της μελέτης προέρχονται κυρίως από την ανάλυση που πραγματοποιείται στους στατιστικούς δείκτες της εγκληματικότητας για το χρονικό διάστημα 1988-2002. Μεταξύ άλλων, διαπιστώνεται ότι ο αριθμός των αλλοδαπών δραστών, κυρίως σε σχέση με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, εμφανίζει σαφείς αυξητικές τάσεις από χρόνο σε χρόνο. Βέβαια, οι τάσεις αυτές είναι ανάλογες προς την αυξημένη εισροή μεταναστών στη χώρα μας κατά την ίδια περίοδο. Όμως, η ποσότητα και ποιότητα των εγκλημάτων αυτών είναι δυσανάλογη τόσο προς τον αντίστοιχο αριθμό των Ελλήνων δραστών, όσο και προς τον συνολικό αριθμό των αλλοδαπών στην Ελλάδα, τουλάχιστον με βάση τα στοιχεία από τις αστυνομικές στατιστικές. Τα στοιχεία, πάντως, αυτά έχουν ενδεικτικό μόνο χαρακτήρα, εξαρτώνται πολύ από την εκάστοτε έκταση καταγγελιών και εξιχνίασης για τα επιμέρους αδικήματα και δεν υποδηλώνουν απαραίτητα το εάν κάποιος πράγματι τέλεσε το αδίκημα που του αποδίδεται, αφού αυτό μπορεί να το βεβαιώσει μόνο το δικαστήριο. Τέλος, διατυπώνονται σκέψεις για μια δίκαιη και αποτελεσματική αντεγκληματική πολιτική σε θέματα αλλοδαπών και κάποιες επιφυλάξεις για την άμεση συσχέτιση της συμμετοχής των αλλοδαπών με την γενικότερη αύξηση της εγκληματικότητας.

Μελέτες που εδράζονται σε ανθρωποδικαιωματικές προσεγγίσεις⁹² επιχειρούν να αναδείξουν τη σωρεία προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν οι μετανάστες όταν έρχονται σε επαφή με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται ότι αυτό το ίδιο το σύστημα συμβάλλει στη διαστρεβλωμένη κατασκευή μιας εγκληματι-

---

92. Ι. Κούρτοβικ, 2001.

κότητας που σημειώνει αυξητικές τάσεις και διαπράττεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους μετανάστες συγκριτικά με τους ημεδαπούς που στην προκειμένη περίπτωση είναι οι Έλληνες.

Άλλοι ενδιαφέρονται περισσότερο για μια θεωρητική αποσαφήνιση του ζητήματος αναγνωρίζοντας την δυσκολία εμπειρικής τεκμηρίωσης των σχετικών θεωρητικών συσχετισμών και προαπαιτούμενων.⁹³ Διαπιστώνεται ότι οι δυνατότητες θεωρητικής επεξεργασίας του προβλήματος της εγκληματικότητας των μεταναστών είναι απεριορίστες, και λόγω της ίδιας της φύσης της θεωρίας στην Εγκληματολογία. Από τη θεωρητική επεξεργασία του προβλήματος διαγράφονται ορισμένες κατευθύνσεις και τρεις θέσεις για την αντεγκληματική πολιτική. Η πρώτη θέση αφορά την κοινωνική πολιτική, την έρευνα και τη θεωρητική εννοιολόγηση του προβλήματος. Η δεύτερη και η τρίτη θέση αφορούν ορισμένα ειδικότερα αλλά πολύ σημαντικά ζητήματα αναφορικά με τον προσανατολισμό της αντεγκληματικής πολιτικής: Το ζήτημα της (πολιτιστικής) αφομοίωσης αλλοδαπών και το ζήτημα των ειδικών περιπτώσεων «*διεθνοποιημένης*» εγκληματικής δράσης που αντιμετωπίζει ή ενδέχεται να αντιμετωπίσει η ελληνική έννομη τάξη. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, ο συσχετισμός των αλλοδαπών με την εγκληματικότητα στην Ελλάδα μπορεί να σημαίνει αύξηση της ξеноφοβίας με αποτέλεσμα την εντατικοποίηση της δίωξης και της τιμωρίας του εγκλήματος ή πραγματική αύξηση της εγκληματικότητας για την οποία ευθύνονται αλλοδαποί δράστες, ή και τα δύο. Μπορεί ακόμη να σημαίνει την εν γένει διεθνοποίηση του εγκλήματος, ή και την εισαγωγή από το εξωτερικό νέας εγκληματικής τεχνογνωσίας. Επίσης, η συγγραφέας θεωρεί ότι οι έντονα αρνητικές αντιδράσεις των πολιτών, όπως προκύπτουν από έρευνες για την ξеноφοβία και τον φόβο του εγκλήματος, δεν αντιστοιχούν στις στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Γενικά, κατά την πραγμάτευση του θέματος τίθενται οι παρακάτω βασικές ερωτήσεις: *Σε ποιο βαθμό η Ελλάδα αποτελεί πεδίο δράσης υπερεθνικών οργανωμένων η μη εγκλημάτων; Πώς εμπλέκονται σε αυτό οι εγκαταστημένοι στην Ελλάδα αλλοδαποί, αλλά και οι Έλληνες; Στη βάση των παραπάνω ερωτήσεων διαπιστώνεται ότι τα κίνητρα και οι σκοποί των αλλοδαπών που επιλέγουν την Ελλάδα ως χώρα παραμονής ή εγκατάστασης, δύσκολα διερευνώνται.*

Ένα άλλο ζήτημα που είναι η υπερεκπροσώπηση συγκεκριμένων εθνικών ομάδων στην εγκληματικότητα και στον πληθυσμό των φυλακών οδηγεί σε μία ακόμη εικασία: ένας μικρός αριθμός ατόμων ορισμένης εθνικότητας ευ-

---

93. Μ. Κρανιδιώτη, 2003.

θύνεται για τα εν γένει υψηλά ποσοστά των αλλοδαπών σε ορισμένα σοβαρά εγκλήματα. Πρόκειται για την υπόθεση της επιλεκτικής μετανάστευσης. Σύμφωνα με την υπόθεση αυτή, δηλαδή, η αιτία ανάδειξης του προβλήματος της εγκληματικότητας των αλλοδαπών θα έπρεπε να αναζητηθεί σε μικρό σύνολο «*προβληματικών*» ατόμων που βρίσκονται ανάμεσα στους πολυάριθμους μετανάστες. Τονίζεται, βέβαια, ότι τα στοιχεία της εγκληματολογικής στατιστικής απέχουν από την πραγματική εικόνα, επομένως κατεξοχήν και στην περίπτωση των αλλοδαπών δεν μπορούν να δώσουν διεξοδικές και αναλυτικές στατιστικές περιγραφές. Κατά τη σκιαγράφηση του προβλήματος στη συγκεκριμένη μελέτη προκύπτει ότι η γενική ποσοστιαία συμμετοχή των αλλοδαπών στην εγκληματικότητα είναι περιορισμένη. Η συμμετοχή τους, όμως, σε ορισμένα σοβαρά εγκλήματα (ανθρωποκτονία, ληστεία, βιασμός) είναι σημαντική και παρουσιάζει αυξητική τάση, όπως άλλωστε αυξητική τάση παρουσιάζει και η συνολική εγκληματικότητα των αλλοδαπών από το 1988. Μολονότι οι ενδείξεις αυτές είναι ασθενικές και δεν έχουν διεξαχθεί διεξοδικές έρευνες, λόγου χάρη θυματοποίησης, η εγκληματικότητα ως συνέπεια της πολιτιστικής ετερογένειας στην Ελλάδα είναι αυτή τη στιγμή ένα πρόβλημα υπαρκτό, σοβαρό και με σκοτεινές προοπτικές για το μέλλον.

Άλλοι ερευνητές στρέφονται στη διαλεύκανση καθαυτήν της στατιστικής σχέσης και απεικόνισης των εγκλημάτων αλλοδαπών και «*ντόπιων*».⁹⁴ Ως αποτέλεσμα, τα πορίσματα κατατείνουν στα εξής: 1) Ο αριθμός των Ελλήνων που διέπραξαν αδικήματα κατά την περίοδο 1988-2001 είναι σταθερός ή μειώνεται, με εξαίρεση τα αδικήματα σχετικά με όπλα και ναρκωτικά. Αντίθετα, ο αριθμός των αδικημάτων που διέπραξαν οι αλλοδαποί, κατά την ίδια περίοδο, αυξάνει σε όλες τις περιπτώσεις αλλά με διαφορετική ένταση στις διάφορες περιπτώσεις αδικημάτων. 2) Η αναλογία των αλλοδαπών δραστών στο σύνολο των αλλοδαπών είναι μεγαλύτερη από την αναλογία των Ελλήνων δραστών στον πληθυσμό των Ελλήνων. Κατά τα τελευταία χρόνια της εξεταζόμενης περιόδου η αναλογία των αλλοδαπών είναι περίπου διπλάσια. 3) Σε αντίθεση με την επικρατούσα γενική ιδέα ότι την μεγαλύτερη εγκληματικότητα παρουσιάζουν οι Αλβανοί μετανάστες, η ανάλυση των στοιχείων υποδεικνύει ότι αναλογικά προς τον πληθυσμό τους τη μεγαλύτερη εγκληματικότητα παρουσιάζουν οι Γιουγκοσλάβοι και έπονται οι Ιρακινοί, οι Ρουμάνοι, οι Πολωνοί, οι Βούλγαροι και μετά οι Αλβανοί. 4) Οι καταδίκες των Ελλήνων δραστών είναι περισσότερες απ' ό,τι των αλλοδαπών όχι μόνο σε απόλυτο μέγεθος, αλ-

94. Θ. Λιανός, Θ. Μπένος, Αγγ. Δαρίτση, 2003.

λά και αναλογικά. Η αναλογία καταδικασθέντων είναι 32% για τους Έλληνες δράστες και 24% για τους αλλοδαπούς. 5) Οι χρονικές τάσεις του αριθμού των καταδικασθέντων είναι παρόμοιες με τις τάσεις των δραστών. Για τους Έλληνες η τάση είναι πτωτική με εξαίρεση τις καταδίκες για ναρκωτικά, ενώ για τους αλλοδαπούς είναι αυξητική με εξαίρεση τις καταδίκες για εγκλήματα κατά της ζωής που παρουσιάζουν στασιμότητα. 6) Το οικονομικό κόστος της εγκληματικότητας των αλλοδαπών σε σχέση με το συνολικό κόστος της Αστυνομίας, των Δικαστηρίων και των Σωφρονιστικών Υπηρεσιών έχει ανέλθει σε ένα ποσό το οποίο, για το 2001, εκτιμάται μεταξύ 354 εκατ. ευρώ και 77 εκατ. ευρώ, σε σταθερές τιμές του 1995. Τα μεγέθη αυτά αντιστοιχούν στο 33% και στο 7% του συνολικού κόστους για το 2001. Ως συμπέρασμα προκύπτει ότι στα διαθέσιμα στοιχεία υπάρχουν προβλήματα που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν. Επίσης διαπιστώνεται ότι είναι δύσκολο να διατυπωθούν αξιολογικές κρίσεις χωρίς διερεύνηση θεωρητικού, κατά βάση, χαρακτήρα.

Μέρος των διαθέσιμων μελετών αναφέρεται στην εξήγηση και κατανόηση του τρόπου αντιμετώπισης και *διαχείρισης* των μεταναστών από την πλευρά της πολιτείας και των υπηρεσιών της. Επίσης, αναφέρονται οι μηχανισμοί θεσμοθέτησης μέτρων και ποια είναι η λογική τους.⁹⁵ Σε θεωρητικό επίπεδο τίθεται το ερώτημα σχετικά με τους προσφορότερους και επωφελέστερους τρόπους κατοχύρωσης της ασφάλειας με σεβασμό των αρχών του κράτους δικαίου και των δικαιωμάτων του πολίτη. Εξετάζεται αν το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλεια και η ασφάλεια των δικαιωμάτων των μεταναστών παραμένουν σε εμφανή ανισορροπία. Όπως υποστηρίζεται, χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικής και πρακτικής που ακολούθησε η ελληνική πολιτεία ήταν η εφαρμογή του μέτρου των «μαζικών ελέγχων νομιμότητας», με στόχο τη συγκράτηση του μεταναστευτικού ρεύματος και την κατά το δυνατό αμεσότερη επαναπροώθηση των αντικανονικών μεταναστών. Έτσι, η καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης και η κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας μεταβλήθηκαν σε συνώνυμα άσκησης κατασταλτικών πολιτικών και τελικά σε μηχανισμούς κατασκευής στερεοτύπων μηδενικής ανοχής, εν απουσία ολοκληρωμένης και οργανωμένης μεταναστευτικής πολιτικής. Οι προτάσεις που κατατίθενται αφορούν την ένταξη των μεταναστών στον τοπικό χώρο (πόλη, επαρχία), την καλλιέργεια της διαπολιτισμικότητας, την πρόσβαση των μεταναστών στα βασικά κοινωνικά αγαθά, τη χαλάρωση του ασφυκτικού κοινωνικού ελέγχου, την αποσύνδεση της έννοιας του μετανάστη από το φαύλο κύκλο της παραβα-

---

95. Βλ. Θ. Παπαθεοδώρου, 2003.

τικότητας και της καταστολής, τα οποία και συνιστούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις μιας μεταναστευτικής πολιτικής που θα σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και θα λειτουργεί υπέρ της κοινωνικής συνοχής της αλληλεγγύης και της συμμετοχής. Μια τέτοια πολιτική θα σηματοδοτήσει το πέρασμα από πρακτικές αποκλεισμού σε πολιτικές κοινωνικής συμπερίληψης, θα εμπεδώνει την ασφάλεια των δικαιωμάτων του συνόλου των πολιτών και θα λειτουργεί διαμεσολαβητικά και ενταξιακά στο πλαίσιο της κοινωνίας. Εν τέλει, σύμφωνα με τον κ. Παπαθεοδώρου, η διαμόρφωση και υλοποίηση μίας τέτοιας μεταναστευτικής πολιτικής συνιστά, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα ζήτημα ανοχών-αντοχών της δημοκρατίας και του σύγχρονου κράτους-δικαίου.

Σε άλλες μελέτες,⁹⁶ διατυπώνεται η πεποίθηση πως το ζήτημα της μετανάστευσης είναι ένα επίκαιρο θέμα αντεγκληματικής πολιτικής που απασχολεί ολόκληρη την Ευρώπη, και η οποία εντοπίζεται περισσότερο σε μια μεγαλύτερη θωράκιση κατά της μετανάστευσης, παρά σε πολιτική ένταξης των αλλοδαπών. Στη συνέχεια, πλήθος πληροφοριών για το θέμα *μετανάστευση και εγκληματικότητα*, εμφανίζεται με τρόπο κατακερματισμένο και αποσπασματικό, οπωσδήποτε όμως χρήσιμο, σε μελέτες με αντικείμενο την εγκληματικότητα γενικά στη χώρα ή την εγκληματικότητα του «ντόπιου» κυρίως στοιχείου. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σε μελέτη του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα περιλαμβάνεται και έρευνα που αφορά τα στατιστικά δεδομένα για τη συναφή εγκληματικότητα των μεταναστών.⁹⁷ Έτσι, στο πλαίσιο της έρευνας υποθέσεων ανθρωποκτονίας από πρόθεση στην Ελλάδα που φτάνουν στα ορκωτά ποινικά ακροατήρια πρώτου βαθμού, παρουσιάζονται στοιχεία για την εγκληματικότητα των μεταναστών. Αναλυτικότερα, η έρευνα αφορά τις υποθέσεις που εκδικάστηκαν από το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο της Αθήνας για το χρονικό διάστημα 1986 - 1995. Σε ό,τι αφορά την εμπλοκή των μεταναστών, μάς δίνεται η ευκαιρία να αντλήσουμε στοιχεία: α) σχετικά με το δράστη και β) σχετικά με το θύμα. α) Σχετικά με το δράστη τεκμαίρεται ότι το 33,1% των ανθρωποκτονιών τελούνται από αλλοδαπούς δράστες. β) Σχετικά με το θύμα διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των θυμάτων έχει ελληνική υπηκοότητα, το 25% των θυμάτων έχει αλλοδαπή υπηκοότητα, με σημαντική την υπερεκπροσώπηση των αλβανών υπηκόων (8,2%).

Η γνώση μας συμπληρώνεται και με μελέτες που έχουν ξεκάθαρο ευρωπαϊκό, συγκριτικό προσανατολισμό, ο οποίος είναι απαραίτητος για την έντα-

---

96. Βλ. σχετικά, Αθ. Συκιώτου-Ανδρουλάκη, 2008.

97. Α. Τσιγκής, 2002.

ξη της κατάστασης στη χώρα μας στον ευρωπαϊκό ερευνητικό χάρτη ή/και τον διεθνή. Έτσι σε συγγράμματα μελετάται το θέμα της ποινικοποίησης των μεταναστών στην Ευρώπη. Επιπρόσθετα, προσεγγίζεται κατά τρόπο κριτικό μια επιχειρηματολογία που καταφέρεται των μεταναστών και που στηρίζεται στις θέσεις που διατυπώνονται αναφορικά με τη συμμετοχή των μεταναστών στο οργανωμένο έγκλημα καθώς και με το πώς προσεγγίζεται η εγκληματικότητα των μεταναστών βάσει των στατιστικών στοιχείων. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στη διαμόρφωση της κοινής γνώμη από τα ΜΜΕ σε θέματα μεταναστευτική πολιτικής και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των μεταναστών, παρουσιάζοντας πορίσματα έρευνας, η οποία βασίζεται στην ανάλυση δημοσιευμάτων γαλλικών, γερμανικών, ιταλικών και ελληνικών εφημερίδων.⁹⁸

Τέλος, ιδιαίτερη προσπάθεια καταβάλλεται από συγγραφείς για την αποκωδικοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος και των επιπτώσεών του και ως προς το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Έτσι, στο πόνημα του Γ. Χλούπη⁹⁹ εξετάζεται το διασυνοριακό και υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα και οι διάφορες μορφές του. Το έργο στοχεύει να καταγράψει συστηματικά και να αναλύσει το οργανωμένο έγκλημα παραθέτοντας ταυτόχρονα πληθώρα στατιστικών στοιχείων για κάθε εγκληματική δραστηριότητα. Σε αυτή τη γενική σκιαγράφηση του διασυνοριακού και υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, η λαθρομετανάστευση στην Ελλάδα αποτελεί μόνο μία πτυχή και διάσταση της μελέτης του, εξετάζοντας τις συνέπειές της, το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο και τους τρόπους αντιμετώπισής του.

Στη συνέχεια η βιβλιογραφική περιπλάνηση σε επιμέρους μελέτες αποδίδει καρπούς ανάλογους με τα όσα προαναφέρθηκαν.¹⁰⁰ Πλήθος μελετών για το μεταναστευτικό ζήτημα εν γένει εμπεριέχουν μερικότερες ή περισσότερο εκτενείς αναλύσεις της σχέσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας. Τα θέματα που τίγονται αφορούν κυρίως σε ερμηνευτικές θεωρήσεις αντίστοιχες των όσων προαναφέρθηκαν, με κάποιες αναλύσεις να επικεντρώνονται στο ζήτημα της έντα-

98. Ενδεικτικά, βλ. Α. Τσουκαλά, 2001.

99. Γ. Χλούπη, 2005.

100. Βλ. ενδεικτικά και αντί άλλων, Μ. Baldwin-Edwards, 2001, Κ. Κανελλόπουλος, Μ. Γρέγου, Αθ. Πετραλιάς, 2006, Α. Καρασαββόγλου, Κ. Κιουρκτοόγλου, 1997, Β. Καρύδης, 1997, Β. Καρύδης, 1996, Β. Καρύδης, 1994, Β. Καρύδης, 1992, Α. Καψάλης, 2005, Γ. Κούρτοβικ, 1997, Ι. Κούρτοβικ, 1994, Γ. Κτιστάκης, Ν. Φραγκάκης, 2001, Χ. Κωνσταντινίδου, 1999, Ε. Κωνσταντίνου, 2000, Θ. Λιανός, Α. Σαρρής, Α. Κατσέλη, 1998, Γ. Λάζος, 1997, Α. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001, Α. Λυμπεράκη, Τ. Πελαγίσης, 2000, Γ. Νιώτη, 2004, Ν. Ρωμανίδου, 2000, Κ. Σκλάβου, 2007, Σ. Σταύρου, 1992, Ρ. Φακιολάς, 2002, Ρ. Φακιολάς, 2000, Ρ. Φακιολάς, 1998, Ι. Ψημμένος, 2001, Ν. Σαρρής, 2008, Χρ. Βαρουζή, 2008.

ξης των μεταναστών, άλλες να θίγουν ζητήματα νομοθεσίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άλλες να αναφέρονται στους μετανάστες ως ένα σημαντικό τμήμα του ποινικού πληθυσμού των ελληνικών φυλακών ως αποτέλεσμα της άσκησης όχι μόνο του τυπικού συστήματος κοινωνικού ελέγχου αλλά και περιποινικών και παρα-ποινικών διαδικασιών, οι οποίες λειτουργούν παράλληλα με το τυπικό σύστημα.¹⁰¹ Σημαντική έκταση καταλαμβάνει τελευταία η κατά φύλο και γενιά μεταναστών διερεύνηση.¹⁰² Όπως επισημαίνεται χαρακτηριστικά η χαρτογράφηση των μεταναστευτικών εισροών προς τη χώρα μας αναδεικνύει το φαινόμενο της θηλυκοποίησης της μετανάστευσης, την πολυμορφία της μεταναστευτικής κίνησης και ροής, την κατά εθνικότητα κατανομή της μετανάστευσης και της εργασίας των μεταναστών, τη διαφορετικότητα της κοινωνικής μορφολογίας των μεταναστών μεταξύ τους, την ταυτόχρονη ανάπτυξη παράλληλων δομών μεταναστευτικής κίνησης και προώθησης του εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας, τα οποία χρήζουν επιπλέον διερεύνησης.¹⁰³ Αναφορικά δε με το ζήτημα των διαγενεακών σχέσεων των μεταναστών επισημαίνεται ότι και στην ελληνική βιβλιογραφία η οποία έχει στρέψει, ως προς το ζήτημα των γενεών, το ενδιαφέρον της, κυρίως στην ένταξη της δεύτερης γενιάς στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αγνοώντας την πολιτισμική της παράδοση και, δευτερευόντως, στην παραβατικότητα της γενιάς αυτής - η έρευνα για τις διαγενεακές σχέσεις και τις σχέσεις φύλου φαίνεται να είναι περιορισμένη.¹⁰⁴

Βέβαια η συναφής με το μεταναστευτικό ζήτημα βιβλιογραφική παραγωγή δίνει έμφαση είτε στην ανάλυση μορφολογικών στοιχείων συγκεκριμένων ομάδων μεταναστών, είτε στην κοινωνική τους στρωμάτωση, είτε στην ανάλυση της σημασίας της εργασίας και του χώρου στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών,¹⁰⁵ συνεχώς αυξανόμενη εμφανίζεται η φιλολογία που αναφέρεται στις περισσότερο άδηλες όψεις του μεταναστευτικού ζητήματος και την αμφισβήτηση του θεσμικού κανονιστικού πλαισίου ρύθμισής του. Σημαντική είναι η συμβολή ερευνών πεδίου πανελλαδικής κλίμακας ή/και τοπικής εμβέλειας οι οποίες προσπαθούν να αποκωδικοποιήσουν τα όρια ανοχής και αντοχής της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας αλλά και τις στάσεις και αντιλήψεις των ίδιων των μεταναστών.¹⁰⁶ Από την πλευρά των εγκληματολόγων πέραν των α-

101. Βλ. σχετικά Ν. Ελευθερίου 2008.

102. Βλ. σχετικά Κ. Κασιμάτη, Α. Μουσούρου, 2007.

103. Κ. Κασιμάτη, Α. Μουσούρου 2007, Τόμος Ι, σ. 19.

104. Κ. Κασιμάτη, Α. Μουσούρου, 2007, Τόμος ΙΙΙ, σ.σ. 22-23.

105. Κ. Κασιμάτη, Α. Μουσούρου, 2007, Τόμος Ι, σ. 22.

106. Ενδεικτικά βλ. European Social Survey, όπως περιγράφεται στο Καφετζής κ. ά., 2007.

ναλύσεων που σχετίζονται με το δίκαιο και την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης συνεχώς αυξάνεται ο αριθμός των κειμένων που πραγματεύονται το ομιχλώδες ζήτημα της σχέσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας.

3.3 Συμπέρασμα

Μια κριτική αποτίμηση της ελληνικής βιβλιογραφικής παραγωγής καταδεικνύει συμπερασματικά τα ακόλουθα:

Σε ένα πρώτο περιγραφικό επίπεδο οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι, όπως έχει ήδη σημειωθεί, το ζήτημα αυτό σε ελάχιστες –πλην όμως εξαιρετικά εμπεριστατωμένες– περιπτώσεις αποτελεί καθαυτό το αντικείμενο κάποιου επιστημονικού πονήματος. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι συναφείς αναλύσεις αναπτύσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο θεωρητικών ή εμπειρικών προσπαθειών που αναφέρονται είτε γενικότερα στο μεταναστευτικό ζήτημα, είτε στο έγκλημα, είτε στη διαχείριση τόσο του μεταναστευτικού όσο και του εγκληματικού φαινομένου στη χώρα αλλά και διεθνώς. Τέτοιες προσεγγίσεις υπογραμμίζουν την παγκοσμιοποιημένη φύση όλων των σχετικών παραμέτρων (π.χ. οικονομική παγκοσμιοποίηση, διεθνή δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, διεθνείς πρακτικές παράνομης εμπορίας ανθρώπων κ.λπ.) αλλά και την δεδομένη πλέον ένταξη της χώρας μας στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, και με αυτόν τον τρόπο τονίζουν τη σημασία λήψης μέτρων που συχνά υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Βέβαια ειδικές εμπειρικές έρευνες σπανίζουν και όταν απαντώνται εμπεριέχουν μεθοδολογικά ολισθήματα που μπορεί να οδηγήσουν, κι έχουν οδηγήσει, σε παρερμηνείες. Οι απόψεις για τα σχετικά επίσημα στατιστικά δεδομένα και την αξιοπιστία τους δίστανται. Έτσι η γνώση μας περιορίζεται, εμφανίζεται επισφαλής και κατακερματισμένη.

Από την άλλη πλευρά φαίνεται ότι η γνώση που αποκομίζει ο μελετητής αφορά ένα σύνολο *εικόνων* περισσότερο ή λιγότερο εμπειρικά τεκμηριωμένων και *αναπαραστάσεων εικόνων* από μελέτες στον Τύπο. Έτσι, το *πραγματικό* εμφανίζεται να κυριαρχείται από το *φαντασιακό* είτε αυτό αφορά ατομικές θεωρητικές προϋδεάσεις ή αφορά μηνύματα διαμεσολαβούμενα δια του Τύπου.

Μια κριτική αποτίμηση της εγχώριας παραγωγής κατατείνει στα ακόλουθα: Είναι γεγονός ότι στο θεωρητικό επίπεδο, αντίθετα από τα διεθνώς κρατούντα, η εγχώρια παραγωγή, εν πολλοίς ετεροκαθοριζόμενη και με χρονική υστέρηση δεκαετιών, απέφυγε με επιτυχία την ανάπτυξη ιδεών και θεωριών οι οποίες εδράζονται στις αρχαιότερες προσλήψεις περί *βιολογικής προδιάθεσης των εγκληματιών*, (π.χ. αντιλήψεις που συχνά απαντώνται στην πρώι-

μη διεθνή βιβλιογραφία του τύπου *οι μαύροι εγκληματούν περισσότερο διότι είναι βιολογικά κατώτερα όντα και κληρονομικά δικαίω εγκληματίες*, ή του τύπου, *ότι συγκεκριμένες εθνοτικές μεταναστευτικές ομάδες εγκληματούν περισσότερο διότι επίσης είναι βιολογικά κατώτερες*), οι οποίες, αν και απαντώνται λιγότερο συχνά στην τρέχουσα διεθνή βιβλιογραφική παραγωγή, δεν έχουν παύσει τελείως να υφίστανται. Σπάνιες αλλά οπωσδήποτε δημοσιευμένες αναλύσεις ακόμη και πρόσφατα διατείνονται ότι *οι φυλετικές και εθνοτικές διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται ως προς την εγκληματικότητα εδράζονται στη βιολογική φύση ή κατάσταση των φυλετικών ή εθνοτικών υπο-ομάδων που εγκληματούν*.¹⁰⁷ Στην ελληνική σκέψη φαίνεται πως επικρατεί το επιχείρημα ότι τέτοιου τύπου αντιλήψεις, οι οποίες έχουν δεχθεί ισχυρή κριτική ως *σκοπίμως ρατσιστικές*¹⁰⁸ και ως *αντιεπιστημονικές*,¹⁰⁹ δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται διότι νομιμοποιούν τις προσπάθειες διασύνδεσης της κοινωνικά κατασκευασμένης έννοια της φυλής με την πολιτισμικά προσοδευμένη έννοια της εγκληματικότητας.¹¹⁰

Η ελληνική βιβλιογραφική παραγωγή εμφανίζεται περισσότερο προσανατολισμένη προς κοινωνιολογικές - εγκληματολογικές θεωρήσεις ανάμεσα στις οποίες εξέχουσα θέση καταλαμβάνουν οι θεωρίες της *οικονομικής αποστέρησης / ανισότητας* και οι θεωρίες της *πολιτισμικής διαφοροποίησης*. Οι πρώτες αποδίδουν τα υψηλότερα καταγεγραμμένα ποσοστά εγκληματικότητας από συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες στην περιθωριακή ή περιθωριοποιημένη κοινωνικο-οικονομική τους θέση στη χώρα υποδοχής και την κοινωνική ή πολιτική τους καθυπόταξη. Καθώς μελέτες κοινωνικής κινητικότητας και ταξικής συγκρότησης της ελληνικής κοινωνίας απουσιάζουν, στην περίπτωση αυτή οι μελετητές μεταχειρίζονται την μεταβλητή της εθνικότητας ως υποκατάστατο -ή σχεδόν- της ταξικής κοινωνικής θέσης των μεταναστών στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Δομικοί παράμετροι όπως η δομή της οικογένειας, το περιβάλλον οίκησης (ghettoes κ.λπ.), η κοινωνική απομόνωση, αποστέρηση, η φτώχεια και η ανεργία, η ανεπαρκής εκπαίδευση/ανισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών, η κοινωνική αποδιοργάνωση εξετάζονται ως παράγοντες δημιουργίας αισθημάτων αδυναμίας, απελπισίας, αλλοτρίωσης και εγκληματικότητας. Κάποιες αναλύσεις υπογραμμίζουν την ιστορική πα-

107. Βλ. σχετικά J., Q. Wilson και R. Herrnstein, 1985.

108. Βλ. σχετικά, S. Fraser, J. Joseph, 1995, A. R. Harris και L. R. Meidlinger, 1995, T. A. Regulus, 1995.

109. D. L. Wheeler, 1995.

110. Βλ. σχετική παρατήρηση στο I. H. Marshall, σ. 27.

ράμετρο και τις ρατσιστικού ή ξενοφοβικού τύπου αντιστάσεις και αντιδράσεις των «ντόπιων» ως παραμέτρων της καταγραμμένης βίαιης κυρίως εγκληματικότητας των μεταναστών.

Από την άλλη πλευρά, οι μελέτες που στηρίζονται σε πολιτισμικού τύπου θεωρήσεις αποδίδουν έμφαση στην αιτιολογική σημασία της πολιτισμικής διαφοροποίησης στην κατανόηση και ερμηνεία της εγκληματικότητας των μεταναστών, ιδιαίτερα στην περίπτωση που εξετάζεται γιατί κάποιες εθνοτικές υπο-ομάδες υπερεκπροσωπούνται στις εγκληματολογικές στατιστικές της χώρας εγκατάστασης, έναντι των λοιπών.

Μελέτες που μάλλον κυριαρχούνται από την αντίληψη ότι το πλέον ενδιαφέρον πεδίο της εγκληματολογίας δεν είναι η μελέτη της αιτιολογίας του εγκλήματος αλλά μάλλον η μελέτη της δημιουργίας και εφαρμογής του Ποινικού Δικαίου στο πλαίσιο της συζήτησης για τη μετανάστευση και την εγκληματικότητα ασχολούνται με την υπόθεση - η οποία βρίσκει τις θεωρητικές της καταβολές στις *θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος ή/και τη θεωρία των κοινωνικών συγκρούσεων* - ότι η υπερεκπροσώπηση μεταναστευτικών πληθυσμών στις εγκληματολογικές στατιστικές της χώρας υποδοχής απλά αντανακλά τη διαφοροποιητική μεταχείριση «ντόπιων» και «ξένων» τόσο από το Ποινικό Δίκαιο όσο και από το εγχώριο Τυπικό Σύστημα Απονομής Δικαιοσύνης. Στην ίδια γραμμή σκέψης κινούνται αναλύσεις που εδράζονται στην υπόθεση της μετανάστευσης «*ως διλήμματος ασφάλειας*», ή απειλής, ή σε ανάλογες σκέψεις που προτείνουν ότι καθώς οι μεταναστευτικές ομάδες εγκαθίστανται και αποκτούν οικονομική και κοινωνική ευρωστία θα μεγιστοποιήσουν τις προσπάθειές τους να αποκτήσουν και πολιτική – κοινωνική υπεροχή.

Σημαντικό μέρος της εγχώριας παραγωγής ξεφεύγει από τις κλασσικές θετικιστικές εγκληματολογικές θεάσεις και κινείται προς την έμπνευση του κοινωνικού κατασκευαστισμού και της φαινομενολογίας διερευνώντας με ικανοποιητικό τρόπο τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις του ζητήματος *μετανάστευση και εγκληματικότητα* στη χώρα μας. Έτσι, η εγχώρια παραγωγή φαίνεται πώς ακολουθεί πιστά τον προβληματισμό που αναπτύσσεται για το ζήτημα αυτό σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.¹¹¹

---

111. Βλ., ενδεικτικά, και αντί άλλων, σχετικές αναφορές και επισκοπήσεις της συναφούς διεθνούς βιβλιογραφίας, στα D. F. Hawkins, 1993, S. L., Myers και M. C. Simms, (eds), 1988, C. E. Silberman, 1978, H. E. Sun και J. Reed, 1995, L. A. Curtis, 1975, M. E. Wolfrang και F. Ferracuti, 1967, G. LaFree και K. K. Russell, 1993, W. J. Chambliss και R. Seidman, 1982, W. J. Chambliss, 1995.

Στη συνέχεια τα εμπειρικά ευρήματα της εγχώριας παραγωγής καταδεικνύουν συνοπτικά τα ακόλουθα:

Αναφορικά με την *ταυτότητα του μετανάστη εγκληματία ως δράστη εγκλημάτων* και παρά τη σχεδόν ομοφωνία των ειδικών περί της ελεγχόμενης αξιοπιστίας των διαθέσιμων επίσημων στατιστικών δεδομένων, δεδομένα από επιμέρους εμπειρικές έρευνες προτείνουν ότι στην Ελλάδα:

- Οι μετανάστες εγκατεστημένοι στη χώρα δεν εγκληματούν σε υψηλότερα ποσοστά από τους Έλληνες.
- Όταν και όπως μελετάται η δεύτερη γενιά μεταναστών φαίνεται δειλά-δειλά να εμφανίζει σχετικά αυξημένα ποσοστά εγκληματικότητας σε σχέση με την πρώτη.
- Οι μετανάστες δραστηριοποιούνται εγκληματικά κυρίως σε αδικήματα βίας, κατά της περιουσίας – ιδιοκτησίας και διαπράττουν αδικήματα που σχετίζονται με την παράνομη είσοδο και παραμονή τους στη χώρα.
- Κάποιες εθνοτικές ομάδες δραστηριοποιούνται περισσότερο από άλλες, οι οποίες, όμως, τυχαιίνει να υπερεκπροσωπούνται επίσης και στο γενικό πληθυσμό των μεταναστών στη χώρα

Αναφορικά με την *ταυτότητα του μετανάστη εγκληματία ως θύματος εγκλημάτων και άδικων εις βάρος τους συμπεριφορών* παρά την περιορισμένης εμβέλειας εμπειρική αποτύπωση, υποστηρίζεται ότι:

- Μετανάστες πρώτης και μεταγενέστερης γενιάς αποτελούν συχνά θύματα διαφοροποιητικής μεταχείρισης από το Τυπικό Σύστημα Άσκησης Κοινωνικού Ελέγχου και το Σύστημα Απονομής Δικαιοσύνης.
- Μετανάστες και ιδιαίτερα μετανάστριες και παιδιά γίνονται θύματα παράνομης εμπορίας ανθρώπων, θύματα κακοποίησης και σεξουαλικής και οικονομικής εκμετάλλευσης τόσο από διεθνή όσο και από εγχώρια αλλά και μεικτά (ντόπων και μεταναστών της ίδιας τους της υπο-ομάδας) εγκληματικά δίκτυα σε ανησυχητικά αυξανόμενους ρυθμούς.

Η *εικόνα μας για τον μετανάστη εγκληματία* δεν είναι η πραγματική αλλά μάλλον παραλλαγμένη από την διαμεσολάβηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης που τροφοδοτεί το δημόσιο διάλογο με παραστάσεις και αναπαραστάσεις, οι οποίες υπερτονίζουν στοιχεία επικινδυνότητας και απειλής καλλιέργωντας αισθήματα γενικευμένης κοινωνικής φοβίας εναντίον των εγκατεστημένων ήδη στη χώρα μας μεταναστών. Έτσι, καθίσταται ερμηνεύσιμη και η αμφίθυμη ξενοφοβική στάση των Ελλήνων απέναντι στον «ξένο» που κατά περίπτωση κυμαίνεται σε διάφορες διαβαθμίσεις της κλίμακας ανοχής.

Τέλος, παρά το γεγονός ότι αναμφίβολα οι εξελίξεις στην εγχώρια εγκληματικότητα (αύξηση της εγκληματικότητας ιδιαίτερα στη δεύτερη γενιά εγκα-

τεστημένων στη χώρα μεταναστών, οι αλλαγές στην ασυνήθιστη για τα ελληνικά εγκληματολογικά χρονικά ποιότητα των εμφανιζόμενων εγκληματικών συμπεριφορών κ.λπ.) των μεταναστών, την εγκληματικότητα νόμιμων και παράνομων μεταναστών, και το συναφές δι-εθνικό έγκλημα απαιτούν μεγαλύτερη ερευνητική επένδυση στη χώρα μας αλλά και διεθνώς για την πλήρη αποκωδικοποίηση των νεοφανών εκδηλώσεων εγκληματικής δράσης, οι οποίες ως παγκόσμιες πλέον, παγκοσμιοποιημένες και πλανητικές ξεφεύγουν από τον περιορισμό τους ανάμεσα στα εθνικά σύνορα ενός κράτους.

4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

4.1 Το πλαίσιο προβληματισμού και αναφοράς

Η περιήγηση στις βιβλιογραφικές πηγές γνώσης έχει καταστήσει πλέον σαφείς δύο κυρίαρχους πόλους προβληματισμού γύρω από το ζήτημα *μετανάστευση και εγκληματικότητα*: Ο ένας πόλος αφορά τη διάχυτη και εν πολλοίς ατεκμηρίωτη ρητορεία για το ότι η μεταναστευτική παρουσία στην Ελλάδα έχει καταστεί κατά τα τελευταία χρόνια συνώνυμο των αυξημένων μεγεθών εγκληματικότητας στη χώρα, ενώ ο δεύτερος πόλος προσπαθεί να αμφισβητήσει με τρόπο κριτικό εξίσου αλλά ατεκμηρίωτο –εξαιτίας της έλλειψης επαρκούς εμπειρικής κάλυψης και ανακάλυψης των πραγματικών μεγεθών ή/και της κατασκευής τους– την παραπάνω συλλογιστική και ρητορεία.

Στην παρούσα μελέτη και στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε μια ανατοποθέτηση του ζητήματος μέσα σε ένα πλαίσιο «εικόνων», φωτογραφιών, δηλαδή, της επίσημης αποτύπωσης *του ζητήματος της εγκληματικής δράσης των μεταναστών* στη βάση των επίσημων στατιστικών αθροισμάτων για το έγκλημα στη χώρα, στην πρόσφατη συγχρονία και διαχρονία. Στόχος είναι να καταδειχθεί η συνέπεια θεωρίας και τεκμηρίωσης στη βάση ενός και μοναδικού εργαλείου, αυτού της επίσημης στατιστικής αποτύπωσης της εγκληματικότητας *ημεδαπών και «ξένων»*, το οποίο άλλωστε αποτελεί συνηθέστατα και τη βάση για τη χάραξη και την άσκηση της συναφούς αντεγκληματικής πολιτικής στη χώρα.

Στο πλαίσιο αυτό, βασική θεωρητική προπαραδοχή συνιστά ο ισχυρισμός ότι οι εγκληματολογικές στατιστικές συνιστούν αριθμητικά δεδομένα και μεγέθη με κοινωνική σημασία και περιεχόμενο, το νόημα των οποίων δύναται να ποικίλλει ανάλογα με την ερμηνευτική προσέγγιση του χρήστη, η οποία συχνά είναι αιχμάλωτη επιστημονικών αλλά και ιδεολογικών πεποιθήσεων ή ακόμη και προκαταλήψεων. Την παγίδα αυτή θα προσπαθήσουμε, όσο είναι δυνατόν, να αποφύγουμε κατά την ανάπτυξη που θα ακολουθήσει.¹¹²

---

112. Βλ. Β. Καρύδης, 1996, σ. 81.

Η επίσημη *εικόνα* για την εγκληματικότητα σε μια χώρα προέρχεται κατά κύριο λόγο από τις ετήσιες στατιστικές, που αφορούν σε κάθε υποσύστημα του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης (ΣΠΔ). Ειδικότερα για την Ελλάδα, η επίσημη αυτή εικόνα πηγάζει από την Στατιστική της Αστυνομίας, από τη Στατιστική της Δικαιοσύνης και από τη Σωφρονιστική Στατιστική. Τα τελευταία σώματα δεδομένων θα παρουσιαστούν στο επόμενο κεφάλαιο διότι απαιτούν, ως εκ της φυσιογνωμίας τους, ιδιαίτερο σχολιασμό.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι, όπως έχει ήδη αναφερθεί,¹¹³ η σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα υποδεικνύει την αναγκαιότητα της επανεξέτασης των δεδομένων εγκληματολογικών και εγκληματικών ταξινομιών. Ακόμη και στην περίπτωση που αποδεχόμαστε τα υπάρχοντα εννοιολογικά ταξινομητικά σχήματα, δηλαδή, τις δεδομένες περιπτώσεις κατηγοριοποίησης συγκεκριμένων συμπεριφορών και πρακτικών ως εγκληματικών, ή συντασσόμαστε με την άποψη ότι οι δεδομένες εγκληματολογικές και εγκληματικές ταξινομίες είναι και παραμένουν κοινωνικές κατηγορίες, η ανάλυση δεν μπορεί πλέον να περιορίζεται στην ανίχνευση της γένεσης ή/και της εξέλιξης αυτών των κατηγοριών. Η *κληρονομιά της έννοιας του εγκλήματος* δεν πρέπει να μας εμποδίζει από την προσπάθεια ανακατασκευής της ουσιαστικής υφής του μέσα από τη μελέτη ειδικών κάθε φορά κοινωνικών φαινομένων και του περιβάλλοντος που τα κατασκευάζει. Ως εκ τούτου, στην παρούσα μελέτη καταβάλλεται μια προσπάθεια να απομονωθούν οι αναλυτικά χρήσιμες εμπνεύσεις προσεγγίσεων που αναδεικνύουν τις παραμέτρους μιας εκ νέου πρόσληψης του ουσιαστικού ορισμού του «εγκλήματος». Χρήσιμοι για το σκοπό αυτό αναδεικνύονται οι προσδιοριστικοί όροι όχι μόνο της *επικινδυνότητας* (τόσο με την *ποινική-εγκληματολογική* όσο και με την *κοινωνική* εννοιολόγησή της)¹¹⁴ αλλά κυρίως της *επικινδυνοποίησης* (“*dangerisation*”), της *δυνάμει, της εν τω γίνεσθαι επικινδυνότητας*,¹¹⁵ στη σύγχρονη κοινωνία της *διακινδύνευσης*, των κοινωνικών διακρίσεων και ανισοτήτων και της κοινωνικής διαφοροποίησης.

Ακόμη και στην περίπτωση που αποδεχθούμε την άποψη για την επισφαλή ή/και την κατά περίπτωση *επικίνδυνη* φύση των κοινωνικο-επιστημονικών εννοιών και αναλυτικών πλαισίων που κάποιοι επικαλούνται στις αναλύσεις τους, ή το επιχείρημα ότι οι κατηγοριοποιήσεις του εγκλήματος και της πα-

113. Ι. Τσίγκανου, 2003.

114. Βλ. σχετικά αντί άλλων, Γ. Νικολόπουλος, 2000.

115. Σχετικά με τον όρο βλ. Μ. Lianos και Μ. Douglas, 2000, σ.σ. 261-278.

ρεκκλίνουσας συμπεριφοράς εξουσιάζονται από το αξίωμα της σχετικότητας και ως εκ τούτου δεν είναι δυνατόν να υπάρξει αντικειμενική ανάλυση των δεδομένων που έχουν κατηγοριοποιηθεί μ' αυτόν τον τρόπο¹¹⁶ –καθώς κάθε τέτοια ταξινόμηση μπορεί να είναι μόνο σχετική προς τις αντιστοιχούσες κοινωνικές πρακτικές και άρα αδόκιμη για γενικευμένες ερμηνείες– και μόνο η ανάλυση και η επεξεργασία αυτών των ίδιων των ταξινομητικών σχημάτων (της εννοιολογικής τους συγκρότησης και της κατασκευής του ταξινομητικού σχήματος) αναδεικνύει τη χρησιμότητα όχι μόνο της συζήτησης για το έγκλημα, αλλά εμπλέκεται άμεσα στη διαδικασία προσδιορισμού της ουσιαστικής υφής του. Και τούτο διότι οι ταξινομίες δεν είναι και δεν μπορούν να είναι ουδέτερες.¹¹⁷ Σε μερικές περιπτώσεις η ταξινόμηση εγκληματικών πράξεων εμπλέκεται σε μια διαδικασία αντικειμενικού προσδιορισμού τους με τρόπο ανομοιογενή λόγω ελλιπούς πληροφόρησης. Σε άλλες περιπτώσεις η εμμονή στις παραδοσιακές αποκρυσταλλώσεις μπορεί να καταλήξει σε πανομοιότυπες χαρτογραφήσεις στατιστικών δεδομένων που εμπεριέχουν σφάλματα ουσιαστικής και λογιστικής φύσης και παρόλα αυτά χρησιμοποιούνται ευρύτατα για την πρόβλεψη εξελίξεων στην κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος. Αλλού η «εικόνα» μας για το έγκλημα αποτελεί στην ουσία την *αλήθεια* του νομοταγούς κοινωνικού υποκειμένου, *εξ αντανακλάσεως*, από τη μη έννομη τάξη την οποία μελετάμε και η οποία βρίσκεται υπό επιτήρηση. Σε άλλες εξίσου σοβαρές περιπτώσεις η «εικόνα» μας για το έγκλημα εξαρτάται από τυπολογίες των Αρχών, όπου η κατάταξη των δραστών και των δεινών της κοινωνίας επιχειρείται με αδιευκρίνιστα, μεταβαλλόμενα και ανομοιογενή κριτήρια ή αμφίβολης αντικειμενικής στάθμησης όρους, όπως η «*βαρύτητα του αδικήματος*» ή η «*επικινδυνότητα του δράστη*». Στη συνέχεια, και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις η *δομούσα δύναμη* (“structuring power”)¹¹⁸ μπορεί να μη συναρτάται με μακροεπίπεδα ανάλυσης, όπως, για παράδειγμα, με το θεμελιώδη κοινωνικό διακανονισμό, την πολιτική οικονομία του κοινωνικού συστήματος, ενώ σε άλλες περιπτώσεις *δομούσα δύναμη* μπορεί να αποτελεί και το αρνητικό κλίμα μιας αύξουσας μη ανοχής των παραβατών που πιθανά να ενθαρρύνεται ή/και να υποκινείται είτε από την αυστηροποίηση της νομοθεσίας, την ενίσχυση των απαγορεύσεων κ.λπ., είτε από μια ανομική συγκυρία, καλλιέργεια γενικευμένης κοινωνικής φοβίας κ.λπ. Σε αυτήν την περίπτωση οι

---

116. Βλ. σχετικά, D. E. Cooper, 1995.

117. Βλ. τις ενδιαφέρουσες συναφείς παρατηρήσεις του Κ. Τσοουκαλά, 1987.

118. Βλ. σχετικά C. Sumner, 1994.

δεδομένες ταξινομητικές κατηγορίες καταχώρισης των εγκληματικών πράξεων δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ερμηνευτικά με επιστημονική βασιμότητα κι ακρίβεια καθώς δεν είναι εύκολο να διακρίνουμε την *περίσταση* της μείωσης της κοινωνικής ανοχής από *την περίσταση* της πραγματικής αύξησης της εγκληματικότητας.¹¹⁹

Από την άλλη πλευρά, νέες τάσεις στην πραγμάτευση του ζητήματος του ορισμού του εγκλήματος έχουν προσφέρει εννοιολογικές κατηγοριοποιήσεις που ενδεχομένως να διευκολύνουν μια *σημαίνουσα αναπαράσταση ή ταξινόμηση* σύγχρονων κοινωνικών πρακτικών. Ενδεικτικά αναφέρουμε την *ιδέα* περί της αστάθειας και της μεταβατικότητας *των κοινωνικών θέσεων των κοινωνικών υποκειμένων* γύρω από τις οποίες τα υποκείμενα διαμορφώνουν την κοινωνική τους ταυτότητα και τις κοινωνικές τους σχέσεις,¹²⁰ ή τις ερμηνευτικές παρατηρήσεις των Henry και Milovanovic¹²¹ για τον νομικό ορισμό του εγκλήματος, ως μια *βίαιη ταξινόμηση πλήθους ατομικών συγκρούσεων και παραβιάσεων σε μία μοναδική κατηγορία με τον όρο «έγκλημα»*, ή τον ισοχυρισμό τους ότι *δεν πρέπει να παραβλέπουμε τη μεταλλασσόμενη φύση των εμφανιζόμενων κοινωνικών κατασκευών στις οποίες οι σχέσεις δύναμης και εξουσίας αντανακλούν σχέσεις βλάβης ή ζημίας*. Ενδιαφέρουσα είναι επίσης η προσέγγιση ανάδειξης αναλογιών ανάμεσα σε εγκληματοποιημένες και επίσημα μη ρυθμιζόμενες συμπεριφορές, καθώς και αναζήτησης των συγκλίσεων ή τομών ανάμεσα σε εγκληματοποιημένες και επίσημα μη ρυθμιζόμενες συμπεριφορές. Αν, για παράδειγμα, κοινωνικές πρακτικές που κατηγοριοποιούνται διαφοροποιητικά ως εγκληματικές και «λοιπές» είναι στην πραγματικότητα αποτέλεσμα της ίδιας ή ανάλογης κοινωνικής δυναμικής, αυτό σημαίνει ότι οι έννοιες του εγκλήματος και της παρέκκλισης μπορεί να είναι σχετικές. Αυτό μπορεί επίσης να σημαίνει την απόρριψη των εννοιών της φυσιολογικότητας και της παθολογίας και την ανάδειξη μιας *κοινωνίας ονείρων*, επιθυμιών, πόθων, προσδοκιών και σκοπών που παραμένουν ανεκπλήρωτοι διότι οι ανεκτές, αποδεκτές και νόμιμες δυνατότητες και μέσα για την εκπλήρωσή τους διαφοροποιητικά επιμερίζονται και διαφοροποιητικά αξιολογούνται. Προς αυτήν την κατεύθυνση εξαιρετικό αναλυτικό ενδιαφέρον εμφανίζει επίσης η ιδέα της ενασχόλησης του ερευνητή όχι με την *περιγραφή* κα-

119. Πρβλ. V. Ruggiero, 1997.

120. E. Laclau και Ch. Mouffe, 1985.

121. Βλ. ενδεικτικά το έργο των H. Stuart και D. Milovanovic 1991, H. Stuart και D. Milovanovic 1994, H. Stuart και D. Milovanovic, 1996.

τηγοριών παραβατών του νόμου αλλά μάλλον με την *περιγραφή των αμφι-σβητούμενων συνόρων ανάμεσα σε «αυτούς» κι «εμάς»*.¹²² Ούτε θα πρέπει ίσως να προσπαθούμε πλέον να *αποκαλύψουμε γεγονότα* στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης μόνο ως αποτέλεσμα έκφρασης πολιτικής ιδεολογίας αλλά και ως *περιστάσεις γκετοποίησης ή φήμωσης «άλλων» φωνών*. Ενδιαφέρουσες επίσης φαίνονται οι αναλύσεις που επικεντρώνονται στο *μικρο-επίπεδο της καθημερινότητας*, η οποία κάτω από μια εμφανώς αυτο-αναπαραγόμενη *στατική* επιφάνεια υποκρύπτει αντιστάσεις και στοιχεία που αντιτίθενται στην ορθολογικότητα ή/και τις ρυθμιστικές λειτουργίες των Αρχών.¹²³ Συναφής είναι και η έννοια της *εθελοντικής ανάληψης κινδύνων, το «επικινδύνως ζειν κι εργάζεσθαι»*,¹²⁴ που υποδεικνύει ότι συγκεκριμένες όψεις εγκληματικών πρακτικών και συμπεριφορών μπορεί να αποδειχθούν περισσότερο κοινές με συγκεκριμένες *φυσιολογικές* συμπεριφορές παρά με άλλες *κοινωνικές παθολογίες* που εντάσσονται στην κατηγορία των εγκληματικών πράξεων.

Οπτικές γωνίες, όπως αυτές που προαναφέρθηκαν, μπορούν να επιβοηθήσουν την *κατανόηση* του σύγχρονου εγκληματικού φαινομένου στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας των κινδύνων και των *διακινδυνεύσεων*, δηλαδή των *δυνάμει, των εν τω γίνεσθαι* κινδύνων, των *δυνάμει, των εν τω γίνεσθαι επικινδυνοποιήσιμων και επικινδυνοποιημένων* συμπεριφορών. Σημαντικό ενδιαφέρον εμφανίζουν οι παρατηρήσεις για την εννοιολογική αλλοίωση του περιεχομένου του «κινδύνου», το διαφορετικό νοηματικό βάρος των όρων που διαδραματίζουν κατά περίπτωση καταλυτικό ρόλο στο ποινικό μας δίκαιο και την εφαρμογή του, όπως οι όροι «εμπιστοσύνη», «πίστη», «πεποίθηση», «τύχη», «συγκυρία» και «πεπρωμένο» καθώς και την διαφοροποιητική ενδεδειγμένα μεταχείρισή τους από το σύγχρονο ερευνητή. Η *διακινδύνευση* πλέον διαχωρίζεται από τον *κίνδυνο*, ο οποίος, ενώ ενυπάρχει σε *καταστάσεις διακινδύνευσης*, δεν ταυτίζεται μ' αυτήν.¹²⁵ Η *εμπιστοσύνη* που πρέπει πλέον να κατακτηθεί, σχετίζεται με την *πεποίθηση* για την εντιμότητα ή την αξιοπιστία ενός προσώπου ή συστήματος στη βάση μιας *πίστης* που δια-

---

122. C. Stanley, 1996.

123. Βλ. σχετικά τις αναλύσεις των M. Maffesoli, 1989, M. Featherstone, 1990, M. Featherstone, 1992.

124. Βλ. σχετικά J. Katz, 1988, St. Lyng, 1990. Για το πώς διαφορετικά είδη γεγονότων μπορεί να εδράζονται στον τρόπο με τον οποίο αρρενωπότητες και θηλικότητες δομούνται και αναπαράγονται στις σύγχρονες δυτικού τύπου κοινωνίες, βλ. το βιβλίο του J. W. Messerschmidt, 1997.

125. Βλ. A. Giddens, 2001, σ. 50-53.

μορφώνεται από τη γνώση. Τέλος, η διακινδύνευση αντικαθιστά κατά μία έννοια το *πειρωμένο* καθώς αντιπροσωπεύει μια μεταβολή στη σύλληψη της *ενδεχομενικότητας* και των *πιθανοτήτων* με αποτέλεσμα να αναδιατάσσεται και το εννοιολογικό περιεχόμενο της *συγκυρίας* ή του *τυχαίου συμβάντος*. Ακόμα και ο όρος «ξένος» αλλάζει με την έλευση της νεωτερικότητας.¹²⁶ Η ποικιλία των συναντήσεων που απαρτίζουν την καθημερινότητα στα ανώνυμα περιβάλλοντα της μοντέρνας κοινωνικής δραστηριότητας στηρίζεται κατά πρώτο λόγο στην *ευγενή αποστροφή βλέμματος*¹²⁷ που *δεν συνιστά αδιαφορία, αλλά προσεκτικά ελεγχόμενη εκδήλωση του φαινομένου* που ο Giddens ονομάζει «*ευγενική αποξένωση*».¹²⁸ Μια τέτοια συμπεριφορά υπαινίσσεται την έλλειψη στοιχειώδους εμπιστοσύνης για τις ενδεχόμενες προθέσεις των άλλων καθώς και την εμφάνιση της καχυποψίας στη θέση μιας *εδραιωμένης φερεγγυότητας*.

Επιπλέον, η σύγχρονη κοινωνία στηρίζεται όλο και περισσότερο στη λογική των μαθηματικών αθροισμάτων στατιστικών στοιχείων για την κατηγοριοποίηση, την τακτοποίηση και τη γνώση των πληθυσμών σε συνδυασμό με την εγκατάσταση ασφαλιστικού–διασφαλιστικού τύπου διαχειριστικών μοντέλων της γνώσης περί ορατών *κινδύνων* και *διακινδυνεύσεων*. Καθώς οι υπηρεσίες συγκεντρώνουν ατομικά δεδομένα, ενδεικτικά, για δράστες, φυλακισμένους και ποινές, πελάτες, καταναλωτές και ασθενείς, κ.λπ., χρησιμοποιούν συγκεντρωτικά στατιστικά μεγέθη για να ταξινομήσουν όσους εντάσσονται στο ταξινομητικό τους σχήμα. Με αυτόν τον τρόπο, ο καταμερισμός των πληθυσμών στη βάση μιας συνειδητής ταυτοποίησης των κοινωνικών υποκειμένων αντικαθίσταται από την κατανομή ή τη διάχυση μιας αφηρημένης γνώσης περί *κινδύνων* και *διακινδυνεύσεων* ανάμεσα σε ποικιλία θεσμών.¹²⁹ Ανάλογα δε με τη θεωρητική υποδομή των ταξινομητικών σχημάτων και τη λειτουργία τους επικαθορίζεται και η επιστημική σχέση ανάμεσα στα κοινωνικά υποκείμενα και τις αναπαραστάσεις τους ως «δεδομένα» ή πληθυσμούς προς διαχείριση ή άσκηση κοινωνικού ελέγχου.

Η σχετική αναζήτηση σήμερα αναγκαστικά διέρχεται από το πεδίο της διαλεύκανσης των ζητημάτων που αφορούν: 1) τη *φυσιογνωμία τού προς ταξινόμηση κοινωνικού υποκειμένου* που συνιστά και τη μονάδα καταγραφής πολλών ταξινομητικών σχημάτων, στη βάση του σύγχρονου *μετασχηματισμού της*

126. G. Simmel, 1969.

127. E. Goffman, 1963.

128. Βλ. A. Giddens, 2001, σ. 103.

129. Βλ. σχετικά, G. Rigakos και R. Hadden, 2001.

υποκειμενικότητας, β) τον επικαθορισμό της *ιστορικής* ορίζουσας, γ) τη διευκρίνηση των συντεταγμένων του *χρόνου* και του *τόπου*, δ) την αναζήτηση της *μετάφρασης* των όρων *επικινδυνότητα*, *βαρύτητα του αδικήματος*, *τυχαίο συμβάν*. Από την άλλη πλευρά η βιβλιογραφική παραγωγή της σύγχρονης ποινολογίας υποδεικνύει ότι ο ερευνητής των ποινικών συστημάτων έρχεται αντιμέτωπος με ερωτήματα που σχετίζονται με τη *σύγκριση*, τη *διάσταση* ή τη *σύγκλιση*, τα *επεξηγηματικά μοντέλα* που πρέπει να υιοθετηθούν για *δόκιμες συγκριτικές προσεγγίσεις και ερμηνείες*. Οι συναφείς αναφορές καταδεικνύουν ότι το δίδυμο *παραβάτης - διακινδύνευση* κατέχει πλέον μια σημαντική θέση ανάμεσα στη λογική και τους νομιμοποιητικούς κανόνες των σύγχρονων, δυτικού τύπου, ποινικών συστημάτων. Κατά μια έννοια, το καθοριστικό ερώτημα της *διακινδύνευσης* εμφανίζεται όταν άτομα ή θεσμοί προσπαθούν να προσδιορίσουν τις αρνητικές συνέπειες του ενδεχόμενου κινδύνου και να καταμετρήσουν τις πιθανότητες μελλοντικής επανεμφάνισής του.¹³⁰ Ιδιαίτερα γι' αυτό το ίδιο το ποινικό σύστημα στο βαθμό που η *διακινδύνευση* καθοδηγεί την *παρέμβαση* απαγορεύει και τη φύση των πρακτικών που σχετίζονται με τις *αποδείξεις* της παρέμβασης (π.χ. στατιστικά μεγέθη μέτρησης εγκληματικότητας, υποτροπής κ.λπ.), οι οποίες είτε προσανατολίζονται σε μοντέλα επιμερισμού των πιθανοτήτων διάπραξης εγκλημάτων ή/και υποτροπής σε περιπτώσεις, είτε δεν σχετίζονται πάντα με την «κοινή λογική» ή την επιχειρησιακή κρίση. Ένα ορθολογικό κριτήριο αποτίμησης της διακινδύνευσης αναζητεί αξιόπιστους δείκτες περί πιθανότητας εμφάνισης μελλοντικών κινδύνων (δείκτες που πάντοτε να μπορούν να οδηγήσουν στην ίδια επιχειρησιακή απόφαση στη βάση της ίδιας ή ανάλογης πληροφορίας). Και τέτοιους δείκτες δεν μπορεί να αποτελούν κατ' αποκλειστικότητα τα ποσοτικά αθροίσματα δεδομένων. Στο βαθμό που τεχνικές διαδικασίες για την αποτίμηση των διακινδυνεύσεων πραγματικά κατευθύνουν την κυβερνητική πρακτική και τους τρόπους με τους οποίους το λεξιλόγιο της διακινδύνευσης μοιράζεται το ποινικό πεδίο με άλλες αξίες, δεσμεύσεις, φιλοδοξίες και περιορισμούς αυτές οι παράμετροι δεν μπορεί να διαφεύγουν της συνδυαστικής τους ανάλυσης με τα ποσοτικά δεδομένα της *διαχείρισης των κινδύνων και των διακινδυνεύσεων*.¹³¹

Στη βάση αυτών των εισαγωγικών παρατηρήσεων ακολουθούν συγκεκριμένες αναλύσεις των στατιστικών δεδομένων των ελληνικών Διοικητικών αρχών. Σημειώνεται ότι οι συναφείς κατηγοριοποιήσεις των αδικημάτων ακο-

---

130. J. Adams, 1995.

131. Βλ. σχετικά και R. Sparks, 2001.

λουθούν το νομικό ορισμό του εγκλήματος, δηλαδή τον ποινικό προσδιορισμό των αδικημάτων κατά τον Ποινικό Κώδικα της χώρας μας, όπως τροποποιηθείς κάθε φορά ισχύει, και τους Ειδικούς Ποινικούς Νόμους, όπως αυτοί κάθε φορά τροποποιηθέντες ή μη, ισχύουν.

Άρα, η ερμηνεία των διαθέσιμων δεδομένων θα πρέπει κάθε φορά να λαμβάνει υπόψη της τον ποινικό ορισμό του αδικήματος, όπως αυτός προσδιορίζεται χωρο-χρονικά και κοινωνικοπολιτισμικά. Και ήδη από το αφηρητικό αυτό σημείο προκαθορίζεται και το *αποτύπωμα*. Οι συναφείς λοιπόν επίσημες καταγραφές της εγκληματικότητας ακολουθούν κάθε φορά τους νομικούς ορισμούς, που εγκληματολογικά μιλώντας, αποτυπώνουν αλλά και σημασιοδοτούν τόσο το *πέρασμα στην εγκληματική πράξη*, όσο και, ταυτόχρονα, την διά του δικαίου και της εφαρμογής του *κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα*. Τούτο δε, αφορά τόσο τη βασική κατηγορική διάκριση ανάμεσα σε «ημεδαπούς» και «αλλοδαπούς» όσο και τις διακρίσεις και τους διαχωρισμούς των ποινικών υποκειμένων κατά φύλο, ηλικία, «τόπο» τέλεσης του αδικήματος κ.λπ. Το ζήτημα που τίθεται εδώ, είναι πως ο υποψιασμένος ερευνητής θα πρέπει κάθε φορά να λαμβάνει υπόψη του τη διάκριση ανάμεσα στις νομικές και τις κοινωνιολογικές / εγκληματολογικές κατηγορίες, να αντιμετωπίζει τη συναφή συγκριτική εγκληματολογική προσέγγιση με δυσπιστία - καθώς, ενδεχομένως, να εδράζεται σε διαφορετικές εννοιολογικά ταξινομίες - και να *αποτάσσεται* της *διαχειριστικής/επιχειρησιακής* λογικής των στατιστικών συνόλων δεδομένων. Ενδεικτικά και για παράδειγμα η απεικόνιση της εγκληματικότητας των «αλλοδαπών» στη χώρα δεν ταυτίζεται σε καμία περίπτωση με την εγκληματικότητα των μεταναστών. Αυτή η ίδια η *θηλυκοποίηση* της μετανάστευσης ανά χώρα προέλευσης και κατά εποχή συσκοτίζει την αποτύπωση της συναφούς εγκληματικότητας των γυναικών ή του όποιου ρυθμού αύξησης ή μείωσής της. Ούτε τα σχετικά σύνολα της εγκληματικότητας των *ημεδαπών γυναικών* και της εγκληματικότητας των *αλλοδαπών γυναικών* κατ' ανάγκην ταυτίζονται και συγκρίνονται. Το μέγεθος της ηλικίας που άμεσα θέτει το ζήτημα της εγκληματικότητας ανά *γενιά μεταναστών*, επίσης καθίσταται προβληματικό, καθώς η εννοιολογική συγκρότηση της *γενιάς* παραμένει στα επίσημα στατιστικά αθροίσματα θεωρητικά ελλιπής και άρα αδιευκρίνιστη, καθώς το μόνο εμφανές μέγεθος καταγραφής της είναι η ηλικία.

Στη συνέχεια και στη βάση των παραπάνω προπαραδοχών επιχειρούνται μια σειρά από *αναγνώσεις* των επίσημων καταγραφών του εγκλήματος των «αλλοδαπών» στη χώρα. Είναι βασική θέση αυτής της μελέτης ότι η κοινωνιολογική κατηγορία της εγκληματικότητας των μεταναστών στη χώρα συνιστά υποσύνολο της παραπάνω νομικής κατηγορίας. Τούτο δε σημαίνει ότι αυ-

τό για το οποίο μιλάμε είναι η εγκληματικότητα των αλλοδαπών και όχι αποκλειστικά και μόνον των μεταναστών, και, άρα, διαπράττεται μεθοδολογικό σφάλμα όταν και όπου *το μέρος ανάγεται* αβασάνιστα *στο όλον* με σημαντικές συνέπειες για τη θέαση του ζητήματος *μετανάστευση και εγκληματικότητα*.

4.2 Η απεικόνιση της υπάρχουσας κατάστασης: η Στατιστική των Διωκτικών Αρχών

Η παρουσίαση που ακολουθεί στηρίζεται στην άντληση στοιχείων σχετικά με την εγκληματικότητα στη χώρα –αλλοδαπών και ημεδαπών– από τη Στατιστική της Αστυνομίας (Στατιστική Διαπραχθέντων Αδικημάτων). Η στατιστική αυτή περιλαμβάνει τόσο τα *βεβαιωθέντα* αδικήματα όσο και τα υπό *διαλεύκανση* και θεωρείται ότι αποτελεί μια βασική, αρχική καταγραφή και αποτύπωση της πραγματικότητας του εγκλήματος στη χώρα. Όπως όμως προαναφέρθηκε, η *διαχείριση* αυτής της πηγής πληροφοριών δεν θα πρέπει να *αγνοείτα εμφανή* πλέον στους εγκληματολόγους μειονεκτήματά της.¹³² Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινιστεί, ωστόσο, ότι παρά το γεγονός ότι η στατιστική των συλλήψεων αποτελεί ένα χρήσιμο δείκτη για τη μελέτη της πραγματικότητας του εγκλήματος μιας χώρας, αποτελεί συγχρόνως και δείκτη των κοινωνικών στάσεων καθώς και της δραστηριότητας ή της δραστηριοποίησης των Αστυνομικών Αρχών με τρόπο ευάλωτο στην ερμηνευτική και αναλυτική διαπίστωση και ανενδοίαστη αξιοποίησή του.¹³³

Η ανάγνωση και ερμηνεία των σχετικών αριθμητικών δεδομένων θα πρέπει λοιπόν να επιτελείται στη βάση μιας σειράς ερμηνευτικών παραμέτρων προκειμένου να οδηγηθεί κάποιος σε γόνιμα συμπεράσματα ως προς το εξεταζόμενο θέμα. Ορισμένοι από τους παράγοντες που θα πρέπει να συνεκτιμώνται κατά τη «μετάφραση» των αριθμητικών δεδομένων των στατιστικών στο πεδίο της κοινωνικής πραγματικότητας είναι οι ακόλουθοι:

- Στην κατηγορία «αλλοδαποί δράστες αδικημάτων», που χρησιμοποιείται τόσο στην αστυνομική, όσο και στην εγκληματική, αλλά και στη σωφρονιστική στατιστική, περιλαμβάνονται όχι αποκλειστικά και μόνον οι *νόμιμοι ή/και παράνομοι μετανάστες*, αλλά οι «αλλοδαποί δράστες αδικημάτων» σε ελληνικό έδαφος, με χώρα προέλευσης απανταχού γης, συμπεριλαμβα-

132. Βλ. Κ. Δ. Σπινέλλη, 1985, σ. 52.

133. Βλ. Αλ. Μοσοπούλου, 2005, όπ. π., σ. 67.

νομένων των *νομίμων* πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι και απολαύουν ειδικού νομικού καθεστώτος αναφορικά με άλλους νομίμους ή/και παράνομους αλλοδαπούς, των οποίων η τύχη μπορεί και να διέπεται διαφοροποιητικά, από διακρατικά Σύμφωνα και Συμφωνίες. Αυτή η διαπίστωση δεν φαίνεται να συνεκτιμάται και να κατέχει στη συνείδηση των αρμοδίων και του κοινού τη θέση που της αρμόζει κατά την αποτίμηση τόσο της «εισαγόμενης» όσο και της «εγχώριας εγκληματικότητας».¹³⁴

- Οι παράνομες δραστηριότητες των μεταναστών εμφανίζουν υψηλή θεατότητα και άρα ενδεχόμενα υπερεκπροσωπούνται στο δείκτη των συλλήψεων δραστών αδικημάτων.¹³⁵ Η παράνομη δραστηριότητα των μεταναστών αφορά κυρίως σε ορισμένα είδη εγκλημάτων, τα οποία έχουν από τη φύση τους έντονα απαξιωτικό χαρακτήρα και υψηλό ποσοστό εξιχνίασης. Είναι εκείνα τα εγκλήματα που τροφοδοτούν κατά πρώτο λόγο τις στατιστικές και κατά δεύτερο τη φαντασία αρμοδίων και κοινού, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται *χαρακτηριστικά υψηλή η συμμετοχή των μεταναστών στην εγκληματικότητα* της χώρας. Μια τέτοια αντίληψη όμως δεν υποστηρίζεται από τους δείκτες διάπραξης άλλων αδικημάτων που τελούνται με εξίσου μεγάλη συχνότητα από ημεδαπούς, για παράδειγμα εγκλήματα οικονομικού χαρακτήρα.
- Επιπλέον *το παράνομο του χαρακτήρα της μετανάστευσης* καθαυτό (παραβάσεις νομοθεσίας περί αλλοδαπών, παράνομη μετανάστευση) συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην υπερεκπροσώπηση συγκεκριμένων κατηγοριών αλλοδαπών σε συγκεκριμένα αδικήματα, μεγιστοποιώντας έτσι *τη συμμετοχή τους στο συνολικό ρυθμό αύξησης του εγκλήματος* στη χώρα.¹³⁶
- Οι Έλληνες πολίτες –γενικώς επιφυλακτικοί ως προς την πρακτική της «καταγγελίας»¹³⁷– εμφανίζουν, ενδεχομένως, μεγαλύτερη προθυμία να αναφέρουν αδικήματα ή εγκλήματα ακόμη και ήσσονος σημασίας με δράστη αλλοδαπό, έστω κι αν δεν υπάρχει βεβαιότητα ως προς το πρόσωπό του. Αντίθετα με τους Έλληνες, οι μετανάστες διστάζουν να καταγγείλουν παράνομες πράξεις σε βάρος τους, με δράστες είτε ομοεθνείς τους είτε Έλληνες. Αυτό οφείλεται ενδεχομένως σε φόβους αντεκδίκησης ή/και κυ-

134. Βλ. Αλ. Μοσχοπούλου, 2005, όπ. π., σ. 70.

135. Βλ. σχετικό σχόλιο του καθ. Εγκληματολογίας Γ. Πανούση, *Βήμα*, 5-4-2000, «*Λαθρομετανάστες ένας από τους τρεις εγκληματίες*», σ. Α22.

136. Βλ. Αλ. Μοσχοπούλου, 2005, όπ. π., σ. 71.

137. Πρβλ. και Α. Μαγγανάς, κ. ά., 2003.

ρίως απέλασής τους από τη χώρα, καθώς και σε δυσοπιστία απέναντι στις Αρχές. Όπως άλλωστε προκύπτει από σχετικές έρευνες θυματοποίησης, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός *αφανούς εγκληματικότητας*, που επιδρά αναμφίβολα στην ακριβή αποτύπωση της εγκληματικής δραστηριότητας τόσο των ημεδαπών όσο και των αλλοδαπών στη χώρα.¹³⁸

Στη συνέχεια, οι παραπάνω διαπιστώσεις ελέγχονται στη βάση των επίσημων στατιστικών στοιχείων των Διοικητικών Αρχών αναφορικά με α) την πορεία του συνόλου της εγκληματικής δράσης των ημεδαπών και των αλλοδαπών, β) την κατανομή της εγκληματικής δράσης κατά φύλο και ηλικίες, και γ) τέλος, την συμμετοχή αλλοδαπών σε δώδεκα βασικά αδικήματα στα οποία παρατηρείται υπερσυγκέντρωση των ποσοστών της εγκληματικής δραστηριοποίησής τους. Ο έλεγχος των στατιστικών στοιχείων ακολουθεί το χρονικό ανάπτυγμα των ετών 1990 μέχρι το 2007 (έτος σύνταξης της μελέτης, και ειδικότερα τα έτη 1990, 1995, 2000, 2005, 2006, 2007), για τον εντοπισμό των τάσεων στη συγχρονία και τη διαχρονία.

4.2.1 Εικόνα πρώτη: Η αποτύπωση της εγκληματικής δράσης ημεδαπών και αλλοδαπών στη χώρα

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία που αφορούν το σύνολο της εγκληματικής δράσης, με το πέρασμα των χρόνων παρατηρείται αύξηση στην εγκληματική δράση των αλλοδαπών στη χώρα. Συγκεκριμένα η αυξητική αυτή τάση παρατηρείται κυρίως μετά το 1995, οπότε και πραγματοποιούνται οι ολοένα και αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές στην Ελλάδα. Εν πρώτοις λοιπόν και στη βάση μιας απλής καταγραφής των στατιστικών αθροισμάτων δεν φαίνεται αβάσιμος ο ισχυρισμός ότι η αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών στη χώρα απεικονίζεται όχι μόνο στον καταμερισμό της εργασίας (νόμιμης και παράνομης) αλλά και στον καταμερισμό της παράνομης ή/και εγκληματικής δράσης, όπως άλλωστε και ο ακόλουθος συγκεντρωτικός πίνακας (Πίνακας Ι) των στοιχείων της εγκληματικής δράσης αλλοδαπών και ημεδαπών τόσο σε απόλυτους αριθμούς όσο και σε ποσοστά, υποδεικνύει.

---

138. Βλ. σχετικά και Β. Καρύδης, 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

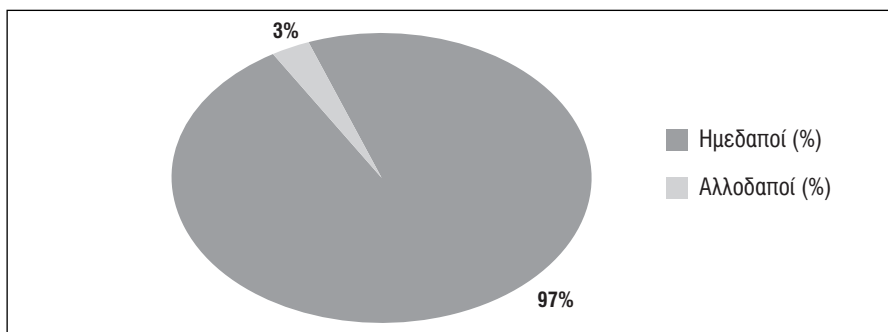
Εγκληματική δράση ημεδαπών – αλλοδαπών

	Ημεδαποί (N)	Αλλοδαποί (N)	Σύνολο	Ημεδαποί (%)	Αλλοδαποί (%)
1990	307118	3451	310569	98,89	1,11
1995	270552	9000	279552	96,78	3,22
2000	308984	21277	330261	93,56	6,44
2005	363927	53627	417554	87,16	12,84
2006	353305	69203	422508	83,62	16,38
2007	296773	73184	369957	80,22	19,78

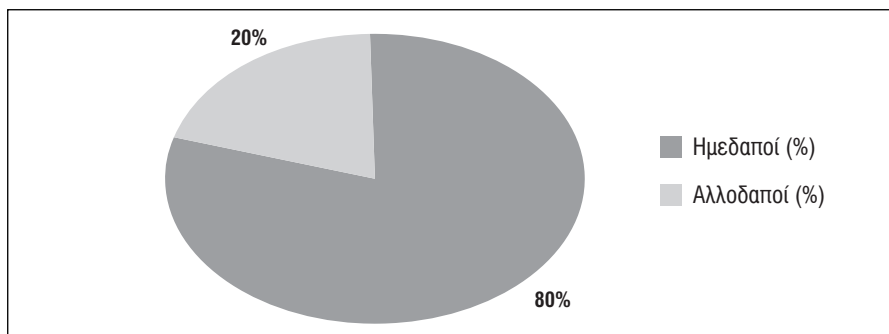
Πιο αναλυτικά, το **1990** από το σύνολο της εγκληματικής δράσης, στους αλλοδαπούς αντιστοιχεί το 1,11% (3.451 δράστες), ενώ στους ημεδαπούς αντιστοιχεί το υπόλοιπο 98,89% (307.118 δράστες). Μέσα στην επόμενη πενταετία (**1995**), το ποσοστό της συμμετοχής των αλλοδαπών στο σύνολο της εγκληματικής δράσης σχεδόν τριπλασιάζεται φτάνοντας το 3,22% (9.000 δράστες), όπως αποτυπώνεται στο παρακάτω γράφημα (Γράφημα 1). Την ίδια περίοδο, το ποσοστό των ημεδαπών δραστών υποχωρεί στο 96,78% (270.552 δράστες).

Ακολούθως, το **2000**, η εγκληματική δράση των αλλοδαπών αντιστοιχεί στο 6,44% (21.277 δράστες) επί του συνόλου, έναντι του 93,56% (308.984 δράστες), που αντιστοιχεί σε ημεδαπούς. Όπως γίνεται φανερό, το ποσοστό των αλλοδαπών δραστών για το 2000 είναι ακριβώς διπλάσιο σε σχέση με

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

Εγκληματική δράση κατά το 1995 (%)

ΓΡΑΦΗΜΑ 2
Εγκληματική δράση κατά το 2007 (%)

την προηγούμενη πενταετία. Κατά την αμέσως επόμενη πενταετία (**2005**) παρατηρείται και πάλι αύξηση στην εγκληματική δράση των αλλοδαπών. Συγκεκριμένα, από την πίτα της εγκληματικής δράσης, στους αλλοδαπούς αναλογεί το 12,84%, δηλαδή 53.627 δράστες έναντι του 87,16%, που αντιστοιχεί στην εγκληματική δράση των ημεδαπών (363.927 δράστες). Η αύξηση της συμμετοχής των αλλοδαπών επί του συνόλου της εγκληματικής δράσης φτάνει και πάλι στο διπλάσιο. Την επόμενη χρονιά, το **2006**, το ποσοστό συμμετοχής των αλλοδαπών στην εγκληματική δράση φτάνει το 16,38% (δηλ. τους 69.203 δράστες). Παρατηρείται, δηλαδή, αύξηση κατά 4 μονάδες περίπου. Για την ίδια περίοδο, η εγκληματική δράση επί του συνόλου που αντιστοιχεί σε ημεδαπούς υποχωρεί στο 83,62%, δηλαδή στους 353.305 δράστες. Η αυξητική αυτή τάση κορυφώνεται το **2007**, όπου η εγκληματική δράση των αλλοδαπών αγγίζει το 19,78% (73.184 δράστες) επί του συνόλου της εγκληματικής δράσης σε σχέση με αυτή των ημεδαπών στην οποία αντιστοιχεί το 80,22% (296.773 δράστες). Η αύξηση στην εγκληματική δράση των αλλοδαπών αγγίζει τις 3,5 περίπου μονάδες σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, όπως ενδεικτικά αποτυπώνεται και στο γράφημα που ακολουθεί (Γράφημα 2).

Στη συνέχεια, μια *συγκριτική άποψη* της εγκληματικότητας ημεδαπών και αλλοδαπών σε επίπεδο επικράτειας και ανά νομό της χώρας αποτυπώνεται ανάγλυφα για τα επιλεγέντα έτη στο Παράρτημα του παρόντος τόμου (Χάρτες Παραρτήματος).¹³⁹ Συνοπτικά και στη βάση των πληροφοριών που παρατέ-

139. Διευκρινιστικά αναφέρουμε ότι οι πρώτοι 10 χάρτες του παραρτήματος με τίτλο **ποσοστιαία κατανομή εγκληματικής δράσης αναφέρονται στην εγκληματική δράση** ημεδαπών – αλλοδαπών χωριστά για τα χρονικά διαστήματα 1990-1995, 1995-2000, 2000-2005, 2007 και συνο-

θηκαν, μπορεί κάποιος βάσιμα να ισχυριστεί ότι η *εικόνα μας για την εγκληματικότητα των μεταναστών* αποτελεί μάλλον μια *σκαιώδη* όσο και *σκιώδη* υπόθεση καθώς το μεταναστευτικό ζήτημα δεν μπορεί να απομονωθεί από το σύνολο της εγκληματικότητας των αλλοδαπών στη χώρα. Φυσικά και τα μέγεθθ εμφανίζονται με αυξητική τροχιά, δεν μπορούν όμως να ερμηνεύονται ανεξάρτητα από το συνολικό ποσοστό των αλλοδαπών εισερχομένων κατ' έτος στη χώρα, ούτε από την συναφή δραστηριοποίηση των Διτωκτικών Αρχών. Αν εμείνουμε και επιμείνουμε με βάση τα επίσημα και διαθέσιμα ποσοτικά αθροίσματα, όπως προκύπτει από τα επίσημα αριθμητικά και μόνον στοιχεία που αφορούν το σύνολο της εγκληματικής δράσης στη χώρα, με το πέρασμα των χρόνων παρατηρείται αύξηση στην εγκληματική δράση των αλλοδαπών. Συγκεκριμένα, η αυξητική αυτή τάση παρατηρείται, κυρίως, μετά το 1995, οπότε και πραγματοποιούνται οι μεγαλύτερες εισροές μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα. Θα μπορούσε λοιπόν κάποιος με βασιμότητα να υποστηρίξει ότι η αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών, επομένως, απεικονίζεται και στον καταμερισμό της εγκληματικής δράσης. Όμως, το ζήτημα της σχέσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας είναι ένα «γκρίζο» ζήτημα. Τα διαθέσιμα ποσοτικά στοιχεία σκιάζουν μάλλον παρά αποκαλύπτουν την πραγματικότητα. Οι τόσο απαραίτητες ποιοτικές έρευνες απουσιάζουν από το ελληνικό ερευνητικό τοπίο. Η νομική κατηγορία του «αλλοδαπού» δράστη αδικημάτων, δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκη με την κοινωνική κατηγορία του «μετανάστη» δράστη. Ο σκοτεινός αριθμός του εγκλήματος δημιουργεί ένα επιπλέον ομηκλώδες επικάλυμμα. Όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, οι αλλοδαποί δράστες υποεκπροσωπούνται σε συγκεκριμένες κατηγορίες αδικημάτων της συνολικής κατάστασης του εγκλήματος στη χώρα συγκριτικά με τους Έλληνες δράστες αδικημάτων. Ο πραγματικός όμως αριθμός δραστών βεβαιωθέντων αδικημάτων είναι μικρός. Οι σχετικές τάσεις βέβαια επιβεβαιώνουν μια αυξητική πορεία στην εγκληματική δράση των αλλοδαπών στη χώρα σε συγκεκριμένα αδικήματα. Έτσι, τα ποσοστά των αλλοδαπών δραστών υπερσυγκεντρώνονται στα αδικήματα της «κοινής εγκληματικότητας», της «εγκληματικότητας των δρόμων», (κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες) της περισσότερο ορατής δηλαδή εγκληματικότητας, με αποτέλεσμα να συντηρείται ο μύθος περί της βίαιης εγκληματικότητας των μεταναστών. Οι αλλοδαποί εμφανίζονται επίσης υπερβολικά ευάλωτοι στο «πέρασμα στην πράξη» αδικημά-

---

λικά 1990-2007, σε επίπεδο νομού της χώρας, ενώ οι επόμενοι 6 χάρτες με τις *πίτες κατανομής* αποτυπώνουν ταυτόχρονα τη σύγκριση της εγκληματικής δράσης ημεδαπών – αλλοδαπών ανά έτος κατά νομό και για το χρονικό διάστημα 1990-2007.

των που σχετίζονται με τη νομιμότητα της εισόδου και παραμονής στη χώρα (πλαστογραφίες, περί τα υπομνήματα). Αδικημάτων, δηλαδή που σχετίζονται με την καθαυτή χάραξη και την άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής από την οποία προσδιορίζονται. Ένας άλλος μύθος που δεν υποστηρίζεται από τα διαθέσιμα στοιχεία είναι ο μύθος της εθνοτικής προδιάθεσης συγκεκριμένων μεταναστευτικών ομάδων για τη διάπραξη συγκεκριμένων αδικημάτων. Κάποιες εθνοτικές ομάδες υπερεκπροσωπούνται στις στατιστικές απλά και μόνον διότι συμβαίνει να είναι και οι μεγαλύτερες αν και το πολιτισμικό σύστημα αξιών των κατ' ιδίαν εθνοτικών ομάδων φαίνεται πως διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο στις κοινωνικές πρακτικές που η κάθε μία υιοθετεί. Ούτε μπορούμε ακόμη με βεβαιότητα να υποστηρίξουμε την μεγαλύτερη εγκληματική δράση των δεύτερης γενιάς μεταναστών στη χώρα μας.

Μια συνολική εικόνα των διαθέσιμων επίσημων ποσοτικών δεδομένων για το ζήτημα υποδεικνύει ότι η εγκληματικότητα των αλλοδαπών παρακολουθεί την εγκληματικότητα των ντόπιων, ακολουθεί τις τάσεις, εντάσσεται στα ήδη υπάρχοντα δίκτυα του «υπόκοσμου». Η δε συνολική εγκληματικότητα στη χώρα παρακολουθεί τις διεθνώς αναδυόμενες τάσεις του οργανωμένου εγκλήματος καθώς όχι μόνο η οικονομία αλλά και το έγκλημα παγκοσμιοποιήθηκε σε σημαντικό βαθμό και ένταση κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Τέλος, η πορεία προς την κοινωνική ένταξη των μεταναστών φαίνεται πως περνά και από την προσαρμογή τους στις συνήθειες (καλές και κακές) των ντόπιων, καθώς οι τάσεις στα αδικήματα του ΚΟΚ, Ελλήνων και ξένων, εμφανίζουν μεγάλη συμβατότητα. Στη βάση όλων αυτών μπορούμε βάσιμα να υποστηρίξουμε ότι το έγκλημα στη χώρα δεν έχει εθνοτικά αλλά κυρίως δομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Οι δομές των ευκαιριών –οι συγκυρίες– διάπραξης αδικημάτων, η στάση των Αρχών, το κανονιστικό – ρυθμιστικό πλαίσιο αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης, είναι εσωτερικά ζητήματα. Δεν αφορούν όμως όλους τους διαμένοντες στη χώρα το ίδιο. Κάποιοι αλλοδαποί είναι περισσότερο ευάλωτοι ως μη πολίτες και αυτό αντανακλάται και στη διαπιστωμένη εγκληματική δράση εν γένει.

4.2.2 Εικόνα δεύτερη: Εγκληματική δράση ημεδαπών – αλλοδαπών κατά είδος αδικήματος

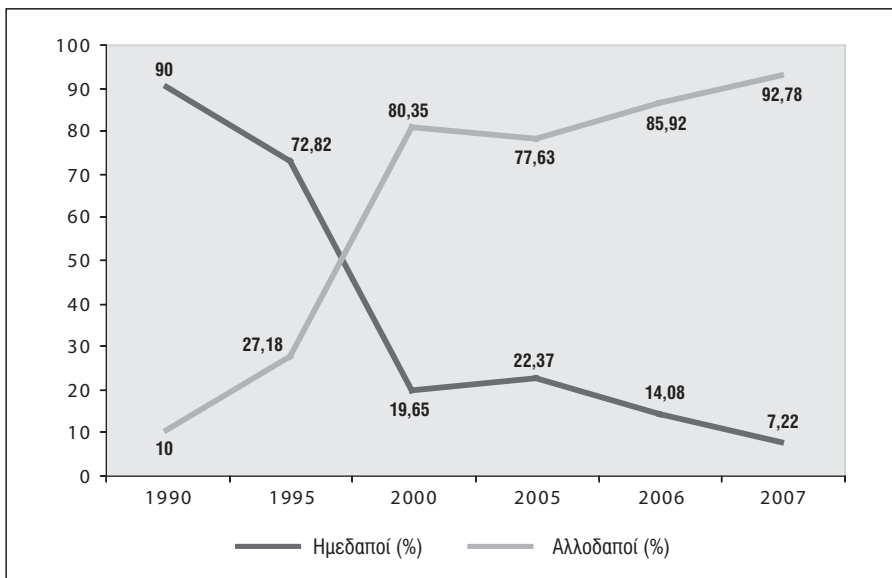
Οι αλλοδαποί υπερεκπροσωπούνται στο πεδίο της σοβαρής εγκληματικότητας σε σχέση με την αναλογία τους στον πληθυσμό της χώρας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει και την ίδια δυναμική συμμετοχή όλων των εθνικοτήτων σ' αυ-

τήν. Σε ορισμένες, μάλιστα περιπτώσεις εγκλημάτων η συμμετοχή τους προσεγγίζει ή και υπερβαίνει το ήμισυ της συμμετοχής των Ελλήνων, κυρίως στα εγκλήματα κατά της περιουσίας. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα ακόλουθα εγκλήματα, στα οποία οι αλλοδαποί εμφανίζουν μεγάλη και σταδιακά ή και ραγδαία αυξανόμενη συμμετοχή:

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζουν (εξαιτίας της υπερσυγκέντρωσης ποσοστών στην κατηγορία των αλλοδαπών δραστών) τα **εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα**. Σημειώνουμε ότι στον ποινικό ορισμό των συγκεκριμένων αδικημάτων περιλαμβάνονται τα αδικήματα της πλαστογραφίας εγγράφων και πιστοποιητικών, της πλαστογραφίας και κατάχρησης ενσήμων, της υπαρπαγής ψευδούς βεβαίωσης, οι ψευδείς ιατρικές πιστοποιήσεις, η υπεξαγωγή εγγράφων. Στο συγκεκριμένο αδίκημα οι αλλοδαποί εμφανίζουν ραγδαία αύξηση τόσο συγκριτικά με τους ημεδαπούς αλλά και σαν αυτοτελής ομάδα. Κατά τα τελευταία 17 έτη, από το 1999 -2007, η δράση των αλλοδαπών ακολουθεί μια αυξητική τάση που μάλιστα κορυφώνεται το 2007, που αγγίζει το 92,73% επί του συνόλου, ή σε απόλυτους αριθμούς, τα 7.111 αδικήματα. Αντίθετα η συναφής δραστηριοποίηση των ημεδαπών βαίνει μειούμενη καθ' όλη την διάρκεια των ετών και ιδιαίτερα από το 1995 κι εντεύθεν (Γράφημα 3).

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

Εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα (%)

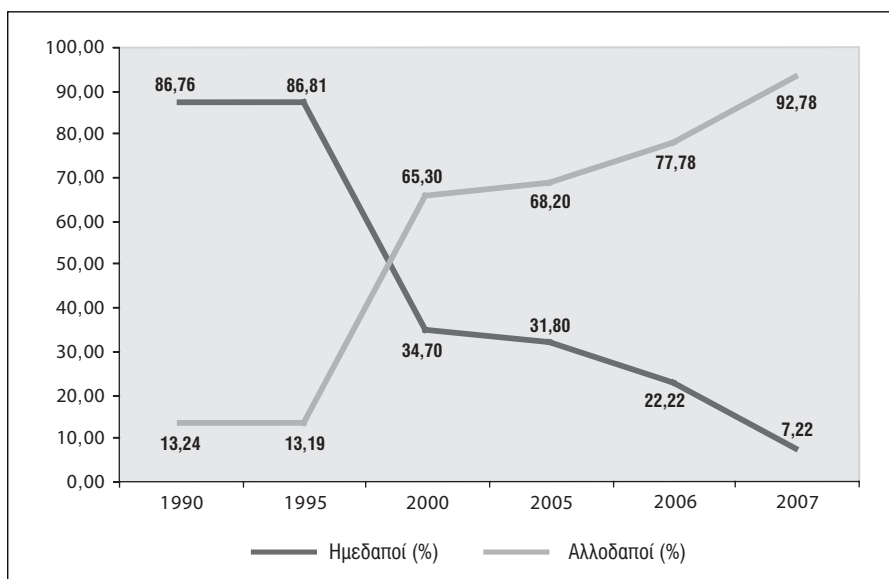

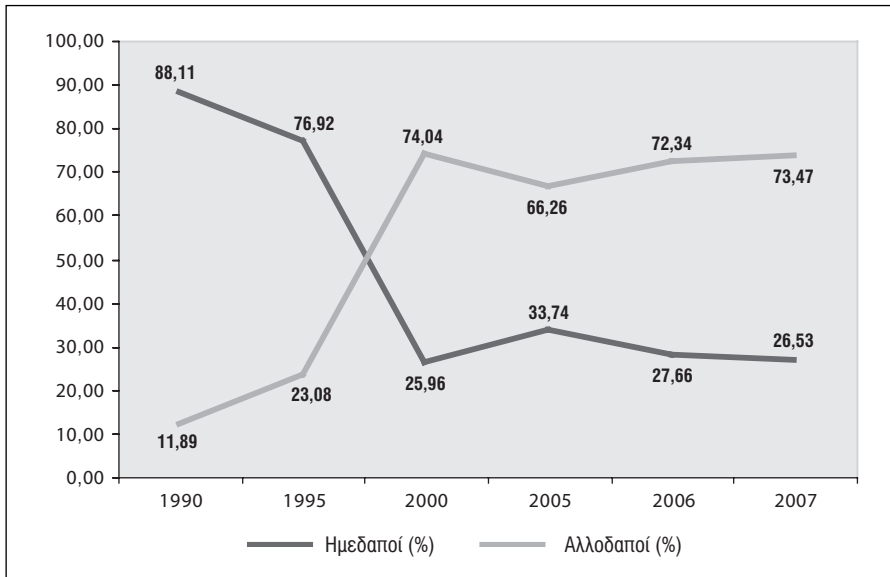
Ραγδαία εμφανίζεται επίσης η αύξηση παράνομων συμπεριφορών με βασικό χαρακτηριστικό τους την έντονη ηθική απαξία και βρίσκονται στον αντίποδα της σοβαρής εγκληματικότητας, όπως τα αδικήματα της **επαιτείας και αλητείας**. Σε αυτήν την κατηγορία αδικημάτων, οι αλλοδαποί *δράστες* εμφανίζουν ραγδαία αύξηση, κυρίως από το 2000 κι εντεύθεν, αύξηση που κορυφώνεται το 2007 φθάνοντας το ποσοστό του 92,78% επί του συνόλου, ή σε απόλυτους αριθμούς, τα 7.111 αδικήματα. Αντιθέτως, οι ημεδαποί εμφανίζονται αρχικά με υψηλά ποσοστά συμμετοχής στο σύνολο των δραστών στο εν λόγω αδίκημα ενώ στη συνέχεια έχουν μια σταθερή τάση μείωσης και πάλι όμως ως ποσοστό στο σύνολο των δραστών και όχι με αντικειμενικά αριθμητικά κριτήρια (Γράφημα 4).

Σχεδόν εξίσου σημαντική είναι η συμμετοχή των αλλοδαπών δραστών και η γοργή αυξητική της τάση στη διάπραξη του εγκλήματος της **πλαστογραφίας**. Αξιοσημείωτη είναι η απότομη αύξηση κατά την 5ετία, 1995-2000 που φτάνει το 74,04% και δύναται να ερμηνευτεί από την προσπάθεια αλλοδαπών να παραμείνουν έστω και παράνομα σε μια χώρα που τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή δεν διέθετε σαφές πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής γεγονός που διευκόλυνε την εμφάνιση ανομικών καταστάσεων και φαινομένων και στο συ-

ΓΡΑΦΗΜΑ 4
Επαιτεία και αλητεία (%)

ΓΡΑΦΗΜΑ 5
Πλαστογραφία (%)

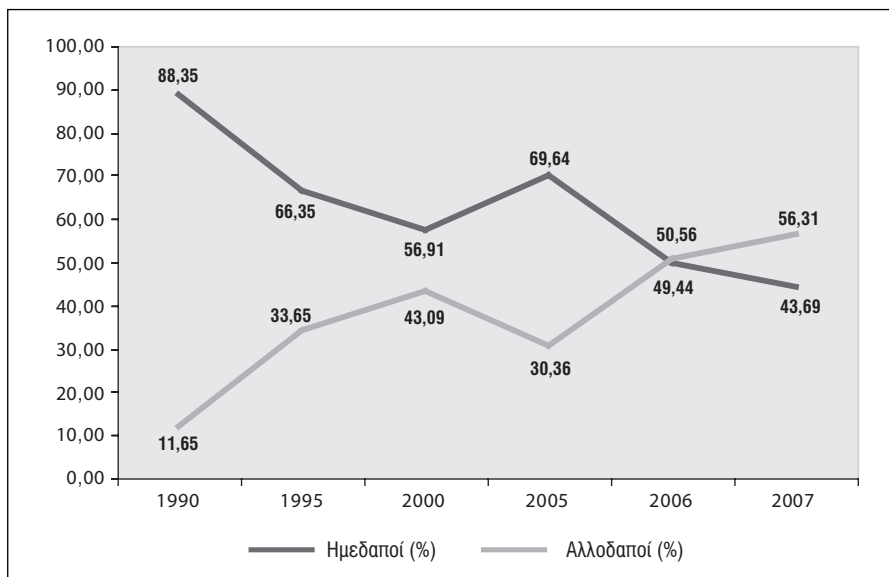

γκεκριμένο αυτό πεδίο απάτης και παραπλάνησης. Από την άλλη πλευρά οι συνθήκες που επικρατούσαν στις χώρες προέλευσης των αλλοδαπών που δραστηριοποιήθηκαν στο συγκεκριμένο αδίκημα πιθανόν να *διευκόλυναν τη διαδικασία* (Γράφημα 5).

Το αδίκημα της **απόδρασης κρατουμένου** το οποίο συγκεντρώνει και αυτό σταθερά υψηλά ποσοστά δραστηριοποίησης αλλοδαπών –αν και η απόκλιση συγκριτικά με τη συμμετοχή των ημεδαπών δραστών δεν είναι μεγάλη, καθώς και η τελευταία κυμαίνεται σε υψηλά ποσοστά ομοίως και παρά τη μειούμενη τάση που εμφανίζει τα τελευταία χρόνια– εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Παρακάμπτοντας για λόγους οικονομίας τις θεωρητικές επιφυλάξεις για τη φύση του συγκεκριμένου αδικήματος που επικεντρώνονται συνοπτικά στο καίριο ερώτημα της *αποστέρησης της στερητικής της ελευθερίας ποινής*, και διαπιστώνοντας συνάμα την συγκέντρωση ποσοστών παράνομης δράσης αλλοδαπών στο συγκεκριμένο αδίκημα, παρατηρούμε επιπλέον τα εξής:

Η *καμπύλη της απόδρασης* ημεδαπών συγκριτικά με εκείνη των αλλοδαπών εμφανίζει μια εκ διαμέτρου συμμετρία καθώς η *άνοδος* της μιας συνδυάζεται σχεδόν συμμετρικά με την *πτώση* της άλλης. Τούτο καθίσταται ερμηνεύσιμο στη βάση της φυσιολογίας του ποινικού πληθυσμού των ελληνι-

ΓΡΑΦΗΜΑ 6
Απόδραση κρατουμένου (%)

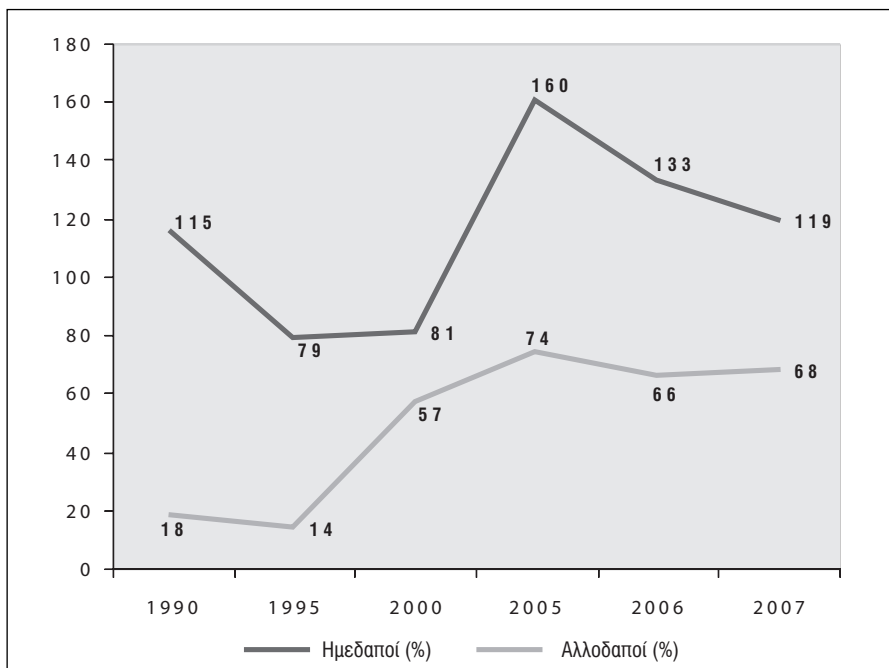
κών φυλακών οι οποίες κατά κανόνα φιλοξενούν, ποσοστιαία, εκτός από τους *απόκληρους της «ντόπιας» κοινωνίας* μεγάλο πλήθος αλλοδαπών (Γράφημα 6).¹⁴⁰

Αντίστοιχη είναι η εικόνα στο αδίκημα της *παραβίασης περιορισμών διαμονής* όπου διαπιστώνεται μια κατακόρυφη πτώση της συμμετοχής ημεδαπών δραστών και μια παράλληλη αύξηση των αλλοδαπών δραστών το οποίο επίσης καθίσταται ερμηνεύσιμο στη βάση των ήδη λεχθέντων.

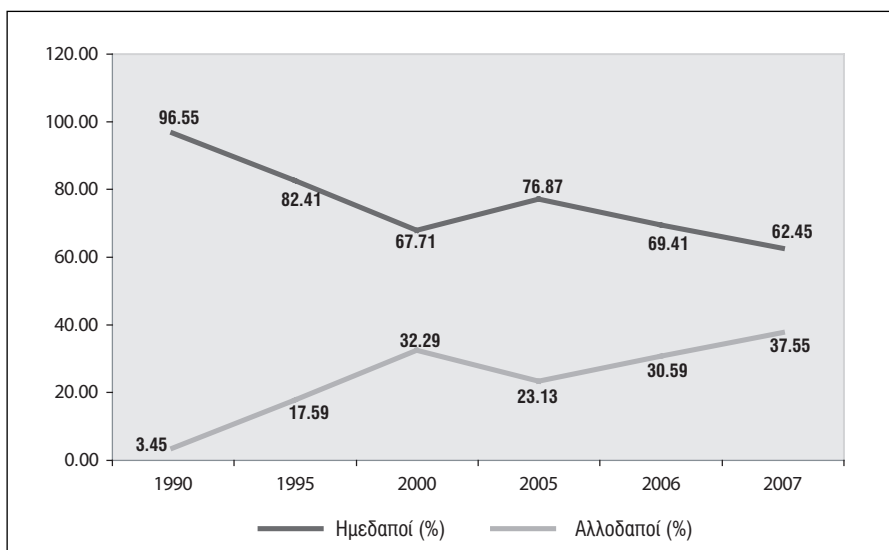
Υψηλά είναι τα ποσοστά αλλοδαπών δραστών στα αδικήματα που αφορούν στην *διακεκριμένη κλοπή με διάρρηξη ή με κάποιο άλλο τρόπο*. Αν και στο σύνολο της εγκληματικής δραστηριότητας τα ποσοστά των αλλοδαπών δραστών και στα δύο είδη αδικημάτων είναι χαμηλότερα σε σχέση με αυτά των ημεδαπών, σε απόλυτες τιμές παρατηρείται υπερσυγκέντρωση ποσοστών αναφορικά με το σύνολο της εγκληματικής δραστηριοποίησης των αλλοδαπών (Γραφήματα 7 και 8).

140. Βλ. ενδεικτικά και αντί άλλων, Α. Κουκουτσάκη (επιμ.), 2006, Μ. Μητροσύλη και Ε. Φρονίμου, 2008.

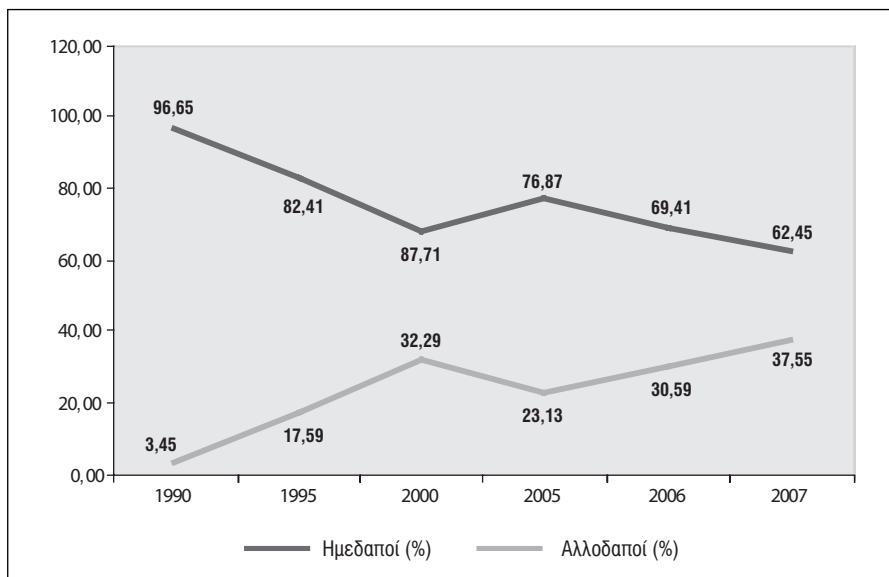
ΓΡΑΦΗΜΑ 7
Διακεκριμένη κλοπή με διάρρηξη (N)

ΓΡΑΦΗΜΑ 8
Άλλη διακεκριμένη κλοπή (%)

ΓΡΑΦΗΜΑ 9
Άλλη διακεκριμένη κλοπή (%)

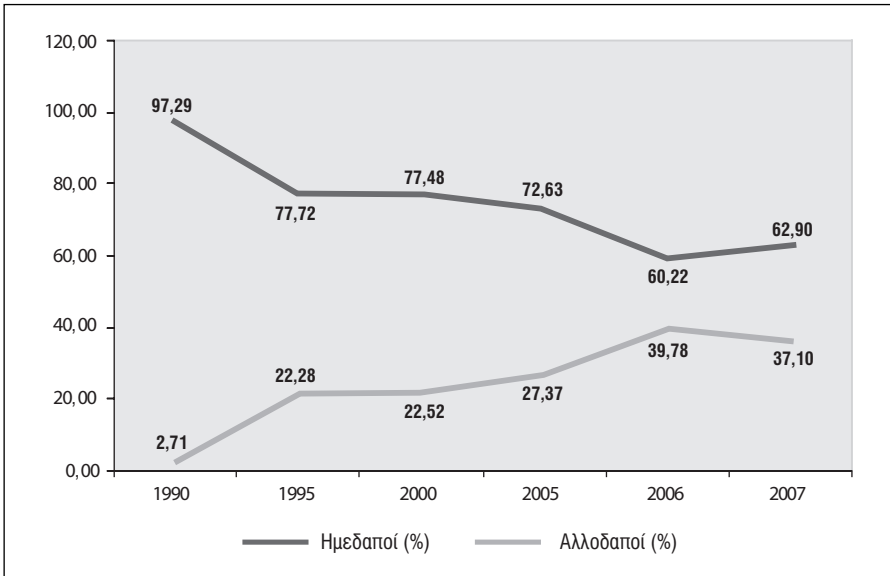
Στο αδίκημα της **διακεκριμένης κλοπής με κάποιο άλλο τρόπο** σημειώνεται σταθερή άνοδος στα ποσοστά συμμετοχής των αλλοδαπών δραστών, με εξαίρεση το 2005 που σημειώνεται πτώση της τάξεως του 9%. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή ημεδαπών δραστών παρά τις σημειούμενες αυξομειώσεις παραμένει σταθερά μεγάλη (Γράφημα 9).

Στο αδίκημα της **ληστείας**, τα ποσοστά των ημεδαπών δραστών στο σύνολο της συναφούς εγκληματικότητας είναι πολύ μεγαλύτερα από εκείνα των αλλοδαπών, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι η συμμετοχή των τελευταίων δεν είναι σοβαρή. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το υψηλότερο ποσοστό τους σημειώνεται το 2006 και το 2007 με 39,78% και 37,10% αντίστοιχα. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι τα διαπραχθέντα αδικήματα της ληστείας και της κλοπής από αλλοδαπούς δράστες συγκεντρώνουν περίπου τα ίδια ποσοστά (Γράφημα 10).

Σημαντικό μερίδιο της ευθύνης και για το έγκλημα της **ανθρωποκτονίας με πρόθεση** διεκδικούν αλλοδαποί δράστες. Είναι εμφανής η κλιμάκωση της συμμετοχής των αλλοδαπών στην ακραία αυτή μορφή βαριάς εγκληματικότητας κατά τα τελευταία 17 έτη, παρά το γεγονός ότι η συμμετοχή των ημεδαπών στο συγκεκριμένο αδίκημα είναι στατιστικά υψηλότερη (Γράφημα 11).

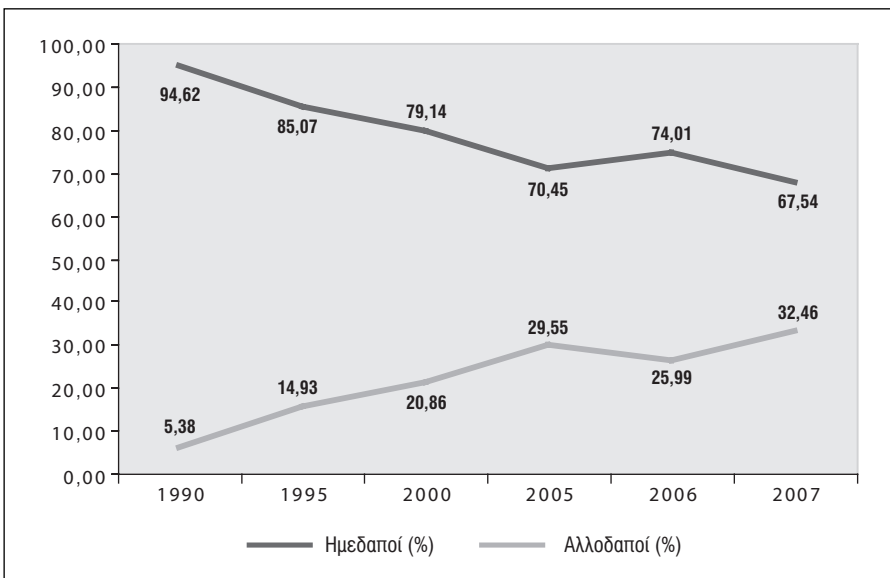
ΓΡΑΦΗΜΑ 10

Ληστεία (%)

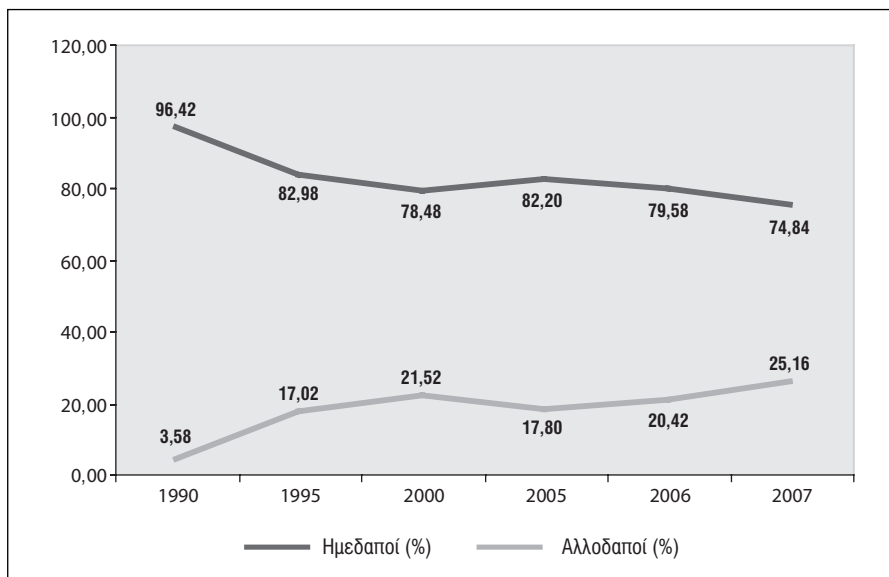
ΓΡΑΦΗΜΑ 11

Ανθρωποκτονία με πρόθεση (%)

ΓΡΑΦΗΜΑ 12

Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (%)

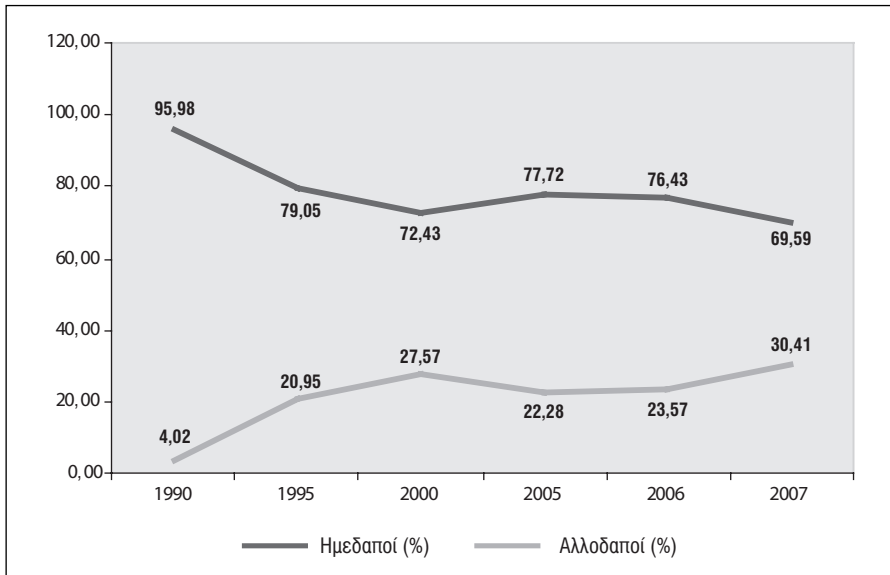
Στα *εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας* τα ποσοστά των αλλοδαπών δραστηριών εμφανίζονται χαμηλότερα από αυτά των ημεδαπών χωρίς αυτό, όμως, να σημαίνει ότι δεν σημειώνουν αυξητική τάση (Γράφημα 12).

Αντίστοιχη εικόνα παρατηρείται και στο αδίκημα της *κλοπής* με τους αλλοδαπούς να συμμετέχουν όλο και περισσότερο σε πράξεις της συγκεκριμένης κατηγορίας με αξιοσημείωτα μεγάλη αύξηση ήδη από την πρώτη πενταετία της αύξησης των μεταναστευτικών ροών (1990-1995) (Γράφημα 13).

Ολοκληρώνοντας διαπιστώνουμε ότι με βάση τη στατιστική των Διοικητικών Αρχών, η εγκληματική δράση των αλλοδαπών συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά στα εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα, την επαίετεια-αληθεία και την πλαστογραφία. Παρατηρείται αυξητική τάση στην απόδραση κρατούμενου, στη διακεκριμένη κλοπή, στη ληστεία, στην ανθρωποκτονία με πρόθεση, στην κλοπή και στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Αντιθέτως, η συμμετοχή τους μειώνεται στα αδικήματα της παραβίασης των περιορισμών διαμονής και στη διακεκριμένη κλοπή με διάρρηξη. Τα λοιπά αδικήματα συγκεντρώνουν χαμηλά ποσοστά δραστηριοποίησης αλλοδαπών πληθυσμών. Οι απόλυτοι αριθμοί δηλώνουν μικρή συμμετοχή αλλοδαπών στο σύνολο της εγκληματικότητας στη χώρα –που σημαίνει ακόμη μικρότερη, αναφορικά με τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς– και η οποία σε συγκεκριμένες περιπτώ-

ΓΡΑΦΗΜΑ 13

Κλοπή (%)

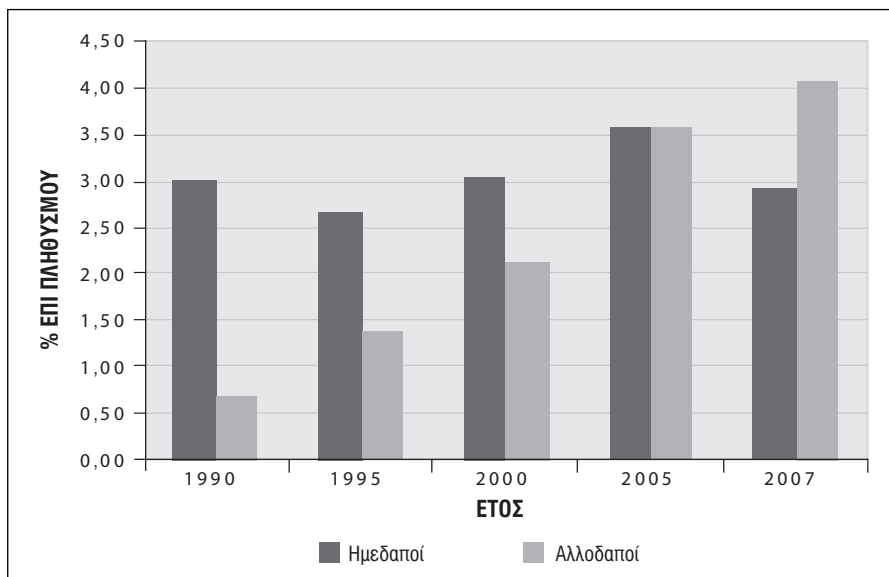
σεις κρίνεται αμελητέα. Άρα το καίριο ερώτημα της συμμετοχής της μετανάστευσης στην εγκληματικότητα δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί με ασφάλεια στη βάση των επίσημων αριθμητικών δεδομένων των Διοικητικών Αρχών. Οι σχετικές εικόνες δεν προσφέρουν την απαραίτητη τεκμηρίωση για τη βασιμότητα και την αξιοπιστία του αυτού του επιχειρήματος.

4.2.3 Εικόνα τρίτη: Μύθοι και διακινδυνεύσεις

Είναι γεγονός ότι, όπως τονίζουν αρκετοί επιστήμονες, δεν μπορούν να παραχθούν αξιόπιστα συμπεράσματα στη βάση αναγωγής αριθμών ή ποσοστών σε αριθμητικά σύνολα, υποσύνολα ή υπερόνολα πληθυσμών κυρίως λόγω της παραμέτρου του *σκοτεινού αριθμού* της εγκληματικότητας, της παραμέτρου της δραστηριοποίησης των Διοικητικών Αρχών προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις, της εύκολης ορατότητας και στοχοποίησης των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, όπως οι μετανάστες. Επειδή, όμως, όπως προαναφέρθηκε, η επεξεργασία των στατιστικών αθροισμάτων συνιστά προβολή ή/και κατασκευή εικόνων, αξιοσημείωτες είναι οι εικόνες που προκύπτουν από την πο-

ΓΡΑΦΗΜΑ 14
Σύνολο δραστών αδικημάτων

σοσטיαία κατανομή των εγκληματικών πληθυσμών ημεδαπών και αλλοδαπών **με αναγωγή στο σύνολο του γηγενούς πληθυσμού και του κατ' εκτίμησιν πληθυσμού αλλοδαπών στη χώρα κατά τα συγκεκριμένα χρονικά σημεία.** Πρόκειται για μια εικόνα του συνόλου της εγκληματικής δράσης ημεδαπών και «ξένων» (Γράφημα 14):

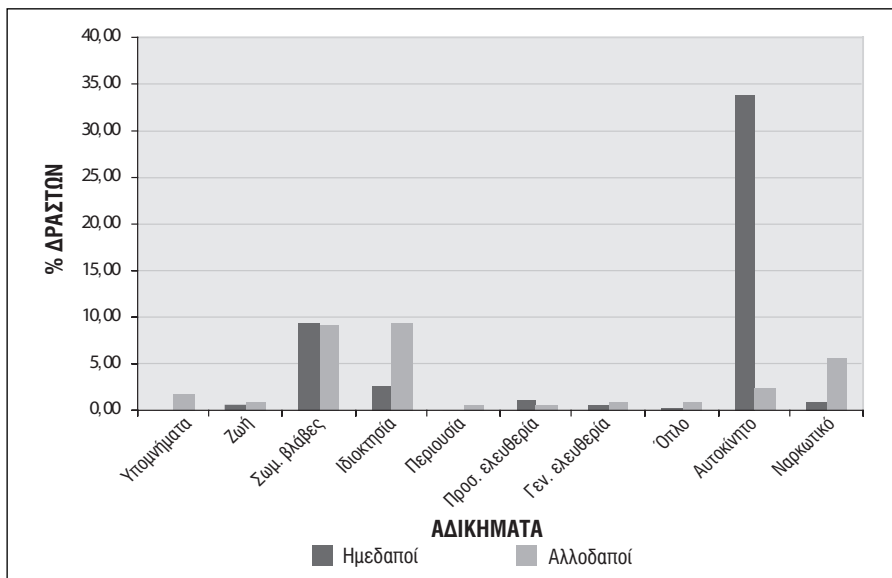
Όπως διαγράφεται, ενώ στις αναγνώσεις που προηγήθηκαν εμφανίζεται ο συνολικός όγκος της εγκληματικότητας να διαπράττεται από γηγενείς παρά το συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό της εγκληματικότητας των αλλοδαπών η παραπάνω εικόνα ανατρέπει αυτό το δεδομένο και αναδεικνύει επίσης ότι η εγκληματικότητα των αλλοδαπών συνολικά αυξάνεται και υπερκερνά την εγκληματικότητα των γηγενών αλλά και ότι πιθανόν αυτό να οφείλεται σε εγρήγορηση των αρχών. Σε κάθε περίπτωση είναι αυτού του τύπου οι εικόνες οι οποίες έχουν δημιουργήσει σκέψεις τόσο στη χώρα μας όσο και σε διεθνές επίπεδο (από ανάλογες αναλύσεις) αλλά και ενεργοποίηση του αισθήματος ανασφάλειας στους πολίτες με τη συνακόλουθη έκφραση συναισθημάτων ρατσισμού και ξενοφοβίας.

Στη συνέχεια **μια εξέταση της ποσοστιαίας συμμετοχής ημεδαπών και ξένων στο γενικό πληθυσμό των δραστών τόσο των ημεδαπών όσο και των αλλοδαπών, αντιστοίχως,** καταδεικνύει ότι: 1) Οι αλλοδαποί δραστηριοποι-

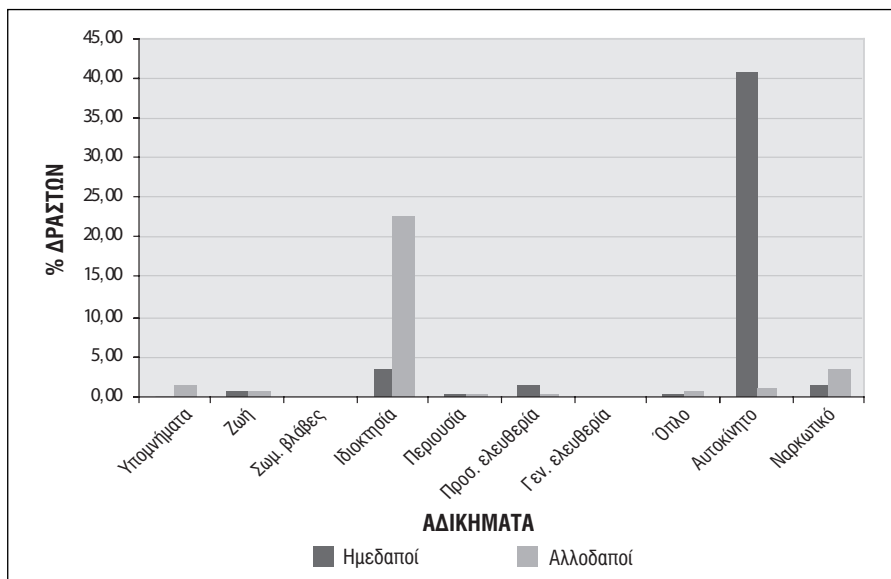
ούνται σε σημαντικά υψηλά ποσοστά (υψηλότερα από τους Έλληνες) σε αδικήματα *χωρίς θύμα* (ή μάλλον με θύματα τους ίδιους), όπως τα αδικήματα περί τα υπομνήματα. 2) Όσο οι αλλοδαποί εγκλιματίζονται στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα η συμπεριφορά τους *παρακολουθεί* κάποιες παράνομες ή παραπτωματικές συμπεριφορές Ελλήνων, όπως παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων, ενδεικτικά, υγειονομικών διατάξεων, των νόμων περί αυτοκινήτων (ΚΟΚ κ.λπ.). 3) Δραστηριοποιούνται εμφανώς σε βίαια αδικήματα (κατά της ζωής και σωματικής ακεραιότητας, της ελευθερίας κ.λπ.), γεγονός που δικαιολογεί και τη σχετική επιχειρηματολογία –ότι δηλαδή είναι περισσότερο βίαιοι (!)– και υπερδραστηριοποιούνται σε αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, που, άλλωστε, όπως τονίστηκε, χαρακτηρίζονται από μεγάλη θεατότητα, ιδιαίτερα για πληθυσμούς ευάλωτων δραστών. 4) Ενώ οι Έλληνες προτιμούν να δραστηριοποιούνται σε οικονομικά εγκλήματα, οι αλλοδαποί έχουν μια αδυναμία στο λαθρεμπόριο και παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, παράνομης οπλοχρησίας και οπλοκατοχής κ.λπ. Οι σχετικές εικόνες, ενδεικτικά και ανά πενταετία, έχουν ως εξής (Γραφήματα 15-19):

ΓΡΑΦΗΜΑ 15

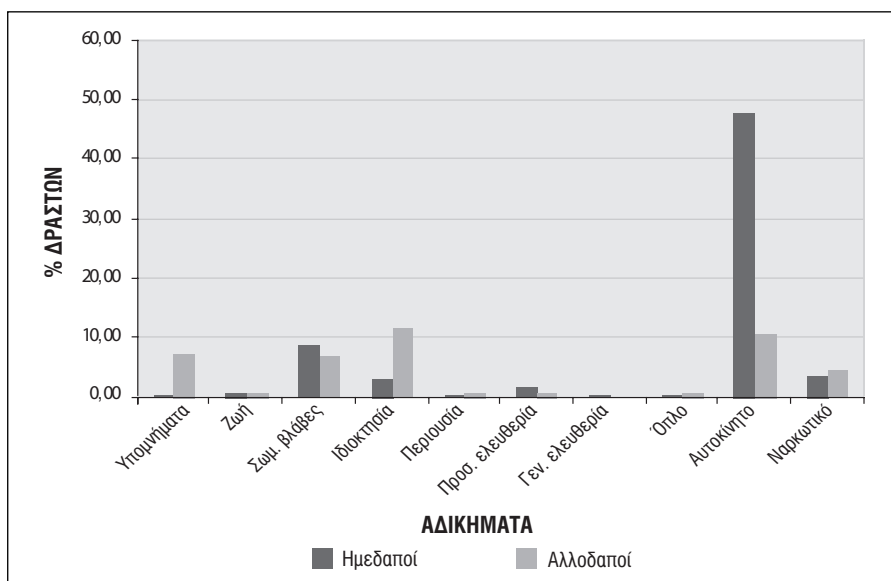
Ποσοστιαία κατανομή δραστών - 1990

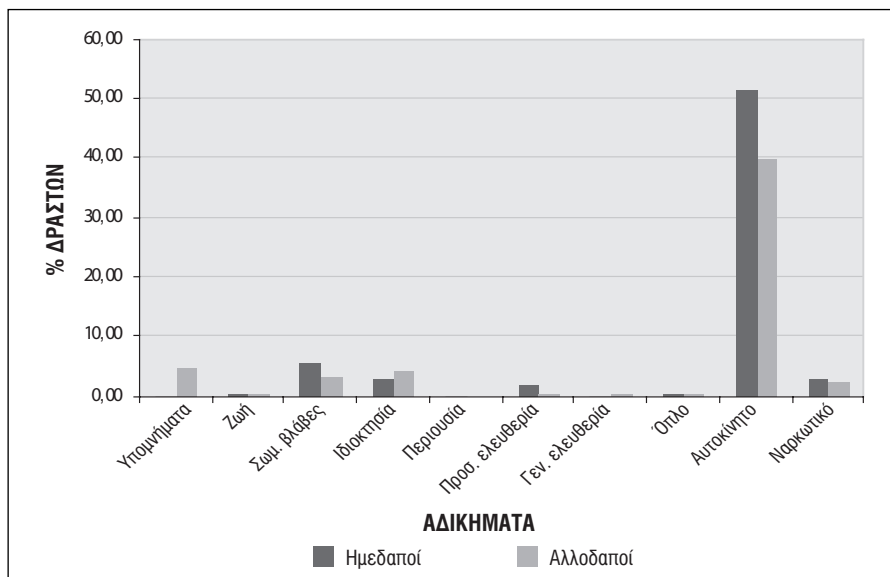
ΓΡΑΦΗΜΑ 16
Ποσοστιαία κατανομή δραστηών - 1995

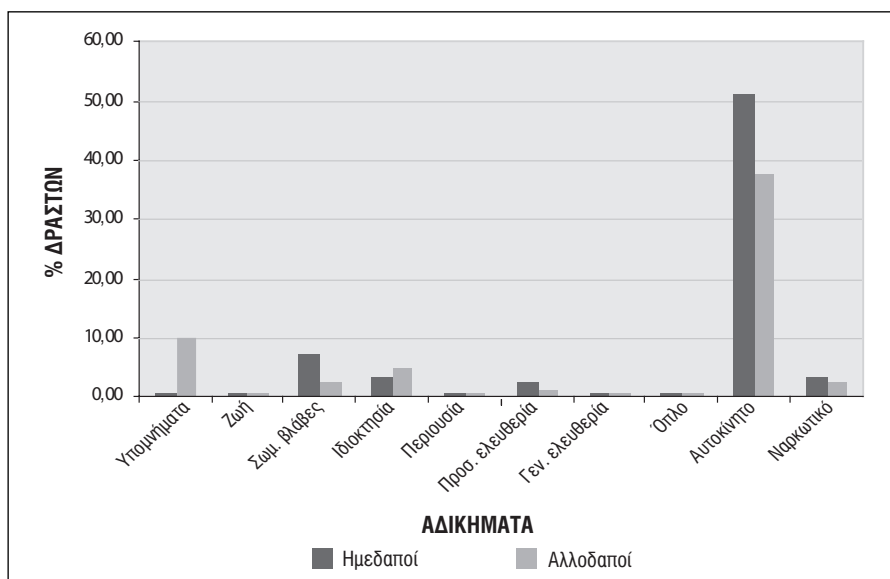
ΓΡΑΦΗΜΑ 17
Ποσοστιαία κατανομή δραστηών - 2000

ΓΡΑΦΗΜΑ 18
Ποσοστιαία κατανομή δραστηών - 2005

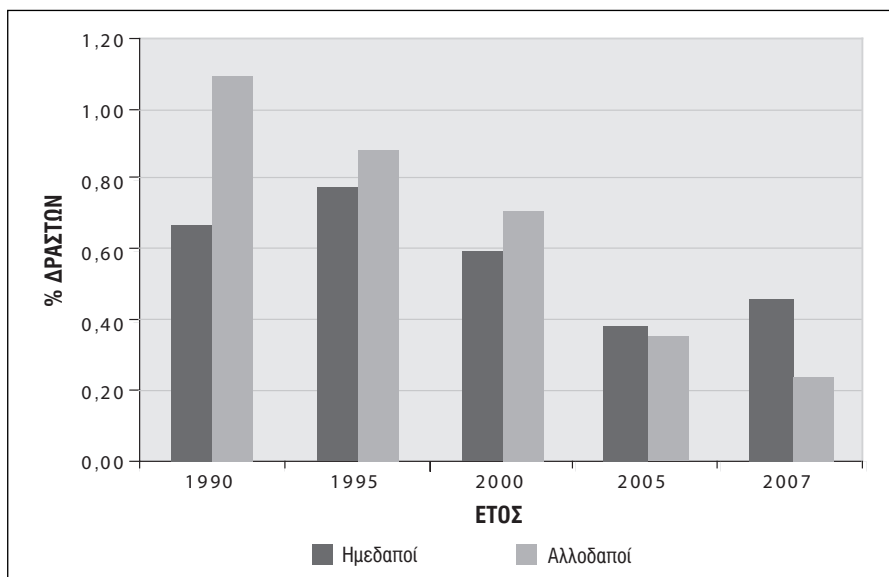

ΓΡΑΦΗΜΑ 19
Ποσοστιαία κατανομή δραστηών - 2007

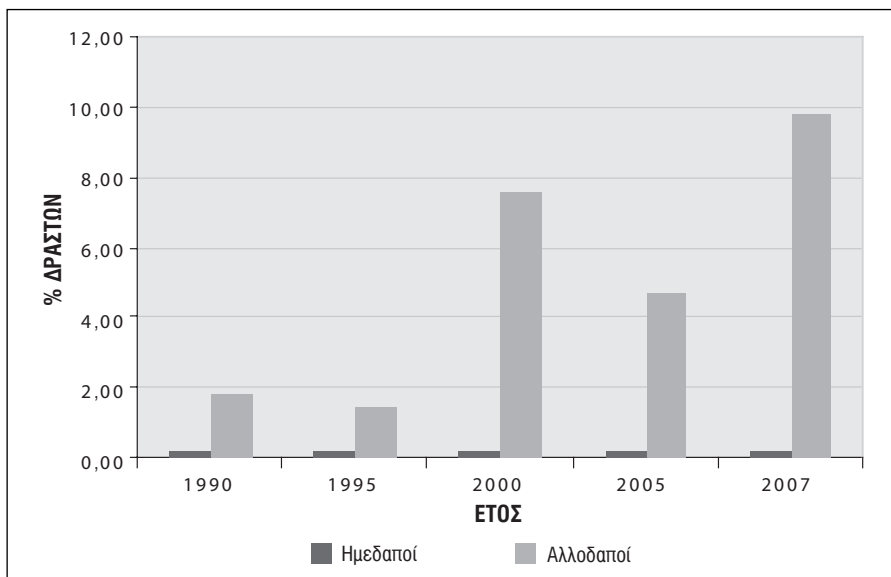
Στη συνέχεια, η **ποσοστιαία κατανομή των δραστών με αναγωγές στα σύνολα δραστών για κάθε υπο-ομάδα (Έλληνες δράστες / Αλλοδαποί δράστες)** καταδεικνύει μια άλλη *πραγματικότητα*. Για συγκεκριμένα αδικήματα διαπιστώνεται υπερσυγκέντρωση ποσοστών δραστηριοποίησης αλλοδαπών δραστών ως ακολούθως:

ΓΡΑΦΗΜΑ 20
Εγκλήματα κατά της ζωής

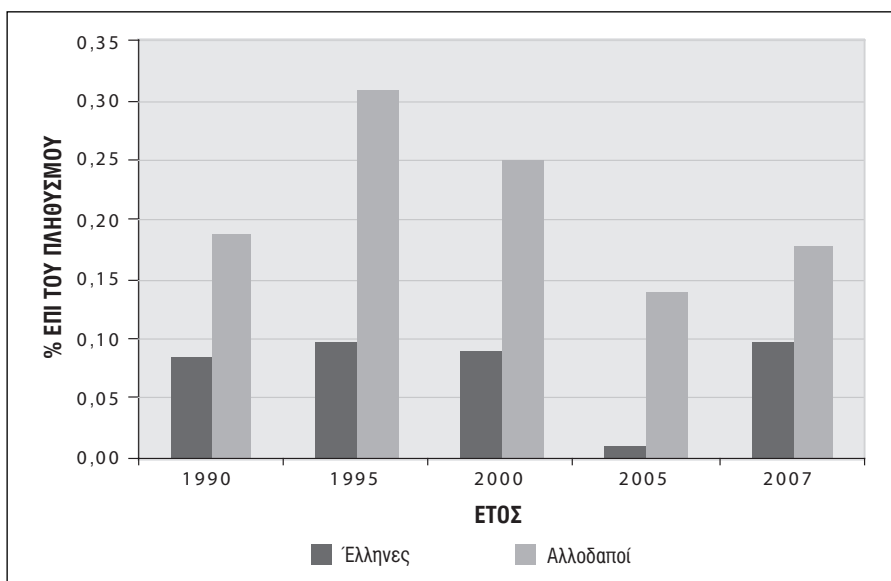

Μια ανάγνωση του παραπάνω γραφήματος (Γράφημα 20) υποδηλώνει κάμψη της εγκληματικής δραστηριότητας ημεδαπών και αλλοδαπών αναφορικά με εγκλήματα κατά της ζωής γενικά (σημειώσατε ότι, κατά προγενέστερη ανάγνωση δεδομένων για εγκλήματα κατά της ζωής στη βάση άλλων συσχετισμών, η εγκληματική δραστηριοποίηση αλλοδαπών βαίνει ανησυχητικά αυξανόμενη). Η ορθή ανάγνωση του γραφήματος υποδηλώνει ότι από το 1990 μέχρι το 2007 το ποσοστό των αλλοδαπών δραστών που συγκεντρώνεται στην κατηγορία «αδικήματα κατά της ζωής» στο σύνολο των αλλοδαπών δραστών των αντίστοιχων ετών βαίνει μειούμενο. Στη συνέχεια η απόλυτη μοναξιά των αλλοδαπών δραστών στα αδικήματα περί τα υπομνήματα επιβεβαιώνεται και με αυτόν το συσχετισμό (Γράφημα 21).

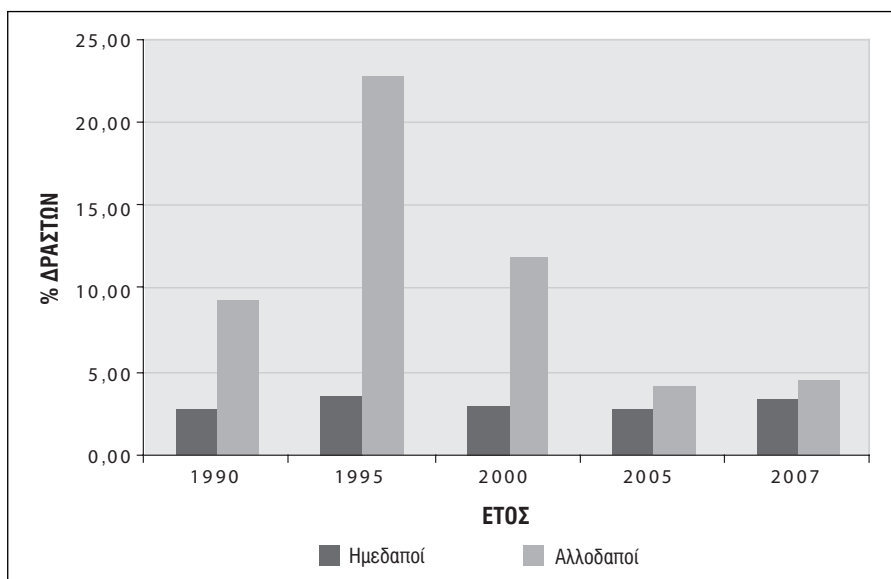
ΓΡΑΦΗΜΑ 21
Εγκλήματα σχετικά με υπομνήματα

ΓΡΑΦΗΜΑ 22
Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

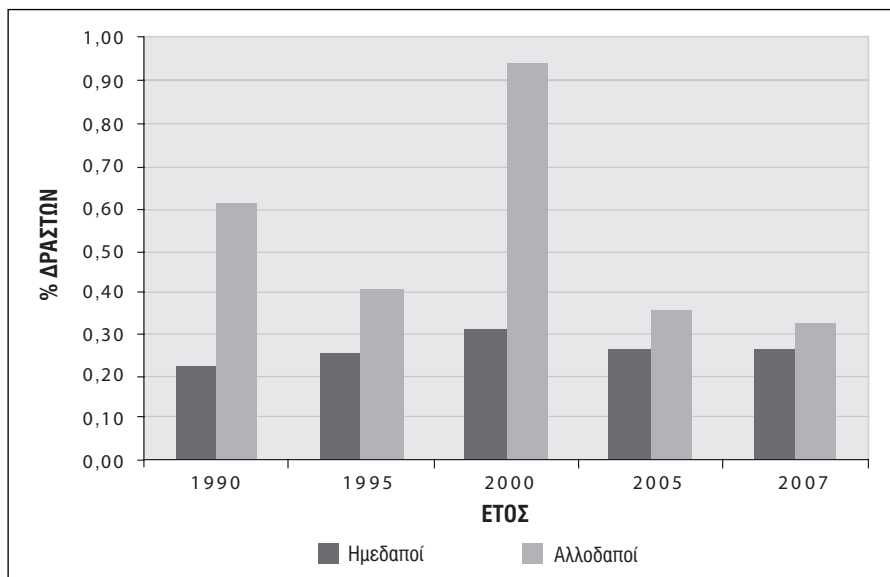
ΓΡΑΦΗΜΑ 23
Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

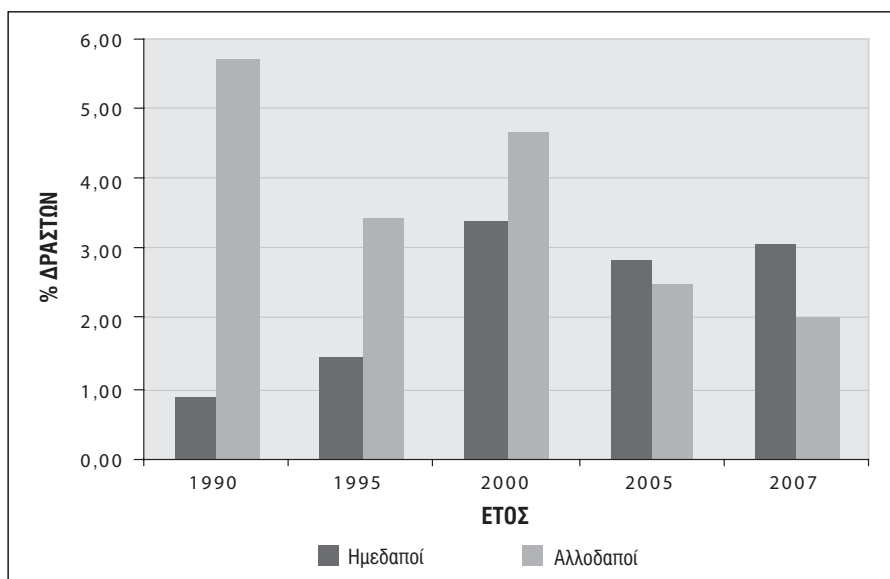
Ενδιαφέρον εμφανίζουν οι διαφοροποιημένες *εικόνες* που προκύπτουν, ενδεικτικά, στα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας –που ισχύουν και για άλλα αδικήματα, αν όχι για όλα, αν επαναληφθούν οι ίδιοι συσχετισμοί με αντίστοιχο τρόπο– όταν στη βάση της ποσοστιαίας αναγωγής δραστών στο σύνολο του γενικού πληθυσμού υποδεικνύονται υψηλότερα ποσοστά εγκληματικής δράσης αλλοδαπών τόσο σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά ημεδαπών δραστών (Γράφημα 22) όσο και σε σχέση με τα ποσοστά που σημειώνονται στη βάση αναγωγής στο υποσύνολο των αλλοδαπών δραστών γενικά (Γράφημα 23).

Διαφοροποιημένη σε σχέση με τις προηγούμενες *αναγνώσεις* προκύπτει και η εικόνα της εγκληματικής δραστηριοποίησης αλλοδαπών στα αδικήματα κατά της περιουσίας (Γράφημα 24), τις παραβάσεις των νόμων κατά των ναρκωτικών (Γράφημα 25) και της καταπολέμησης του λαθρεμπορίου (Γράφημα 26). Δηλαδή στη βάση του συσχετισμού του ποσοστού των δραστών στα συγκεκριμένα αδικήματα αναγόμενου στα υποσύνολα των δραστών γενικώς ανά κατηγορία ημεδαποί – αλλοδαποί προκύπτει μια *ανησυχητική εικόνα* υπερδραστηριοποίησης αλλοδαπών.

ΓΡΑΦΗΜΑ 24
Εγκλήματα κατά της περιουσίας

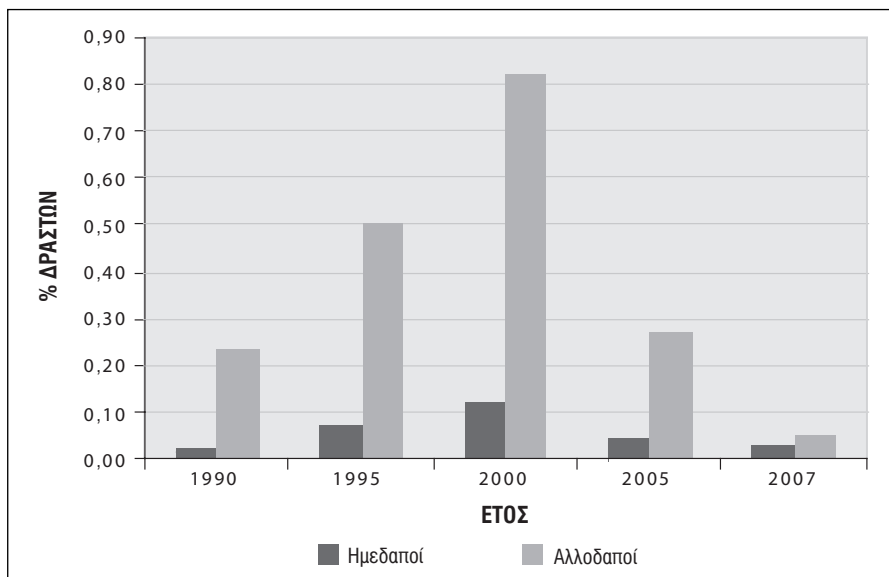
ΓΡΑΦΗΜΑ 25
Παραβάσεις του νόμου κατά των ναρκωτικών

ΓΡΑΦΗΜΑ 26

Παραβάσεις του νόμου κατά του λαθρεμπορίου

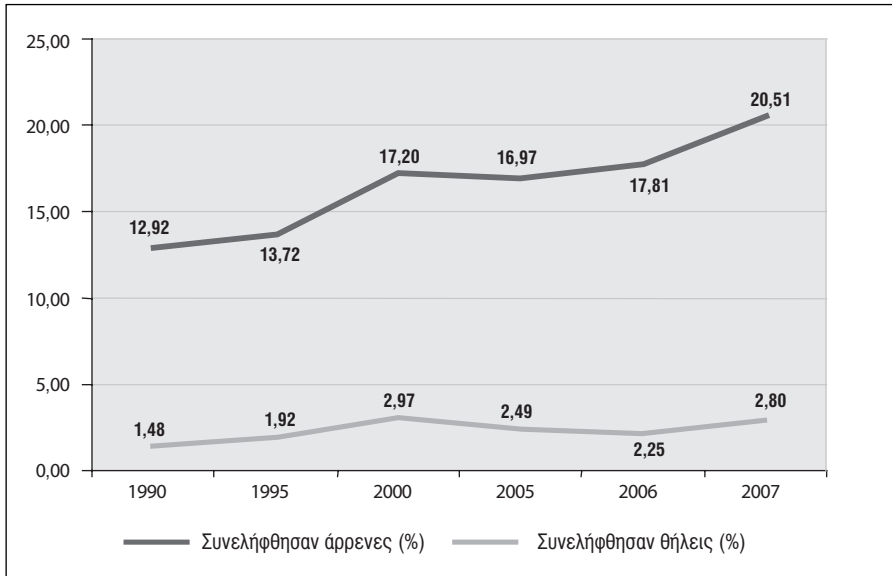
4.2.4 Εικόνα τέταρτη: Εγκληματική δραστηριοποίηση ημεδαπών και αλλοδαπών στη βάση της δραστηριοποίησης των Διωκτικών Αρχών

Είναι γεγονός ότι η εικόνα μας για το έγκλημα και ιδιαίτερα για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του προκύπτει και στη βάση της σχετικής δραστηριοποίησης των Διωκτικών Αρχών. Είναι κοινή διαπίστωση, όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και διεθνώς, ότι υπάρχει ένα κενό στη σχετική γνώση και πληροφόρηση που οφείλεται στην απόσταση ανάμεσα στα βεβαιωθέντα από τις Αστυνομικές Αρχές εγκλήματα και τα μη διαλευκανθέντα. Ένα δεύτερο κενό, μια απόσταση, διαπιστώνεται ανάμεσα σε συλληφθέντες δράστες και μη συλληφθέντες. Έτσι, υπάρχει *κάτι* που πάντα μας διαφεύγει και δημιουργεί μια *σκίαση* στην αποτύπωση της εγκληματικότητας στη χώρα (αλλά και διεθνώς). Σύμφωνα με τα δεδομένα που αποτυπώνονται στο γράφημα που ακολουθεί και αφορούν το σύνολο των ανδρών και γυναικών δραστών που συνελήφθησαν ή μη για αδικήματα που διέπραξαν διαπιστώνονται τα εξής:

Το σύνολο των συλληφθέντων ανδρών ακολουθεί μία αυξητική τάση κατά το χρονικό διάστημα μελέτης (Γράφημα 27). Στην περίπτωση των γυναικών που

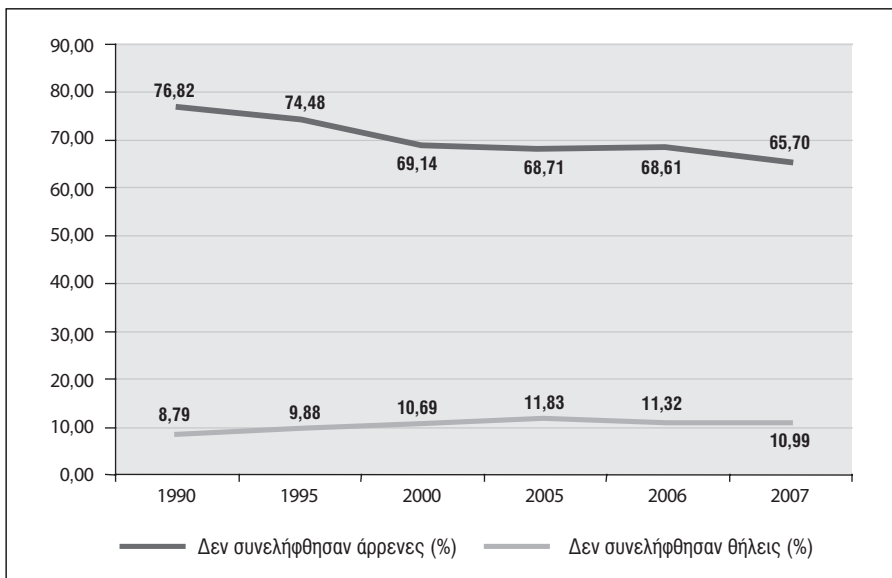
ΓΡΑΦΗΜΑ 27

Γενικό σύνολο ανδρών και γυναικών δραστών που συνελήφθησαν (%)

ΓΡΑΦΗΜΑ 28

Γενικό σύνολο ανδρών και γυναικών δραστών που δεν συνελήφθησαν (%)

συνελήφθησαν μπορεί, από τη μια πλευρά, να παρατηρείται αυξητική τάση, αλλά, από την άλλη, η ανοδική αυτή τροχιά κάπου χρονικά μετά το 2000 περίπου σταθεροποιείται. Γεγονός, είναι, πάντως, ότι για όλη τη χρονική διάρκεια της παρούσας μελέτης το ποσοστό των ανδρών που συλλαμβάνονται είναι πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των γυναικών. Κάτι αντίστοιχο, με μικρές διαφοροποιήσεις, ισχύει και για την ποσοτική αποτίμηση των ανδρών και γυναικών δραστών (ή ορθότερα φερομένων ως δραστών) που δεν έχουν συλληφθεί. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι τόσο το σύνολο των ανδρών όσο και των γυναικών δραστών που δεν έχουν συλληφθεί είναι ποσοτικά πολύ μεγαλύτερο (σχεδόν πενταπλάσιο) από εκείνο που έχουν συλληφθεί (Γράφημα 28).

4.3 Γενικό συμπέρασμα

Όπως προαναφέρθηκε, η άρση των μύθων και η αναζήτηση της πραγματικότητας αναφορικά με το ζήτημα μετανάστευση και εγκληματικότητα αναγκαστικά διέρχεται από πολλαπλές αναγνώσεις ακόμη και των ίδιων αριθμητικών συνόλων δεδομένων.

Αυτή η αναζήτηση αναγκαστικά διαποτίζεται από τις σύγχρονες φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές προσλήψεις για τις αλλαγές που συντελούνται σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή η διαπίστωση, όμως, δεν σημαίνει ότι μπορούμε αβασάνιστα να προχωρήσουμε σε επαγωγικές αναλύσεις του ποινικού πεδίου με αποκλειστική προσήλωση σε μια ολιστική γενικεύουσα κοσμοαντίληψη για την «κοινωνία της διακινδύνευσης», η οποία δεν αποτελεί παρά μια θεωρητική κατασκευή που αντανakλά μερικές σημαντικές ιδιότητες (κι όχι όλες) της κοινωνικής πραγματικότητας. Μια αντίθετη πρόσληψη μπορεί να οδηγήσει σε ανυποστήρικτες τελεολογίες (σαν όλα τα συστήματα που διατείνονται διαχείριση της διακινδύνευσης να βρίσκονται σε διαδικασία σύγκλισης προς ένα ενιαίο τρόπο διαχείρισης) και να κατανοήσουμε λανθασμένα ως καθοριστική κοινωνική κατάσταση ότι στην πραγματικότητα συνιστά βαθειά εδραιωμένες κοινωνικές διαμάχες, αντιθέσεις και συγκρούσεις. Με αυτήν την έννοια, η *γλώσσα της διακινδύνευσης* συνιστά, επίσης, σημαντικό ερευνητέο ζήτημα καθώς οι κατασκευές της διακινδύνευσης στο ποινικό πεδίο δεν είναι μονιστικές και μονοδιάστατες, αντίθετα διαπλέκονται στενά με τις *γλώσσες των δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης, της νομιμότητας και της νομιμοποίησης σ' ένα τόπο αγώνων για επιρροή, αξιοπιστία, αποδοχή και αναγνώριση*¹⁴¹.

---

141. Βλ. σχετικά R. Sparks, 2001.

Οι παραπάνω επισημάνσεις βοηθούν τον ερευνητή να διαμορφώσει ένα συγκριτικό πλαίσιο αναφοράς με τέτοιο τρόπο ώστε να συμπεριλάβει τα ζητήματα της *κοσμικότητας των διεθνών κέντρων λήψης αποφάσεων* καθώς και της *τοπικής ποικιλίας* και ιδιαιτερότητας που η κοινωνική ποινική ανάλυση σήμερα ενεργοποιεί. Είναι ακριβώς το θέμα της εισροής των τάσεων που ο Bottoms καθορίζει ως «διαχειριστικότητα» (managerialism) και «λαϊκιστική τιμωρητικότητα» (populist punitiveness)¹⁴² σε ένα ενιαίο αναλυτικό πλαίσιο με συγκριτική προοπτική. Στη συνέχεια, ο ερευνητής βρίσκεται αντιμέτωπος με τη διευκρίνιση των εξής δύο διαφορετικών ζητημάτων: 1) Των αλλαγών στον τρόπο υπολογισμού των δεδομένων που υπαινίσσεται την αποκωδικοποίηση των συζητήσεων για διακινδυνεύσεις και πιθανότητες, την πολιτική αριθμητική για κέρδη και ζημιές κ.λπ., και 2) των αλλαγών στον τρόπο αναπαράστασης των δεδομένων. Με άλλα λόγια, ο ερευνητής θα πρέπει: α) να είναι ευαίσθητος και οξυδερκής όσον αφορά την ιστορικότητα και την ένταξη των ποινικών διευθετήσεων σε δεδομένο εθνοκρατικό πολιτικό σχηματισμό, και β) να λαμβάνει υπόψη του ότι οποιαδήποτε κατηγοριοποίηση ή ταξινόμηση των διακινδυνεύσεων (στην πραγματικότητα κάθε πράξης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης) προϋποθέτει μια διαδικασία ανάδειξης σημειόντων κατηγοριών, η οποία είναι εγγενώς εμποτισμένη (ως αναπαράγουσα και σε μερικές περιπτώσεις μετατρέπουσα) σιωπηρές εικόνες ή αναπαραστάσεις παραβατών, κινήτρων, συγκυριών, κ.λπ. Αυτή η διαπίστωση βρίσκεται κοντά στο πνεύμα της ανησυχίας που διατύπωσε ο Foucault¹⁴³ για την ανακάλυψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του *ποινικού υποκειμένου* που κατασκευάζεται από κάθε δεδομένη ιστορική ποινική διαχείριση. Με τους όρους της Douglas¹⁴⁴ αυτή είναι η *ανθρωπολογική στιγμή της ποινολογίας* όπου οι συζητήσεις για την επικινδυνότητα, την πρόληψη ή την καταστολή προδίδουν τις ποικίλες κοσμολογίες των συνομιλητών.

Υπό την προϋπόθεση ότι ακόμη και οι ελάχιστοι υπολογισμοί της διακινδύνευσης κατασκευάζουν σημασίες, η συγκριτική ποινολογία δεν μπορεί να περιοριστεί μόνο στα *ορατά ποσοτικά σύνολα δεδομένων και δεικτών* όπως, για παράδειγμα, ο εγκληματικός και ο ποινικός πληθυσμός διαφόρων χωρών που εμφανίζεται συχνά ως η πλέον αδιαμφισβήτηση τεκμηρίωση της ποινικής κουλτούρας μιας χώρας. Στην πραγματικότητα αυτό που χρειάζεται είναι η συ-

142. A. Bottoms, 1995, C. Clarkson και R. Morgan, 1995.

143. M. Foucault, 1977.

144. M. Douglas, 1992.

μπλήρωση αυτών των συνόλων δεδομένων με μια σημαίνουσα κωδικοποίηση εμπειρικών ερωτημάτων που αφορούν συνολικά το ποινικό υποκείμενο και με μια διαπολιτισμική μετάφραση των δεδομένων αυτών.

Στη βάση αυτών των παρατηρήσεων και ερμηνεύοντας τις κατηγοριοποιήσεις και κατανομές στην εγκληματική δράση ημεδαπών και αλλοδαπών από τις Διοικητικές Αρχές, κατηγοριοποιήσεις που εδράζονται στις εννοιολογήσεις των αδικημάτων κατά το Ποινικό μας Δίκαιο, δηλαδή κατά την ποινική μας κουλτούρα, και στο πλαίσιο της *διαχειριστικότητας* που κάθε εποχή επιδεικνύουν οι Αρχές καταλήγουμε στα ακόλουθα:

Οι αλλοδαποί νόμιμοι και παράνομοι κάτοικοι ή προσωρινά διαμένοντες στη χώρα εγκληματούν:

- 1) Σε σημαντικό βαθμό κατά του εαυτού τους (victimless crimes).
- 2) Σε σημαντικό βαθμό κατά του εαυτού τους (victimless crimes) εξαιτίας του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου (βλ. κατωτέρω ειδικό κεφάλαιο).
- 3) Ακολουθούν τα πρότυπα συμπεριφοράς στη χώρα υποδοχής και αναπτύσσουν ανάλογη παραπτωματική ή παράνομη συμπεριφορά (αδικήματα ΚΟΚ, κ.α.).
- 4) Συλλαμβάνονται αδικήσαντες σε υψηλότερα ποσοστά όταν διαπράττουν αδικήματα υψηλής θεατότητας (κλοπές, ληστείες κ.λπ.) ή όταν είναι περισσότερο ευάλωτοι (νεοαφικθέντες) τόσο σε σχέση με αλλοδαπούς που δραστηριοποιούνται εγκληματικά σε λιγότερο ορατές δραστηριότητες όσο και σε σχέση με τους Έλληνες δράστες αυτών των αδικημάτων.
- 5) Δεν μπορεί ακόμη να τεκμηριωθεί με ακρίβεια ο ισχυρισμός ότι οι μετανάστες δεύτερης γενιάς εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά εγκληματικότητας (εγκληματικότητα ανηλίκων) και δεν μπορεί αβασάνιστα να τεκμηριωθεί ο ισχυρισμός για μια κάποια *επιβαρυντική περίπτωση της εγκληματικότητας της δεύτερης γενιάς μεταναστών στη χώρα* σε σχέση με την εγκληματική δράση των μεταναστών πρώτης γενιάς.
- 6) Κάποιοι συσχετισμοί, και όχι όλοι, υποδεικνύουν ότι αλλοδαποί δραστηριοποιούνται αυξητικά σε αδικήματα βίας χωρίς βέβαια αυτό να καταδεικνύει ούτε και να υπαινίσσεται τη βίαιη φύση ή προδιάθεσή τους, όπως άλλωστε το ίδιο ισχύει και για τους γηγενείς. Πορίσματα εμπειρικών ερευνών για το βίαιο έγκλημα έχουν άλλωστε καταδείξει τη σημαντική ερμηνευτική δύναμη συναισθημάτων που εδράζονται σε κοινωνικές παραμέτρους (ενδεικτικά, σωρευμένης οργής, ανισοτήτων, κοινωνικής αδικίας κ.ά.)
- 7) Παρά τη λεγόμενη *θηλυκοποίηση της μετανάστευσης*, αυτό το χαρακτηριστικό δεν αποτυπώνεται σε μια αντίστοιχη *θηλυκοποίηση της εγκληματικότητας* των μεταναστών. Η γυναικεία εγκληματικότητα παραμένει σε υ-

ψηλά ποσοστά *αθέατη και λανθάνουσα* κατά τα γενικά κρατούντα στη χώρα μας και διεθνώς.

- 8) Η *εικόνα* μας για το έγκλημα σταδιακά *αλλάζει* καθώς αποτυπώνει τη νέα κοινωνική δυναμική και πρακτικές που παρατηρούνται και σημειώνονται σε διεθνές επίπεδο. Αυτό ακριβώς αντανakλά και το επιχείρημα περί της ασυνήθιστης ποιότητας των διαπιστωμένων εγκληματικών περιστατικών.
- 9) Πορίσματα εμπειρικών ερευνών καταδεικνύουν την εγκληματική *δράση μεικτών ομάδων* (ημεδαπών και αλλοδαπών). Αυτού του τύπου τα πορίσματα υποδεικνύουν ότι ίσως θα έπρεπε να σταματήσουμε την ανάλυση στη βάση διχοτομικών διακρίσεων *«ημών» και «των άλλων»* και να εξετάζουμε χωρίς εθνοτικές υποδηλώσεις το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολό του. Όπως είχε τονίσει και ο Durkheim, άλλωστε το έγκλημα είναι φαινόμενο *κοινωνικής παθολογίας* και όχι ατομικής (άρα και εθνοτικής) παθολογίας.

Γενικά αποτιμώντας τα διαθέσιμα επίσημα ποσοτικά δεδομένα μπορούμε βέβαια να ισχυριστούμε ότι η εγκληματικότητα στη χώρα (ημεδαπών και αλλοδαπών) σε σχέση με τα διεθνώς κρατούντα κυμαίνεται σε χαμηλότερα ποσοστά και *δυναμει* ελέγχεται. Παρά τα ασυνήθιστα για τον εγχώριο κατάλογο εγκληματικών *συμβάντων* περιστατικά, τα οποία καταγράφονται τα τελευταία χρόνια και τα οποία σχετίζονται με μια δυναμική εμφάνιση όψεων του οργανωμένου εγκλήματος και στην Ελλάδα, οι εγκληματικές δράσεις και συμπεριφορές σε μεγάλο βαθμό εξακολουθούν να συνιστούν τη λεγόμενη *εγκληματικότητα της καθημερινότητας*, *ημεδαπών* και *αλλοδαπών* παρομοίως. Ο συνολικός όγκος του εγκλήματος βέβαια αυξάνεται, αυξάνεται όμως σε ευθεία αναλογία με την γενική αύξηση του πληθυσμού των διαμενόντων στη χώρα, την υποχώρηση παραδοσιακών στάσεων και αντιλήψεων του κοινού για το έγκλημα και την καταγγελία ή την αντιμετώπισή του, την αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση ανομικών καταστάσεων, την κρίση εμπιστοσύνης σε θεσμούς και αξίες,¹⁴⁵ καθώς και τη δραστηριοποίηση των Διωκτικών Αρχών.

Επίσης διαπιστώνουμε ότι διαφορετικές *αναγνώσεις* των στατιστικών δεδομένων οδηγούν σε διαφορετικά συμπεράσματα. Η πραγματικότητα του εγκλήματος, βέβαια, *σκιάζεται* από το σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας, ο οποίος φαίνεται πως είναι μεγαλύτερος στους ημεδαπούς *που ξέρουν τους κανόνες του παιχνιδιού*. Ο αλλοδαπός, νόμιμος ή/και παράνομος μετανάστης, είναι *ευάλωτο θύμα των περιστάσεων*, και ως δράστης αδικημάτων, καθώς έλκει την προσοχή των Αρχών.

145. Βλ. ενδεικτικά και αντί άλλων, Π. Καφειτζής, Θ. Μαλούτας, Ι. Τσιγκανού, 2007.

Η επίσημη τοποθέτηση, όπως φαίνεται από τη συγκρότηση των επίσημων ταξινομιών, κινείται προς την κατεύθυνση της διαχειριστικής λογικής πιθανών κινδύνων και κρίσεων μάλλον παρά ενός ορθολογικού προτύπου αντιμετώπισης πραγματικότητων και εγκληματικών καταστάσεων.

Τέλος, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών φαίνεται να επηρεάζεται περισσότερο από την κοινωνική τους θέση παρά από τις μεταβλητές της εθνικότητας, ακόμη και του φύλου ίσως και της ηλικίας. Σχετικά με το τελευταίο, όπως υποστηρίζεται, δεν είναι εύκολη η συγκρότηση της γενιάς και των διαγενεακών σχέσεων ώστε να μιλάμε με ευκολία για την *αυξημένη εγκληματικότητα μεταναστών δεύτερης γενιάς, καθώς η γενιά εισάγει τη διάσταση του χρόνου (παρελθόν – παρόν και μέλλον) και της συνέχειας και παραπέμπει όχι μόνο σε μια αλυσιδωτή διαδικασία κοινωνικών μεταβιβάσεων αλλά και σε μια παράλληλη διαδικασία συνέχειας ή αλλαγής. Το αντικείμενο αυτών των διαγενεακών μεταβιβάσεων βρίσκεται υπό συνεχή διαπραγμάτευση στο πλαίσιο των διαγενεακών σχέσεων και είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις διαδικασίες και τους τρόπους μεταβίβασής του από τη μια γενιά στην άλλη.*¹⁴⁶

---

146. Βλ. σχετικά Κ. Κασσιμάτη Α. Μουσούρου, 2007, Τόμος III, σ. 20-23.

5. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΛΛΟΔΑΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

5.1 Προλεγόμενα

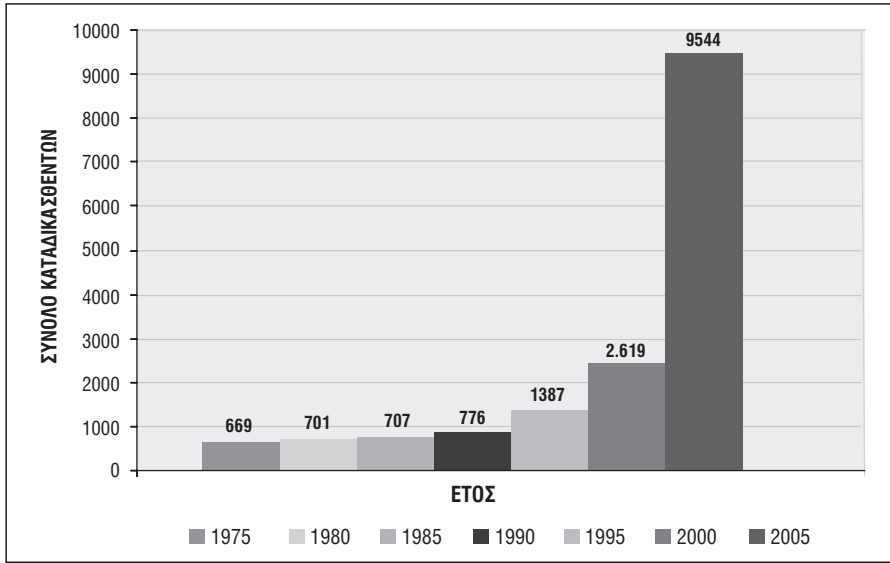
Όπως έχει ήδη σημειωθεί, η εικόνα μας για την *εγκληματικότητα των μεταναστών* συμπληρώνεται ή/και μεταλλάσσεται ανάλογα με τη *ματιά* αλλά και τις πηγές των διαθέσιμων δεδομένων. Στο κεφάλαιο αυτό πηγή των πληροφοριών αποτελούν οι στατιστικές για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στη χώρα μας μεταπολεμικά και κυρίως από τη δεκαετία του 1970 κι εντεύθεν. Τα δεδομένα συγκεντρώνονται και επεξεργάζονται πρωτογενώς από ειδικές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης και των Δικαστηρίων, καλύπτουν τη χώρα σε επίπεδο επικράτειας και διατίθενται συγκεντρωτικά από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ). Το ιστορικό ανάπτυγμα των τελευταίων δεκαετιών προσδιορίστηκε αφηγηρικά στη δεκαετία του 1970, διότι προγενέστερα στοιχεία, όπου καταγράφονται, είναι αποσπασματικά και είναι αδύνατη η ομοιογενοποιημένη επεξεργασία τους σε ενιαίο ταξινομητικό σχήμα με τρόπο που να αναδεικνύονται οι κυρίαρχες τάσεις στη συγχρονία και τη διαχρονία.

Ακολούθως, παρατίθενται στοιχεία που προέρχονται από τη Στατιστική της Δικαιοσύνης και αφορούν τους καταδικασθέντες κατοίκους της αλλοδαπής, τα οποία συνοδεύονται από σχετικά σχόλια, που επιχειρούν να προσεγγίσουν ουσιαστικά τους αριθμούς. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία έχουν ενταχθεί σε τρεις ενότητες: α) Σύνολο καταδικασθέντων, β) Σύνολο καταδικασθέντων ανά φύλο και γ) Σύνολο καταδικασθέντων ανά ήπειρο, και αφορούν τα έτη: 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000 και 2005. Στη συνέχεια διατυπώνονται γενικές παρατηρήσεις και πορίσματα.

5.2 Σύνολο καταδικασθέντων ανά πενταετία (1975-2005)

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, που αφορούν το σύνολο των καταδικασθέντων κατοίκων αλλοδαπής για τα έτη 1975 – 2005, παρατηρείται συνεχής αύξηση των καταδικασθέντων ανά πενταετία. Συγκεκριμένα, η αυξητική αυτή

ΓΡΑΦΗΜΑ 29
Καταδικασθέντες κάτοικοι αλλοδαπής
Σύνολο καταδικασθέντων ανά πενταετία

τάση γίνεται ιδιαίτερα αισθητή μετά το 1995, οπότε και πραγματοποιούνται και οι μεγαλύτερες εισροές μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα. Η αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών στη χώρα, επομένως, απεικονίζεται και στο σύνολο των καταδικασθέντων κατοίκων αλλοδαπής (Γράφημα 29).

Πιο αναλυτικά, το 1975, το σύνολο των καταδικασθέντων κατοίκων αλλοδαπής ανέρχεται σε 669 άτομα. Το 1980, το σύνολο των καταδικασθέντων σημειώνει αύξηση και αγγίζει τα 701 άτομα. Την επόμενη πενταετία, το 1985, οι καταδικασθέντες κάτοικοι αλλοδαπής αυξάνονται ελαφρώς στο σύνολό τους φτάνοντας τους 707. Αρκετή αύξηση παρουσιάζουν οι καταδικασθέντες το 1990, καθώς ο αριθμός τους φτάνει τους 776. Μέσα στην επόμενη πενταετία, το 1995 παρατηρείται σημαντική αύξηση στο σύνολο των καταδικασθέντων της αλλοδαπής, οι οποίοι σχεδόν διπλασιάζονται σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία, καθώς ο αριθμός τους αγγίζει τους 1.387. Η ίδια εικόνα παρατηρείται και την επόμενη πενταετία, οπότε και ο αριθμός των καταδικασθέντων φτάνει τους 2.619. Τέλος, η αυξητική αυτή τάση κορυφώνεται το 2005, που παρατηρείται αύξηση στο σύνολο των καταδικασθέντων κατοίκων της αλλοδαπής, η οποία ξεπερνά κάθε προηγούμενο, καθώς ο αριθμός τους σχεδόν τετραπλασιάζεται φτάνοντας τους 9.544.

5.3 Σύνολο καταδικασθέντων ανά φύλο και πενταετία

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Στατιστικής της Δικαιοσύνης, καθόλη τη διάρκεια των ετών από το 1975 μέχρι και το 2005, οι αλλοδαποί άντρες κατέχουν τη μεγάλη πλειονότητα σε σχέση με τις αλλοδαπές γυναίκες, ανάμεσα στον πληθυσμό των αλλοδαπών δραστών που καταδικάστηκε από τα ποινικά δικαστήρια της χώρας (Πίνακας 2).

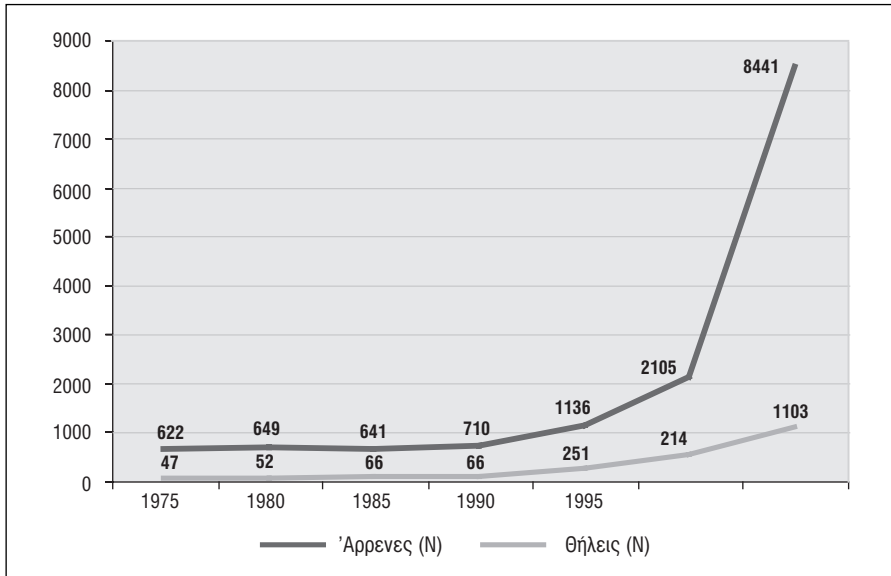
ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Καταδικασθέντες κάτοικοι αλλοδαπής
Σύνολο καταδικασθέντων ανά φύλο και πενταετία

Έτος	Άρρενες (N)	Θήλειες (N)	Καταδικασθέντες κάτοικοι αλλοδαπής - Σύνολο καταδικασθέντων (N)	Άρρενες (%)	Θήλειες (%)
1975	622	47	669	92,97	7,03
1980	649	52	701	92,58	7,42
1985	641	66	707	90,66	9,34
1990	710	66	776	91,49	8,51
1995	1136	251	1.387	81,90	18,10
2000	2105	514	2619	80,37	19,63
2005	8441	1103	9544	88,44	11,56

Αξιοσημείωτη, ωστόσο, είναι η ιδιαίτερα μεγάλη συμμετοχή των αλλοδαπών γυναικών και κυρίως το ότι τα ποσοστά που αφορούν αλλοδαπές γυναίκες που καταδικάστηκαν αυξάνονται αλματωδώς, κυρίως από το 1990 και μετά. Πιο συγκεκριμένα, με το πέρασμα των χρόνων και ιδιαίτερα κατά την πενταετία μετά το 1990, παρατηρούμε ότι η διαπιστωμένη (δικαστηριακά) συμμετοχή των αλλοδαπών αντρών όσο και των αλλοδαπών γυναικών στη διάπραξη παράνομων ενεργειών πολλαπλασιάζεται. Σημαντική είναι η αύξηση στον αριθμό των αλλοδαπών γυναικών που εγκληματούν, από 66 συμμετοχές το 1990 φτάνει τις 251 το 1995, δηλαδή τετραπλασιάζεται. Αντίστοιχα, στους άντρες, αν και το ποσοστό δεν σημειώνει τόσο μεγάλη αύξηση, αυξάνεται σημαντικά από 710 το 1990, σε 1136 το 1995. Έχοντας ως χρονική εκκίνηση της αθρόας μετανάστευσης στη χώρα μας το 1990, τις επόμενες πενταετίες, τα ποσοστά συνεχίζουν να αυξάνονται με αποτέλεσμα το 2005 οι παράνομες ενέρ-

ΓΡΑΦΗΜΑ 30

Καταδικασθέντες κάτοικοι αλλοδαπής ανά φύλο και πενταετία (N)

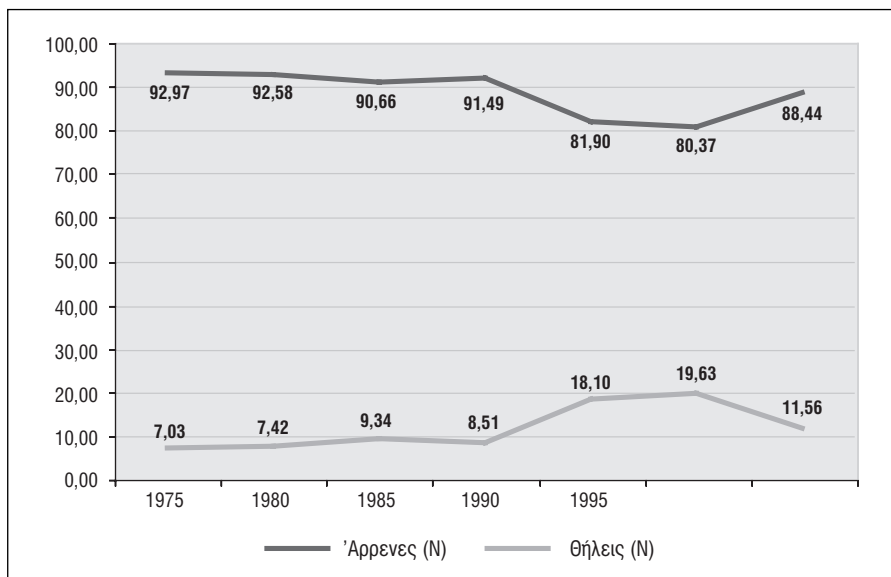
γειες των αλλοδαπών αντρών να δωδεκαπλασιάζονται φτάνοντας από τις 710 το 1990 τις 8441 το 2005, ενώ των γυναικών από 66 το 1990 στις 1103 το 2005, σχεδόν εικοσαπλασιάζονται. Χαρακτηριστική είναι η απεικόνιση των αυξητικών αυτών τάσεων (Γράφημα 30, Γράφημα 31).

Ερμηνεύοντας τα παραπάνω στατιστικά δεδομένα, μπορούμε βίσιμα να ισχυριστούμε, αφενός, ότι το επιχείρημα για τη *θηλυκοποίηση της μετανάστευσης* αντανακλάται και στο ποινικό πεδίο και, αφετέρου, ότι η εγκληματικότητα των αλλοδαπών γυναικών παρακολουθεί τις τάσεις της εγκληματικότητας των ημεδαπών γυναικών. Δηλαδή, η γυναίκα εγκληματίας εμφανίζει μια *εικόνα εγκληματικότητας/παραβατικότητας ή/και παραπτωματικότητας* που φαίνεται πως αποσυνδέεται από μια στενή ερμηνευτική πρόσληψη εθνοτικών διαφοροποιήσεων ή διϋσμών του τύπου «ημεδαπή – ξένη». Αντιθέτως, φαίνεται να επιβεβαιώνεται για μια ακόμη φορά η αναλυτική ερμηνευτική έκφρασή της στη βάση των προσεγγίσεων της κοινωνικής θέσης και του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία.¹⁴⁷

147. Πρβλ., ενδεικτικά τα: Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1991, ενώ για περισσότερο εκτενείς αναφορές βλ. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1991, Μ. Μαυρή, 1988, Μ. Θανο-

ΓΡΑΦΗΜΑ 31

Καταδικασθέντες κάτοικοι αλλοδαπής ανά φύλο και πενταετία (%)

Όπως έχουμε τονίσει και αλλού,¹⁴⁸ το πρόσωπο της ορατής εγκληματικότητας των γυναικών στη χώρα μας γενικά, όπως αυτή εμφανίζεται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία (με όλες τις γνωστές ελλείψεις και μεθοδολογικές παγίδες οι οποίες καταλογίζονται σε αντίστοιχα δεδομένα διεθνώς) υποστηριζόμενα από ελάχιστες, σε εσωτερικό επίπεδο, διαθέσιμες συναφείς ποιοτικές αναλύσεις υποδεικνύει: α) ότι η γυναικεία εγκληματικότητα είναι σαφώς κοινωνικά, δικαϊκά και ποινικά προσδιορισμένη, β) παρακολουθεί τις όψεις και τις εκφάνσεις των κοινωνικών αλλαγών που συντελούνται από τις οποίες συστηματικά καθορίζεται, γ) αποτελεί έναν τόπο επιβεβαίωσης και αναπαραγωγής των κυρίαρχων στερεοτυπικών προσλήψεων της ελληνικής κοινωνίας και δ) αναδεικνύει τον μεγαλύτερο βαθμό της ευάλωτης κοινωνικής θέσης των γυναικών που αδικοπραγούν, από τους άνδρες αδικοπραγούντες.

Οι μικρές αλλά σταθερές εξάρσεις στους δείκτες επιμέτρησης της εγκληματικότητας των αλλοδαπών γυναικών παρακολουθούν τη γενική τάση των ε-

πούλου, Ε. Φρονίμου και Β. Τσιλιμγκάκη, 1997, C. Spinellis, 1997 και παλαιότερα, Ε. Ε. Φωτάκης, 1932. Επίσης, το τεύχος αφιέρωμα της *British Journal of Criminology* Vol. 36, No 3, 1996, «Masculinities, Social Relations and Crime».

148. Βλ. σχετικά, Ι. Τσίγκανου, 2002.

ξάρσεων που παρατηρούνται στην *παραδοσιακά* χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα στη χώρα μας αλλά και διεθνώς, σε σχέση με το ανδροκρατούμενο τοπίο της παγκόσμιας εγκληματολογικής στατιστικής η οποία, στο σύνολό της, εμφανίζει τελευταία μικρές αλλά σταθερά αυξανόμενες εξάρσεις. Η γενική εικόνα που προκύπτει μας επιτρέπει να διατυπώσουμε με ασφάλεια το γενικό-λογο ισχυρισμό ότι οι γυναίκες, ημεδαπές και αλλοδαπές, παρά τη διαφανόμενη αυξητική τάση, εξακολουθούν και στη χώρα μας να αδικοπραγούν σε ποσοστά αισθητά χαμηλότερα από τους άνδρες (κατά μέσο όρο η συμμετοχή τους στο έγκλημα κυμαίνεται στο 10% περίπου της συμμετοχής του ανδρικού πληθυσμού, για ολόκληρη τη χρονική περίοδο των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα,) με υπερσυγκέντρωση των ποσοστών τους σε αδικήματα *μικροεγκληματικότητας*. Το *προφίλ* της ορατής εγκληματικότητας των γυναικών (ημεδαπών και αλλοδαπών) στη χώρα μας, όπως αυτή εμφανίζεται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία, υποδεικνύει: α) ότι η γυναικεία εγκληματικότητα είναι σαφώς κοινωνικά, δικαιοακά και ποινικά προσδιορισμένη, β) παρακολουθεί τις όψεις και τις εκφάνσεις των κοινωνικών αλλαγών που συντελούνται από τις οποίες συστηματικά καθορίζεται, γ) αποτελεί έναν τόπο επιβεβαίωσης και αναπαγωγής των κυρίαρχων στερεοτυπικών προσλήψεων της ελληνικής κοινωνίας, και δ) αναδεικνύει το μεγαλύτερο βαθμό της *ευάλωτης κοινωνικής θέσης* των γυναικών που αδικοπραγούν από τους άνδρες αδικοπραγούντες.

Στο πλαίσιο αυτό καθίσταται ερμηνεύσιμη και η «ορατή» εγκληματική συμπεριφορά των αλλοδαπών γυναικών δραστών αδικημάτων. Μέχρι τη δεκαετία του 1980, ο μόνος τύπος μετανάστευσης που συνδεόταν με τις αλλοδαπές γυναίκες ήταν αυτός της οικογενειακής επανένωσης, δηλαδή των γυναικών που μετανάστευαν ως εξαρτημένα μέλη ακολουθώντας τους συζύγους τους.¹⁴⁹ Πολύ πρόσφατα εμφανίζεται η «*θηλυκοποίηση*» της μετανάστευσης, δηλαδή γυναίκες που μεταναστεύουν αυτόνομα. Αυτού του είδους η μετανάστευση των γυναικών θεωρείται ότι τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αυξητικές τάσεις που αντανakλώνται και στις επίσημες στατιστικές για το έγκλημα. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή της αλλοδαπής γυναίκας στην εγκληματικότητα συνδέεται άμεσα με την ευάλωτη κοινωνική της θέση, η οποία εν πολλοίς είναι δικαιοακά προσδιορισμένη: ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι γυναίκες που μεταναστεύουν ως εξαρτημένα μέλη για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν μπορούν να αποκτήσουν άδεια εργασίας, άρα είναι αναγκασμένες να αναζητήσουν δουλειά παράνομα. Επιπλέον, πολλές παράνομες ενέργειες των με-

149. A. Phisacklea, 1996.

ταναστριών αναφέρονται σε περιπτώσεις σωματεμπορίας αλλοδαπών γυναικών και υπόκεινται στο νόμο περί αλλοδαπών. Τέλος, η ανοδική τάση που εμφανίζει η γυναικεία εγκληματικότητα, αναφορικά με τις αλλοδαπές γυναίκες δράστες αδικημάτων, οφείλεται σ' ένα μεγάλο βαθμό στην αυξημένη είσοδο των αλλοδαπών γυναικών στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι παράνομη.

5.4 Σύνολο καταδικασθέντων ανά ήπειρο

Σύμφωνα με τα δεδομένα της Στατιστικής της Δικαιοσύνης, το μεγαλύτερο ποσοστό αλλοδαπών που εγκληματούν στην χώρα μας, κατά τη διάρκεια των 30 χρόνων από το 1975 μέχρι το 2005, προέρχεται από τις ευρωπαϊκές χώρες σε ποσοστά σημαντικά μεγαλύτερα συγκριτικά με τους αλλοδαπούς από υπερωκεάνιες και μεσογειακές χώρες. Γενικά θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η μεγαλύτερη συμμετοχή των αλλοδαπών σε παράνομες ενέργειες παρατηρούνται μετά το 1990, περίοδο που ταυτίζεται με την απαρχή της αθρόας εισόδου μεταναστευτικών κυμάτων στην Ελλάδα.

Πιο αναλυτικά, τα δεδομένα προτείνουν τα ακόλουθα:

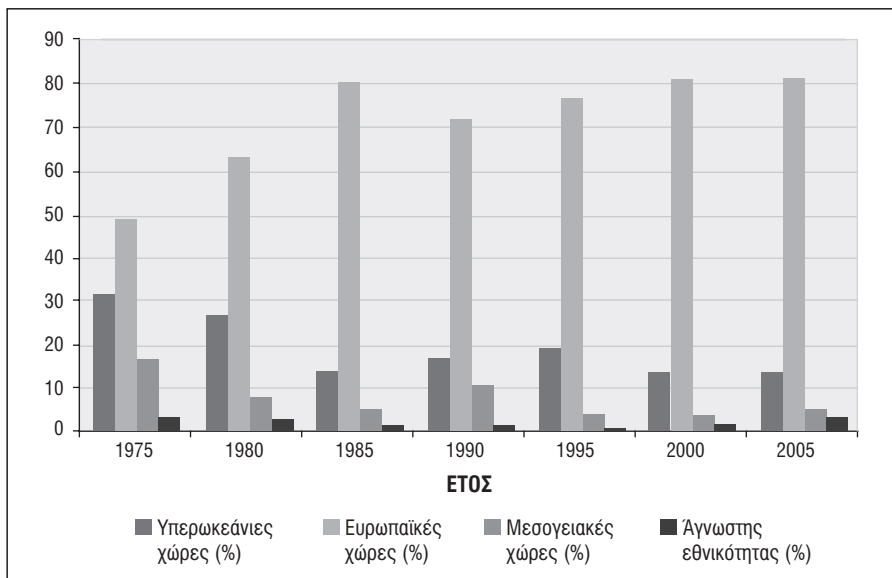
- Όσον αφορά τους αλλοδαπούς που παρανομούν από τις υπερωκεάνιες χώρες (Η.Π.Α., Καναδάς, Βραζιλία κ.ά.), παρατηρείται μια αυξομείωση τις πρώτες δεκαετίες, από το 1975 μέχρι το 1990, που όμως μεταβάλλεται σε μια σταθερή αύξηση από το 1990 που φτάνει να τετραπλασιάζεται την τελευταία πενταετία, από το 2000 μέχρι το 2005.
- Παρατηρώντας, εν συνεχεία, τα στατιστικά δεδομένα των αλλοδαπών που παρανομούν και προέρχονται από τις ευρωπαϊκές χώρες (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία κ.α.) μπορούμε να επισημάνουμε τα μεγάλα ποσοστά που συγκεντρώνουν σε σχέση με αλλοδαπούς από άλλες χώρες προέλευσης. Επιπροσθέτως, οι συμμετοχές παρουσιάζουν μια συνεχή αυξητική τάση, ενώ από το 1990 διπλασιάζονται σε σταθερή βάση για να φτάσουν να τετραπλασιαστούν, σχεδόν, την τελευταία πενταετία από το 2000 μέχρι το 2005 (από 2122 αυξήθηκαν σε 7739).
- Όσον αφορά στους παρανομούντες αλλοδαπούς από τις μεσογειακές χώρες (Τουρκία, Αίγυπτος, κ.α.) παρουσιάζονται έντονες αυξομειώσεις που σταθεροποιούνται την τελευταία δεκαετία, από το 1995 μέχρι το 2005. Συγκεκριμένα, την πενταετία 1995-2000 το ποσοστό διπλασιάζεται από 55 σε 104 παράνομες ενέργειες ενώ την πενταετία 2000-2005 σχεδόν πενταπλασιάζεται από 104 σε 497 ενέργειες.

Προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε τα παραπάνω στοιχεία, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι ο απόλυτος διαχωρισμός των κρατών σε κράτη αποστολής και υποδοχής έπαψε να είναι αυστηρός, τα τελευταία χρόνια, ενώ οι αλλοδαποί - μετανάστες σε ένα κράτος δεν προέρχονται από ένα ή δύο κράτη αλλά παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία στην εθνικότητα τους. Επιπλέον η συνθήκη της παράνομης μετανάστευσης δημιουργεί *ipso facto* δυσκολίες στον προσδιορισμό της χώρας προέλευσης κατά περίπτωση. Παρουσιάζεται επίσης, σταθερή αύξηση των ανθρώπων που μεταναστεύουν σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε., ενώ παράλληλα το παράνομο οργανωμένο εμπόριο ανθρώπων έχει πάρει παγκόσμια εκρηκτικές διαστάσεις. Επιπλέον, η συμμετοχή των αλλοδαπών στην εγκληματικότητα, με κριτήριο τη χώρα προέλευσης συναρτάται με την *ελκυστικότητα* της χώρας υποδοχής, αναφορικά με τις συνθήκες (ελαστικές, ευέλικτες, αυστηρές), τους όρους και τις προϋποθέσεις της υποδοχής (διακρατικές ή διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες κ.λπ.). Από την άλλη πλευρά, τα σύνορα ανάμεσα στη νόμιμη και την παράνομη μετακίνηση αλλοδαπών παραμένουν αδιευκρίνιστα.

Στο Γράφημα 32 απεικονίζεται η τάση των καταδικασθέντων ανά ήπειρο.

ΓΡΑΦΗΜΑ 32

Σύνολο καταδικασθέντων ανά ήπειρο (%)

5.5 Γενικό συμπέρασμα

Ο τρόπος που δομούνται στα στατιστικά δεδομένα επηρεάζει τόσο τη συνεπαγόμενη γνώση όσο και τη θέαση του ερευνητή. Η Στατιστική της Δικαιοσύνης συμπεριέλαβε στα στατιστικά της αθροίσματα στοιχεία για τους καταδικασθέντες αλλοδαπούς –και μόνο αυτά– ανά ήπειρο προέλευσης αρχικά και πολύ μεταγενέστερα ανά χώρα προέλευσης και φύλο, με αποτέλεσμα η συγκρισιμότητα στοιχείων για προηγούμενες δεκαετίες να δυσκολεύεται εξαιρετικά. Επιπλέον, ένα κυρίαρχο χαρακτηριστικό της Στατιστικής των Αδικημάτων σε σχέση με τη Στατιστική των επιβαλλόμενων από τα Δικαστήρια της χώρας ποινών (η οποία, επίσης, αναφορικά με αλλοδαπούς εμφανίζεται ελλειμματική) είναι ότι εμφανίζεται μεγάλη απόκλιση στα ποσοστά των «φερομένων ως δραστών» και στα ποσοστά των τελικώς «καταδικασθέντων», γεγονός που καταδεικνύει είτε υπερβάλλοντα ζήλο των Διοικητικών Αρχών, είτε ελλείψεις αποδεικτικών μέσων ή/και άλλα δικονομικού αλλά και ουσιαστικού τύπου ελαττώματα. Δυστυχώς τα διαθέσιμα στοιχεία δεν μας διαφωτίζουν επαρκώς στο ζήτημα των αλλοδαπών φερομένων ως δραστών και των καταδικασθέντων, γεγονός που εμποδίζει την αποτελεσματική χρήση αυτού του δείκτη τάσεων στην απονομή της ελληνικής Ποινικής Δικαιοσύνης. Στη συνέχεια, και ειδικότερα για τους αριθμούς που πιστοποιούνται αναφορικά με τους καταδικασθέντες αλλοδαπούς, σημειώνουμε τα εξής:

Τα αριθμητικά δεδομένα τα οποία έτυχαν επεξεργασίας στο κεφάλαιο αυτό συνιστούν ένα *αρχείο ποσοτικών δεδομένων*. Ως *αρχείο*, συνιστούν ταυτόχρονα και *τεκμήριο*. Η αξία δε του *τεκμηρίου* αναδιατυπώνεται ως προς το ότι οργανώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχει μια *πληροφορία οργανική και όχι αποκομμένη από τα συμφραζόμενα*. Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης ο τρόπος οργάνωσης της πληροφορίας και η αποσπασματική και ελλειμματική της παράθεση δεν συνιστά εικόνα δόμησης τεκμηρίων με την παραπάνω έννοια. Αντίθετα θα λέγαμε πως χαρακτηρίζεται από μεγάλα περιθώρια *αφαίρεσης και ασυνέχειας* της πληροφορίας. Βέβαια, αυτού του είδους τα προβλήματα ανακύπτουν από την *τεχνολογία της έρευνας* στις κοινωνικές επιστήμες και εμπειρικλείουν ενδεχόμενα και μεθοδολογικά ολισθήματα: Όπως προαναφέρθηκε, καμία τεχνική δεν είναι ουδέτερη, η δε κοινωνιολογική ή ιστορική γνώση μπορεί να μη συμβιβάζεται με μια στατιστική αποτύπωση του τύπου της θεωρίας των πιθανοτήτων. Η ποσοτική προσέγγιση συγκροτεί το εγκληματικό φαινόμενο ή γεγονός σε χρονικές σειρές ομοιογενών ενοτήτων, και με αυτόν τον τρόπο μετράει την εξέλιξή τους με δοσμένες διακοπές χρόνου, επίσης κατά κανόνα. Αυτή η θεμελιακή λογική διεργασία που ορίζει τη *σει-*

ραική προσέγγιση, το κομμάτιασμα της κοινωνικής πραγματικότητας σε σειρές, αφήνει τον ερευνητή μπροστά σε ένα υλικό αναλυμένο σε επίπεδα και υποσυστήματα που κάποιες φορές, όπως στην περίπτωση μας αδυνατεί να ανασυνθέσει στην ολότητά τους.

Η ποσοτική μεθοδολογία και η αυστηρά ποσοτική ανάγνωση των δεδομένων που παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο αυτό (αλλά και σε ολόκληρη τη μελέτη) δεν παύει να είναι από την ίδια της τη φύση ανίκανη να πραγματοποιεί ή και να προσπελάσει ακόμη για λόγους αντικειμενικών συνθηκών (ανεπανόρθωτη έλλειψη δεδομένων) ή και ουσίας (αμετάκλητα ποσοτική φύση του υπό μελέτη φαινομένου) σημαντικούς τομείς της κοινωνικής πραγματικότητας (ενδεικτικά, εθνοτικά χαρακτηριστικά των δραστών, την ουσία της καταδικαστικής απόφασης, που συνιστούν επιπλέον διαγνωστικούς δείκτες). Από την άποψη αυτή, δεν μας επιτρέπει να κατανοήσουμε αλλαγές ή μεταλλαγές στις τάσεις των υπό συζήτηση φαινομένων (όπως ενδεικτικά την αυξητική τάση δραστών από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ή του αριθμού των γυναικών αλλοδαπών δραστών, ή τις τάσεις στην απονομή της ποινικής Δικαιοσύνης διά του αριθμού [ποσοτικού δεδομένου] των καταδικαστικών ποινών).

Η *σειρά* (που διευκολύνει την αναγωγή τάσεων) από την ίδια της τη φύση περιλαμβάνει ενότητες όμοια συγκροτημένες, ώστε να μπορούν να παραβληθούν μεταξύ τους. Όταν όμως η χρονική μεταβολή μίας ή περισσότερων σειρών διαγράφει μια απροσδιόριστη τάση, τότε η ανάλυση αυτής της τάσης σε σχετικά μικρές ενότητες (ετήσιες ή δεκάχρονες) συσκοτίζει τον προσδιορισμό του μεταίχμιου από το οποίο και πέρα μετασχηματίζονται η δομή της χρονικότητας και οι ρυθμοί της αλλαγής. Από την άλλη πλευρά, η αποφασιστική ιστορική «στιγμή» της μεταλλαγής ή διαφορετικά του κοινωνικού μετασχηματισμού ενδέχεται να μην έχει εγγραφεί σε καμιά σειρά ενδογενή σ' ένα δοσμένο σύστημα και να έχει προέλθει από μια καινοτομία που δεν άφησε ίχνη είτε από κάποιον εξωγενή παράγοντα. Για παράδειγμα, η κατανόηση των αυξητικών τάσεων Ευρωπαίων δραστών στη χώρα δεν μπορεί να κατανοηθεί αυτοτελώς παρά μόνο μέσα από την αναγωγή στις κρατούσες ιστορικές κοινωνικο-οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες στην Ευρώπη και στη χώρα μας, αλλά και διεθνώς, οι οποίες, αφενός, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για εισορή αυξημένου ποσοστού αλλοδαπών στη χώρα από τις ευρωπαϊκές χώρες παρά από χώρες άλλων ηπείρων, και, αφετέρου, διευκόλυναν στη χώρα μας την εγκληματική δράση, τη σύλληψη και στη συνέχεια την καταδικαστική απόφαση για αλλοδαπούς δράστες από ευρωπαϊκές χώρες μάλλον παρά από χώρες άλλων ηπείρων. Αυτού του τύπου οι παρατηρή-

σεις απαιτούν συνδυασμό ποσοτικής και ποιοτικής προσέγγισης και ερμηνείας των φαινομένων.

Από την άλλη πλευρά, και αναφορικά με την πρόσληψη των *αρχείων συνόλων αριθμών και αθροισμάτων, ως τεκμηρίων*, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι στο ιδιαίτερο επιστημονικό πεδίο της εγκληματολογίας η παραπάνω λογική, καθόλα απαραίτητη και αναγκαία ιδιαίτερα στο συγκριτικό επίπεδο της συγχρονίας απέναντι στη διαχρονία δεν πρέπει να περιορίζεται στη *διαχειριστική της φύση*. Αυτή είναι άλλωστε και μία από τις βασικές διαφωνίες ανάμεσα στην «πολιτισμική εγκληματολογία» και τη «διαχειριστική εγκληματολογία» των καιρών μας.¹⁵⁰ Όπως υποστηρίζεται, η αύξουσα διαχειριστικότητα του εγκληματικού φαινομένου με τη χρήση ποικιλίας επιστημονικών μεθοδολογιών έχει οδηγήσει στην απο-ανθρωποποίηση (*dehumanisation*) που ποινικού υποκειμένου με την αναγωγή του σε προσεκτικά ελεγχόμενες προκατασκευασμένες κατηγορίες λογισμών, υπολογισμών και διασταυρώσεων. Με αυτόν τον τρόπο, αποκλείονται οι αβεβαιότητες, οι εκπλήξεις και τα «ανθρώπινα λάθη» από τη διαδικασία της εγκληματολογικής έρευνας, όπως και οι εθνογραφικές μεθοδολογίες με την ευαισθησία τους στις σημασίες και τις αξίες των υποκειμένων και τη δεινότητα της αναπαράστασης και ερμηνείας των συμβολικών συναρθρώσεων, πρακτικών και μορφών ενός πολιτισμικού τρόπου παραγωγής και αναπαραγωγής. Με την απαραίτητη συμβολή της ανθρωπολογικής - εθνογραφικής ματιάς, όμως, αποκαλύπτονται τα πολιτισμικά σημαίνοντα και σημειώμενα των υπό διερεύνηση πληθυσμών και υποκειμένων. Έτσι επιβεβαιώνονται τόσο η πολυπλοκότητα του *ανθρωπισμού* των πληθυσμών και των υποκειμένων που διαφορετικά *απανθρωπίζονται* με την υπαγωγή τους σε στατιστικές απεικονίσεις, όσο και οι επικίνδυνες αβεβαιότητες και ανασφάλειες του εγκλήματος αλλά και του ελέγχου του, οι οποίες εξαφανίζονται μέσα από την «*ψευδοακρίβεια*» της θετικιστικής διαχειριστικής ματιάς της μετανεωτερικής εγκληματολογίας.¹⁵¹

Το έγκλημα συνιστά *εμπειρία ζωής* στην κυριολεξία και μεταφορικά. Γι' αυτό το λόγο δεν μπορεί η προσοχή μας να επικεντρώνεται μόνο σε *δομές. Τα τεκμήρια ζωής, οι ανθρώπινες χαρές και τα βάσανα*, δεν μπορούν να παραλειφθούν. Με άλλα λόγια, *η αφαίρεση του υποκειμένου συνεπάγεται τον κίνδυνο της ανάπτυξης εικόνων και μαρτυριών για τον κόσμο, οι οποίες θα είναι υπερβολικά εσφαλμένες, καθώς δεν θα έχουν ζυμωθεί με τις συγκεκριμένες*

150. Βλ., ενδεικτικά, J. Ferrell, 2004.

151. Βλ., σχετικά, και στο J. Ferrell, 2004, σ. 297.

ιστορικές, άρα ανθρώπινες εμπειρίες, από τις οποίες πάντοτε συντίθενται οι κοινωνίες.¹⁵² Η αποκλειστική ενασχόληση με αριθμητικά σύνολα και υποσύνολα για το έγκλημα κινδυνεύει να *φρετικοποιήσει την τεχνική*. Να αναδειξεί τη μορφή υπεράνω της ουσίας, να εξειδανικεύσει το αφηρημένο και να αρνηθεί το συγκεκριμένο.¹⁵³

Η εμπειρία του αρχείου ως τεκμηρίου *μοιάζει να ζωντανεύει ένα παιχνίδι ανάμεσα στα ίχνη και τις σιωπές, ανάμεσα στην παρουσία του παρελθόντος και την απουσία του ή την έλλειψή του στο παρόν*.¹⁵⁴ Το αστυνομικό, δικαστικό και σωφρονιστικό αρχείο, ιδιαίτερα, αναδεικνύουν τις περίπλοκες σχέσεις ανάμεσα στο «δημόσιο» και το «ιδιωτικό», καθώς αποτελούν λειτουργικές έννοιες που εκφράζουν τις διανοητικές προϋποθέσεις ενός πολιτισμού, συστήματα ηγεμόνευσης που εγκαθιδρύουν λόγους και αποφάσεις ως *συμβά- ντα*, που διευθετούν τι είναι αυτό που αποκαλύπτεται και τι συγκαλύπτεται ως *απόρρητο ή άκρως εμπιστευτικό*.¹⁵⁵ Εξαρχής, λοιπόν, τα αρχεία αυτά πρέπει να γίνονται κατανοητά και ως προϊόντα της εξουσίας που τους δίνει ζωή. Το υλικό που εμπριέχουν, όπως και οι σιωπές του, υπακούουν σε σκοπιμότητες της εξουσίας που το παράγουν, τις προσαρμογές των υποκειμένων, και τις προσπάθειές τους να αντισταθούν ή να διαφύγουν από την εξουσία αυτή. Τα αρχεία αυτά προσφέρουν λοιπόν μια μοναδική ευκαιρία για να εξετάσουμε και τις συγκρούσεις, τις σχέσεις εξουσίας, τις κοινωνικές διαφορές που συνήθως παραμελούνται.¹⁵⁶ Είναι αρχεία τα οποία βαρύνονται από προθέσεις της εξουσίας αλλά και του ποινικού υποκειμένου. *Χαραμάδες στο υφάδι του χρόνου, σκόπιμες περιλήψεις ενός απρόσμενου γεγονότος. Πρόσκαιρες σκη- νές όπου, με αφορμή έναν τραυματισμό, έναν καυγά ή μια κλοπή φτιάχνονται ρόλοι θυμάτων, μνηστών, υπόπτων ή παραβατών, οι οποίοι αφηγούνται τις προθέσεις τους και τον τρόπο ζωής τους*.¹⁵⁷

Έτσι, η προσέγγιση των συναφών με το ζήτημα που μας απασχολεί ποσο- τικών αρχείων δεδομένων δεν μπορεί να περιορίζεται στη μονοτονία των αριθμητικών αθροισμάτων παρά την καθαρότητα της περιγραφής τους. Οι πλη- ροφορίες έχουν όλες την ίδια μορφή, ενώ στην πραγματικότητα *καμιά αγωγή*

152. Βλ. K. Plummer, 2000, σ. 21.

153. K. Plummer, 2000, σ. 16.

154. P. Μπενβενίστε, 2002, στο A. Frage, 2004, σ.σ. 9-18, εδώ σ. 10.

155. M. Foucault, 1987, σ.σ. 194-202.

156. Για μια αξιοποίηση των αρχείων προς αυτήν την κατεύθυνση, βλ., ενδεικτικά, E. Αβδε- λά, 2002.

157. A. Frage, 2004, σ. 24.

δεν μοιάζει στ' αλήθεια με μιαν άλλη, κανένας καυγάς δεν αναστατώνει τη γειτονιά με τον ίδιο τρόπο. Το ίδιο και οι καταθέσεις των μαρτύρων, οι αναγγελίες των αποφάσεων. Τα κατάστιχα που αναφέρονται σε παραβάτες ή σε φυλακισμένους είναι δύσχρηστα και λακωνικά. Σε αμέτρητες στήλες κρατούν στη ζωή χιλιάδες αγνώστους, σπάνιες πληροφορίες που δεν ξέρουμε πώς να τις επεξεργαστούμε. Τα προβλήματα δεν επιλύονται εύκολα και οι λίστες χρησιμεύουν περισσότερο στην ποσοτική ιστορία παρά στην ιστορία των νοοτροπιών.¹⁵⁸ Τα αρχεία αυτά δεν βρίθουν από αριθμούς αλλά από προσωπικότητες και αφορούν *ιδιαίτερους λαούς*. Εντυπωσιακά κομμάτια ζωής στριμώνονται ανάμεσα στις λιγυστές λέξεις που τα ορίζουν βίαια (labels). Μια υπέρβαση της «στατικής» αναπαραγωγής των προσώπων μέσα από τους αριθμούς επιβάλλει να αναζητήσουμε κάτω από τη γραφή των αριθμών ένα ζωντανό σχεδίασμα που να εμφανίζει το δράστη και το θύμα *όπως είναι*, όσο το δυνατόν καλύτερα, όσο το δυνατόν πληρέστερα.

Υπό το πρίσμα αυτών των παρατηρήσεων εκτιμώνται και τα διαθέσιμα στοιχεία για την ποινική αντιμετώπιση των δραστών κατοίκων αλλοδαπής διαχρονικά στη χώρα. Συνοπτικά μπορούμε να ισχυριστούμε τα εξής:

- Ο αριθμός των καταδικασθέντων δραστών ανά ήπειρο προέλευσης τελεί σε ευθεία αντιστοιχία και αναλογία με το γενικό πληθυσμό εισροής αλλοδαπών στη χώρα ανά ήπειρο προέλευσης. Οι αυξητικές τάσεις που σημειώνονται στους καταδικασθέντες αλλοδαπούς δράστες από χώρες της Ευρώπης συνάδουν με τις αυξητικές τάσεις που σημειώνονται στην εισροή μεταναστών από τις χώρες αυτές.
- Η αντιμετώπιση των αλλοδαπών γυναικών δραστών δεν αφήνεται ποσοστιαία από την αντίστοιχη αντιμετώπιση των Ελληνίδων γυναικών δραστών και κυμαίνεται σε αντίστοιχα και ανάλογα ποσοστά.¹⁵⁹
- Παρά το γεγονός ότι η σχετική βιβλιογραφία αποκαλύπτει αύξηση στις τάσεις τιμωρητικότητας του κοινωνικού σώματος γενικά και ειδικά για τους αλλοδαπούς δράστες, έρευνα των στάσεων και αντιλήψεων των δικαστών και στελεχών των δικηλικών αρχών υποδεικνύει ότι δεν διακατέχονται στην πλειονότητά τους από ρατσιστικά και ξενοφοβικά σύνδρομα. Άλλες έρευνες, όμως, αναδεικνύουν καχυποψία και διακριτική μεταχείριση αλλοδαπών υπόπτων αλλά και βεβαιωθέντων δραστών από τις δικηλικές αρχές και το τυπικό σύστημα υποδοχής, ειδικότερα σε συσχετισμό με την

---

158. A. Frage, 2004, σ.σ. 30-31

159. I. Τσίγκανου, 2002.

εφαρμογή των Αρχών Σεβασμού των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Δικαιωμάτων του Κατηγορουμένου.¹⁶⁰

- Έρευνες επίσης υποδεικνύουν ότι διαπιστώνεται διαφοροποιητική αντιμετώπιση αλλοδαπών ως δραστών και ως φορέων δικαιωμάτων και εννόμων αγαθών στο πεδίο της έννομης προστασίας, καθώς διαπιστώνεται ότι οι μετανάστες της χώρας σπάνια προσεγγίζουν τα δικαστήρια αλλά και τους δικηγόρους, αν και θα το επιθυμούσαν, για την προστασία των έννομων αγαθών και δικαιωμάτων τους.¹⁶¹
- Σε συνδυασμό με το παραπάνω σημείο, έρευνες επίσης υποδεικνύουν ότι ο ποινικός πληθυσμός των ελληνικών φυλακών τα τελευταία χρόνια *μεταναστευτικοκρατείται*, όχι ως αποτέλεσμα της άσκησης μιας αυξημένης τιμωρητικής στάσης της ελληνικής ποινικής δικαιοσύνης απέναντί τους αλλά κυρίως λόγω της περισσότερο ευάλωτης κοινωνικής τους θέσης απέναντι σε δομές και συστήματα άσκησης τυπικού ποινικού ελέγχου αλλά και περι-ποινικών και παρα-ποινικών συστημάτων και δομών.¹⁶²
- Δεν υπάρχει, τέλος, καμία απόδειξη ότι οι αλλοδαποί δράστες τυγχάνουν στη χώρα μας μιας περισσότερο αυστηρής αντιμετώπισης από τα συστήματα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, μάλλον επεικέστερη διαφαίνεται η στάση της ελληνικής δικαιοσύνης, με εξαίρεση τα κρατούντα στις ΗΠΑ, όπου η μακρά παράδοση στο ζήτημα αυτό έχει δημιουργήσει κατάλληλες νομικές προϋποθέσεις διασφάλισης και ένα περισσότερο ενεργητικό και ευαίσθητο δίκτυο εθελοντικής κοινωνικής πρόνοιας και δραστηριοποίησης για θέματα διακρίσεων.

Στη συνέχεια επιχειρείται η μελέτη του ελληνικού τυπικού συστήματος υποδοχής μεταναστών και η όποια επίδρασή του στην *εγκληματικότητα των μεταναστών*.

160. Βλ. σχετικά Χρ. Ζαραφωνίτου και Α. Μαντόγλου, 2000, Ε. Βαγενά-Παλαιολόγου, 2005, Χρ. Βαρουξή, 2008.

161. Βλ. σχετικά, Ι. Τσίγκανου, κ. ά., 2005.

162. Βλ. σχετικά, Ν. Ελευθερίου, 2008.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

6.1 Αντί προλόγου

Όπως προέκυψε από τις αναλύσεις που διενεργήθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, σημαντικό τμήμα της *εγκληματικότητας των μεταναστών* που εισέρχονται για περισσότερο ή λιγότερο μόνιμη διαμονή ή εγκατάσταση στη χώρα μας οφείλεται σ' αυτό το ίδιο το *τυπικό σύστημα υποδοχής* τόσο στη νομοθετική –ρυθμιστική όσο και στη διαχειριστική– διοικητική διάστασή του.

Εύστοχα θα παρατηρούσαμε, εκ των υστέρων, ότι η Ελλάδα ήταν απροετοίμαστη και ανοχύρωτη θεσμικά προκειμένου να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί αποτελεσματικά τα προβλήματα που ανέκυψαν από την ξαφνική και ραγδαία αύξηση των μεταναστευτικών ροών. Το γεγονός αυτό έθετε υπό δυσχέρεια κάθε προσπάθεια για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών. Βέβαια το γεγονός αυτό δεν συνιστά ιδιομορφία της ελληνικής περίπτωσης καθώς και η Ευρώπη φαίνεται ότι δεν ήταν επαρκώς προετοιμασμένη για την υποδοχή μεγάλου όγκου μετακινούμενων και ετερογενών πληθυσμών.

6.2 Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις

Για την ευκολότερη κατανόηση του ζητήματος *μετανάστευση και εγκληματικότητα* θεωρείται σκόπιμο να διευκρινιστούν οι όροι «νόμιμος» και «παράνομος μετανάστης». Ως νόμιμοι ή κανονικοί μετανάστες νοούνται όσοι έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, έχουν τα νόμιμα έγγραφα, έχουν καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και έχουν την απαιτούμενη άδεια παραμονής ή/και άδεια εργασίας. Στην κατηγορία αυτή, όσον αφορά στην Ελλάδα, και κατά την κυρίαρχη άποψη, εντάσσονται και οι ελληνικής καταγωγής ομογενείς, οι λεγόμενοι «*Έλληνες της Διασποράς*», οι οποίοι παλιννοστούν στη χώρα. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται: α) Σε αυτούς που προέρχονται από χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτοί έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης εγκατάστασης στη χώρα και ύστερα από αίτηση αποκτούν άδεια παραμονής και εργασίας, η οποία υπόκειται σε απεριόριστη ανανέωση. β) Σε αυτούς που προέρχονται από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, τους

λεγόμενους υπηκόους «*τρίτων χωρών*», οι οποίοι για να εισέλθουν και να παραμείνουν στην Ελλάδα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης, η οποία προβλέπεται από τον Ν.1975/91 περί αλλοδαπών. Το νομικό καθεστώς για αυτήν την κατηγορία μεταναστών (που είναι και η κατηγορία με το μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον) είναι και το πλέον δεσμευτικό και περιοριστικό.

Ως «*παράνομοι μετανάστες*» νοούνται οι αλλοδαποί, οι οποίοι είτε εισήλθαν στη χώρα χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται ως «*λαθρομετανάστες*», είτε εισήλθαν νόμιμα για εργασία, σπουδές ή τουρισμό, αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα ως «*αντικανονικοί μετανάστες*».

6.3 Εθνική νομοθεσία για τη μετανάστευση – Σύντομη ιστορική αναδρομή

Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση τέθηκε σε εφαρμογή τα τελευταία δεκαεπτά χρόνια με αφορμή την αθρόα εισδοχή νόμιμων και παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα. Ο πρώτος ελληνικός νόμος για την μετανάστευση (Ν. 3275/1925) ψηφίστηκε το 1925 με τίτλο: «*περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι*» και αντικαταστάθηκε μετά από δύο χρόνια από το Ν. 4310/1929 «*περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού έλεγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων*», ο οποίος και ίσχυσε για περισσότερο από 60 χρόνια.¹⁶³ Ουσιαστικά ο Νόμος 4310/1929 προορίστηκε να καλύψει το νομοθετικό κενό που δημιούργησε η μαζική άφιξη των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ωστόσο, ο εν λόγω νόμος δεν εφαρμόστηκε κατά γράμμα. Ο αριθμός των αλλοδαπών, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980, ήταν τόσο ασήμαντος, που η επίσημη πολιτεία δεν ανησούχησε για τη νομιμότητα ή μη της παραμονής τους στην Ελλάδα. Η ίδια αντίληψη είχε επικρατήσει και στην κοινή γνώμη.¹⁶⁴ Μάλιστα, όπως υπογραμμίζεται, η έκφραση «*λαθρομετανάστες*» ήταν ανύπαρκτη μέχρι τότε.¹⁶⁵

163. Α. Καψάλης και Δ. Κατσορίδας, 2004.

164. VPRC, 2006, Η διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα. Ιστορική αναδρομή του νομοθετικού πλαισίου, Αναπτυξιακή Σύμπραξη ΞΕΝΙΟΣ ΔΙΑΣ, έργο: Οι διαστάσεις της ξενοφοβίας και η προώθηση πολύ-πολιτισμικών προτύπων, URL: <http://www.xeniosdias.gr/meletes/meleti001.pdf>.

165. Α. Μαυράκης, Δ. Παροσάνγλου και Μ. Παύλου, 2001.

Ο Νόμος 1975/1991 («αστυνομικός έλεγχος των μεθοριακών διαβάσεων, είσοδος, παραμονή, εργασία και απελάσεις αλλοδαπών και διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων»), στην ουσία αποτελεί μια πρώτη απόπειρα διατύπωσης και εφαρμογής μεταναστευτικής πολιτικής.¹⁶⁶ Κατά την εισηγητική του έκθεση, ο ελληνικός χώρος κατακλύζεται από αλλοδαπούς, οι οποίοι εισερχόμενοι, παραμένοντες και εργαζόμενοι παράνομα δημιουργούν τεράστια κοινωνικά προβλήματα στο κράτος, ενώ τα δικά τους προβλήματα προσπαθούν να τα επιλύσουν επιδιδόμενοι στην εγκληματικότητα γενικά (ναρκωτικά, ληστείες, κλοπές κ.λπ.).¹⁶⁷ Στην ίδια έκθεση κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να εναρμονιστεί η ελληνική νομοθεσία με εκείνη των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο εν λόγω Νόμος¹⁶⁸ διαπνέεται από μια γενική φιλοσοφία, σύμφωνα με την οποία ως πρωταρχικός σκοπός οριοθετείται ο δραστηκός περιορισμός του αριθμού των αιτήσεων για παροχή ασύλου καθώς και των αδειών παραμονής και εργασίας.¹⁶⁹ Πράγματι, στο συγκεκριμένο νόμο προβλέπεται σειρά από πολύπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες, τόσο για την απόκτηση της προσωρινής άδειας, όσο και της άδειας παραμονής, καθώς για την απόκτηση καθεμίας από αυτές απαιτείται ένα μεγάλος αριθμός δικαιολογητικών, τα οποία εμπλέκουν πολλές υπηρεσίες (υπουργεία, αστυνομικές υπηρεσίες, ΟΑΕΔ κ.ά.).¹⁷⁰

Ερμηνεύοντας τις διατάξεις του νόμου γίνεται κατανοητό ότι το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης συνιστά το αποκλειστικό διαχειριστικό όργανο του κοινωνικού ζητήματος της μετανάστευσης. Αναμφίβολα πρόκειται για μια αστυνομικού χαρακτήρα προσέγγιση, στόχος της οποίας ήταν να αποτρέψει την είσοδο και παραμονή στη χώρα αλλοδαπών τρίτων χωρών μέσα από πλέγμα διατάξεων και κυρώσεων, όπως η ποινή φυλάκισης, η καταβολή προστίμων και η δημιουργία ειδικών σωμάτων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Η συγκεκριμένη πολιτική, η οποία ευθυγραμμίζεται με την αντίστοιχη της Ευρωπαϊκής Ένωσης της εποχής, ανταναικλά μια αμυντική και εχθρική στάση απέναντι στα μεταναστευτικά ρεύματα προς τη χώρα.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι τα υιοθετούμενα αστυνομικά μέτρα και ο γραφειοκρατικός μηχανισμός που περιλάμβανε ο συγκεκριμένος

---

166. Η συζήτηση για το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δημόσιας Τάξεως άρχισε στη Βουλή στις 10-10-1991 και κατέληξε στην ψήφιση του Ν.1975/1991, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 1992.

167. Εισηγητική έκθεση του Ν.1975/1991, Πρακτικά συνεδριάσεων της Βουλής των Ελλήνων.

168. Ο Ν.1975/1991 αποτελείται από 10 κεφάλαια και 43 άρθρα.

169. Β. Καρύδης, 1996.

170. VPRC, 2006, σ. 6.

νόμος αποδείχθηκαν αναποτελεσματικά στην πράξη αναγκάζοντας την επίσημη πολιτεία να υιοθετήσει και να εφαρμόσει το *Πρώτο Πρόγραμμα Νομιμοποίησης (1997)*.

Με την υιοθέτηση των Π.Δ. 358/1997 και 359/1997 ξεκίνησε η διαδικασία νομιμοποίησης των μέχρι τότε μη-νόμιμων αλλοδαπών. Αναλυτικότερα το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης προέβλεπε, κατ' αρχάς, την απογραφή και, σε δεύτερο στάδιο, τη -μερική- νομιμοποίησή τους. Η πρώτη φάση (απογραφή) που εφαρμόστηκε βάσει του Προεδρικού Διατάγματος 358/1997, στόχευε στην «*απογραφή των αλλοδαπών που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα και που εργάζονται, ή ψάχνουν για εργασία*», μέσω των αιτήσεων που κατατίθενται στον ΟΑΕΔ. Κατά τη διάρκεια της φάσης αυτής 370.000 παράνομοι αλλοδαποί κατάθεσαν αίτηση για προσωρινή άδεια παραμονής (λευκή κάρτα ισχύος τριών μηνών), εκ των οποίων μόνο οι 213.000 την έλαβαν και συνέχισαν τη διαδικασία νομιμοποίησής τους, περνώντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη δεύτερη φάση. Σε αυτήν είχαν την δυνατότητα, με τη συμπλήρωση των απαιτούμενων ημερών εργασίας (συνήθως με τον προαπαιτούμενο αριθμό ενοσήμων), να αποκτήσουν την λεγόμενη «πράσινη κάρτα», η ισχύ της οποίας ανάλογα με την περίπτωση κυμαινόταν από ένα έως τρία χρόνια. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής νομιμοποιούνται (με την απόκτηση μόνο λευκής, ή λευκής και στη συνέχεια πράσινης κάρτας) μόνο το 40% των αλλοδαπών που συμμετείχαν στο πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης. Συνεπώς, η πλειονότητα (60%) των αλλοδαπών που συμμετείχαν στη διαδικασία παρέμειναν σε καθεστώς παρανομίας.¹⁷¹

Ως άμεσο αποτέλεσμα της κατάστασης αυτής μπορεί να θεωρηθεί, μόλις μετά από ένα χρόνο (1999), η εφαρμογή του αυστηρού μέτρου με τίτλο: «*μαζικός έλεγχος νομιμότητας*», το οποίο ονομάστηκε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως «*επιχείρηση σκούπα*». Κεντρικός στόχος του κατασταλτικού αυτού μέτρου, εμπνεόμενο από τη λογική της «*μηδενικής ανοχής*» ήταν η «*εκκαθάριση*» της Ελλάδας από τους παράνομα διαμένοντες μετανάστες και είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και την απέλαση δεκάδων χιλιάδων αλλοδαπών.¹⁷²

Από εκεί και ύστερα οι λεγόμενες *επιχειρήσεις απέλασης* («σκούπας»), συνεχίστηκαν με γεωμετρική πρόοδο. Σύμφωνα με έρευνα υπολογίζεται ότι μέχρι το 2001 περισσότεροι από δύο εκατομμύρια παράνομα διαμένοντες στη

171. VPRC, 2006, σ. 7-8.

172. VPRC, 2006, σ. 9.

χώρα αλλοδαποί απελάθηκαν.¹⁷³ Σημαντικό στοιχείο που πρέπει να συνεκτιμηθεί στο πλαίσιο αυτό είναι και το γεγονός ότι το 1999 η Ελλάδα κατείχε την πρώτη θέση στην Ευρώπη (με ποσοστό 46%) στην αναλογία φυλακίσεων ημεδαπών και αλλοδαπών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2001, το 25% (μέσος όρος) των τροφίμων φυλακών σε κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αλλοδαποί, ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό είχε σχεδόν διπλασιαστεί.¹⁷⁴ Αυτό το δεδομένο έχει εκτιμηθεί πως μάλλον οφείλεται στην εξάντληση της αυστηρότητας της ελληνικής δικαιοσύνης απέναντι σε παραπτώματα τυπικής φύσεως (π.χ. ληγμένες άδειες παραμονής).¹⁷⁵

Στη συνέχεια, ο Ν. 2910/2001 (*«είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια - κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις»*) άνοιξε το δρόμο για το *Δεύτερο Πρόγραμμα Νομιμοποίησης* και ουσιαστικά έθεσε τις βάσεις γι' αυτό που καλείται θεομοθέτηση μιας μεταναστευτικής πολιτικής και στην Ελλάδα. Μιας πολιτικής που δεν παρουσίασε ριζοσπαστικές αλλαγές. Αντιθέτως, όπως έχει υποστηρικθεί, *«με την εφαρμογή του νέου αυτού νόμου και των “προγραμμάτων νομιμοποίησης” που προέβλεπε, έχουμε περάσει από την εκμετάλλευση της δεκαετίας του '90 των μεταναστών “χωρίς χαρτιά”, οι οποίοι δεν απολάμβαναν ούτε την αναγνώριση στοιχειωδών δικαιωμάτων, στη φάση μιας διαρκούς και ιδιότυπης ομηρίας των ημινόμιμων μεταναστών»*.¹⁷⁶ Είναι γεγονός, βέβαια, ότι ο συγκεκριμένος νόμος προσπάθησε να θέσει υπό ρύθμιση βασικά ζητήματα, όπως η έκδοση κάρτας παραμονής και εργασίας, η επαγγελματική επιμόρφωση και η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η είσοδος στην αγορά εργασίας καθώς και η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα των παιδιών των μεταναστών που ομολογουμένως θα διευκόλυναν σημαντικά την ένταξη των μεταναστών.¹⁷⁷ Από τα θετικά στοιχεία του νόμου αυτού ήταν μεταξύ άλλων η πρόβλεψη για την ίδρυση μεταναστευτικής πολιτικής με αρμοδιότητα την εκπόνηση ερευνών και μελετών για τη στήριξη του σχεδιασμού και της εφαρμογής της μεταναστευτικής πολιτικής. Επιπλέον, οι ξενοφοβικές ή ρατσιστικές συμπεριφορές/πράξεις θεωρήθηκαν για πρώτη φορά ποινικά αδικήματα. Από την άλλη πλευρά,

173. M. Baldwin Edwards, 2004.

174. European Parliament, «Report on the situation as regards fundamental rights in the EU», (21.06.2001), Doc A5-0223/2001 rev, final.

175. M. Baldwin Edwards, 2001.

176. M. Παύλου, 2004, σ. 66.

177. N. Σαρχής, 2008, σ. 29.

τα άρθρα του νόμου 2910 (άρθρα 19 μέχρι 24, που αφορούν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την απόκτηση της άδειας εργασίας και παραμονής για τους μελλοντικούς μετανάστες) συνδυάζονται με τα Προεδρικά Διατάγματα του 1997 (άρθρα 65-66, τα οποία διακηρύσσουν τη διεξαγωγή ενός *Δεύτερου Προγράμματος Απογραφής* και Νομιμοποίησης, μια δεύτερης δηλαδή ευκαιρίας νομιμοποίησης για τους αλλοδαπούς που διαμένουν ήδη στην Ελλάδα, υπό παράνομο καθεστώς).¹⁷⁸ Κατά την εφαρμογή του προγράμματος, 351.000 αλλοδαποί κατέθεσαν αίτηση για να αποκτήσουν, σε πρώτη φάση, προσωρινή κάρτα παραμονής ισχύος έξι μηνών. Συνολικά, κατατέθηκαν 153.282 αιτήσεις στην Αττική, ενώ 80.000 από τους αιτούντες ήταν αλβανικής υπηκοότητας.¹⁷⁹ Η δεύτερη φάση νομιμοποίησης ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2001. Όσοι απόκτησαν την προσωρινή κάρτα παραμονής κλήθηκαν να ανανεώσουν την αίτησή τους για να αποκτήσουν άδεια παραμονής που, αυτή τη φορά, θα ίσχυε για ένα χρόνο, και να καταθέσουν αίτηση για απόκτηση άδειας εργασίας, προσκομίζοντας απόδειξη σταθερής εργασίας (σύμβαση) και απόδειξη συνεισφοράς τους στον ασφαλιστικό φορέα του επαγγελματικού τους τομέα. Λόγω όμως του μεγάλου αριθμού των αιτούντων αλλά και λόγω δυσκολιών στην ερμηνεία του νόμου, το κράτος αναγκάστηκε να επιμηκύνει την περίοδο ισχύος των προσωρινών αδειών που είχαν δοθεί κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης νομιμοποίησης (Ιανουάριος 2002, Απρίλιος 2002, Ιανουάριος 2003). Επίσης, λόγω των πολλαπλών γραφειοκρατικών προβλημάτων που ανέκυψαν κατά την εφαρμογή του, ο νόμος τροποποιήθηκε δεκάδες φορές στα τέσσερα χρόνια εφαρμογής του.¹⁸⁰ Τέλος, λόγω των χρονοβόρων διαδικασιών αλλά και της γραφειοκρατίας, πολλές άδειες παραμονής εκδίδονταν και παραλαμβάνονταν αφού είχαν ήδη λήξει.¹⁸¹ Επιπρόσθετα, ο νόμος αυτός δημιούργησε τις συχνές παρεμβάσεις και παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, ο οποίος λάμβανε όλο και περισσότερες αναφορές μεταναστών.¹⁸² Έτσι, σύντομα και παρά το γεγονός ότι στο νόμο του 2001 καταγράφηκαν μία σειρά από βελτιώσεις, ωστόσο, το νομοθετικό πλαίσιο κρίθηκε αρνητικά στο σύνολό του κατά την εφαρμογή του καθώς θεωρήθηκε ότι επαναλαμβάνει την

178. VPRC, 2006, σ. 11.

179. K. Tzivilivakis, 2005.

180. Βλ. κείμενο «Ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, ν. 2910/2001, ενοποιημένη έκδοση με τις πρόσφατες

τροποποιήσεις», www.imepo.gr/documents/N2910.PDF.

181. VPRC, 2006, σ.σ. 13-14.

182. Συνήγορος του Πολίτη, (2006), *Ετήσια Έκθεση 2005*, Περίληψη, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, σ.10.

προηγούμενη νομοθεσία¹⁸³. Επίσης, εκλήφθηκε, ενδεικτικό της τάσης αποθάρρυνσης της προσπάθειας που κατέβαλαν οι αλλοδαποί ως προς τη νομιμοποίησή τους.¹⁸⁴ Στη βάση αυτής της διαπίστωσης, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο διάχυτη ήταν η άποψη ότι ήταν αναγκαία η μεταρρύθμιση του νομοθετικού πλαισίου για τη μετανάστευση στο πλαίσιο διαμόρφωσης μιας ορθολογικής μεταναστευτικής πολιτικής.¹⁸⁵

Ο νόμος 3386/2005 με τίτλο «είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια» προαναγγέλλει ένα τρίτο πρόγραμμα νομιμοποίησης και ορίζει τις νέες προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας παραμονής. Αναμφίβολα, ο νόμος 3386/2005 έχει να επιδείξει σαφείς βελτιώσεις σε σχέση με τον προηγούμενο: πιο απλές διαδικασίες, αποκέντρωση στο επίπεδο των υπηρεσιών, μείωση των πολλαπλών μετακινήσεων από μια υπηρεσία στην άλλη (η αίτηση κατατίθεται πλέον στο Δήμο διαμονής του αιτούντος και όχι στη Νομαρχία), κ.ά. Παρόλα αυτά, κρίνεται ως εξαιρετικά αυστηρός ως προς τις προϋποθέσεις νομιμοποίησης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το κόστος παράβολου για την κατάθεση αίτησης άδειας και ανανέωση άδειας παραμονής παραμένει υψηλό: η αίτηση για άδεια διάρκειας ενός έτους (πρώτη κάρτα) κοστίζει περίπου 150 ευρώ, η άδεια ισχύος δύο χρόνων 300 ευρώ (ανανέωση άδειας παραμονής), τριών χρόνων 450 ευρώ. Το κόστος της αίτησης άδειας μακράς διάρκειας ή μόνιμης διαμονής (την οποία δικαιούνται μόνο όσοι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα για πέντε συνεχόμενα χρόνια, από την ημερομηνία ισχύος του νόμου) αγγίζει τα 900 ευρώ. Τα παραπάνω χρηματικά ποσά δεν επιστρέφονται σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στην αίτηση. Επίσης:

- Δεν προβλέπεται κανένα πολιτικό δικαίωμα στους νόμιμα διαμένοντες αλλοδαπούς, καθώς δεν γίνεται αναφορά στο δικαίωμα της ψήφου στις δημοτικές εκλογές, ούτε άλλωστε και στο δικαίωμα της εκλογιμότητας στις εθνικές εκλογές. Σε ό,τι αφορά το τελευταίο, ο νόμος έρχεται σε αντίθεση με σχετική Οδηγία της ΕΕ.
- Δεν προβλέπονται ειδικά δικαιώματα για τους επί μακρόν διαμένοντες, ούτε και μείωση του κόστους ανανέωσης της άδειας παραμονής τους.

---

183. Ν. Σαρρής, 2008, σ. 31.

184. Η διαδικασία νομιμοποίησής τους επικυρωνόταν με την απόκτηση της άδειας εργασίας ενός έτους, η οποία, αφενός, είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη και χρονοβόρα και, αφετέρου, ιδιαίτερα ακριβή καθώς η τιμή της άδειας εργασίας ξεκινάει από τα 147 ευρώ ανά αίτηση και ανεβαίνει ανάλογα με τον τύπο άδειας για τον οποίο κατατίθεται η αίτηση.

185. Α. Zavos, 2006, σ. 15.

- Δεν προβλέπονται ειδικές διατάξεις ως προς το δικαίωμα απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας.
- Επιπλέον, ο νόμος περιορίζει σημαντικά την ελευθερία μετακίνησης αλλά και εργασίας των αλλοδαπών τρίτων χωρών, αφού τους υποχρεώνει να διαμένουν και να εργάζονται με συγκεκριμένη ειδικότητα –αυτοί και τα μέλη της οικογένειάς τους– στο νομό για τον οποίο εκδόθηκε η άδεια παραμονής και εργασίας, και αυτό, καθόλη τη διάρκεια της ισχύος της.
- Τέλος, και ίσως πιο σημαντικό απ' όλα, δεν γίνεται καμία αναφορά για τα παιδιά των μεταναστών, και για τη λεγόμενη δεύτερη γενεά μεταναστών (δηλαδή, για τα παιδιά των αλλοδαπών, που γεννιούνται στην Ελλάδα), σε ό,τι αφορά τα πολιτικά τους δικαιώματα, την εκπαίδευσή τους και την προστασία τους από την απέλαση.¹⁸⁶

6.4 Γενικό συμπέρασμα

Μέσα από την παραπάνω γενική επισκόπηση του προβλεπόμενου θεσμικά τυπικού συστήματος υποδοχής αλλοδαπών στη χώρα διαγράφεται ένα πολύπλοκο και εν πολλοίς γραφειοκρατικό και ανεφάρμοστο πρότυπο θεσμικής αντιμετώπισης, το οποίο δυσκολεύει μάλλον παρά διευκολύνει τη νομιμοποίηση των *παράνομων μεταναστών*, ενώ, ενδεχομένως, δημιουργεί και τις προϋποθέσεις είτε για την αποτροπή προσέλκυσης νέων εισροών είτε και κυρίως για την συνεχιζόμενη παραπτωματοκτικότητα των αλλοδαπών, οι οποίοι εισέρχονται ή/και παραμένουν παράνομα στη χώρα (βλ. πλαστογραφίες).

Στο πεδίο της εφαρμογής, όπως έχει διαπιστωθεί από πρόσφατες εμπειρικές έρευνες, το ίδιο το θεσμικό πλαίσιο δημιουργεί πλήθος αγκυλώσεων και προβλημάτων. Όπως έχει τονιστεί,¹⁸⁷ η μεταναστευτική πολιτική¹⁸⁸ που εφαρμόστηκε την Ελλάδα, από τη δεκαετία του 1990, χαρακτηρίστηκε, τουλάχιστο στα πρώτα στάδια εφαρμογής της, από την τάση ποινικοποίησης της μετανάστευσης¹⁸⁹ με τη θεσμοθέτηση αυστηρών απαγορεύσεων και περιορι-

186. Βλ. σχετικά και Ν. Σαρρής, 2008.

187. Βλ. σχετικά Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής, Α. Φραγκίσκου, 2009, Ν. Γεωργαράκης, 2009, σ.σ. 33-60.

188. Το κανονιστικό πλαίσιο για θέματα μετανάστευσης περιλαμβάνει το Ν. 1975/91, τα ΠΔ. 358/97 και 359/97 και τους Ν.2434/96, 2452/96, 2910/2001 και το Ν. 3386/2005. Για την κριτική αποτίμηση του νομικού πλαισίου βλέπε Στρ. Γεωργούλας, 2003. Επίσης Ν. Σαρρής 2009, σ.σ. 61-84.

189. Ι. Κούρτοβικ, 2001, σ.σ. 167.

σμών.¹⁹⁰ Πρόκειται για ρυθμίσεις που δεν αντιμετώπισαν με αποτελεσματικότητα τη μεταναστευτική έκρηξη κατά τη δεκαετία αυτή. Περισσότερο προέβλεπαν μέτρα απαγόρευσης, που σε μεγάλο βαθμό άλλωστε δεν κατέστη εφικτό να εφαρμοστούν, ενώ επιπλέον, φάνηκαν ανεπαρκή για την πολιτική ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

Όπως έχει υποστηριχθεί, η αδυναμία να αντιμετωπισθούν με αποτελεσματικότητα τα θέματα μετανάστευσης με το νομικό καθεστώς της δεκαετίας 1990, οδήγησε στον ανασχεδιασμό της πολιτικής, που, όμως, και αυτή είχε περιορισμένη αποτελεσματικότητα. Αφενός, η προγραμματισμένη είσοδος μεταναστών είχε περιορισμένη επιτυχία, λόγω της πολυπλοκότητας και των χρονοβόρων διαδικασιών καθώς και των οργανωτικών και λειτουργικών ανεπαρκειών των αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών, και, αφετέρου, παρουσιάστηκαν σοβαρότατα προβλήματα προετοιμασίας και ανεπαρκούς υποδομής των διοικητικών υπηρεσιών σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο για την αντιμετώπιση του κύματος των μεταναστών που ζητούσαν την έκδοση κάρτας.¹⁹¹ Στη συνέχεια και παρά τα σημαντικά βήματα του νόμου 3386 του 2005, τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα. Οι ανεπάρκειες υποχρέωσαν σε νέα νομοθετική πρωτοβουλία μέσα σε ένα χρόνο, αφού οι αρχικοί στόχοι να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά η παράνομη μετανάστευση μερικώς ή καθόλου δεν εκπληρώθηκαν. Συνεπώς, η πολιτική που εφαρμόστηκε στον τομέα της μετανάστευσης και το νομοθετικό πλαίσιο, όπως αυτό διαμορφώθηκε σταδιακά από το 1990 κυρίως χαρακτηρίζεται:

- Από αντιφατική στρατηγική για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών, υπερβολική αυστηρότητα των νομικών προβλέψεων, οργανωτικές ανεπάρκειες και παρεπόμενες δυσλειτουργίες κατά την εφαρμογή του νομικού πλαισίου.
- Από αναποτελεσματικότητα, αφού, παρά το ότι η πολιτική για νομιμοποίηση της παράνομης μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών αποτέλεσε κεντρικό στρατηγικό προσανατολισμό της μεταναστευτικής πολιτικής, η πολιτική αυτή αποδείχτηκε συνολικά διστακτική¹⁹² για να διασφαλίσει την πραγματική ένταξη μεγάλου αριθμού μεταναστών.

---

190. Για την κοινωνική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής Η. Πετράκου, 2001. Επίσης, Α. Καψάλης, Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2005, σ. 12.

191. Για την αναλυτική παρουσίαση των ρυθμίσεων βλέπε Α. Τριανταφυλλίδου, 2005, σ.σ. 22-23 και 25. Επίσης, Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2003, σ. 25.

192. Στρ. Γεωργούλας, 2003, σ. 113.

Για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής, η διοίκηση σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο παρουσίασε σημαντικά προβλήματα ελλιπούς οργάνωσης και δυσλειτουργίας,¹⁹³ που παράλληλα με τις αγκυλώσεις και τις ανεπάρκειες των κανονιστικών ρυθμίσεων, δυσχέρανε την προσπάθεια αποτελεσματικής υποδοχής και ένταξης των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία.¹⁹⁴ Οι ανεπάρκειες αυτές συνέβαλαν στη δημιουργία άτυπων δικτύων ή στην ενεργοποίηση εθελοντικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται για τη διευκόλυνση και την αντιμετώπιση των προβλημάτων των μεταναστών στην προοπτική ένταξης τους στην ελληνική κοινωνία και αγορά εργασίας.¹⁹⁵

Έρευνες έχουν καταδείξει¹⁹⁶ ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι που έχουν εμπλακεί στην εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής εκτιμούν ότι ο διοικητικός μηχανισμός σε κεντρικό, περιφερειακό επίπεδο και σε επίπεδο αυτοδιοίκησης δεν έχει αναπτύξει την αναγκαία οργανωτική και διοικητική υποδομή ούτε έχει αναδείξει και αξιοποιήσει το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό, την εμπειρία και την αναγκαία γνώση. Ο ανεπαρκής και αναποτελεσματικός σχεδιασμός, οι γραφειοκρατικές αγκυλώσεις, η έλλειψη υποδομών και ανορθολογική κατανομή πόρων, η πολύπλοκη νομοθεσία, τα ελλιπή και αναποτελεσματικά συστήματα ενημέρωσης, η υποβάθμιση των αρμόδιων υπηρεσιακών μονάδων και η συνολική υποβάθμιση της ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών διαμορφώνουν μια εικόνα διοίκησης σε αναστολή.¹⁹⁷ Η κινητοποίηση της Διοίκησης υπολείπεται σε μεγάλο βαθμό με συνέπεια να αδυνατεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την πρόκληση της μεταναστευτικής πλημμυρίδας. Από την άλλη πλευρά και από το πεδίο δραστηριοποίησης των ΜΚΟ¹⁹⁸ διαπιστώνεται ότι η αναποτελεσματικότητα και η ανεπάρκεια τόσο του σχεδιασμού όσο και της εφαρμογής της μεταναστευτικής πολιτικής επηρεάζουν αρνητικά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι μετανάστες στην Ελλάδα όχι μόνο από την πλευρά του Κράτους αλλά και στο σύνολο της κοινωνίας.¹⁹⁹ Όπως επισημαίνεται, η επιρροή κοινωνίας και πολιτικής είναι αμφίδρομη. Από την πολιτική εκπέμπεται το μήνυμα ότι οι μετανάστες δεν είναι ισότιμοι με τους

---

193. Για το έλλειμμα ετοιμότητας της διοίκησης να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του μεταναστευτικού ρεύματος βλέπε Γ. Αμίτσης, Γ. Λαζαρίδης, 2001, σ. 37.

194. Π. Λινάρδος-Ρυλιμόν, 2003. Επίσης, Στρ. Γεωργούλας, 2003, σ. 115.

195. Γ. Αμίτσης, Γ. Λαζαρίδης, 2001, σ. 45.

196. Δ. Κατσορίδας, Α. Καψάλης, 2003, σ. 13.

197. Για τις ανεπάρκειες της διοίκησης βλέπε Χ. Σιμόπουλου, 2005.

198. Βλ. σχετικά Χρ. Βαρουξή, 2008.

199. Βλ. Ν. Σιταρόπουλος, 2004.

Έλληνες πολίτες, φορείς απαραβίαστων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Ως αποτέλεσμα *όλοι φέρονται στους μετανάστες διωκτικά και επιφυλακτικά*, ενώ ο φόβος μεταξύ των πολιτών υπονομεύει το σεβασμό για την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, την ελευθερία, την ισοότητα και το κράτος δικαίου. Ακόμη και όταν ένας μετανάστης πάει να ζητήσει δουλειά, *δεν τον αντιμετωπίζουν ως εργατικά χέρια, αλλά ως ένα μετανάστη που κουβαλάει εργατικά χέρια*. Με άλλα λόγια, η στερεοτυπική πρόσληψη του μετανάστη χωρίς δικαιώματα υπερτερεί και οι μετανάστες γίνονται κατ' αρχάς δεκτοί μόνο ως άνισοι.

Με βάση ερευνητικά αποτελέσματα²⁰⁰ τα προβλήματα στη σχέση δημοσίων υπηρεσιών και μεταναστών επηρεάζονται, κατά σειρά ιεράρχησης, από τις ρυθμίσεις για τη μετανάστευση, τη γραφειοκρατία καθώς και από τη νοοτροπία και τις συμπεριφορές των δημοσίων υπαλλήλων. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της δημόσιας διοίκησης διαπιστώνεται διάχυτη επιφυλακτικότητα, απαξίωση και εμπάθεια προς τους μετανάστες, οι οποίες αντανακλώνται σε συμπεριφορές αποστροφής, απόρριψης και ρατσισμού εκ μέρους των δημόσιων λειτουργών. Όπως επισημαίνεται, αυτή η εχθρική συμπεριφορά από τη διοίκηση επηρεάζει αρνητικά την κοινωνία, αφού εκπέμπεται το μήνυμα ότι οι μετανάστες αποτελούν «πρόβλημα». Υπό αυτές τις συνθήκες παρεμποδίζεται κάθε διαδικασία ουσιαστικής ένταξης των μεταναστών, ενώ κατ' αντανάκλαση επηρεάζεται αρνητικά και ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι μετανάστες την ελληνική πολιτεία και κοινωνία. Θεωρούν ότι βρίσκονται «*υπό ανοχή*» στη χώρα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται και σε αυτούς τα αντίστοιχα συναισθήματα, αντιπάθειες και «*αλληλοτροφοδοτούμενα μίσση*». Σωρεύεται αγανάκτηση η οποία είναι δύσκολα διαχειρίσιμη και ειδικά στη δεύτερη γενιά των μεταναστών, για την κοινωνική ένταξη της οποίας δεν υπάρχει καμία ουσιαστική πρόβλεψη.²⁰¹

Όπως τονίζεται, κοινή αντίληψη των εκπροσώπων των κοινωνικών φορέων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι ότι η δημόσια διοίκηση λειτουργεί «*συναισθηματικά*» και είναι «*ιδεολογικά φορτισμένη*». Επίσης, από τη στιγμή που το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο δεν είναι σαφές, το περιθώριο αυθαιρεσίας των στελεχών της δημόσιας διοίκησης διευρύνεται, ενώ η διοικητική εμπειρία που έχει αποκτηθεί δεν έχει κεφαλαιοποιηθεί λόγω της διακριτικής αντιμετώπισης των αλλοδαπών. Επιπλέον, κατά την εκτίμη-

200. Βλ. σχετικά Χρ. Βαρουζή, 2008, Ν. Γεωργαράκης, 2009, Ν. Σαρρής, 2009, Χρ. Βαρουζή, Ν. Σαρρής, Α. Φραγκίσκου, 2009, Χ. Στρατουδάκη, 2009, Ο. Τσακνρίδη, 2009.

201. Βλ. σχετικά Χρ. Βαρουζή, 2008.

ση των εκπροσώπων των κοινωνικών φορέων και των οργανώσεων, δημόσιο σύστημα υποδοχής των μεταναστών στη χώρα δεν υπάρχει, «εκτός κι εάν τη φυλάκιση τη λέμε υποδοχή». Διαπιστώνεται έλλειψη υποδομών, οργάνωσης, προσωπικού και βούλησης. Η υποδοχή γίνεται χωρίς να υπάρχει καμία ρύθμιση και οργάνωση της διαδικασίας, ad hoc, περιοριστικά και επιλεκτικά, ανάλογα με το σημείο εισόδου και την υπηρεσία ή τον υπάλληλο με τον οποίο γίνεται η πρώτη επαφή. Δεν υπάρχουν σαφείς και καθορισμένες αρμοδιότητες των φορέων υποδοχής, με αποτέλεσμα η συνδρομή προς τους μετανάστες να επαφίεται στην καλή θέληση και τον «πατριωτισμό» των κρατικών οργάνων, των υπαλλήλων και των τοπικών κοινωνιών που τους υποδέχονται. Ουσιαστικά, όπως καταδεικνύει η έρευνα, το κράτος έστησε ένα σύστημα «μη υποδοχής» κατασταλακτικό της τρέχουσας και αποτρεπτικό της μέλλουσας μετανάστευσης. Όμως, όπως έχει αποδειχθεί, το σύστημα υποδοχής, είτε θελκτικό είτε προβληματικό είναι, δεν καθορίζει πόσοι μετανάστες θα έρθουν, αφού παρά την αποτροπή οι μεταναστευτικές ροές προς τη χώρα ολοένα και αυξάνονται.²⁰²

Ερευνητικά δεδομένα προτείνουν επίσης ότι διαπιστώνεται ένα μεγάλο έλλειμμα στους μηχανισμούς ενημέρωσης, συνδρομής και καθοδήγησης των μεταναστών, με άμεσες συνέπειες στην προστασία των δικαιωμάτων τους. Όπως εκτιμάται, το δεύτερο μεγαλύτερο πρόβλημα μετά τη νομιμοποίηση είναι η έλλειψη πληροφόρησης. Τα σημεία διάχυσης της ενημέρωσης εκ μέρους του ελληνικού δημοσίου είναι λίγα. Η πληροφορία που διαδίδεται δεν είναι πάντα σαφής ή πλήρως αξιόπιστη. Το έλλειμμα γνώσης περί του ισχύοντος χαρακτηρίζεται «τερατώδες». Όπως αναφέρεται, οι τροποποιήσεις του νομοθετικού πλαισίου, «είτε επισήμως και νομίμως διά διατάξεων, είτε ατύπως και αντισυνταγματικώς διά εγκυκλίων» είναι διαρκείς, ενώ δημιουργείται ένας μεγάλος θόρυβος στο επικοινωνιακό πεδίο με αποτέλεσμα όπου υπάρχει η πεποίθηση των ενδιαφερομένων ότι κάποιος είναι πηγή αξιόπιστης πληροφορίας να συρρέουν. Ως συνέπεια, υπάρχει τάση καταφυγής σε άτυπα δίκτυα πληροφόρησης και αρωγής, που συχνά είναι δίκτυα λαθροδιακινητών, ενώ λειτουργούν ολόκληρες αλυσίδες ανθρώπων και μηχανισμών που εξυπηρετούν «εξωδιοικητικά τα θέματα της διοίκησης».²⁰³ Όπως επίσης επισημαίνεται οι παραπάνω συνθήκες δημιουργούν εστίες διαφθοράς. Όταν οι μετανάστες πιστεύουν ότι δεν θα έχουν τη σωστή αντιμετώπιση από τους θεσμούς

202. Βλ. ενδεικτικά Χρ. Βαρουζή, 2009. Επίσης, Ν. Γεωργαράκης, 2009.

203. Βλ. σχετικά Χρ. Βαρουζή, 2008.

του κράτους και τη διοίκηση στρέφονται σε άλλους τρόπους συναλλακτικής επαφής, συμπεριλαμβανομένης της διαφθοράς.

Άρα, αυτό το ίδιο το θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης του μεταναστευτικού ζητήματος καθώς και οι πρακτικές εφαρμογής του δημιουργούν προϋποθέσεις παραπνοματικότητας, παραβατικότητας ή/και εγκληματικότητας ημεδαπών και αλλοδαπών, καθώς σε πολλές περιπτώσεις η απουσία ενός αξιόπιστου κρατικού μηχανισμού ελέγχου και ρύθμισης διευκολύνει την εμφάνιση, συντήρηση και εξάπλωση παράλληλων περι-κρατικών και εν πολλοίς ανεξέλεγκτων μηχανισμών. Διαπιστώνεται, επίσης, τεράστιο έλλειμμα στην ενημέρωση, νομική υποστήριξη και κοινωνική αρωγή των μεταναστών, με συνέπεια μεγάλο μέρος του μεταναστευτικού πληθυσμού της χώρας να διατηρείται σε κατάσταση ημι-νομιμότητας, ανασφάλειας και άγνοιας των δικαιωμάτων του. Ο δε συνδυασμός των κενών και των ασαφειών του νομοθετικού πλαισίου με μια επιφυλακτική εκτελεστική διοίκηση στο πεδίο εφαρμογής καθώς και η έλλειψη σθεναρής πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος, δημιουργεί ένα δυσλειτουργικό πλαίσιο άσκησης της μεταναστευτικής πολιτικής, το οποίο δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας, του κράτους και των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα. Στη συνέχεια, σύμφωνα με τη γνώμη των εκπροσώπων των κοινωνικών φορέων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων διαπιστώνονται στο πλαίσιο τόσο της νόμιμης όσο και της παράνομης μετανάστευσης.²⁰⁴ Οι εκπρόσωποι των ΜΚΟ συχνά επισημαίνουν σειρά προβλημάτων ανεπαρκούς προστασίας ή/και παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σχετίζονται κυρίως με τη μη διακριτή, σε σχέση με τους οικονομικούς μετανάστες, μεταχείριση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων από τις αστυνομικές αρχές και τις αρχές χορήγησης πολιτικού ασύλου, κατά παράβαση της διεθνούς σύμβασης για το καθεστώς των προσφύγων,²⁰⁵ παραβιάσεις που σχετίζονται με την παράλειψη προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων,²⁰⁶ παραβιάσεις του δικαιώματος στη ζωή και την προσωπική ακεραιότητα, του δικαιώματος στην υγεία,²⁰⁷ στην

---

204. Βλ. και Ετήσια Έκθεση Διεθνούς Αμνηστίας 2007.

205. Βλ. σχετικά Κ. Στεφανάκη, 2004.

206. Βλ. σχετικά την Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου «Θέσεις και Προτάσεις της ΕΕΔΑ στο θέμα της Εμπορίας Ανθρώπων – Η κατάσταση στην Ελλάδα», 14/6/2007 (www.nchr.gr) και την Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας «Ελλάδα: Προάσπιση των δικαιωμάτων γυναικών και κοριτσιών θυμάτων εμπορίας με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση», AI Index EUR 25/02/2007, Ιούνιος 2007 (www.amnesty.org.gr).

207. Στο πλαίσιο της έρευνας της Χρ. Βαρουξή, 2008, αναφέρονται περιστατικά άρνησης πα-

εκπαίδευση²⁰⁸ και στην εργασία,²⁰⁹ του δικαιώματος πληροφόρησης όσον αφορά στη νομοθεσία της χώρας σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, του δικαιώματος ακρόασης και δίκαιης δίκης, παραβιάσεις που σχετίζονται με τη διοικητική κράτηση και την απέλαση αλλοδαπών ανηλίκων κατά κανόνα ασυνόδευτων,²¹⁰ σωρευτικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τις συνθήκες κράτησης στα κέντρα υποδοχής/κράτησης και στα αστυνομικά τμήματα και οι οποίες ενδέχεται να ισοδυναμούν με σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση²¹¹ καθώς και παραβιάσεις που αφορούν την κακομεταχείριση μεταναστών κατά τη σύλληψη και την κράτηση από τα όργανα ασφαλείας.²¹²

ροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε παράτυπους μετανάστες. Όπως τονίζεται, η μη πρόσβαση των παράτυπων μεταναστών στο εθνικό σύστημα υγείας, και ο αποκλεισμός τους από την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκτός από παραβίαση του δικαιώματός τους στην υγεία, συνιστά σκληρή και απάνθρωπη μεταχείριση των ασθενών.

208. Αν και η εγγραφή αλλοδαπών μαθητών στα ελληνικά σχολεία γίνεται πλέον ανεξάρτητα από τη νομιμότητα της παραμονής τους, μέχρι προσφάτως απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών (Φ.63574/ 15337/03/25.8.2003) απαγόρευε την εγγραφή μαθητών οι οποίοι δεν διέθεταν τα σχετικά έγγραφα. Ωστόσο, ύστερα από παρέμβαση του Συνηγούρου του Πολίτη (α.π.429.2/01/1.10.2003) η εφαρμογή της απόφασης αυτής ανακλήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας. Η εξάρτηση της άσκησης του δικαιώματος των παιδιών στην εκπαίδευση από την ύπαρξη νομιμοποιητικών εγγράφων των ιδίων ή των γονέων τους αποτελεί παραβίαση του δικαιώματος στην εκπαίδευση, όπως αυτό κατοχυρώνεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (αρθ.28). Βλ. σχετικά, Χρ. Βαρουξή, 2008, Γ. Μαυρομάτης και Κ. Τσιτσελίκης, 2004.

209. Για μια περιεκτική ανάλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν σχετικά με το καθεστώς εργασίας των αλλοδαπών εργαζομένων βλ. Ν. Σιταρόπουλος, 2004. Επίσης την Ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Πολίτη και του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων.

210. Για μια αναλυτική παρουσίαση των προβλημάτων που ανακύπτουν σχετικά με τους ανήλικους αλλοδαπούς βλ. την Ειδική Έκθεση του Συνηγούρου του Πολίτη «*Διοικητική κράτηση και απέλαση αλλοδαπών ανηλίκων*», Οκτώβριος 2005. Ο ΣτΠ προτείνει την κατάργηση του μέτρου της απέλασης για αλλοδαπούς ανήλικους διότι δεν διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων του ανηλίκου. Επίσης, Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Έκθεση* 2006, σ. 181-182 και Ειδική Έκθεση με τίτλο «*Διοικητική κράτηση και απέλαση αλλοδαπών ανηλίκων*», Οκτώβριος 2005 (www.synigoros.gr).

211. Βλ. σχετικά «*Συμπεράσματα και Συστάσεις για την Ελλάδα*», Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (CAT), 10/12/2004-C/CR/33/2 και Έκθεση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), 20/11/2002, Συμβούλιο της Ευρώπης. Επίσης την Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου «*Συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα το 2002*», ΕΕΔΑ (www.nchr.gr).

212. Για το ζήτημα αυτό, βλ. σχετικά «*Ελλάδα: Στη σκιά της ατιμωρησίας: Κακομεταχείριση και κακή χρήση πυροβόλων όπλων*», Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας και της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ελσίνκι, 2002, AI Index: EUR 25/022/2002. Επίσης Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2006, όπου καταγγέλλεται η συχνή πρακτική αυθαιρεσίας των αστυνομικών οργάνων, ιδίως όσον αφορά σε προσαγωγές ή σε χρήση καταναγκασμού, καθώς και η πλημμελής διερεύ-

Όπως επισημαίνεται, το ισχύον νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο δεν εγγυάται επαρκώς τα δικαιώματα των μεταναστών διότι δεν αντιμετωπίζει τις πρακτικές εκείνες που οδηγούν σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δεν προστατεύει από τις διακρίσεις.²¹³ Η ίδια η διαδικασία της νομιμοποίησης χαρακτηρίζεται ως «μια ανοιχτή πληγή παραβιάσεων», οι οποίες προέρχονται από την αδυναμία εξασφάλισης νομιμότητας της εισόδου και παραμονής των μεταναστών με εφικτούς όρους. Οι παρατυπίες της μεταναστευτικής νομοθεσίας θεωρούνται «εγκλήματα» και οι παράτυποι μετανάστες αντιμετωπίζονται πολύ αυστηρά, συλλαμβάνονται και κρατούνται έως την απέλασή τους χωρίς να εξετάζεται ατομικά η κάθε περίπτωση –είναι παραβάτες χωρίς δίκη²¹⁴– ενώ συχνά ιδιαίτερα ευπαθείς ομάδες όπως οι ανήλικοι και οι γυναίκες κρατούνται σε συνθήκες απάνθρωπες για τη φυσική και ψυχική τους υγεία, εξαιτίας της έλλειψης υποδομών που εξασφαλίζουν το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πρόσβαση σε διερμηνείς και δικηγόρους, το δικαίωμα πληροφόρησης για τους λόγους κράτησης, το δικαίωμα πρόσβασης σε μηχανισμούς έφεσης και άλλα βασικά δικαιώματα δεν αναγνωρίζονται.²¹⁵ Σημαντικά, επίσης, προβλήματα διαπιστώνονται στην προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων, τα οποία προκύπτουν τόσο από τη λανθασμένη ερμηνεία όσο και από την κακή εφαρμογή από την εκτελεστική διοίκηση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου για τους πρόσφυγες.²¹⁶ Σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αφορούν στην πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, όπου διαπιστώνεται η άρνηση ή η επιλεκτική παραλαβή αιτήσεων ασύλου από τις αρμόδιες αρχές, στην επαναπροώθηση των αιτούντων άσυλο στις χώρες προέλευσης, κατά παράβαση της Σύμβασης για το

νηση σχετικών καταγγελιών από τους προϊσταμένους τους. Όπως αναφέρεται, «Συχνά δίνεται η εντύπωση ότι για το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης τα δικαιώματα του ανθρώπου και τα δικαιώματα του πολίτη είναι μια πολυτέλεια που μπορεί κανείς να περιορίσει δίχως κόστος, όταν διακυβεύεται κάποιο άλλο συλλογικό αγαθό, ιδίως η ασφάλεια». Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2006, σ. 71.

213. Για μια συνοπτική παρουσίαση του κανονιστικού πλαισίου για τις διακρίσεις βλ. P. Stangos, 2006.

214. Όπως αναφέρει και ο Τσουκαλάς «Οι ξένοι εμφανίζονται ως συμβολικοί παραβάτες ενός ομοιογενούς συστήματος που έχει ήδη καταρρεύσει ...», Κ. Τσουκαλάς, 1996, σ. 145.

215. Για μια συνοπτική παρουσίαση των προβλημάτων και των παραβιάσεων των δικαιωμάτων των μεταναστών που βρίσκονται στη χώρα βλ. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *The Annual Report on the Situation regarding Racism and Xenophobia in the Member States of the European Union 2006* (<http://eumc.europa.eu>).

216. Βλ. «Σύμβασις περί του Καθεστώτος των Προσφύγων», Γενεύη, 28.7.1951 και «Πρωτόκολλον σχετικόν προς το καθεστώς των Προσφύγων», Νέα Υόρκη, 31.1.1967.

Καθεστώς των Προσφύγων, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων, και στις συνθήκες υποδοχής και κράτησης στα κέντρα υποδοχής των προσφύγων.²¹⁷

Συμπερασματικά, τα ερευνητικά δεδομένα προτείνουν ότι το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο δεν εξασφαλίζει αποτελεσματικά τη συμμόρφωση των κρατικών οργάνων με τους κανόνες δικαίου και την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών.²¹⁸ Γενικά κυριαρχεί ένα πνεύμα ατιμωρησίας των δημόσιων λειτουργών, το οποίο οδηγεί σε σοβαρά ελλείμματα στην προστασία των δικαιωμάτων, ενώ διαπιστώνεται έλλειψη ανεξάρτητων διαδικασιών και μηχανισμών για τη διερεύνηση των καταγγελιών και την επιβολή κυρώσεων. Μέχρι σήμερα οι κρατικές πολιτικές διαχείρισης του μεταναστευτικού φαινομένου απέτυχαν να εξασφαλίσουν το σεβασμό των δικαιωμάτων των μεταναστών. Η ενίσχυση των πολιτικών ασφάλειας και η τάση να θεωρείται η μετανάστευση αποκλειστικά ως ζήτημα κυριαρχικού ελέγχου, απειλεί τα δικαιώματά τους. *Η πολιτική του φόβου τροφοδοτεί μια δίνη καταπατήσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην οποία κανένα δικαίωμα δεν είναι απαραβίαστο και κανένας άνθρωπος δεν είναι ασφαλής.*²¹⁹

---

217. Για μια αναλυτική παρουσίαση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες βλ. την Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας «Ελλάδα: Μακριά από τα Φώτα της Δημοσιότητας: Τα δικαιώματα των αλλοδαπών και των μειονοτήτων παραμένουν στο ημίφως», AI Index EUR 25/016/2005. Επίσης, την Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη «Η προστασία των προσώπων που ζητούν πολιτικό άσυλο στην Ελλάδα: Προβλήματα ερμηνείας και εφαρμογής» ΣτΠ, Φεβρουάριος 2007 και την *Ετήσια Έκθεση* 2006.

218. Βλ. σχετικά Χρ. Βαρουζή, 2008.

219. Διεθνής Αμνηστία, *Ετήσια Έκθεση* 2007.

7. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

7.1 Η εικόνα του μετανάστη εγκληματία

Βασικό συμπέρασμα της μελέτης, το οποίο προκύπτει από τις επιμέρους αναλύσεις των κεφαλαίων που προηγήθηκαν, είναι πως το ζήτημα της μετανάστευσης σε σχέση με την εγκληματικότητα διακατέχεται από θεωρητική και εμπειρική σκίαση, η οποία με τη σειρά της κατατείνει σε μια σκίαση της πραγματικότητας από συγγνωστούς και ασύγγνωστους μύθους.

Σημαντικό τμήμα στη δημιουργία μύθων και προϊδεάσεων σχετικά με την εγκληματική επικινδυνότητα του μετανάστη κατέχει η πραγμάτευση του ζητήματος από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία με την έμφαση σε επιλεκτικά περιστατικά καλλιεργούν και αναπαράγουν το στερεότυπο του μετανάστη εγκληματία και ιδιαίτερα του βίαιου εγκληματία. Αυτή η διαπίστωση συνιστά μια *μεταφορά* της ανασφάλειας και της επικινδυνότητας από το οικονομικό στο ποινικό πεδίο.

Μια δεύτερη μυθοπλασία καλλιεργείται από την αβασάνιστη έκθεση και περιγραφική ανάλυση των διαθέσιμων επίσημων ποσοτικών δεδομένων για την *με αυξανόμενους ρυθμούς ένταση της εγκληματικότητας των μεταναστών* στη χώρα. Διαπιστώσεις αυτού του τύπου συνιστούν μια δεύτερη *μεταφορά* των ορατών κινδύνων και διακινδυνεύσεων από το «εμείς» στους «άλλους», τους «ξένους», τους «διαφορετικούς», τους «παρεκκλίνοντες».

Μια τρίτη μυθοπλασία καλλιεργείται από την *εμπνεύουσα δύναμη του λόγου των ειδικών*, οι οποίοι συχνά χωρίς επαρκή εμπειρική επιβεβαίωση *μεταφέρουν εικόνες* από διεθνείς προσλήψεις ως σημαντικά ισχύουσες και στην ελληνική περίπτωση.

Μια τέταρτη μυθοπλασία εντοπίζεται στους δικαιολογητικούς λόγους που τυπικώς και επισήμως προβάλλονται για την ανάγκη θέσμισης της γενικεύουσας κοσμοαντίληψης *για τη ρύθμιση, τη διαχείριση και τον παρεπόμενο συνειτισμό* του αλλοδαπού εισερχομένου και διαμένουστος στη χώρα στους κυρίαρχους κοινωνικούς διακανονισμούς της χώρας.

Στο πλαίσιο αυτών των κυρίαρχων μυθοπλασιών, από τη μελέτη αβίαστα προκύπτουν συνοπτικά τα ακόλουθα:

- Οι μετανάστες *δεν εγκληματούν διαφορετικά, ούτε περισσότερο, ούτε λιγότερο από τους Έλληνες*. Εγκληματούν περισσότερο ορατά και σε ευθεία αναλογία με την αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που εισέρχεται στη χώρα.
- Οι μετανάστες επίσης εγκληματούν –*υποπίπτουν σε παραπτώματα*, καθώς είναι νομικά απροστάτευτοι– κυρίως κατά του εαυτού τους στην προσπάθεια να εισέλθουν να εργαστούν και να παραμείνουν στη χώρα.
- Οι μετανάστες συνιστούν κυρίως θύματα παρά δράστες των εγκληματικών, παράνομων και παράτυπων δικτύων ελληνικών, μεταναστευτικών και διεθνών, τα οποία και συντηρούνται εξ αυτού του ίδιου του φαινομένου της μετανάστευσης.
- Δεν προκύπτει κανένας συσχετισμός που να καταδεικνύει ότι συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες (π.χ. Αλβανοί, Ρουμάνοι, Νιγηριανοί) έχουν κάποια εθνοτική προδιάθεση ή ροπή για το έγκλημα. και ιδιαίτερα το βίαιο έγκλημα.
- Είναι κοινή πεποίθηση ανάμεσα στους εγκληματολόγους ότι η υπερσυγκέντρωση ποσοστών σε αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά της περιουσίας αδιακρίτως, συνιστά έκφραση αισθημάτων κοινωνικής και οικονομικής αδικίας και όχι ιδιότυπο χαρακτηριστικό κάποιας συγκεκριμένης κοινωνικής κατηγορίας (βλέπε μετανάστες).
- Το ίδιο ισχύει για την αυξανόμενη ένταση της προσοχής στην εγκληματικότητα των ανηλίκων (ημεδαπών και αλλοδαπών), στην *νεανική εγκληματικότητα μιας γενιάς αποκλεισμένης πολλαπλώς και εν πολλοίς χωρίς ελπίδα*.
- Η μετανάστρις, ομοίως, *δεν εγκληματούν διαφορετικά, ούτε περισσότερο, ούτε λιγότερο από τις Ελληνίδες*. Εγκληματούν στη βάση του κοινωνικού τους ρόλου, ο οποίος εν πολλοίς επιβάλλεται από τις κοινωνικές συνθήκες και επιβαρύνεται από την ευάλωτη κοινωνική τους θέση.
- Στην περίπτωση της αλλοδαπής εισερχομένης στη χώρα θα έπρεπε να γίνεται λόγος με όρους θυματοποίησης μάλλον και όχι με όρους εγκληματικής δράσης.
- Τέλος, το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της σύγχρονης εγκληματικότητας που σχετίζεται με την μετανάστευση είναι η ολοένα αυξανόμενη εγκληματική δράση *μεικτών ομάδων* (ημεδαπών και αλλοδαπών), όπως καταδεικνύεται από πρόσφατες εμπειρικές έρευνες.²²⁰

---

220. Βλ. σχετικά Ι. Τσίγκανου, 2009.

Αυτά τα συμπεράσματα καταδεικνύουν ότι χρειαζόμαστε περισσότερες εμπειρικές διερευνήσεις τόσο του εγκληματικού φαινομένου όσο και του μεταναστευτικού ζητήματος και ποιοτικού τύπου αξιολογήσεις για να καταλήξουμε σε αξιόπιστα συμπεράσματα. Και τούτο διότι απ' ό,τι φαίνεται οι παράγοντες εγκληματογένεσης αφορούν τόσο δομικές όσο και πολιτισμικές παραμέτρους με τον ίδιο τρόπο και στον ίδιο βαθμό.

Το ζήτημα της κοινωνικής δομικής συγκρότησης της κοινωνίας προέλευσης αλλά και της κοινωνίας υποδοχής των μεταναστών όπως και το ζήτημα της αξιακής συγκρότησης των κατ' ιδίαν κοινωνικών υποκειμένων –δραστών ή/και θυμάτων– μπαίνει με επιτακτικό τρόπο. Οι φόβοι και οι ανασφάλειες ημεδαπών και αλλοδαπών πρέπει με επιτακτικό τρόπο να τεθούν εκ νέου. Ειδικότερα για το ζήτημα της εγκληματικότητας των δεύτερης γενιάς μεταναστών επισημαίνουμε ότι έχει υποπέσει στην παγίδα της διολίσθησης του ενδιαφέροντος τόσο της ελληνικής πολιτείας όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις νεότερες ηλικιακά κατηγορίες απ' ό,τι παλαιότερα. Η ίδια η ένταση της προσοχής μπορεί ενδεχομένως να δημιουργεί αντί να ρυθμίζει κοινωνικά προβλήματα και καταστάσεις. Η ίδια η έννοια της γενιάς φαίνεται να τίθεται υπό συνολική θεωρητική και μεθοδολογική ανασυγκρότηση ως αναλυτική κατηγορία.

Τέλος, θα τολμούσαμε ίσως να προτείνουμε ότι *αντί για την υιοθέτηση διχοτομιών του τύπου ημεδαποί εγκληματίες και αλλοδαποί ένα νέο τρόπο ταξινόμησης ο οποίος δεν αφήνεται και πολύ από την κλασσική θέαση του εγκλήματος και στηρίζεται σε διχοτομίες είτε υπό όρους, υποταγής είτε αφομοίωσης, είτε ένταξης – αποκλεισμού, είτε ακόμη υπό όρους ικανοποίησης από τη ζωή ή εξουσιαστικών δικτύων προστασίας συμπεριλαμβανομένου του ισχύοντος δικαίου.*

Επιπλέον, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι μεγάλο μέρος των εγκλημάτων διαπράττεται διότι *οι συγκυρίες το επέτρεψαν, από τυχαίους ή περιστασιακούς παράγοντες.* Ως εκ τούτου, η παράμετρος αυτή πρέπει να συνυπολογισθεί στον προβληματισμό μας. Όπως επίσης και το γεγονός ότι δράστες συλλαμβάνονται όχι μόνον διότι οι διωκτικές αρχές ενεργοποιήθηκαν προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά και διότι *οι συγκυρίες το έκαναν εφικτό.*

Στη βάση των πορισμάτων αυτών διατυπώνονται και οι προτάσεις που ακολουθούν για την άσκηση μιας ορθολογικής διαχείρισης του μεταναστευτικού ζητήματος και του εγκληματικού φαινομένου.

7.2 Προς τη χάραξη μιας ορθολογικής πολιτικής

Είναι κοινός τόπος ότι τα ζητήματα που ανακύπτουν από το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι πολύπλοκα και πολυδιάστατα. Αναντίρρητα, στη διαμόρφωση μιας ορθολογικής μεταναστευτικής πολιτικής πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη όλα τα παρακάτω θέματα: η υποδοχή των προσφύγων, η χορήγηση ασύλου, η είσοδος για λόγους οικογενειακής επανένωσης, η οικονομική μετανάστευση, η προσωρινή παραμονή εργατικού δυναμικού, τα μέτρα ασφαλείας, η αστυνομική βία, τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, η διεθνής συνεργασία, η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και της παράνομης διακίνησης και της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και τα μέτρα επαναπατριισμού, οι συμφωνίες επανεισοδοχής και η διασφάλιση των εξωτερικών συνόρων.

Συνολικά, μέχρι σήμερα θεσπίστηκαν τέσσερις βασικοί νόμοι και δύο προεδρικά διατάγματα που ρυθμίζουν τα ζητήματα της μετανάστευσης. Βασικό στοιχείο της εθνικής πολιτικής είναι ο διαχωρισμός μεταξύ των νόμιμων και των παράνομων μεταναστών, κάτι το οποίο εφαρμόζει και η γενικότερη ευρωπαϊκή (κοινοτική) μεταναστευτική πολιτική. Βασικά και κοινά χαρακτηριστικά των νόμων είναι ευνοϊκή μεταχείριση των νόμιμων σε σχέση με των παράνομων μεταναστών, η εφαρμογή της αρχής της δίκαιης μεταχείρισης που προκύπτει από την αρχή της «ίσης μεταχείρισης» των κοινοτικών πολιτών,²²¹ η αναγνώριση σε αυτούς προοπτικών ενσωμάτωσης στην Ελλάδα καθώς και η λήψη αποτρεπτικών μέτρων για την αντικανονική μετανάστευση.²²²

Όπως καθαρά διαφαίνεται από τα ανωτέρω, το ισχύον σύστημα δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ορθολογικά και με συνέπεια το εν λόγω ζήτημα. Οι δικές μας προτάσεις επικεντρώνονται συνοπτικά στο ότι οι διαστάσεις της πολιτικής θα πρέπει απαραίτητα να συμπεριλαμβάνουν τα ακόλουθα πεδία:

- Θεσμικό πλαίσιο υποδοχής
- Πρακτικές υποδοχής
- Πολιτική παραχώρησης δικαιωμάτων πολιτότητας – ιδιότητας του πολίτη
- Έλεγχος παραχώρησης του παραπάνω δικαιώματος
- Τυπικό σύστημα άσκησης κοινωνικού ελέγχου
- Πρακτικές διακρίσεων στη Διοίκηση
- Διαδικασίες αφομοίωσης (εργασία, παιδεία, υγεία, λοιπά δικαιώματα)
- Διαχείριση και αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης.

221. Δ. Παπαγιάννης, 2001, σ. 42.

222. Ν. Σαρρής, 2008, σ. 8.

Στη συνέχεια η σχεδιαζόμενη πολιτικές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα ακόλουθα χαρακτηριστικά τα οποία δημιουργούν αρνητικά ψυχικά αντανακλαστικά και εξουδετερώνουν οποιαδήποτε προσπάθεια άσκησης μιας ορθολογικά στοχευμένης στρατηγικής:

- Για μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, η εθνοτική ομοιογένεια της γειτονιάς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και υπονομεύει οποιαδήποτε προσπάθεια ανοχής ή/και αφομοίωσης «αλλότριων» πολιτισμικά πληθυσμών. Αυτή η τάση διορθώνεται μόνο όταν οι άνθρωποι *γνωριστούν και μάθουν ο ένας τον άλλον*. Άρα απαιτούνται μέτρα αφομοιωτικής κοινωνικής αυτογνωσίας που αίρει την καχυποψία μέσα από την ενημέρωση και την παιδεία, τη διευρυμένη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής και διαμόρφωσης της απαραίτητης κοινωνικής «*αίσθησης του ανήκειν*».
- Ο οικονομικός ανταγωνισμός ανάμεσα σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς εργαζόμενους και επιχειρηματίες μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένου τύπου θεωρήσεις περί μιας «πραγματικής δι-εθνοτικής σύγκρουσης». Οι τρόποι αντιμετώπισης κυμαίνονται από την άσκησης μιας παρεμβατικής πολιτικής του κράτους στον αθέμιτο ανταγωνισμό μέχρι της άσκησης μιας επίσης παρεμβατικής κοινωνικο-προνοιακής πολιτικής του κράτους σε θέματα εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων και παροχών.
- Οι επιτυχίες των Διωκτικών Αρχών συχνά εκλαμβάνονται ως «αποτελεσματικότητα βίας». Η αντίληψη αυτή διορθώνεται μέσα από τον σχεδιασμό και εφαρμογή ενός ανθρωπιστικού - ανθρωποκεντρικού προτύπου στο σύστημα υποδοχής και εγκατάστασης.
- Η έλλειψη νομικής προστασίας απονομιμοποιεί τη νομική διαδικασία και οδηγεί στην οιονεί νομιμοποίηση παράνομων πρακτικών. Προς την αποφυγή αυτής της «κρίσης νομιμότητας» και «νομιμοποίησης» κατευθύνονται όλες οι προτάσεις για πρόσθετα θεσμικά μέτρα που να εμφορούνται από τις Αρχές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Ηθικής.

Όπως διαπιστώνεται, όλα τα παραπάνω μέτρα συνιστούν βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών διαβίωσης ημεδαπών και αλλοδαπών. Αυτή πιστεύουμε είναι η οδός προς τη σωστή κατεύθυνση επίλυσης τόσο του μεταναστευτικού ζητήματος καθώς και του εγκληματικού φαινομένου συνολικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενογλώσση βιβλιογραφία

- Adams J., 1995, *Risk*, London, UCL Press.
- Arlacchi P., 2004, «Culture conflict and crime: A global perspective», στο Freilich J. D., (ed.), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K, Ashgate.
- Ashford Sh., 1988, «Social mobility: A test of the marginality and acculturation hypotheses», *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 8, No 6, pp. 25-47.
- Atkinson P. and Delamont S., 1990, «Professions and powerlessness: Female marginality in the learned professions», *The Sociological Review*, Vol. 38, No 1, pp. 90-111.
- Avison W. R. & Loring P. L., 1986, «Population diversity and cross national homicide: The effects of inequality and heterogeneity», *Criminology*, No 24, pp. 733-749.
- Baldwin E. M., 2004, «Albanian emigration and the Greek labour market: economic symbiosis and social ambiguity», *South East Europe Review*.
- Batta I. D., Mawby R. I. and McCulloch J. W., 1981, «Crime, social problems and Asian immigration: The Bradford experience», *International Journal of Contemporary Sociology*, No. 18, pp. 135-168.
- Blau J. and Blau P. M., 1982, «The cost of inequality: Metropolitan structure and violent crime», *American Sociological Review*, No 47, pp. 114-129.
- Blau P. M., 1977, *Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure*, New York, Free Press.
- Bottoms A., 1995, «The philosophy and politics of punishment and sentencing», στο Clarkson C.M.V. and Morgan R., *The Politics of Sentencing Reform*, Oxford, Clarendon Press.
- Bovenkirk F., 1993, «Crime in the Multi-ethnic society: A view from Europe», *Crime, Law and Social Change*, Vol. 19, pp. 271-280.
- Box St., 1987, *Recession, Crime and Punishment*, Macmillan.
- Chambliss W. J. and Seidman R., 1982, *Law Order and Power*, Reading MA, Addison-Wesley.
- Chambliss W. J., 1995, «Crime control and ethnic minorities: Legitimizing racial oppression by creating moral panics», στο Hawkins D. F. (eds.), *Ethnicity, Race and Crime: Respectives Across Time and Place*, Albany, State University of New York Press, pp. 235-258.

- Clarkson C. and Morgan R., 1995, *The Politics of Sentencing Reform*, Oxford, Oxford University Press.
- Cloward R. A. and Ohlin, L. E., 1960, *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*, New York, Free Press.
- Cohen Al. K., 1955, *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*, New York, Free Press.
- Cooper D. E., 1995, «Science, society and rationality», *History of the Human Sciences*, Vol. 8, No 2, pp.109-115.
- Coutin S., 2005, «Contesting criminality: Illegal immigration and the spatialization of legality», *Theoretical Criminology*, Vol. 9, No 1, pp. 5-33.
- Cunneen Ch. and Stubbs J., 2004, «Migration, political economy and violence against women: The post immigration experiences of Filipino women in Australia», στο Freilich J. D., *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 159-210.
- Curtis L. A., 1975, *Violence Race and Culture*, Lexington, MA, Lexington Books.
- Davis R. C. and Erez E., 1998, *Immigrant Population as Victims: Toward a Multicultural Criminal Justice System*, Research in Brief, National Institute of Justice, U.S.A.
- Dickie H. F. and Clark, 1967, *The Marginal Situation: A Sociological Study of a Coloured Group*, London, Routledge & Kegan Paul.
- Dogan M. and Robert P., 1990, *Creative Marginality: Innovation at the Intersections of Social Science*, San Francisco, Westview Press.
- Dorman J., 1992, «Louisiana's Creoles of Color: Ethnicity, marginality and identity», *Social Science Quarterly*, Vol. 73, No. 3, pp. 615-627.
- Douglas M., 1992, *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*, London, Routledge.
- Durkheim E., 1951, *Suicide: A Study in Sociology*, (μτφρ. J. A. Spaulding και G. Simpson), New York, Free Press.
- Eckert R., 2004, «Hostility and violence against immigrants in Germany since 1992», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 211-222.
- Edmontonson B., 1992, «Why refugees flee: An exploratory analysis of refugee emigration data», *National Academy of Sciences*, Committee on National Statistics, October 26, mimeo, Washington, D.C.
- Erez E., 2004, «Immigration, culture conflict and domestic violence/woman battering», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 145-158.
- Featherstone M., 1990, «Postmodernism and the aestheticization of everyday life», στο Scott L. and Friedman J. (eds), *Modernity and Identity*, Oxford, Blackwell, pp. 265-290.
- Featherstone M., 1992, «The heroic life and everyday life», *Theory Culture & Society*, Vol. 9, No 2, pp. 159-182.
- Ferrell J., 2004, «Boredom, crime and criminology», *Special Issue: Cultural Criminology*, της *Theoretical Criminology*, Vol. 8, No 3, pp. 287-302.
- Fishman G., Rattner A. And Turjeman H., 2006, «Sentencing outcomes in a

- multinational society: When judges, defendants and victims can be either Arabs or Jews», *European Journal of Criminology*, Vol. 3, No. 1, pp. 69-84.
- Foucault M., 1977, *Discipline and Punish*, London, Penguin.
- Frable D., 1993, «Dimensions of marginality distinctions among those who are different», *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 19, No. 4, pp. 370-381.
- Fraser S., 1995, *The Bell Curve Wars: Race, Intelligence and the Future of America*, New York, Basic Books.
- Freilich J. D., 2004, *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K, Ashgate.
- Freilich J. et al, 2004, «Introduction», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 3-11.
- Giddens A., 2001, *Sociology*, 4th ed., Cambridge, Polity Press.
- Goffman E., 1963, *Behavior in Public Places*, NY, Free Press.
- Goldberg M., 1941, «A quantification of the marginal man theory», *American Sociological Review*, Vol. 6, No. 1, pp. 52-58.
- Goldthorpe J. H., 1980, *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*, Oxford, Clarendon Press.
- Graycar A., 2004, «Trafficking in human beings», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, UK, Ashgate, pp. 23-42.
- Green A., 1947, «A re-examination of the marginal man concept», *Social Forces*, Vol. 26, pp. 167-171.
- Hansmann H. B. and Quigley J. M., 1982, «Population heterogeneity and the sociogenesis of homicide», *Social Forces*, No. 61, pp. 206-224.
- Harris A. R. and Meidlinger L. R., 1995, «Criminal behavior: Race and class», στο Sheley J. F., (eds.), *Criminology*, 2nd ed., Belmont CA., Wadsworth, pp. 115-144.
- Hawkins D. F., 1993, «Crime and ethnicity», στο Forst B. (eds), *The Socioeconomics of Crime and Justice*, N.Y., Armonk, pp. 89-120.
- Hirchi Tr., 1969, *Causes of Delinquency*, Berkeley, University of California Press.
- Homer-Dixon Th. F., 1991, «On the threshold: Environmental changes as causes of Acute Conflict», *International Security*, Vol. 16, No. 2, Fall.
- Homer-Dixon Th. F., 1994, «Across the Threshold: Empirical evidence on environmental scarcities as causes of violent conflict», *International Security*, Summer.
- Howard G. J. et al, 2004, «Population diversity and homicide: A cross-national amplification of Blau's theory of diversity», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Cluture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 43-68.
- Imamura A., 1990, «Strangers in a strange land. Coping with marginality in international marriage», *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 21, No 2, pp. 171-192.
- Joseph J., 1995, *Black Youths, Delinquency and Juvenile Justice*, Westport, CT, Praeger.
- Katz J., 1988, *Seductions of Crime: Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*, New York, Basic Books.

- Kerchhoff A., 1953, *An Investigation of Factors Operative in the Personality Characteristics of Marginality*, Ph. D. thesis, University of Wisconsin, Madison.
- Killian C., 2004, «Bicultural competence: A means to crime reduction among the children of immigrants», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 121-130.
- Laclau E. and Mouffe Ch., 1985, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards A Radical Democratic Politics*, London, Verso.
- LaFree G., 1999, «A summary and review of cross-national comparative studies of homicide» στο Zahn M. and Smith M. D. (eds), *Homicide: A Sourcebook of Social Research*, London, Sage.
- LaFree G. and Russell K., 1993, «The argument for studying race and crime», *Journal of Criminal Justice Education*, Vol. 4, No 2, pp. 273-289.
- Lawental E. and Jacobi Z., 2004, «Substance abusing new immigrants from the States of the former Soviet Union as a challenge to the drug abuse treatment system in Israel: A pilot study», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 289-296.
- Lianos M. and Douglas M., 2000, «Dangerization and the end of deviance», *British Journal of Criminology*, Vol. 40, No. 2, pp. 261-278.
- Lilly J. R., Cullen F. T. and Ball R. A., 1989, *Criminological Theory: Context and Consequences*, London, Sage.
- Lyng St., 1990, «Edgework: Asocial psychological analysis of voluntary risk taking», *American Journal of Sociology*, Vol. 94, No. 4, pp. 851-886.
- Maffesoli M., 1989, «The Sociology of Everyday Life – Epistemological elements», *Current Sociology*, Vol. 37, No 1, pp. 1-17.
- Mancini B. J., 1988. «No owner of soil: The concept of marginality revisited on its sixtieth birthday», *International Review of Modern Sociology*, Vol. 18, No 2, pp. 183-204.
- Marshall I. H. (eds), 1997, *Minorities, Migrants and Crime: Diversity and Similarity Across Europe and the United States*, London, Sage.
- Martins P. L., 1997, «Immigrants, crime and criminal justice in Sweden» στο Tonry M. (eds), *Ethnicity, Crime and Immigration: Comparative and Cross-national Perspectives*, Chicago, University of Chicago Press.
- Matza D., 1969, *Becoming Deviant*, Englewood Cliffs, N.J. Prentice -Hall.
- Merton R., 1938, «Social structure and anomie», *American Sociological Review* 3, October, pp. 672-682.
- Merton R., 1968, *Social Theory and Social Structure*, New York, Free Press.
- Messerschmidt J. W., 1997, *Crime as Structured Action. Gender, Race, Class, and Crime in the Making*, London, Sage.
- Mills C. W., 1980, *The Sociological Imagination*, Pelican.
- Mukherjee S., 2004, «Crime and victimization of migrants in Australia: A socio-demographic view», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 187-210.

- Myers S. L., and Simms M. C. (eds), 1988, *The Economics of Race and Crime*, New Brunswick, NJ, Transaction Books.
- Neapolitan J. L., 1997, *Cross-national Crime: A Research Review and Sourcebook*, Westport, CT, Greenwood Press.
- Nelken D. (eds), 1994, *The Futures of Criminology*, London, Sage.
- Newman G. and Howard G. J., 1999, «Introduction: Data sources and their uses», στο Newman G., (eds), *United Nations Global Report on Crime and Justice*, N.Y. Oxford.
- Nye I. F., 1958, *Family Relationships and Delinquency Behavior*, New York, John Wiley.
- Park R. and Burgess E. (eds), 1925, *The City*, Chicago.
- Parsons T., 1951, *The Social System*, New York, Free Press.
- Paugam S. (ed.), 1996, *L' exclusion l' etat des savoirs*, Paris, La Decouverte.
- Petronoti M. and Triandafyllidou A., 2003, «Recent immigration flows to Greece», Working Paper 2, Athens, EKKE.
- Phisacklea A., 1996, «Migration and Globalisation» Paper presented in the Second International Conference «New Migration in Europe: Social Constructions and Social Realities» organised by the European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, 16-18 April 1996, Utrecht, Holland.
- Reckless W. C., 1967, *The Crime Problem*, 4th ed., New York, Meredith.
- Reiss A. J., 1951, «Delinquency as the failure of personal and social controls», *American Sociological Review* Vol. 16, pp. 196-207.
- Regulus T. A., 1995, «Race, class and sociological perspectives on crime», στο Hawkins D. F. (eds), *Ethnicity, Race and Crime: Respectives Across Time and Place*, Albany, State University of New York Press, pp. 46-65.
- Rigakos G. and R. Hadden, 2001, «Crime, capitalism and the “risk society”», *Theoretical Criminology*, Vol. 5, No 1, pp. 61-84.
- Robert P., 1928, «Human migration and the marginal man», *American Journal of Sociology*, Vol. 33, May, pp. 881-893.
- Roggers G. et al., 1995, *Social Exclusion: Rhetoric, Reality Responses*, Geneva, ILO.
- Ruggiero V., 1997 «Punishing children: The manufacture of criminal careers in Hellion Town», *Theoretical Criminology*, Vol. 1, No. 3, pp. 341-361.
- Russell, Sharon, Stanton, 1999, «International Migration: Implications for the World Ban», *World Bank*, www.worldbank.com.
- Sellin Th., 1938, *Culture Conflict and Crime*, N.Y. Social Science Research Council.
- Sengupta Sm., 1993, «Marginality and segregation - A concept of socio-political environments in urban settings», *Man in India*, Vol. 73, p. 41.
- Sever R. and Epstein A., 2004, «Marginalisation and demarginalisation of immigrants: Diversity management strategies in education», στο Freilich J. D. (eds), *Migration, Culture Conflict and Crime*, U.K., Ashgate, pp. 271-288.
- Shaw Cl. R. and McKay H. D., 1972, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Chicago, University of Chicago Press.

- Shaw Cl. R., McKay H. D. And MacDonald J. F., 1938, *Brothers in Crime*, Chicago, University of Chicago Press.
- Sibley D., 1981, *Outsiders in Urban Societies*, New York, St. Martins Press.
- Silberman C. E., 1978, *Criminal Violence, Criminal Justice*, New York, Random House.
- Simmel G., 1969, *Sociology*, Glencoe, Free Press.
- Siver H., 1994, «Social exclusion and social solidarity: Three paradigms», *International Labour Review*, Vol. 133, No. 5-6, pp. 531-573.
- Sorokin P., 1927, *Social and Cultural Mobility*, New York, Harper Bros, p. 133.
- Sparks R., 2001, «Degrees of estrangement: The cultural theory of risk and comparative penology», *Theoretical Criminology*, Vol. 5, No 2, pp. 159-176.
- Spinellis C., 1997, *Crime in Greece in Perspective*, Athens, Sakkoulas.
- Stangos P., 2006, «The fight against racism, xenophobia and discrimination in Greece today. The normative framework, public actions and the European challenge», στο D. Papademetriou and J. Cavounidis (eds), *Managing Migration: The Greek, EU and International Contexts*, Αθήνα, ΙΜΕΠΟ, pp. 157-175.
- Stanley C., 1996, *Urban Excess and the Law: Capital, Culture and Desire*, London, Cavendish.
- Stonequist E., 1935, «The problem of the marginal man», *American Journal of Sociology*, Vol. 41, pp. 1-12.
- Stonequist E., 1964, «The marginal man: A study in personality and culture conflict», στο Burgess W. E. and Bogue T. D. (eds), *Contributions to Urban Sociology*, University of Chicago Press, pp. 327-345.
- Stuart H. and Milovanovic D., 1991, «Constitutive Criminology: The maturation of critical theory», *Criminology*, Vol. 29, No 2, pp. 293-315.
- Stuart H. and Milovanovic D., 1994, «The constitution of constitutive Criminology: A postmodern approach to criminology theory», στο Nelken D. (eds), *The Futures of Criminology*, London, Sage, pp. 110-133.
- Stuart H. and Milovanovic D., 1996, *Constitutive Criminology, Beyond Postmodernism*, London, Sage.
- Sumner C., 1994, *The Sociology of Deviance: An Obituary*, Buckingham, Open University Press.
- Sun H. E. and Reed J., 1995, «Migration and crime in Europe», *Social Pathology*, Vol. 1, No 3, pp. 228-252.
- Sutherland E. H., 1937, *The Professional Thief: By a Professional Thief*, Chicago, University of Chicago Press.
- Sutherland, E. H., 1939, *Principles of Criminology*, Philadelphia, Lippincott, Sutherland E. H. and Cressey D. R., 1970, *Criminology*, 8th edition, Philadelphia, Lippincott.
- Sykes Cr. and Matza D., 1957, «Techniques of Neutralization: A theory of delinquency», *American Sociological Review*, No 22, pp. 664-673.
- Terlouw, G. J. and Gerben B., 1994, «Self-reported delinquency in the Netherlands»,

- στο Junger-Tas, G. Terlouw and M. Klein (eds), *Delinquent Behavior among People in the Western World*, Amsterdam, Kugler Publications.
- Thomas D., 1993, *The Foreign Born in the Federal Prison Population*, Ottawa, Strategic Planning and Research, Employment and Immigration, Canada.
- Thrasher Fr., 1927, *The Gang: A Study of 1313 Gangs in Chicago*, University of Chicago Press.
- Tomasevski K., 1994, *Foreigners in Prison*, Helsinki, HEUNI.
- Tonry M., 1997, *Ethnicity, Crime and Immigration: Comparative and Cross-national Perspectives*, Chicago, University of Chicago Press.
- Tziliavakis K., 2005, «Chronology of events. A brief timeline of policy affecting hundreds of thousands of immigrants in Greece», *Athens News*, special issue on immigration.
- Wheeler D. L., 1995, «A growing number of scientists reject the concept of race», *Chronicle of Higher Education*, No 17, A8, A9, A15.
- Wilson J., Q. and Herrnstein R., 1985, *Crime and Human Nature*, New York, Simon and Schuster.
- Wolfgang M. E. and Ferracuti F., 1967, *The Subculture of Violence: Toward an Integrated Theory in Criminology*, Beverly Hills, CA, Sage.
- Yaeger M. G., 1997, «Immigrants and criminality; A cross-national review», *Criminal Justice Abstracts*, pp. 143-171.
- Zavos A., 2006, «Migration Management as a political necessity», IMEPO, *Managing Migration: The Greek, EU, and International Contexts*, Athens, IMEPO, pp.15.
- Zurcher L., 1969, «Poverty Programme Indigenous Leaders: A study in marginality», *Sociology and Social Research* Vol. 53, No. 2, pp. 147-162.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Αβδελά Ε., 2002, *Για λόγους τιμής. Βία, συναισθήματα και αξίες στη μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Αθήνα.
- Αμίτσης Γ. και Γ. Λαζαρίδης, 2001, «Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο Γ. Αμίτσης και Γ. Λαζαρίδης, *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα, Παπαζήση, σ. 37.
- Αντωνόπουλος, Γ., 2004, «Η εγκληματικότητα της δεύτερης γενιάς μεταναστών στη δυτική Ευρώπη», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ. 7, σ. 856-857.
- Baldwin-Edwards M., 2001, «Εγκληματικότητα και μετανάστευση: μύθοι και πραγματικότητες», *Αστυνομική Επιθεώρηση*, Ιούλιος-Αύγουστος, σσ. 440-444.
- Βαγενά-Παλαιολόγου Ε., 2005, *Ρατσισμός και ξενοφοβία στην Ελλάδα σήμερα: στάσεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία – δικαιοσύνη)*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Βαρουξή Χ., Σαρρή Ν. και Φραγκίσκου Α., (επιμ.), 2009, *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.

- Βαρουξή Χ., 2008, *Μεταναστευτική πολιτική και Δημόσια Διοίκηση: Μια ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση κοινωνικών φορέων και οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών – Συμπεράσματα έρευνας πεδίου*, Κείμενο Εργασίας Νο 17, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Βαρουξή Χ., 2009, «Μεταναστευτική πολιτική και δημόσια διοίκηση: Μια ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση – Συμπεράσματα έρευνας πεδίου», στο Βαρουξή Χρ., Σαρρή Ν., Φραγκίσκου Α., 2009, *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 101-122.
- Giddens A., 2001, *Οι συνέπειες της νεοτερικότητας*, Αθήνα, Κριτική.
- Γαλάνη, Γ., 1989, «Η εγκληματικότητα των μεταναστών στον τύπο», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 74, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Γεωργαράκης Ν., 2009, «Η μεταναστευτική πολιτική: Στάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική διοίκηση», στο Βαρουξή Χρ., Σαρρή Ν. και Φραγκίσκου Α., 2009, *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 33-60.
- Γεωργούλας Στρ., 2003, «Το νομικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα τον εικοστό αιώνα - Μια ιστορική, κριτική οπτική» στο Κασομάτη Κ. (επιμ.), *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης, η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών Μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg, σ. 92.
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., 1991, «Οι ιδιαιτερότητες της γυναικείας εγκληματικότητας. Μια απόπειρα εξήγησής τους», στο *Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλία Δασκαλάκη*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ. 77-200.
- Δασκαλάκη Κ. κ. ά., 1989, *Ο θεσμός της φυλακής στην Ελλάδα, Ειδικό Τεύχος Αφιέρωμα του ΕΚΚΕ*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Ελευθερίου Ε. Ν., 2008, *Σχέση κοινωνικοοικονομικών συνθηκών και ποινικού εγκλεισμού: η περίπτωση της Ελλάδας*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, Τομέας Εγκληματολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ζαραφωνίτου Χ. και Μαντόγλου, Α., 2000, «Η κοινωνική αναπαράσταση του εγκλήματος και του εγκληματία», στο Κουράκης Ν., (εκδ. επιμ.), Κουλούρης Ν. (συνεργασία), *Αντεγκληματική Πολιτική II, Ποινικά*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, σσ. 77-122.
- Θανοπούλου Μ., Φρονίμου Ε. και Τσιλιμιγκάκη Β., 1997, *Αποφυλακιζόμενες γυναίκες: Το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Καβουνίδη Τ., 2000, *Αλλοδαποί που υπέβαλαν αίτηση για κάρτα προσωρινής παραμονής: Υπηκόότητα, φύλο και χωροθέτηση*, Β΄ έκδοση αναθεωρημένη, Αθήνα, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.
- Κανελλόπουλος Κ., Γρέγου Μ. και Πετραλιάς Αθ., 2006, *Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση*, Αθήνα, ΚΕΠΕ.
- Καρασαββόγλου Α. και Κιουρκτσόγλου Κ. 1997, *Η παραβατικότητα των αλλοδαπών στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης – Μια εμπειρική έρευνα για τα έτη 2003 και 2004*, Μελέτη, ΤΕΙ Καβάλας.

- Καρύδης Β. 1992, «Ο φόβος της εγκληματικότητας στην Αθήνα και η κατασκευή του στερεότυπου του επικίνδυνου Αλβανού», *Χρονικά 5*, Νομική Σχολή Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιο Θράκης, Εργαστήριο Εγκληματολογίας.
- Καρύδης Β., 1994, «Αλβανοί λαθρομετανάστες: Δράστες ή θύματα», στο Πανούσης Γ., Δημόπουλος Χ. και Καρύδης Β. (επιμ.), *Θυματολογικά κείμενα*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Καρύδης Β., 1996, *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα, ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Καρύδης Β., 1996, *Λαθρομετανάστευση, εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Καρύδης Β., 1997, «Η εγκληματικότητα των μεταναστών: Μύθος και πραγματικότητα», στο Δημητρίου Σ. (επιμ.), *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Αθήνα, Ιδεοκίνηση, σσ. 143-151.
- Καρύδης Β. 2001, «Μετανάστευση και έγκλημα στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990», στο Αμίτσης Γ. και Λαζαρίδη Γαβ. (επιμ.), *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Καρύδης Β., 2004, *Η αθέατη εγκληματικότητα: Εθνική θυματολογική έρευνα*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Καρύδης Β., 2004, *Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς: Έγκλημα και μετανάστευση*, Αθήνα, Κριτική ΑΕ και ΚΕΜΟ.
- Κασιμάτη Κ. και Μουσούρου Λ., 2007, *Φύλο και μετανάστευση* (3 Τόμοι), ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα, Gutenberg.
- Κατοσρίδας Δ. και Καψάλης Α. 2003, *Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.
- Καφετζής Π., Μαλούτας Θ. και Τσίγκανου Ι., 2007, *Πολιτική κοινωνία πολίτες: Ανάλυση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Καψάλης Α. (επιμ.), 2005, *Αδήλωτη απασχόληση και «νομιμοποίηση» των μεταναστών: η πρόκληση της μεταναστευτικής πολιτικής*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Καψάλης Α. και Κατοσρίδας Δ., 2004, «Σύνοψη του νομικού καθεστώτος παραμονής και εργασίας των μεταναστών εργαζομένων στην Ελλάδα», *Ενημέρωση*, τ. 104, Αθήνα, Έκδοση Ινστιτούτου Εργασίας.
- Καψάλης Α. και Λινάρδος-Ρυλμόν Π., 2005, «Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική», στο Καψάλης Α. και Λινάρδος-Ρυλμόν Π. (επιμ.), *Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα μεταναστών*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Κολοβός Γ., 2003, *Το κομπί της Πανδώρας. Παράνομη μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα*, Αθήνα, Πελασγός.
- Κουκουτσάκη Α. (επιμ.), 2006, *Εικόνες φυλακής*, Αθήνα, Πατάκης.
- Κουντούρη Φ., 2008, *Ο μετανάστης στην Ελληνικό Τύπο: 1950-2005*, Κείμενα Εργασίας Νο 15, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Κουράκης Ν., 2003, «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα», *Ποινικά Χρονικά*, ΝΓ' (7), σ. 577-583.

- Κούρτοβικ Ι., 1994, «Το νομικό καθεστώς των μεταναστών στην Ελλάδα», στο Θεοδωρόπουλος Χρ. και Συκιώτου Α. (επιμ.), *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους: Η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», σ. 182-193.
- Κούρτοβικ Γ., 1997, «Οι ποινικές διαδικασίες ως μοχλός διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού», στο Δημητρίου Σ. (επιμ.), *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*, Αθήνα, Ιδεοκίνηση, σ. 153-162.
- Κούρτοβικ Ι., 2001, «Μετανάστες: ανάμεσα στο δίκαιο και στη νομιμότητα Δελτίο εγκληματικότητας», στο Μαρβάκης Αθ., Παρσάνογλου Δ. και Παύλου Μ. (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Κρανιδιώτη Μ., 2003, «Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Θεωρία, έρευνα και θέσεις για την αντεγκληματική πολιτική», στο Κουράκης Ε. Ν. (έκδ, επιμ.), *Αντεγκληματική πολιτική IV*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, σ. 147-190.
- Κτιστάκης Γ. (επιμ.), 2001, *Μετανάστες, ρατσισμός, ξενοφοβία. Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Κωνσταντινίδου Χ., 1999, «Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό Τύπο», στο Κουτσουκάκη Α. (επιμ.), *Εικόνες εγκλήματος*, Αθήνα, Πλέθρον, σ. 103-141.
- Κωνσταντινίδου Χρ., 2001, *Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό Τύπο*, Εγκληματο-λογικά 17, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Κωνσταντίνου Ε., 2000, *Η εικόνα του οικονομικού μετανάστη στα ΜΜΕ (ημερήσιος τύπος) και ο φόβος του εγκλήματος*, Διπλωματική εργασία, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Μειονότητες», Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Λάζος Γ., 1997, «Η αλλοδαπή πόρνη στη σύγχρονη Ελλάδα», στο Δημητρίου Σ. (επιμ.), *Μηχανισμοί κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής τους*, Αθήνα, Ιδεοκίνηση, σ. 79-97.
- Λαμπριανίδης Λ. και Λυμπεράκη Α., 2001, *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.
- Λιανός Θ., Σαρρής Α. και Κατσέλη Λ., 1998, «Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας: Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας», στο Ίδρυμα Σάκη Καράγωργα, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Αθήνα, Εξάντας, σ. 534-544.
- Λιανός Θ., Μπένος Θ. και Δαρίτση Αγγ., 2003, *Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών: Τα στατιστικά δεδομένα*, Εκθέσεις 41, Αθήνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Λινάρδος-Ρυλμόν Π., 2003, *Η αναγκαιότητα μιας νέας προσέγγισης της μετανάστευσης*, Τετράδια του ΙΝΕ, τ. 24, Αθήνα, ΙΝΕ.
- Λυμπεράκη Α. και Πελαγίσης Τ., 2000, *Ο «φόβος του ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Αθήνα, Πόλις.

- Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., Γαβαλάκης Ν. και Ζάννη Μ., 2003, «Το πρόβλημα της καταγγελίας - κατάδοσης: Τα δεδομένα μιας έρευνας», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τομ. 6, τ. 5, σ. 558-565.
- Μαυράκης Α., Παρσανόγλου Δ. και Παύλου Μ. (επιμ.), 2001, *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Μαυρής Μ., 1988, «Γυναικεία εγκληματικότητα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Ειδικό Τεύχος τ. 67α, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 150-162.
- Μαυρομμάτης Γ. και Τοισελίκης Κ., 2004, «Η εκπαίδευση των μεταναστών στην Ελλάδα (1990-2003). Πολιτικές και πρακτικές» στο Παύλου Μ. και Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Αθήνα, Κριτική & ΚΕΜΟ, σ. 121-140.
- Μητροσύλη Μ. και Φρονίμου Ε., 2008, *Οικογενειακή, κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη ειδικών ομάδων πληθυσμού. Η περίπτωση των γυναικών κρατουμένων*, Μελέτες - Έρευνες Νο 6, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Μοσκοπούλου Αλ., 2005, *Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό Τύπο 1990-1999*, Ποινικά 69, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Μπενβενίστε Ρ., 2004, «Πρόλογος», στο Frage Α., *Η γεύση του αρχείου*, (πρόλογος - μετάφραση, Μπενβενίστε Ρ.), Αθήνα, Νεφέλη, σ. 9-18.
- Νικολόπουλος Γ., 2000, «Εγκληματολογικοί προβληματισμοί γύρω απ' την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού», στο Δασκαλάκη Η., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Τοιγκάνου Ι. και Φρονίμου Ε. (επιμ.), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 521-531.
- Νιώτη Γ., 2004, *Η διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου: η περίπτωση της Ελλάδος*, Διπλωματική εργασία, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Κοινωνικός Αποκλεισμός, Μειονότητες και Φύλο», Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Plummer Κ., 2000, *Τεκμήρια Ζωής*, Αθήνα, Gutenberg.
- Παναγιωτόπουλος Ν. (επιμ.), 2008, *Η απομάγευση του κόσμου*, Αθήνα, ΕΚΚΕ - Πολύτροπον.
- Πανούσης Γ., 1985, *Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι εγκληματογένεσης*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Παπαγιάννης Δ., 2001, *Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Παπαθεοδώρου Π. Θ., 2003, «Μεταναστευτική πολιτική και ασφάλεια των δικαιωμάτων», στο Μαγγανάς Α. (έκδ. επιμ.), *Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έγκλημα, Αντεγκληματική Πολιτική*, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τόμ. Α', Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Εγκληματολογίας, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 1075-1082.

- Παπαθεοδώρου Θ. και Κουλούρης Ν., 2000, *Ο οδηγός του μετανάστη. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΙΣΤΑΜΕ- Α. Παπανδρέου.
- Παύλου Μ., 2001, «Οι «λαθρέμποροι του φόβου»: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Μαρβάκης Αθ., Παροσόγλου Δ. και Παύλου Μ. (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Παύλου Μ., 2004, «Οι Μετανάστες σαν κι εμάς: όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και την Ευρώπη», στο Παύλου Μ. και Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης: Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Αθήνα, Κριτική & ΚΕΜΟ, σ. 39-87.
- Πετράκου Η., 2001, «Η κατασκευή της μετανάστευσης στην Ελλάδα», στο Μαρβάκης Α., Παρασσανόγλου Δ. και Παύλου Μ. (επιμ.), *Οι μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Πετρόπουλος Ν., 1990, *Πρόγραμμα ερευνών αποδημίας-παλιννόστησης του ελληνικού πληθυσμού*, Αθήνα, ΓΤΑΕ.
- Ρωμανίδου Ν., 2000, «Αλλοδαποί πρόσφυγες και μετανάστες ως θύματα», στο Δασκαλάκη Η., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Τσιγκάνου Ι. και Φρονίμου Ε. (επιμ.), *Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σσ. 193-206.
- Σαρρής Ν., 2008, *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Κείμενο Εργασίας Νο 18, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Σαρρής Ν., 2009, «Οι αντιφατικές διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής στην ευρωπαϊκή ένωση», στο Βαρουξή Χρ., Σαρρής Ν. και Φραγκίσκου Α. (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σσ. 61-84.
- Σιμόπουλου Χ., 2005, «Η σχέση των μεταναστών με τη διοίκηση: προβλήματα και προτάσεις βελτίωσης της διαδικασίας», στο Καψάλης Α. και Λινάρδος-Ρυλμόν Π. (επιμ.), *Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα μεταναστών*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Σιταρόπουλος Ν., 2004, «Η αβεβαιότητα της αρχής της «δίκαιης μεταχείρισης» των αλλοδαπών μεταναστών εργαζομένων στο υπό εξέλιξη ευρωπαϊκό δίκαιο», στο Παύλου Μ. και Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Αθήνα, Κριτική & ΚΕΜΟ, σ. 253-266.
- Σιταρόπουλος Ν., 2004, «Όψεις προστασίας του μετανάστη εργαζόμενου στο Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Περιθωριοποίησης του στο Ελληνικό Δίκαιο», στο Τσαπόγας Μ. και Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), *Τα δικαιώματα στην Ελλάδα 1953-2003. Από το τέλος του εμφυλίου στο τέλος της μεταπολίτευσης*, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, Καστανιώτης, σ. 254-260.
- Σκλάβου Κ., 2007, *Οι επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας στην κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών γυναικών: η περίπτωση του λεκανοπεδίου Αττικής*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

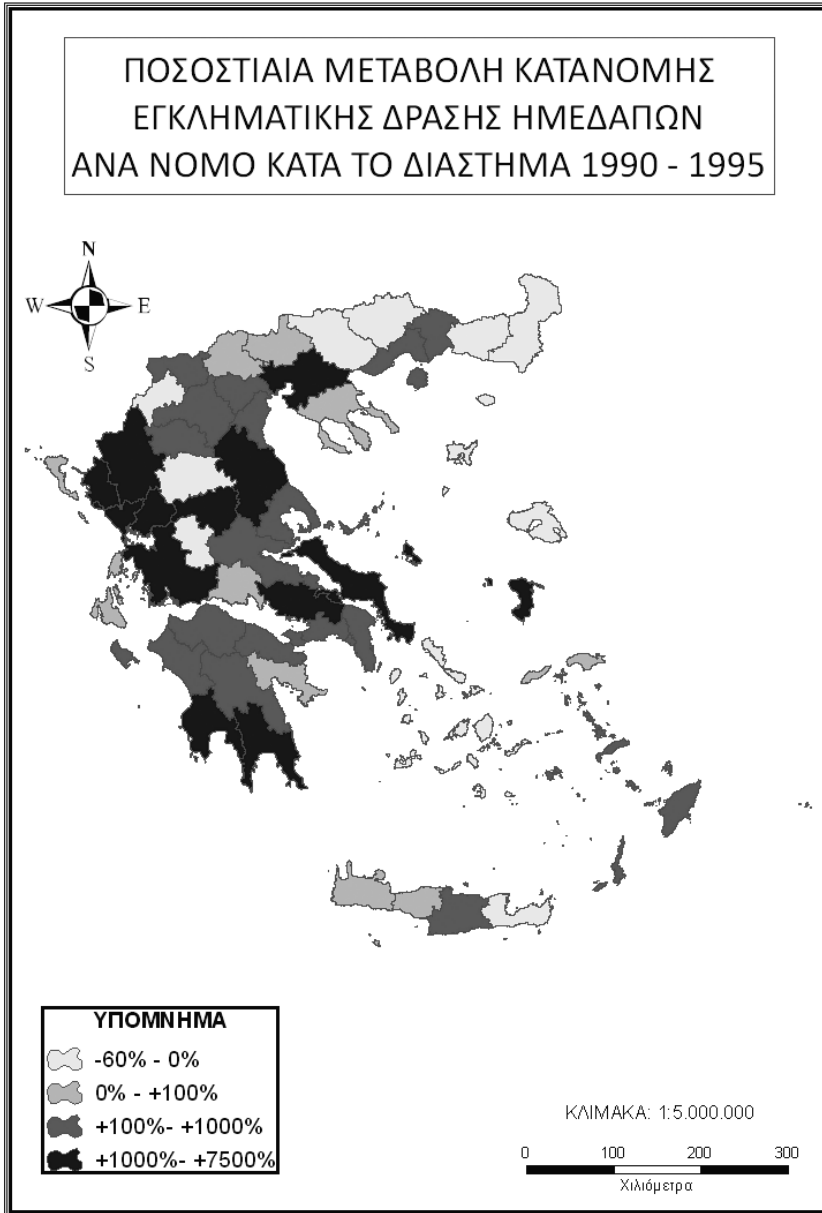

- Σπινέλλη Κ. Δ., 1985, *Εγκληματολογία*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Σταύρου Σ., 1992, «Ο νόμος 1975/1991 για τον έλεγχο των αλλοδαπών, κάτω από το πρίσμα των διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, του πρόσφυγα και του μετανάστη», *Νομικό Βήμα*, 40, σ. 959-968.
- Στεφανάκη Κ., 2004, «Πρόσφυγες και δικαίωμα στο άσυλο», στο Τσαπόγας Μ. και Χριστόπουλος Δ. (επιμ.), *Τα δικαιώματα στην Ελλάδα 1953-2003. Από το τέλος του εμφυλίου στο τέλος της μεταπολίτευσης*, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, Καστανιώτης, σ. 261-271.
- Στρατουδάκη Χ., 2008, *Έρευνες για τους μετανάστες στην Ελλάδα: ερευνητικές εμμονές και εκκρεμότητες*, Κείμενο Εργασίας Νο 20, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Στρατουδάκη Χ., 2009, «Η εμπειρική κοινωνική έρευνα για τους μετανάστες την περίοδο 1990-2005», στο Βαρουξή Χρ., Σαρρής Ν. και Φραγκίσκου Α. (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 85-100.
- Συκιώτου-Ανδρουλάκη Αθ. (επιμ.), 2008, *Αλλοδαποί στην Ελλάδα: ένταξη ή περιθωριοποίηση*, Πρακτικά Συνεδρίου, Κομοτηνή, 28-29 Νοεμβρίου 2006, Νομική Σχολή, Τομέας Ποινικών & Εγκληματολογικών Επιστημών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Τζωρτζοπούλου Μ. και Στογιάνοβα Μ., 2005, «Θεματική βάση για τη μετανάστευση: Η αναζήτηση των πηγών για τη μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης», Εισήγηση στην Ημερίδα: *Κόμβος Δευτερογενούς Επεξεργασίας: μια Ερευνητική Υποδομή για τις Κοινωνικές Επιστήμες*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα.
- Τζωρτζοπούλου Μ., 2002, «*Η θέση των μεταναστών στην Ελλάδα*», στο Μουρίκη Α., Ναούμη Μ. και Παπαπέτρου Γ. (επιμ.), *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2001*, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 45-62.
- Τριανταφυλλίδου Α., 2005, *Ελληνική μεταναστευτική πολιτική*, Αθήνα, ΕΛΙΑΜΕΠ.
- Τσακηρίδη Ό., 2009, «Ο λόγος των φορέων των μεταναστών «Πορίσματα έρευνας πεδίου, σχόλια, συμπεράσματα», στο Βαρουξή Χρ., Σαρρής Ν. και Φραγκίσκου Α. (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 123-140.
- Τσίγκανου Ι., 2002, «Φύλο και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες: η περίπτωση της γυναικείας εγκληματικότητας στην Ελλάδα σήμερα», στα Πρακτικά του 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Κοινωνιολογίας, με τίτλο *Κοινωνιολογία: Μάθημα Ελευθερίας*, ΣΕΚ - ΕΚΚΕ - ISA, CD1, 2002, ISBN 960-92263-0-2.
- Τσίγκανου Ι., 2003, «*Εγκλημα και επικινδυνοποίηση στην κοινωνία της διακινδύνευσης*, των κοινωνικών ανισοτήτων και της διαφοράς», στο Μαγγανάς Α. (έκδ. επιμ.), *Δικαιώματα του Ανθρώπου, Έγκλημα, Αντεγκληματική Πολιτική*, Τμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, τόμ. Β΄, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Εγκληματολογίας, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 1385-1404.

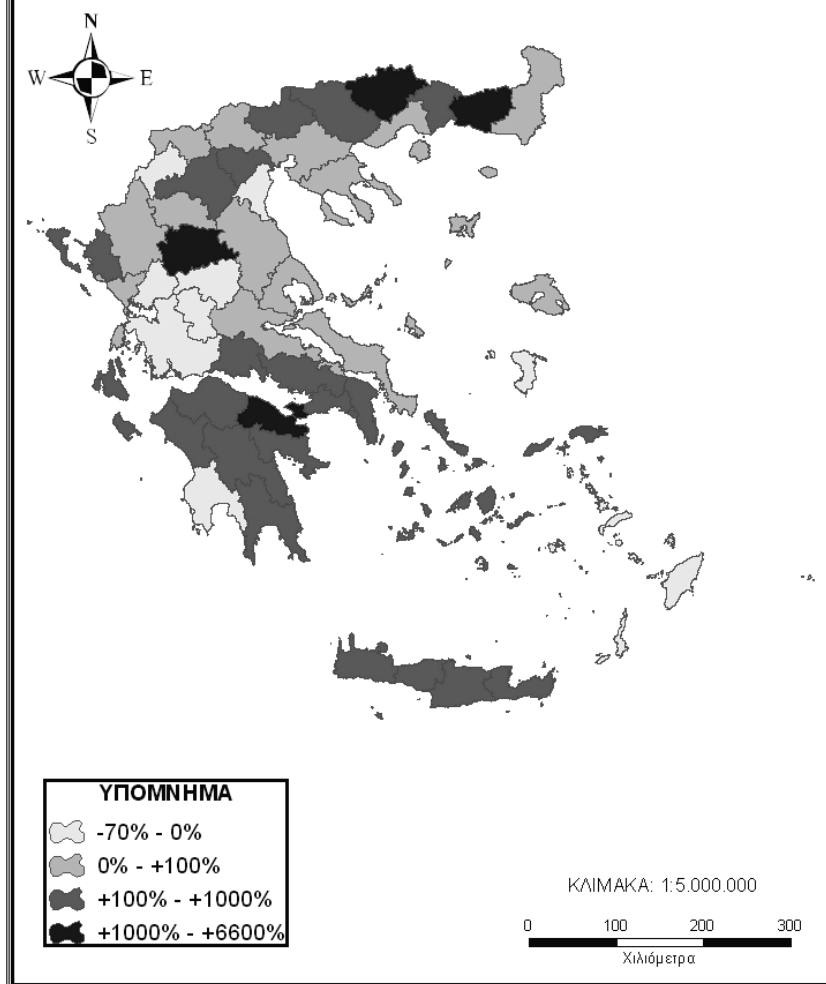
- Τσίγκανου Ι., Δασκαλάκη Κ., Παπλιάκου Β., Τοσμπορλή Δ. και Λαμπράκη Ι., 2006, «Προστασία δικαιωμάτων και έννομων αγαθών: Όψεις, στάσεις και διαστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», στα Multimedia Πρακτικά του Συνεδρίου του ΙΝΚΠΟ - ΕΚΚΕ με τίτλο *Φτώχεια, αποκλεισμός και κοινωνικές ανισότητες*, (22-23/9 /2005, Λαύριο, Αττική), Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 249-268.
- Τσίγκανου Ι. κ.ά., 2009, «Επιχειρηματικότητα, κίνδυνοι και ανταγωνισμός στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας», στο Βαρουζή Χρ., Σαρρή Ν. και Φραγκίσκου Α. (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 225-248.
- Τσιγκρής Άγγ., 2002, *Το έγκλημα της ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα*, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας
- Τσουκαλά Α., 2001, *Μετανάστευση και εγκληματικότητα στην Ευρώπη*, Αθήνα- Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Τσουκαλάς Κ., 1996, «Ο ρατσισμός σήμερα», στο Καφετζής Π. (επιμ.), *Ταξίδι στο Λόγο και την Ιστορία, Κείμενα 1969-1996*, τ. Α΄, Αθήνα, Πλέθρον, σ. 137-154.
- Τσουκαλάς Κ., 1987, *Κράτος, κοινωνία, εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- Foucault M., 1987, *Η αρχαιολογία της γνώσης*, Αθήνα, Εξάντας.
- Frage A., 2004, *Η Γεύση του Αρχαίου*, Αθήνα, Νεφέλη.
- Φακιολάς Ρ., 1998, «Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών», *Επιλογή*, σ. 228-238.
- Φακιολάς Ρ., 2000, «Ανεργία και νομιμοποίηση των οικονομικών μεταναστών», *Τάσεις*, 28 Ιανουαρίου.
- Φακιολάς Ρ., 2002, «Μετανάστευση: Η νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα», *Εργασία*, Αθήνα, Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ. 41-51.
- Φωτάκης Ε. Ε., 1932, *Η Εγκληματούσα Γυναίκα*, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος.
- Χλούπης Γ., 2005, *Διασυνοριακό & υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ψημμένος Ι., 2001, «Νέα εργασία και ανεπίσημοι μετανάστες στη μητροπολιτική Αθήνα», στο Μαρβάκης Αθ., Παρσανόγλου Δ. και Παύλου Μ. (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σ. 95-126.
- Weber M., 1997, *Βασικές Έννοιες Κοινωνιολογίας*, Αθήνα, Κένταυρος.

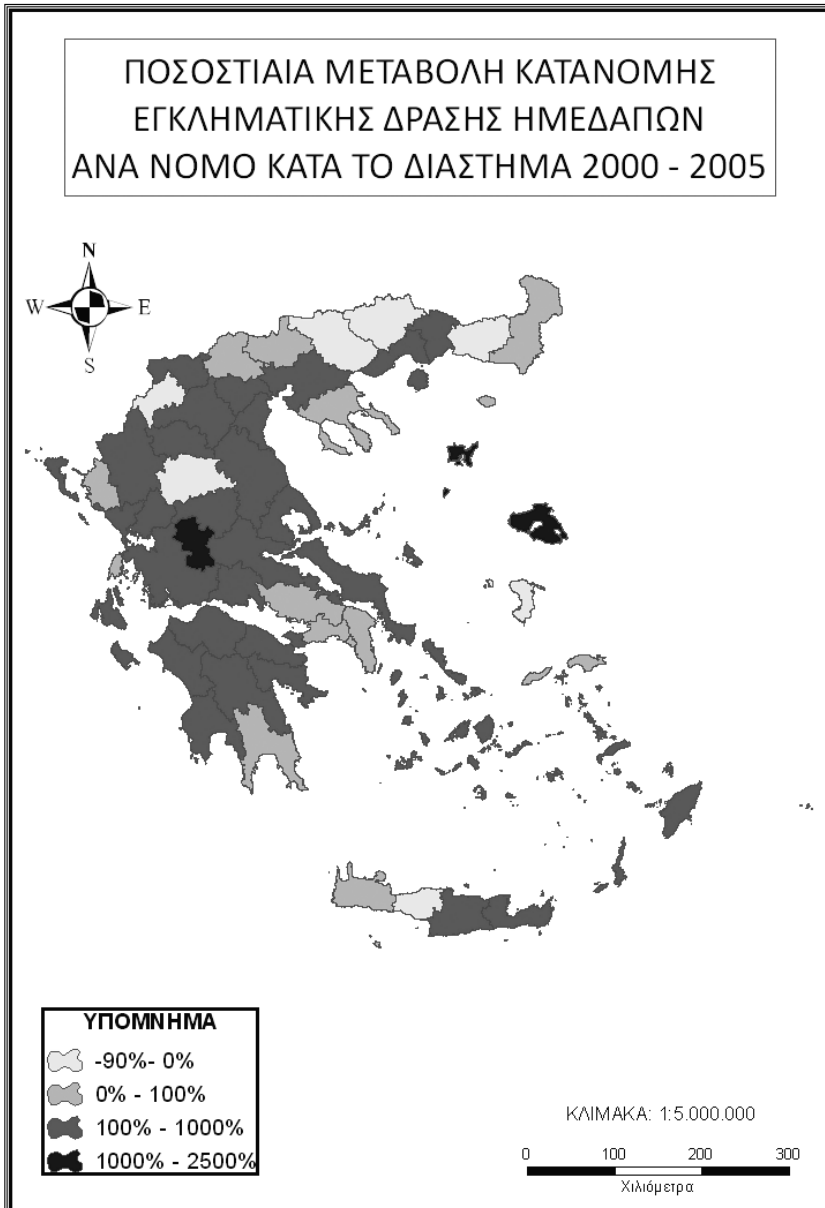
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

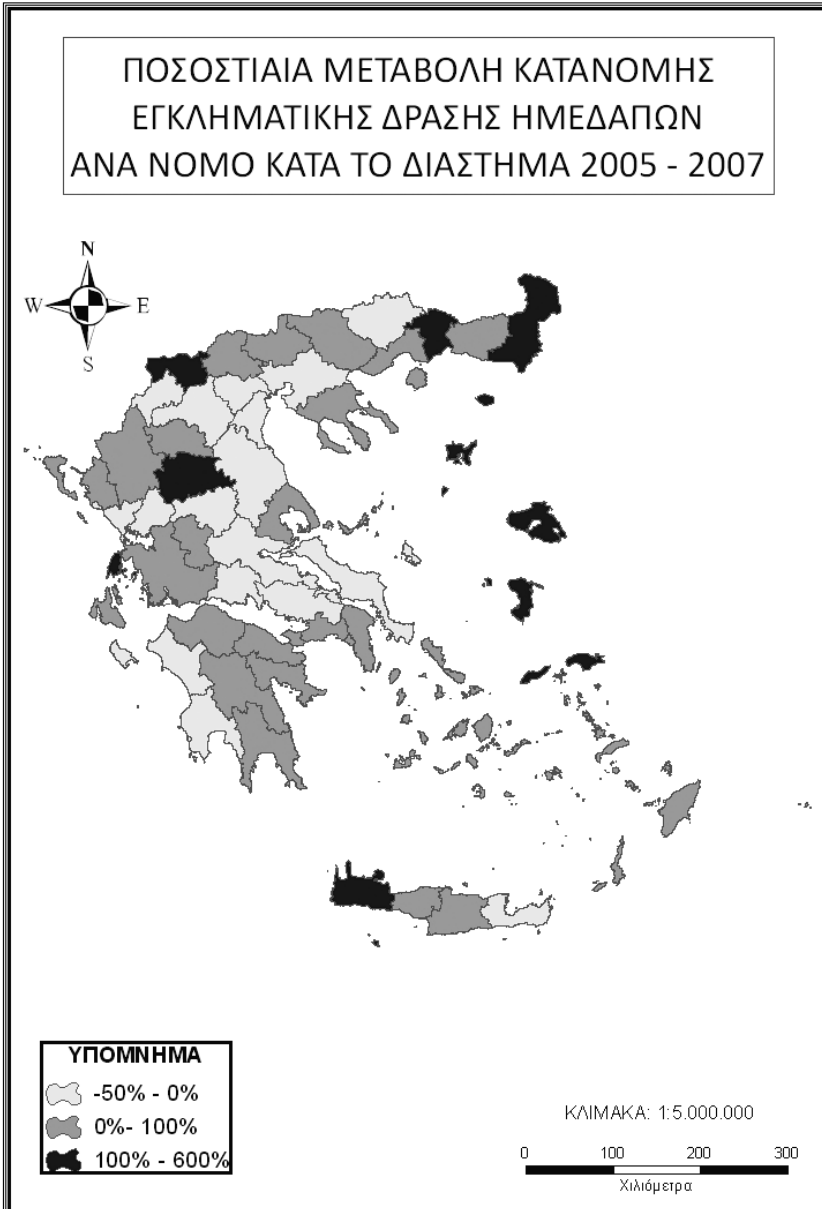

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ
ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1995 - 2000

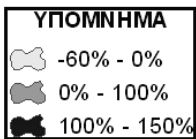

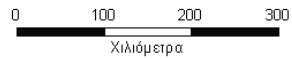

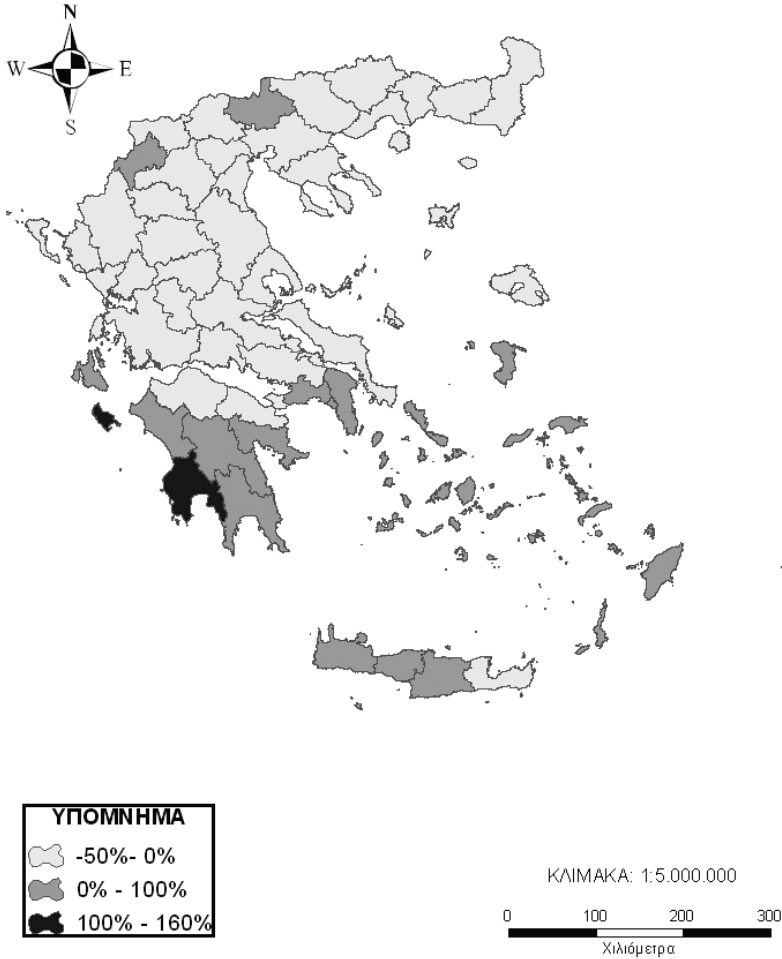
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΗΜΕΔΑΠΩΝ
ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1990 - 2007

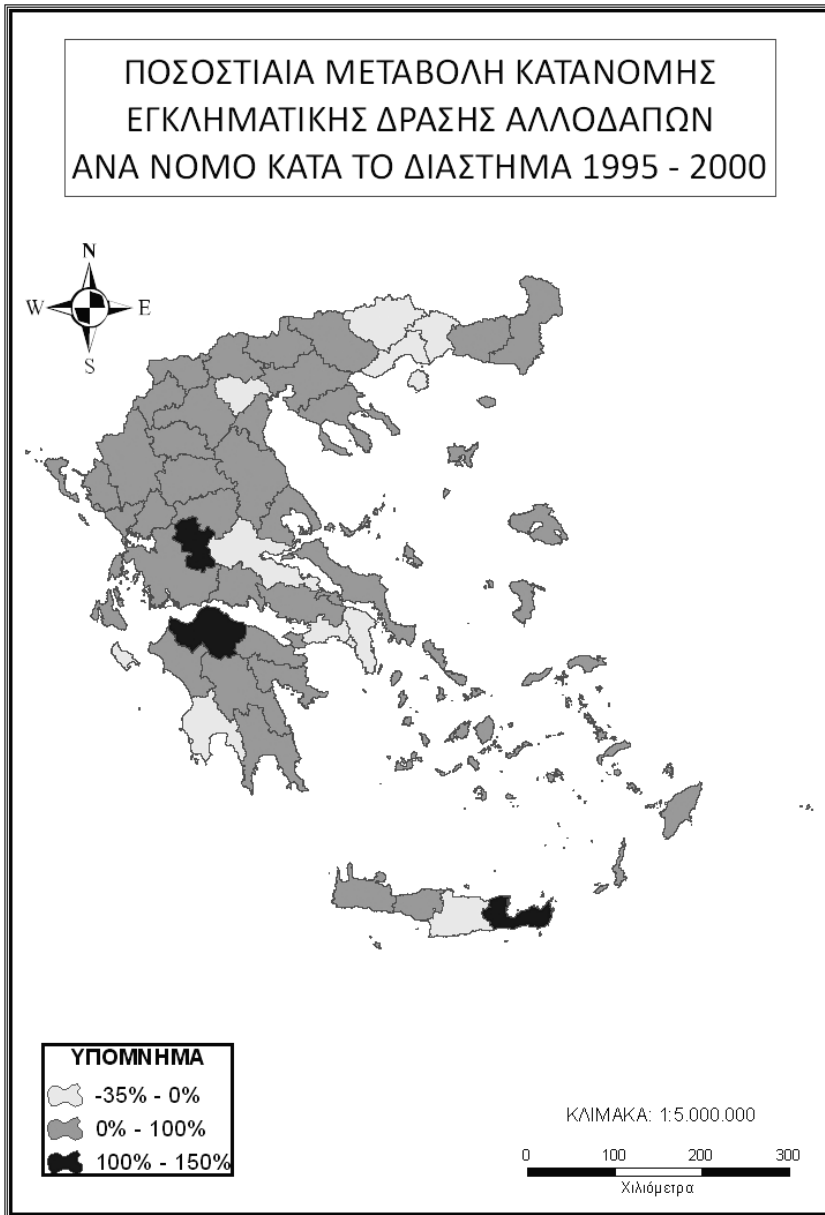

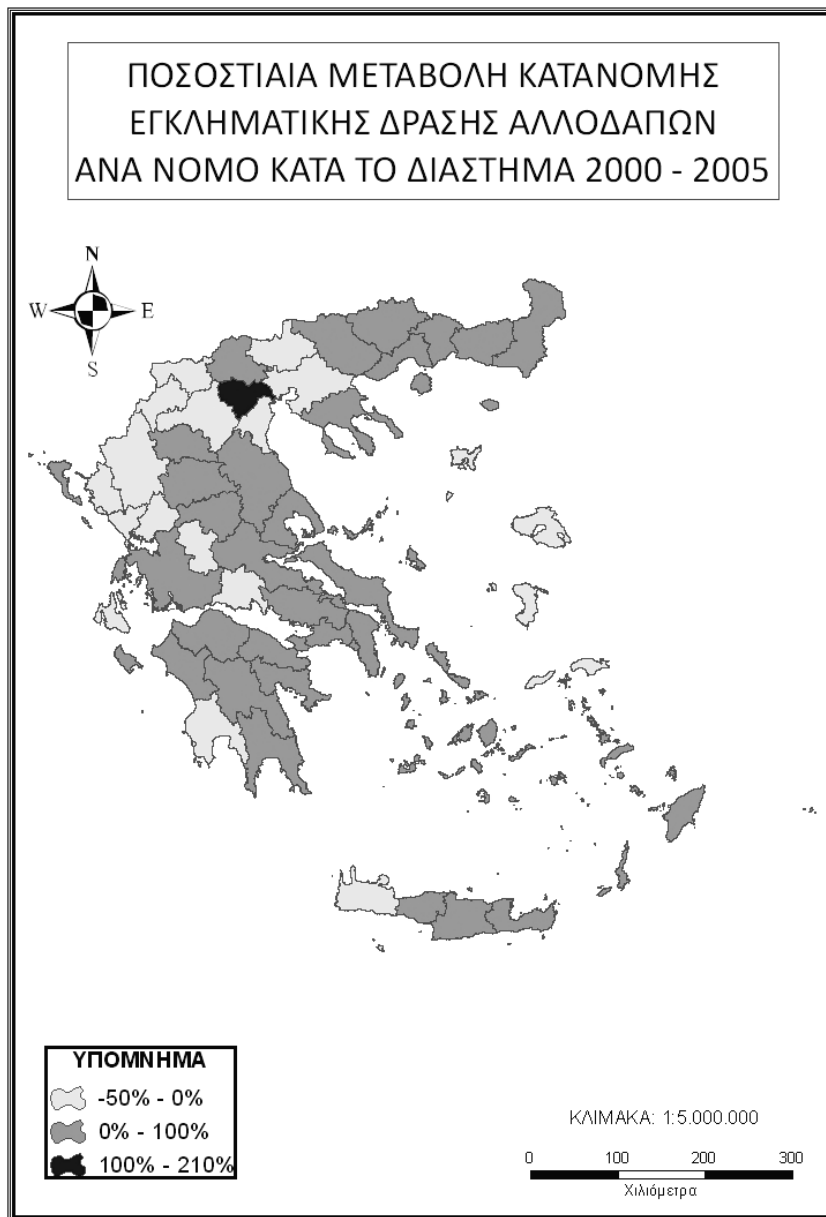
ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:5.000.000

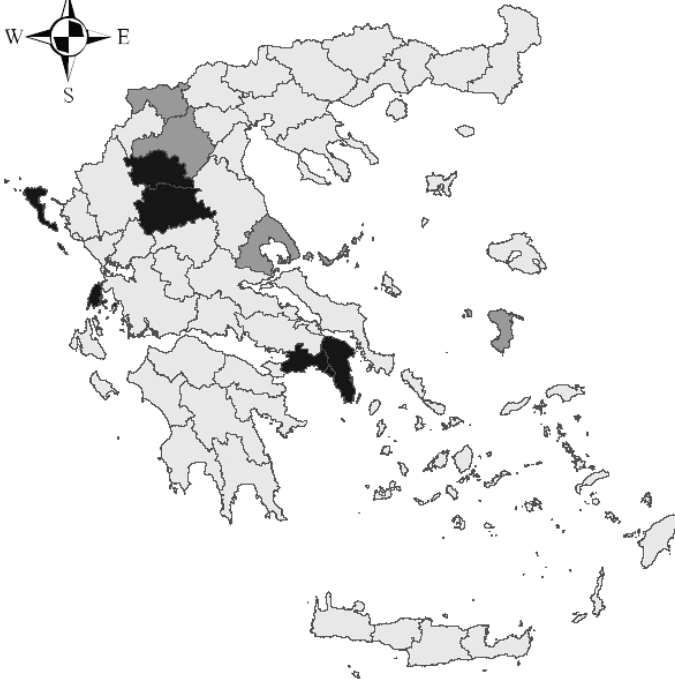
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 1990 - 1995

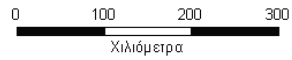

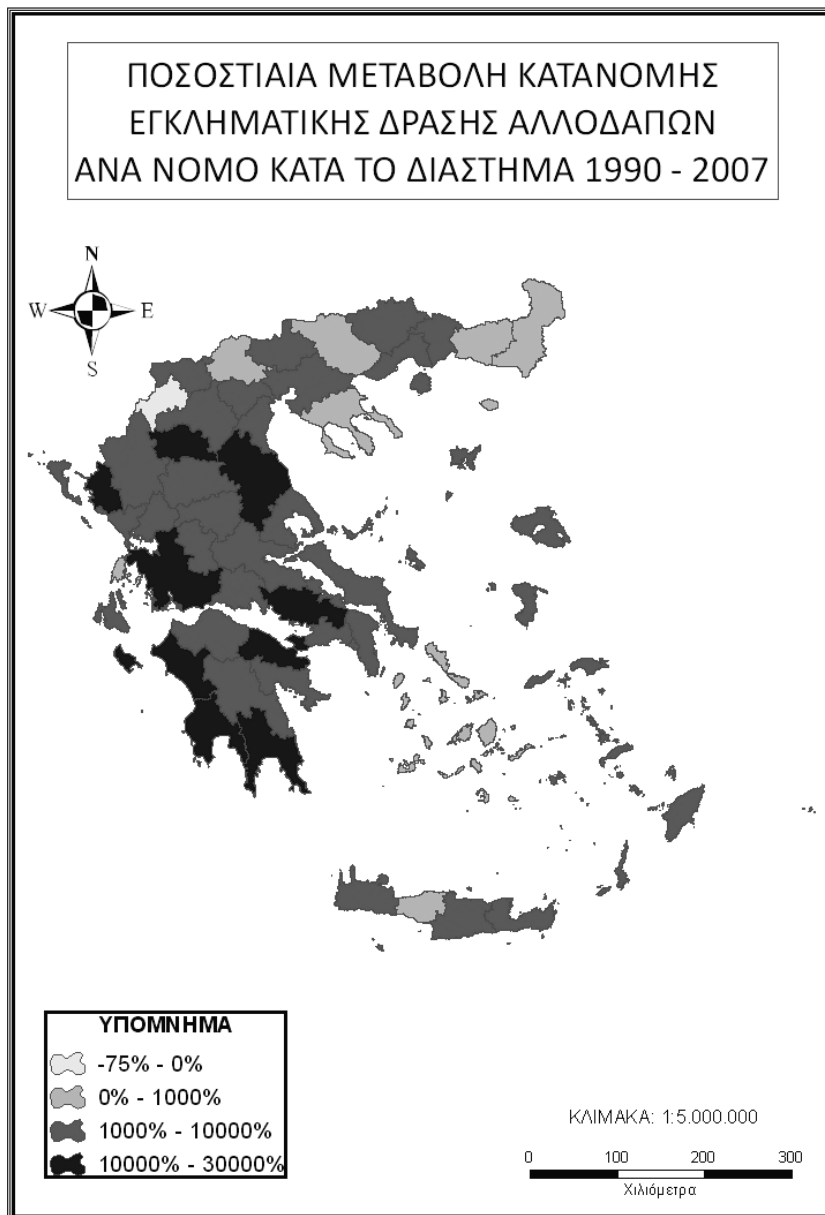
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ
ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2005 - 2007

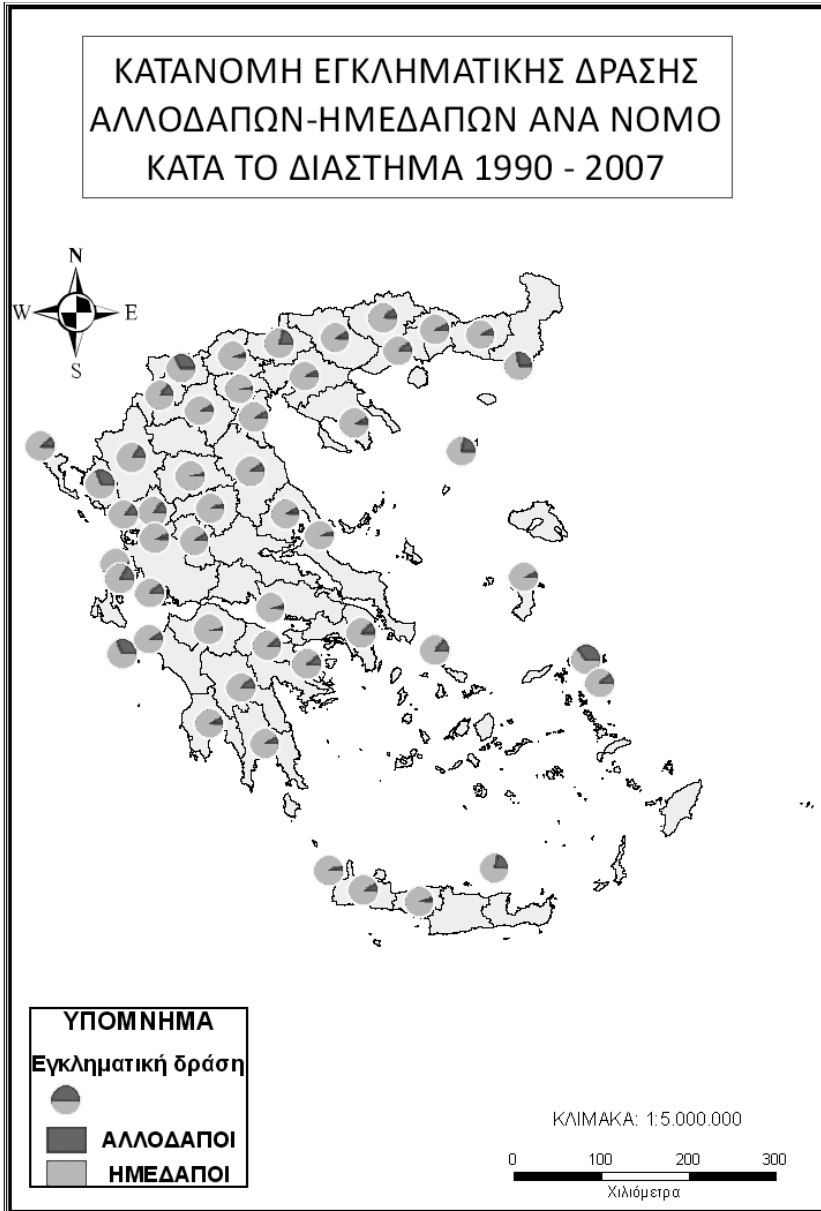

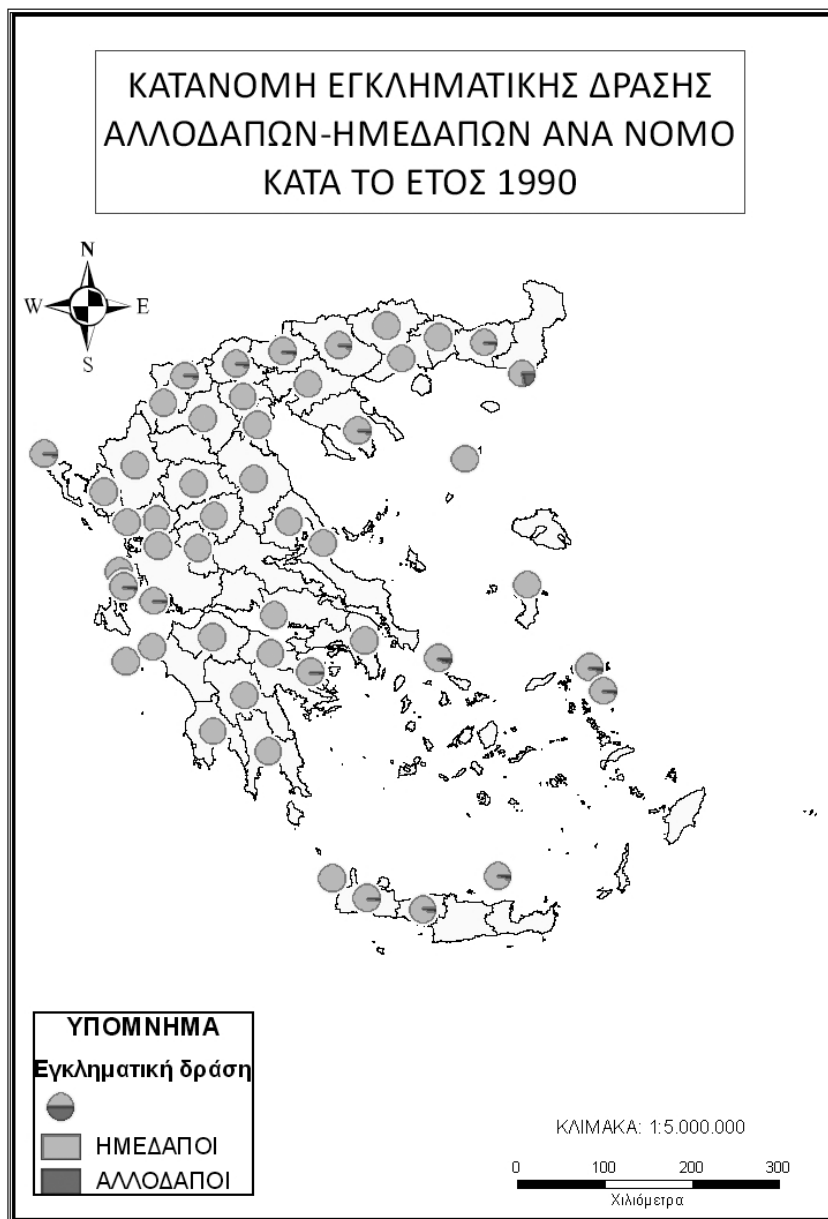
ΥΠΟΜΗΜΑ	
	-47%- 0%
	0% - 10%
	10% - 26%

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:5.000.000

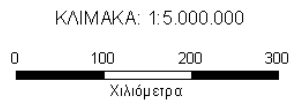
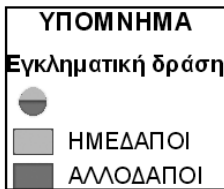
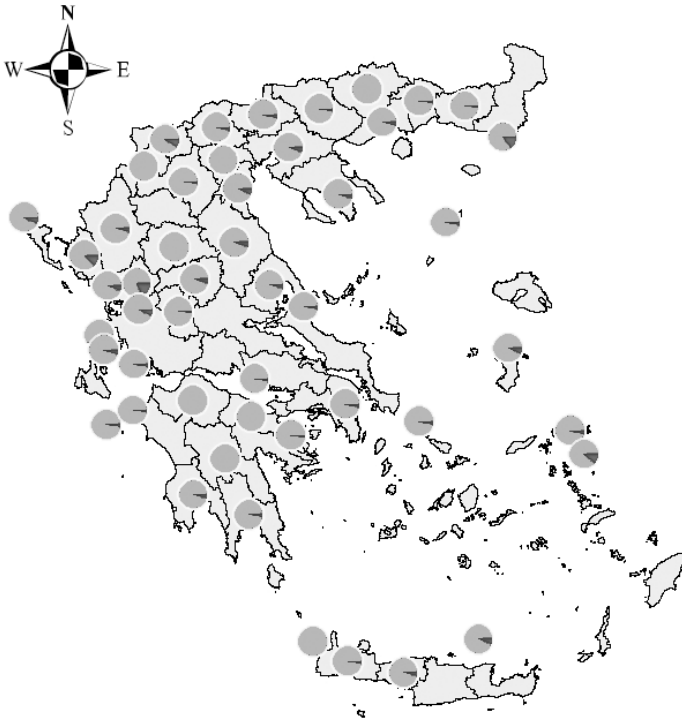

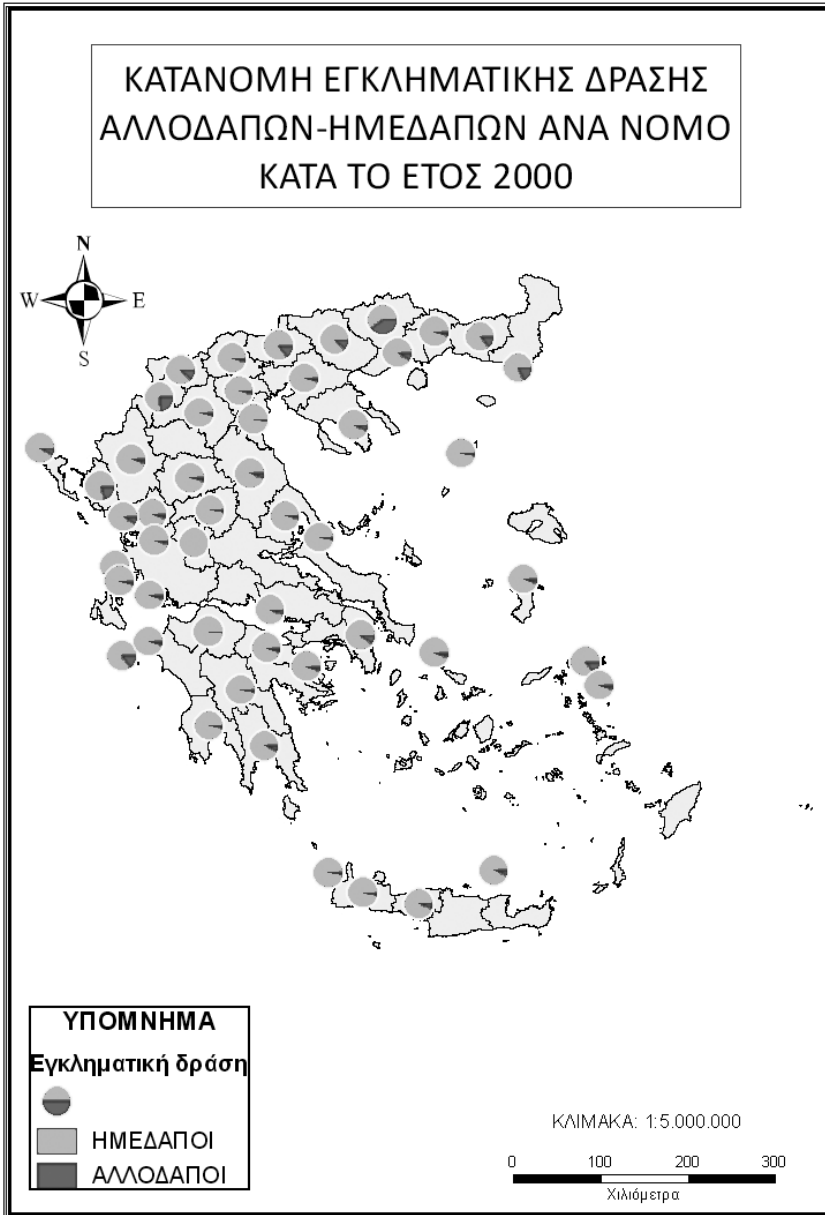

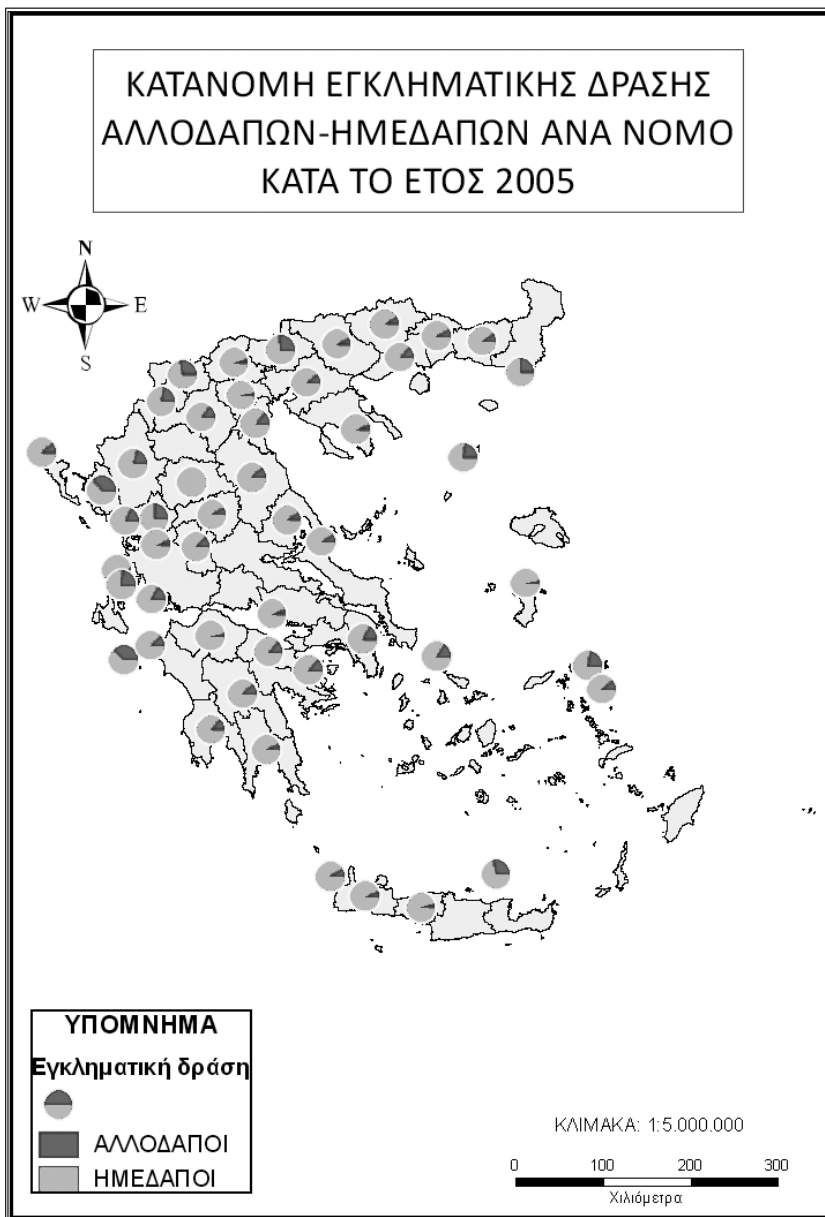

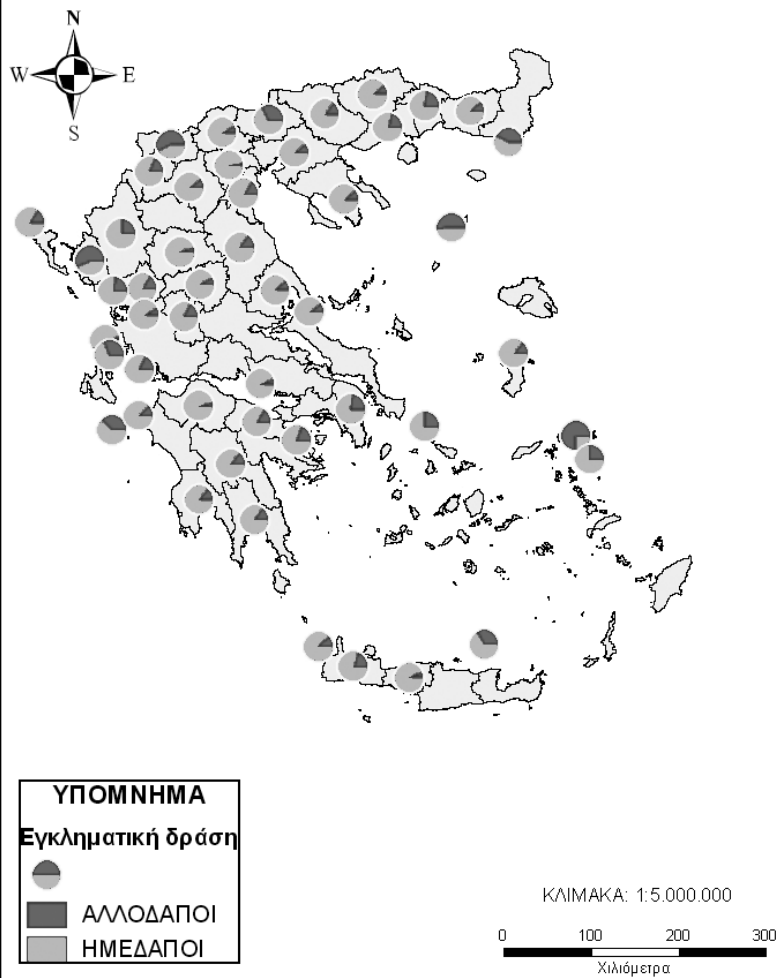
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ
ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ-ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1995

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ
ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ-ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2007

Το ζήτημα της σχέσης μετανάστευσης και εγκληματικότητας είναι ένα «γκρίζο» ζήτημα. Τα διαθέσιμα ποσοτικά στοιχεία σκιαάζουν μάλλον παρά αποκαλύπτουν την πραγματικότητα. Οι τόσο απαραίτητες ποιοτικές έρευνες απουσιάζουν από το ελληνικό ερευνητικό τοπίο. Η νομική κατηγορία του «αλλοδαπού» δράστη αδικημάτων δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκη με την κοινωνική κατηγορία του «μετανάστη» δράστη. Ο «σκοτεινός αριθμός» του εγκλήματος δημιουργεί ένα επιπλέον ομιχλώδες επικάλυμμα.

Μια συνολική εικόνα του ζητήματος υποδεικνύει ότι η εγκληματικότητα των αλλοδαπών παρακολουθεί την εγκληματικότητα των ντόπιων, ακολουθεί τις τάσεις, εντάσσεται στα ήδη υπάρχοντα δίκτυα του «υπόκοσμου». Η δε συνολική εγκληματικότητα στη χώρα παρακολουθεί τις διεθνώς αναδυόμενες τάσεις του οργανωμένου εγκλήματος καθώς όχι μόνο η οικονομία αλλά και το έγκλημα παγκοσμιοποιήθηκε σε σημαντικό βαθμό και ένταση κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Τέλος, η πορεία προς την κοινωνική ένταξη των μεταναστών φαίνεται πως περνά και από την προσαρμογή τους στις συνθήκες (καλές και κακές) των ντόπιων. Το έγκλημα στη χώρα δεν έχει εθνοτικά αλλά κυρίως δομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Οι δομές των ευκαιριών διάπραξης αδικημάτων, η στάση των Αρχών, το κανονιστικό-ρυθμιστικό πλαίσιο αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης είναι εσωτερικά ζητήματα. Δεν αφορούν, όμως, όλους τους διαμένοντες στη χώρα το ίδιο. Κάποιοι αλλοδαποί είναι περισσότερο ευάλωτοι ως μη πολίτες και αυτό αντανακλάται και στη διαπιστωμένη εγκληματική δράση εν γένει.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH

ΧΟΡΗΓΟΣ: ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΗ Σ. ΛΑΤΣΗ

ISBN: 978-960-6834-06-6